

**UNÎVERSÎTEYA BÎNGOLÎ
ENSTÎTUYÊ ZIWANANÊ GANÎYAN
QISIMÊ EDEBÎYAT Û ZIWANÊ ZAZAKÎ**

**HÎKAYEYANÊ ŞARÎ Ê ZAZAKÎ DE SEMBOLÎZMO
ARKETÎPÎ**

Bilal YAKIŞAN

TEZÊ MASTERÎ

Şêwirmend

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AYDOĞDU

ÇEWLÎG - 2021

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
ZAZA DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ZAZACA HALK HİKÂYELERİNDE ARKETİPSEL
SEMBOLİZM

Bilal YAKIŞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AYDOĞDU

BİNGÖL - 2021

**UNÎVERSÎTEYA BÎNGOLÎ
ENSTÎTUYÊ ZIWANANÊ GANÎYAN
QISIMÊ EDEBÎYAT Û ZIWANÊ ZAZAKÎ**

**HÎKAYEYANÊ ŞARÎ Ê ZAZAKÎ DE SEMBOLÎZMO
ARKETÎPÎ**

Bilal YAKIŞAN

TEZÊ MASTERÎ

Şewirmend

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AYDOĞDU

ÇEWLÎG - 2021

TEDEYÎ

XULASA	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
VATEYO VERÎN	XI
LÎSTEYA TABLOYAN	XIII
KILMNUŞTEYÎ	XIV

DESTPÊK

I. DEHKERA, EHEMÎYET Û ÇERÇEWAYÊ CIGÊRAYÎŞÎ	1
II. EDEBÎYATÊ ŞARÎ RA YEW EWNÎYAYÎŞO UMUMÎ	1
A. Edebîyatê Şarî	1
B. Edebîyatê Şarî de Xususîyetê Şekl û Muhteva	3
1) Xususîyetê Şeklî	3
2) Xususîyetê Muhteva	3
C. Metodê Wekenitişê Hîkayeyanê Şarî	3
1) Hetê Epîzotan ra Wekenitiş	3
2) Hetê Motîfan ra Wekenitiş	4
D. Hîkayeyanê Şarî de Arketîp	6

QISIMO YEWÎN

SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

1.1. ARKETÎP	7
1.1.1. Arketîpê Ferdbîyayîş	8
1.1.2. Arketîpê Persona	9
1.1.3. Arketîpê Versî	10
1.1.4. Arketîpê Anîma – Anîmus	10
1.1.5. Arketîpê Maya Zana Yan zî Pîzeyê Masî	11
1.1.6. Arketîpê Ferdo/a Zana	12
1.2. HIŞMENDÎ Û HIŞMENDÎ RA TEBER	13

QISIMO DIYÎN

HÎKAYEYANÊ ŞARÎ Ê ZAZAKÎ DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.1.	SÎYEHMED Û XECE DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	15
2.1.1.	Metnê Sîyehmed û Xece	15
2.1.2.	Munitişê Dehkera	20
2.1.3.	Motîfê Sîyehmed û Xece	21
2.1.4.	Sîyehmed û Xece de Arketîpî	23
2.1.4.1.	Merhelayê Cîyabîyayîş.....	23
2.1.4.1.1.	Macera û Rayîr Kewtiş.....	23
2.1.4.2.	Resayîş (Pêşayîş)	23
2.1.4.2.1.	Arketîpê Versî.....	24
2.1.4.2.2.	Arketîpê Anîma-Anîmus	24
2.1.4.2.3.	Arketîpê Ferdo/a Zana	25
2.1.4.3.	Agêrayîş	25
2.2.	YO WAY Û HOWT BIRAYÎ DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	27
2.2.1.	Metnê Yo Way Howt Birayî	27
2.2.2.	Munitişê Dehkera	36
2.2.3.	Motîfê Yo Way û Howt Birayî	39
2.2.4.	Yo Way û Howt Birayî de Arketîpî.....	41
2.2.4.1.	Merhelayê Cîyabîyayîş	41
2.2.4.1.1.	Macera û Rayîr Kewtiş.....	41
2.2.4.1.2.	Arketîpê Persona.....	41
2.2.4.2.	Resayîş (Pêşayîş)	42
2.2.4.2.1.	Arketîpê Versî.....	42
2.2.4.2.2.	Arketîpê Ferdo Zana	43
2.2.4.3.	Agêrayîş	43
2.3.	ŞAH XANIM DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ	45
2.3.1.	Metnê Şah Xanim.....	45
2.3.2.	Munitişê Dehkera	48
2.3.3.	Motîfê Şah Xanim	49
2.3.4.	Şah Xanim de Arketîpî	50
2.3.4.1.	Merhelayê Cîyabîyayîş.....	50
2.3.4.1.1.	Macera û Rayîr Kewtiş.....	50

2.3.4.1.2. Arketîpê Persona.....	50
2.3.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	50
2.3.4.3. Agêrayîş	51
2.4. LAJÎ QRALÎ Û MASEYO RENGÎN DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	53
2.4.1. Metnê Lajî Qralî û Maseyo Rengîn	53
2.4.2. Munitîşê Dehkera	59
2.4.3. Motîfê Lajî Qralî û Maseyo Rengîn	61
2.4.4. Lajî Qralî û Maseyo Rengîn de Arketîpî	62
2.4.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	62
2.4.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	62
2.4.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	63
2.4.4.2.1. Arketîpê Ferdo Zana	63
2.4.4.2.2. Arketîpê Anîma-Anîmus	64
2.4.4.3. Agêrayîş	64
2..5. PAŞA Û VERG DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	66
2.5.1. Metnê Paşa û Verg	66
2.5.2. Munitîşê Dehkera	73
2.5.3. Motîfê Paşa û Verg	75
2.5.4. Paşa û Vergî de Arketîpî.....	76
2.5.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	76
2.5.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	76
2.5.4.1.2. Arketîpê Persona.....	76
2.5.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	76
2.5.4.3. Agêrayîş	77
2.6. ŞAY MARAN DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	78
2.6.1. Metnê Şay Maran	78
2.6.2. Munitîşê Dehkera	88
2.6.3. Motîfê Şay Maran.....	90
2.6.4. Şay maran de Arketîpî	92
2.6.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	92
2.6.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	92
2.6.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	93
2.6.4.2.1. Arketîpê Versî.....	93

2.6.4.2.2. Arketîpê Anîma-Anîmus	94
2.6.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana	94
2.6.4.2.4. Arketîpê Maya Zana Yan zî Pîzeyê Masî.....	95
2.6.4.3. Agêrayîş	95
2.7. ŞAH ÎSMAYÎL DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	98
2.7.1. Metnê Şah Îsmayîl.....	98
2.7.2. Munitîşê Dehkera	111
2.7.3. Motîfê Şah Îsmayîl	115
2.7.4. Şah Îsmayîl de Arketîpî	116
2.7.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	116
2.7.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	116
2.7.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	117
2.7.4.2.1. Arketîpê Versî.....	118
2.7.4.2.2. Arketîpê Anîma-Anîmus	118
2.7.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana	119
2.7.4.3. Agêrayîş	119
2.8. KEYNAYÊ ŞIWANEYÎ Û PAŞA DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ ..	121
2.8.1. Metnê Keynayê Şiwaneyî û Paşa	121
2.8.2. Munitîşê Dehkera	124
2.8.3. Motîfê Keynayê Şiwaneyî û Paşa.....	126
2.8.4. Keynayê Şiwaneyî û Paşa de Arketîpî.....	127
2.8.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	127
2.8.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	127
2.8.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	127
2.8.4.2.1. Arketîpê Anîma-Anîmus	128
2.8.4.2.2. Arketîpê Ferdo Zana	128
2.8.4.3. Agêrayîş	128
2.9. KEYNAYA ŞAHDÊ PERÎYAN DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ	130
2.9.1. Metnê Keynaya Şahdê Perîyan	130
2.9.2. Munitîşê Dehkera	138
2.9.3. Motîfê Keynaya Şahdê Perîyan.....	142
2.9.4. Keynaya Şahdê Perîyan de Arketîpî.....	143
2.9.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	143

2.9.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	143
2.9.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	144
2.9.4.2.1. Arketîpê Versî.....	144
2.9.4.2.2. Arketîpê Anîma – Anîmus	145
2.9.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana	145
2.9.4.3. Agêrayîş	146
2.10. ŞAYÎDER DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	148
2.10.1. Metnê Şayîder	148
2.10.2. Munitîşê Dehkera	161
2.10.3. Motîfê Şayîderî.....	164
2.10.4. Şayîder de Arketîpî.....	165
2.10.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	165
2.10.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	165
2.10.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	166
2.10.4.2.1. Arketîpê Versî.....	166
2.10.4.2.2. Arketîpê Anîma – Anîmus.....	167
2.10.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana	167
2.10.4.3. Agêrayîş	168
2.11. SA ÎSMAÎL DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ.....	169
2.11.1. Metnê Sa Îsmaîl.....	169
2.11.2. Munitîşê Dehkera	173
2.11.3. Motîfê Sa Îsmaîlî	176
2.11.4. Şayîder de Arketîpî.....	177
2.11.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş	177
2.11.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş.....	177
2.11.4.1.2. Arketîpê Persona.....	178
2.11.4.2. Resayîş (Pêşayîş)	178
2.11.4.2.1. Arketîpê Versî.....	179
2.11.4.2.2. Arketîpê Anîma – Anîmus.....	179
2.11.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana	180
2.11.4.3. Agêrayîş	180
NETÎCE	182
ÇIMEYÎ	185

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Zazaca Halk Hikâyelerinde Arketipsel Sembolizm* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

... / ... / 2021

Bilal YAKIŞAN

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bilal YAKIŞAN tarafından hazırlanan *Hikayeyanê Şarî ê Zazakî de Sembolîzmo Areketîpî / Zazaca Halk Hikâyelerinde Arketipsel Sembolizm* başlıklı bu çalışma, 31.08.2021 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [*oybirliđi/øy çokluđıyla*] başarılı/~~başarısız~~ bulunarak jürimiz tarafından Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : İmza:

Danışman : İmza:

Üye : İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 2021 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

XULASA

Mefhumê simbolîzmo arketîpî, bi destê Psîkîyatrîst Carl Gustav Jungî ameyo ronayîş, hetê Joseph Campbellî ra sîstematîze bîyo. Raywanîya simbolîk de merhelayê “Cîyabîyayîş – Resayîş – Agêrayîş” de aîdê şerîkî hişmendî ra teber tikê elemanî yenê vînayîş. Inî; “Persona”, “Versî”, “Anîma-Anîmus”, “Ferdo Zana”, “Maya Zana” bi tewir arketîpê. Qehreman, ferdbîyayîş de bi cîyabîyayîş macera dest pêkeno raywanîya ferdbîyayîş tamam keno, pêşeno yanî beno însan-o kamil. Ino tewir qehremano însan-o kamil kesanê bînan rê beno model. Raywanîya simbolîk bi xususî wareyê edebîyatî de bêşik yew zî hîkayeyê şarî yê. Hîkayeyê şarî, bawerî û kulturê gelî danî musnayîş. Hîkayeyanê şarî de erc, bawerî, dej, şayî, û şerîkî hişmendî ra teber ê yew gelî ma eşkenî bivîn. Wekenitîşê metnanê edebî de goreyê hokê ewnîyayîşê cigerayoxî metodî bedilyayê yenê şuxulnayîş. Xususîyetê metnî de şuxulnayîşê weçînayîşê metndan zî tesîr keno. Tikê metodî teberê eseran, tikê metodî zî muhtevayê eseran analîz kenî. Edebîyatê şarî de şuxulnayîşê metodo modernî newe yew tarîx o. Ina xebate de; mintiqaya ke şarê zazayan tede cuyeno; zime, veroj û merkez ra hîkayeyê ke zaf yenê vacîyayîş ajar ra ajar neql bîyê; Sîyehmed û Xece, Yo Way û Howt Birayî, Şah Xanim, Lajî Qralî û Maseyo Rengîn, Paşa û Verg, Şay Maran, Şah Îsmayîl, Keynayê Şiwaneyî û Paşa, Keynaya Şahdê Perîyan, Şayîder, Sa Îsmayîl seranser 11 hebî hîkayeyî hetê simbolîzmo arketîpî ra ameyê wekenitîş.

Çekuyî Muhîmî: Arketîp, C. G. Jung, Hişmendî, Hişmendî ra Teber, Edebîyatê Zazakî, Hîkayeyê Şarî.

ÖZET

Arketip sembolizm kavramı, psikiyatrist Carl Gustav Jung tarafından kurulmuş, Joseph Campbell tarafından sistematik hale getirilmiştir. Sembolik yolculukta “Ayrılma – Erginlenme – Dönüş” aşamalarında kollektif bilinçdışına ait bazı unsurlar görülür. Bunlar; “Persona”, “Gölge”, “Anima-Animus”, “Yüce Birey”, “Yüce Ana” gibi çeşitli arketiplerdir. Kahraman bireyleşmede ayrılık ile maceraya başlar bireyleşme yolculuğunu tamamlar, erginleşir yani insan-ı kamil olur. Bu şekilde insan-ı kamil olan kahraman diğer şahıslara rol model olur. Sembolik yolculuk temasının en çok işlendiği edebi türlerden biri de halk hikayeleridir. Halk hikayeleri, bir toplumun inanç ve kültürünü yansıtır. Halk hikelerinde bir toplumun değer, inanç, sevinç, acı ve kolektif bilinçaltını görebiliriz. Edebi metinlerin incelenmesinde araştırmacının bakış açısına göre değişik metodlar kullanılır. Metnin özelliği kullanılacak metodun seçimine etki eder. Bazı metodlar eserin dışını, bazı metodlar da eserin içeriğini analiz eder. Halk edebiyatında modern metodların kullanımını yenidir. Bu çalışmada Zaza toplumunun yaşadığı mntıkalar yani kuzey, güney ve merkezde en çok kullanılagelen Sîyehmed û Xece, Yo Way û Howt Birayî, Şah Xanim, Lajî Qralî û Maseyo Rengîn, Paşa û Verg, Şay Maran, Şah Îsmayîl, Keynayê Şiwaneyî û Paşa, Keynaya Şahdê Perîyan, Şayîder, Sa Îsmâil olmak üzere toplam 11 halk hikayesi arketipsel sembolizm bakımından incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Arketip, C. G. Jung, Bilinç, Bilinçaltı, Zaza Edebiyatı, Halk Hikayeleri.

ABSTRACT

The concept of archetypal symbolism was established by psychiatrist Carl Gustav Jung and systematized by Joseph Campbell. During the "separation - ripen - return" stages in the symbolic journey, some elements belonging to the collective unconscious are seen. These are various archetypes such as "Persona, Shadow, Anima-Animus, Supreme individual, Supreme mother." The hero begins an adventure with separation in individuation, completes the journey of individuation, matures, that is, becomes "perfectman" (insân-ı kâmil). In this way, the hero, who is a perfectman, becomes a role model for other people. Folk tales are one of the literary genres in which the "symbolic journey" theme is most often handled. Folk tales reflect the beliefs and culture of a society. In folk tales, we can see the values, beliefs, joy, pain and collective unconscious of a society. In the examination of literary texts, different methods are used according to the perspective of the researcher. The property of the text affects the selection of the method to be used. Some methods analyze the outside of the work, and some methods analyze the content of the work. The use of modern methods in folk literature is new. In this study, a total of 11 folk tales named Sîyehmed û Xece, Yo Way û Howt Birayî, Şah Xanim, Lajî Qralî û Maseyo Rengîn, Paşa û Verg, Şay Maran, Şah Îsmayîl, Keynayê Şiwaneyî û Paşa, Keynaya Şahdê Perîyan, Şayîder, Sa Îsmayîl which are mostly used in the regions where the Zaza society lived, namely in the north, south and center, were examined in terms of archetypal symbolism.

KeyWords: Archetype, C. G. Jung, Consciousness, Subconscious, Zaza literature, Folk tales.

VATEYO VERÎN

Mîyanê serran de însanetîye bêro vurîyayîş û bedilyayîş zî hişmendî ra tebere ra cîya nêbena. Tecrubeyê însanetîye ê unîversal, binê arketîpan de ca gena û ino tecrube pê arketîpan resayo hetana ewro. Arketîpî, yenê manayê şeklo verîn, binhişmendîya kolektîf ramocnenî, erjê însanetîye ê ortaxî ajar ra ajar neql kenî û xu dewam kenî.

Her vacîyayîş, xu mîyan de yew manaya sembolo arketîpî muhafaza keno. Ino manayo sîmgeyî wexto analîz beno bînaya werdî muhafaza keno; labelê her komel, ziwano ortax ê fekkî goreyê kulturê xu şîrove keno. Ina xebate de goreyê fikranê awankerdoxê psîkolojîyo analîtîkê C. Gustav Jungî arketîp xebatane ra bi hereket hîkayeyê ke ma weçînayê înan ra simbolîzmo arketîpî meydan ardiş o. Eseran de arketîp sembole ke nimitkî ca genî, netîce de viraştişê hîkayeyanê şarî û ino viraştiş de tesîrê hişmendî ra taber mocnayîş o.

Seruvênê nuştişê edebîyatê Zazakî zaf kehan nîyo, her çendêk ino tewir bo zî mîyanê şarê Zazayan de edebîyato fekkî dewam kerdo. Vatişê hîkaye û meseleyan ajar ra ajar neqil bîyo ameyo resayo inê rojan. Ma ina xebata xu de hîkayeyê şarî ke bi xususî coxrafyayê Zazayan de yenê vatiş hetê simbolîzmo arketîpî ra wekenitî. Wekenitişê heme hîkayeyan zaf giran û derg yew xebat a. Ino sebebana ra ma coxrafyayê zazayan zime, veroj û merkeze ra seranser yewendes hebî hîkayeyî hetê simbolîzmo arketîpî ra wekenitî. Hîkayeyê ke ameyê wekenitiş; Sîyehmed û Xece, Yo Way û Hewt Birayî, Şah Xanim, Lajî Qralî û Maseyo Rengîn, Paşa û Verg, Şay Maran, Şah Îsmayîl, Keynayê Şiwaneyî û Paşa, Keynaya Şahdê Perîyan, Şayîder, Sa Îsmail.

Xebata ma “Hîkayeyanê Şarî ê Zazakî de Sembolîzmo arketîpî” destpêk û di qisiman ra yena meydan. Destpêk de derheqê hîkayeyanê şarî de umumî yew malumat, edebîyatê şarî de xususîyetê şekl û xususîyetê muhteva, metodê wekenitişê hîkayeyanê şarî, hîkayeyanê şarî de arketîp ser yew malumat ameyo dayîş. Qisimo yewîn de metodê cigêrayîşê ma derheqê mefhumê simbolîzmo arketîpî wekenîyayo. Esas arketîpî hişmendî û hişmendî ra teber ser malumat dîyayo. Qisimo diyîn de metnê hîkayeyan, munitişê dehkera, motîfî û hetê simbolîzmo arketîpî ra yew wekenitiş virazîyayo. Analîzê hîkayeyanê şarî ê Zazakî virazîyayo. Hîkayeyê ke ajar ra ajar neql bîyê ameyê resewê inê rojan, ortax hişmendî ra teber arketîp, hîkayeyan

de senî yew ca girewto ameyê nuştiş. Peynîya tezî de eleqedarê xebata ke ma kerda yew erjnayîşê netîce virazîyayo, çime û eserê ke ci ra îstîfade bîyo ameyê nuştiş û xebat tamam bîya.

Zazakî, Tirkîye de ziwane ke tor zaf yenê qiseykerdiş ziwano hîreyîn o. Malumatêko qetî nêbo zî Zazakî hetê hîrê mîlyon tenî ra yena qiseykerdiş. Goreyê raporê UNESCO ziwane ke binê tehlukeyê vîndîbîyayîşî de yê mîyanê înan de Zazakî zî ca gena. Sebebê inî tehlukeyî zî wextê tikê îdareyanê hukumatî de polîtîkayê qedexekerdişê tikê ziwanan o. Inê dewreyan de Zazakî yew derba giran girewta.

Xebatê ma de sere ra heta peynî proseye nuştişê tezî de pê fikr, malumat û rayberîyê xu mişawirê tezê mi qedrberz Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AYDOĞDU rê ez zaf teşekur kena. Mi her çi wext eyî de mişewre kerd, newe yew fikr da mi yan zî ame mi vîr. Mi eyî ra zaf îstîfade kerd, o Homayî ra îstîfade bikero. Ina xebate de semedê desteg ê kekê mi Dr. Öğr. Gör. Nurettin YAKIŞANÎ rê zî ez cîya zaf teşekur kena. Semedê sebr û destegê înan ez aîle û embazanê xu rê yew bi yew teşekur kena.

Ma hêvî kenî ke ina xebatê maya qickek, wareyê xebata edebîyatê Zazakî de cayo ke heq kena bigîro.

Bilal YAKIŞAN

Bingöl - 2021

LÎSTEYA TABLOYAN

Humarê Tablo	Ripel
Tablo 1: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Hîkayeyê Sîyehmed û Xece.....	12
Tablo 2: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Yo Way û Howt Birayî.....	22
Tablo 3: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şah Xanim.....	32
Tablo 4: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Lajî Qralî û Maseyo Rengîn.....	42
Tablo 5: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Paşa û Verg.....	52
Tablo 6: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şay Maran.....	62
Tablo 7: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şah Îsmayîl.....	72
Tablo 8: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Keynayê Şiwaneyî û Paşa.....	82
Tablo 9: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Keynaya Şahdê Perîyan.....	92
Tablo 10: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şayîder.....	102
Tablo 11: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Sa Îsmâîl.....	112

KILMNUŞTEYÎ

C.G.	:Carl Gustav
DTCF	:Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Ed.	:edîtor
H.z.	:Hazret
Neql.	:Neqlkerdox
Terc.	:Tercume
TTV	:Typen Türkischer Volkmarcen
Ûêb	:û ê bînî
Ûsb	:û sey bînan

DESTPÊK

I. DEHKERA, EHEMÎYET Û ÇERÇEWAYÊ CIGÊRAYÎŞÎ

Edebîyatê şarî ê Zazakî de hîkayeyanê şarî ser o hetê simbolîzmo arketîpî ra hema yew xebata îlmî nêvirazîyaya. Ina dehkeraya de ne yew tez ne zî yew meqale nêususayî. Ino sebebana ra ina dehkeraya ser o yew xebata îlmî gerek kerdo.

Edebîyatê Zazakî ser o xebatî îlmî dewam kenî. Labelê ma nêşkenî vace her mewzu de xebat bîye. Unîversîteyan de abîyayîşê “Qismê Ziwan û Edebîyatê Zazakî” xebatî îlmî roj bi roj zêdîyenî. Ino ware de yew kemî zî ez hêvî kena ke pê ina xebate yew kerra zî ma ronanî. Amac, hîkayeyanê şarî ê Zazakî de arketîpan hetê sembolan ra wekenitîş û benateyê înan de zî senî yew tekîlî esta, meydan ardiş û analîz kerdiş o.

Esasê edebîyatê yew millet edebîyatê şarî yo. Esasê edebîyatê şarî zî edebîyatê fekkî yo. Hîkayeyê şarî ajar ra ajar bi fekkî neql bî. Cuya pê ameyê nuştîş. Seruvenê edebîyato nuşteki ê Zazakî her çendêk zaf durî nêbo zî roj bi roj eserê nuşteki zêdîyenî. Ma eşkenî vaje qiyetê Zazakî pê inî nuştayan hîna zêdîyayo. Yew ziwan ra heskerdiş, edebîyatê şarî daheskerdiş ra vîyerenoy. Hîkayeyanê şarî ê Zazakî de simbolîzmo arketîpî ser yew xebata îlmî ehemîyet teşkîl kena.

Çerçewaya tezî, hîkâyeye ke mîyanê zazayan de yenê zanayîş û yenê vatiş inî hîkayeyan tesbît kerdiş, arekerdiş û çend nimuneyan ser o hetê simbolîzmo arketîpî ra xebata îlmî viraştîş a.

II. EDEBÎYATÊ ŞARÎ RA YEW EWNÎYAYÎŞO UMUMÎ

A. Edebîyatê Şarî

Hîkayeyê şarî tewir bi tewir tarîf bîyê, înan ra Ferit Devellioğlu; “*vacîyayîş, roman, vatiş, estanik, hedîseya ke bîya.*” (2008:369). Pertev Naili Boratav eserê xu “Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği” de “*goreyê Spiesî hîkayeyê şarî, estanikê ke rayîrê waştî dest pêkerdişî de macera yê.*” Eflatun Cem Güney “Türk Folklor Araştırmaları” de “*Hîkayeyê şarî dînyayê, zerra şarî anê ziwan û hîkayeyê ebedî.*” (Neql. Oğuz, 2008:1). Tîya de aseno ke heme edebîyatkarana edebîyatê şarî cîya cîya tarîf kerdo. “*Hîkaye şarî, kulturê her millet de yew cayo gird û muhîm genî. Bingehê edebîyatê şarî ra yew tewir ê. Hîkayeyê şarî, edebîyatê fekkî ra yew tewir ê.*”

Qehremanane ra tikê heywanî û esteneyê teberê tabîetî yê, hedîseyî welatê hîkayeyanê şarî de cereyan kenî, hîkayeyê şarî mahsulê xeyalî yê labelê goşdaran rê xu danî bawerkerdiş.” (Sakaoğlu, 2009:2). Hîkayeyê şarî hetê yew kesî ra nêbîyê hadre yan zî nênusyayê, nêameyê meydan. Proseyê tarîx de fek ra fek vacîyayê û bîyê anonîmî.

Hîkayeyê şarî, bi xususî yew hedîse ser o şekl genî, inî hedîse û mucadeleyî ekserî dormaleyê yew qehremanî de cereyan kenî. Hîkayeyê şarî, ge hîkayeyanê rastikêne ra ge-ge zî hîkayeyanê xeyalî û hedîseyanê îstîsnaî ra yenê meydan. Hîkayeyê şarî, bi zafî eşq û qehremantî ser o ameyê meydan, neke teyna inê dehkerayan ser o yê, cîya – cîya hedîseyan ser o zî ameyê meydan. Çimeyê hîkayeyanê şarî edebîyatê miletanê Hîndî û Îranî ra bi wasitayê fekkî dewir ra dewir neql bîyê. Her komelî goreyê orf û edetê xu newe ra heyat dayo ci. Ma eşkenî vace her hîkaye kulturo ke xu ra ver û kulturê dormaleyê xu, zerrîya xu de îhtîva keno. Hîkayeyê şarî, bi vatiş û muhteva dîqet ancenî xu ser. Bi hedîseyanê xu hem hetê pîlan hem zî hetê qîcan ra semedo ke kilmîyê hedîseyan ra hem zî taybîyayîşê qadroyê şexsane ra bi eleqe yenê goşdarîkerdiş. Hîkayeyê şarî ê Zazakî de hedîseyî ekserî bi şayî qedîyenê labelê ge-ge zî bi dej û xemgînî qedîyenê, qehreman peynîyê macera de mireno yan zî qehremanî yewbînan nêresenî.

Hîkayeyê şarî hîrî grubî de yenê pîser.

1- Hîkayeyê Klasîkî: Bi şeklê nezmê mesnevî yenê nuştîş û dormaleyê yew hedîsaya belîkerde de şekl genê.

2- Hîkayeyê Şarî: Tewiranê hîkayeyan ra nimuneyê tor verîn destanane ra vîretîşê hîkayeyê modernî de hîkayeyê şarî ca genî, eserê anonîm ê. Ekserî dehkerayê eşqî yenê şuxulnayîş labelê dehkerayê qehremantî û dînî zî şuxulyenî. Ma zî ina xebata xu de ino tewirê hîkayeyan ser o vindertî. Hîkayeyê şarî wextanê verînan de ekserî hetê extîyaran ra şewanê dergûdileyen de ameyênê vatiş. Serranê peyînan de bi munasebetê averşîyayîşê teknoloji ra hîkayeyê şarî ma eşkenî vace hîn nêyenê vatiş.

3-Hîkayeyê Modernî: Inê hîkayeyan de ca, qehreman û wext belîkerde yo. Inê hîkayeyî ekserî metnê kilman ra yenê meydan. Hîkayeyê modernî dinya de serra 1920 de vecîyeyê werte. Ewropa de rêberê inî tewirî Franz Kafka yo.

B. Edebîyatê Şarî de Xususîyetê Şekl û Muhteva

1) Xususîyetê Şeklî

1. Destpêkê hîkayeyan de zê estanikan pê yew vateyo standart dest pêkenî.
2. Bînayê hîkayeyanê şarî nezm û nesîr pîya benê. Ino xususîyet estanik, efsane û meselayan de çîn o.
3. Ziwanê hîkaye varyantanê fekkî de sade û fesîh o, nuştayan de hîna giran o.
4. Vatoxê hîkayeyî eşkeno pê yew şîr hîkaye dest pêbikero. Ino zî hunerê vatoxî yo.
5. Hîkayeyanê nuştayan de goreyê varyantanê fekkî hem dergî hem zî şîrî tede estî. Hîkayeyê ke ma dest de hem hîna bîyê kilm hem zî tede şîr nêasenî.
6. Tesvîrê rind û xiraban zê estanikan de bi cumleyanê standart îfade beno.
7. Yew metnê hîkayeyanê şarî de estanik, efsane, mesela, dua, zewt, îdyom, vateyê verînan, mertal ûsb. tede asenî.

2) Xususîyetê Muhteva

1. Dehkerayê hîkayeyanê şarî eşq (Sa Îsmâil uêb.) û qehremantî (Ristim Zal û Qerekindir uêb.) yo. Ge-ge zî eşq û qehremantî pîya yê. (Seyhmed û Xece uêb.).
2. Hedîseyê hîkayeyan ya rastikên yan zî nîzdîya rastikên ê, yan zî xeyalî yê.
3. Hedîseyê ke serê qehremanane ra vîyerenê zafîya înan zî îstîsnaî yê.
4. Qehremanî ekserî yew ê. Îstîsnaî yew hal de yenê dunya. Yan zî babî semedê bîyayîşê yew lajî yew nezir wadineno.
5. Hîkayeyanê Zazakî de ekserî laj dewlemend o, keyna feqîr a. (Keynayê Şiwaneyî û Paşa, Eyşik û Fatik).

C. Metodê Wekenitişê Hîkayeyanê Şarî

Hîkayeyê Şarî, di tewirî yenê wekenitiş; hetê epîzotan ra û hetê motîfan ra.

1) Hetê Epîzotan ra Wekenitiş

Epîzot, Yunankî ya verîn de her yew leteyê şîrî ra yeno vatiş. Unsuranê trajedîya Yunankî de qisimê her yew dîyalogî ra vajîyeno. Yew eser de esas trajedîya diyîn. Yew roman yan zî hîkaye de hedîse, yena ino manayan. Ali Berat Alptekin

eserê xu “*Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*” de hîkayeyanê şarî hetê epîzotan ra dormaleyê 10 esas motîfan de wekeneno.

1. Aîleyê qehremanî
2. Bîyayîşê qehremanî
3. Namepanayîşê qehremanî
4. Perwerdeyê qehremanî
5. Aşiqbîyayîşê qehremanî
6. Têverameyîşê waştî û qehremanî
7. Xurbet vecîyayîşê qehremanî
8. Yew qehremanî de zewajê waştî
9. Welatî ser agêrayîşê qehremanî
10. Netîce

2) Hetê Motîfan ra Wekenitiş

Motîf, edebîyat de elemanekê bi sereyê xu xususîyet danî babetan înan ra her yewe ra vacîyeno motîf. Estanikan de esas unsur motîf o. Eger ma hîkayeyê şarî zê yew keyeyî bifikirî motîf zî astuna inê keye ya. Motîf, zerreyê yew întîzamê vacîyayîş de elemano tor qickek o, teyna yew mana îfade nêkeno. Temsîlkaranê Metodê Tarixî-Coxrafî ê Fînî ra tor pîl Stith Thompson vano: “Zafîna motîfan mumkîno hîrî grubî de bêrên pêser:

- 1- Qehremanê estanikan; îlahî, esteneyê (varlık) metafizikî (cazuyî, dêwî, pêrîyî, sêhrbazî ûêb.), heywanî, însanî.
- 2- Eyê ke hedîseyan de plano tepîya de manenî; eşyayê sêhrinî (eyneyo sêhrîn), edetî enteresanî, bawerîyî ecebî ûêb.
- 3- Yew hedîseyî. (Kocaaslan Uçkun, 2003:111).

“*Nuşteyê şarî de semedê motîf bîyayîş, gera halêko îstîsnaî bibo. Ino halo îstîsnaî, qehremanî de, hedîse de, wext de, ca de, ma eşkenî vace nuşte de her tewir hedîse de vecîyeno ma ver.*” (Alptekin, 2009:295). Motîfî, derheqê kamîya yew millet de malumat danî. Kes eşkeno motîfanê hîkayeyanê şarî yew millet ra orf û edetê înan bifehmno. S. Thompson wareyê cigêrayîşê motîfan de yew rêyber qebul beno. Thompson, serranê 1932-36 de 6 cîlt eserê xu ansîklopedîk “*Motif Index of Folk Literature*” (Îndeksê Motîfê Edebîyatê Şarî) de motîfê ke edebîyatê miletan de şuxulyenî înan 23 esas sernuşteyan de top kenno.

Tirkîye de zî esero ke hetê W. Eberhard û Pertev Naili Boratav ra serra 1953 de binameyê “Typen Türkischer Volkmarcen” (TTV) neşir biyo, estanikî binê 23 sernuşteyan de top kerdî. Estanikan de gera tor tay yew motîf bibo û yew estanik de her motîf yew dor şuxulyeno. Motîfo ke estanik de yew dor şuxulyayo heta peynîyê estanik reyna nêaseno, labelê nadîr bo zî eynî motîf yew estanik de yew dor ra zêde zî beno ke biasîyo. Sanikan de herçiqas tayê motîfî yew rey biasîyê zî qismê bînan yê sanikan de bi şeklê cîya-cîya asenê û hema vajîn hetê vernî de sey yew fonksîyonê amadekarî îfade benê.(terc. R. Lezgîn) (Sakaoğlu, 2012:76).

Ali Berat Alptekin eserê xu “Halk Hikayelerinin Motif Yapısı” de esas motîfan ino tewir tesnîf keno.

1. Motîfê mîtolojîk
2. Heywanî
3. Yasax (qedexe)
4. Sêhr (efsun)
5. Merg
6. Fantastîkî
7. Devî
8. Îmtîhanî
9. Gejî û Aqilî
10. Xapênayîş
11. Bedilyayîşê qeder
12. Tayînê ameyoxî
13. Bext û qeder
14. Komelî
15. Ceza û mukafatî
16. Esîr û qaçaxî
17. Zulmî îstîsnaî
18. Zewaj
19. Tebîetê heyatî
20. Dîn
21. Xususîyetê qerekerî
22. Mîzeh
23. Çend grubê motîfan

D. Hîkayeyanê Şarî de Arketîp

Hîkayeyê şarî, destanî û estanikî hetê şeklî ra cîya asenê labelê hetê dehkerê ra zaf manenê yewbînan. Inê tewiran de qehreman ekserî yew amac sero kewno rayîr û macerayê qehremanî yenê vatiş. Qehreman, netîceyê vengdayîşê yew macera kewno rayîr û rayîrê pêşayîş de dewam keno. “*Qehreman, asayîş de ferdî, esas de zî komelî temsîl keno. Qehreman, pê xeyalê toplumî mîyanê yew mîtosî de hîkaye beno yeno vatiş.*” (Baba, 2007:114).

Hîkayeyanê şarî de qehremano esil ekserî laj o. Nameyê hîkayeyan “Seyehmed û Xece, Keynayê Şiwaneyî û Paşa ûêb” nameyê lajî û keyna pîya bo zî qerekerê keyna plano tepîya de maneno. Esas hedîse û macera dormaleyê lajî de cereyan kenî.

Arketîpê unuranê ortax hişmendî ra teber, unsurê ke ma mîyanê cuyayîşê însanî de dîyê û tesewur kerdî înan ra heme yê. Mîsal merhela, maye (dadî), versî, ferdo zana, anîma-anîmus, mixara ûêb. Her yew unsur wezîfeyê arketîp gena. Mîyanê înan de dehkerayê wekenitiş ê ma arketîpê merhela yanî tamamîyê şexsiyêti ra çi vîyereto heme sembolîze benî. Arketîpê “Cîyabîyayîş, Peşayîş, Agêrayîş” “*Joseph Campbell bi metaforê “raywanî” û bi kalibê “rayîrkewtiş, pêşayîş, agêrayîş” analîzê mîtos û estanikan de şuxulnayî. Arketîpê merhela, bi monomîtos zî name bena, cîyabîyayîş ra heta pêşayîş ra dima agêrayîş de hîkayeyê qehremanî esto, xeyala unîversal ê însanîyê yena ziwan.* (Dökmen, 1983:385).

Macerayê qehremanî ya pê eşqî dest pêkena yan zî qehreman bi zorî yew waştîş kewno macera. Ina raywanî de tikê zorî û manî vecîyenê qehremanî ver. Inî bi arketîpê versî name benî. Semedê pêşayîşê qehremanî gerek keno ke inî versî yanî şexsişî û hedîseyî bivecîyayê ver. Ina raywanî semedê pêşayîşê qehremanî gerek kena. Hîkayeyê şarî merhelayanê “cîyabîyayîş, pêşayîş û agêrayîş” ra yenê meydan.

QISMO YEWÎN

SEMBOUZMO ARKETÎPÎ

1.1. ARKETÎP

Mefhumê arketîp, seserra 20. de hetê psîkologo Îsvîçreyîj Carl Gustav Jungî ra ra yew çerçewaya modern de ronîyayo û hetana ewro zî ameyo şuxulnayîş. *“Mefhumê arketîp, hemmanayê “îdea” yê Platonî yo, “îdea” yê Platonî dewro entîkîte de ameya şuxulnayîş.* (Jung, 2017:17). Mefhumê arketîp, viraştîşê dunya ra hetana ewro mîyanê cuyayîş de ca girewto. Bi tewir tewir namebîyayîş zî bivecîyo ma ver zî esas îfadeyê heme zî eynî çî yê. Platonî dewranê verînan de zî vato; îdea her hedîse ra ver û her hedîse ra sera ya. Zaf çimeyan de terîfê mefhumê arketîp bîyo. Inê terîfî etîmolojîk û mefhumî terîfê. Çekuyê arketîp, Yunankî ya kehan de çekuyê “archetypos” ra yeno û vera bi manayî (anlamsal) yeno manayê “formo verîn.” *“Kokê etîmolojîk ê çekuyê arketîp têvernayîşê termê “arche”(orîjînal) û “typos” (model) ra ameyo meydan.”* (Binay Kutultay, 2017:362). Ino mefhum bi nameyê “xeyala verîn, prototîp, mîsalo ristim (kok) yeno zanayîş.

Mîyanê tewiranê edebîyatî de dunyaya fîksîyonê hîkayeyî, tezahurê seruvenê dunyaya raştîkên a. Ma benê şahidê qehremananê hîkaye, esas mîyanê komelî ra yew qerekerê. Xetê inê hîkayeyan, goreyê durumo psîkolojîk û proseyê pîlbîyayîşê ruhî ê qehremanî şeklê genê. Ino hete ra samedê erjnayîşê qehremanî ma eşkenî metodê wekenîştîşê zanîstê psîkolojî ra fayde biger. *“Metnanê edebî de arketîpî ekserî mîyanê sembolan de nîmîteyê. Bi xususî inê sembolan ra yew xelqîbîyayîşê însanî û tewirê xu famkerdişî mîtî, C. G. Jung; tebiyetê însanî de tor esas tewirê îzehkerdişî qebul keno.”* (Yeter, 2013:140).

Hîkayeyanê şarî de tetbîqê sembolîzmo arketîpî, ortaxê hişmendî ra teber unsurê bînayî ê jungî bi qetî Freudî ra cîyayo. Qehremanê hîkayeyî, averşîyayîşê proseyê hîkaye de yew proseyê xubîyayîşê cuyenî. Goreyê Jungî ino *“Amacê proseyê xubîyayîş, resayîşê tamamîyê ruhî yo.”* (Gökeri, 1979:1). Qehreman ina raywanî de beno ke xu biresno ruhîya tamam, eksî yew durum zî beno; xu tamam nêkero, yew cêr kewtiş zî bibo.

Goreyê Jungî însanî wayirê yew şemaya xebatê dadîya xu ra benî. Form û sîmgeyê arketîpî belîbîyayîşê şeklê inê tevgêranê rê benê ardimkar. Qijîya ma ra

hetana ewro hîkayeyê ke ma goşdarî kerdî şeklê famkerdişê dunyayê ma ser rolê înan zaf o. Inê hîkayeyî derheqê dunyaya ke ma tede cuyenî malumat danî û seruvenê însanetî yê ma de tevgêrê ma senî gerek keno yan zî senî yew tevgêr xeletî ina dehkerê de ma îqaz kenî. Inê hîkayeyî mîyanê tarîx de pê vasitayê mîtosan, efsaneyan û dînî zîhnê dunyayê ma de ca girewto. Metodê simbolîzmo arketîpî ê Jungî proseyê fam û ferasetê metnî hem semedê wendoxî hem zî semedê cigerayoxî destegîr o.

Yew hedîs de rîvayet beno ke Homayî, Hz. Adem suretê xu ra xelq kerdo û ruhê xu ra pif kerdo ci. Esteneyê ke rîyêerdanî de tezahurê sîfet û nameyanê rindî ê Homayî yê. Joseph Campbell vano; kaînat monomît ser xelqbiyo, ino monomît zî tezahurê Homayî yo. Qeydo ke yeno famkerdiş kaînat de yew monomît est o. Ma eşkenî vaj ino zî Homa yo. Esteneyê bînî zî yew bi yew tezahurê inê mîti yê. Ina bawerî pê tesawuf zî îzeh bena. *“Sufîzm, kesîtîyê kulturî ra xelesyayîş û resayîşê kesîtîyê kozmîk o.”* (Sayar, 2004:46).

Mîyanê simbolîzmo arketîpî û heqîqetê tesawufî de zaf pêmanayî yenê vînayîş. Psîkolojîyê Jungî de raywanîyê ruhî ê însanî û însan-o kamil ê seruvenê sufîyan pêmanayî yenê êsayîş. Jungî de raywanîya ruhî *“proseyê xubîyayîş”* tesewuf de xutî ra xelisyayîş proseyê *“o”* bîyayîş manenê yewbînan. *“Tesewuf de semedê averşîyayîşê rayîrê kesî de eşqo îlahî, rayberîyê yew şexo waqîfê îlmê sunetî û kîtabî de hereket gerek keno.”* (Doğan, 2004:91). Raywanîya simbolîk arketîp de ino averşîyayîş pê yardimê keso zana beno.

1.1.1. Arketîpê Ferdbîyayîş

“Psîkolojîyê Jungî de hişmendî û hişmendî ra teber arketîpê tamamî self ano nîzam ser. Her însanî de benateyê unsurê hişmendî û binhişmendî de yew bîyayê nîzamî êseno.” (Karagözlü, 2012:1407). Termê ferdbîyayîş de ferd, psîkolojîk yew ferdo yanî bar nêbeno yewo tamam o. Semedê îfade kerdişê yew proseyo dînamîk yeno şuxulnayîş. Yew ego yo ke ferd bîyo, ferqê kesîtîyê xu ya xasî de bîyayîş û qebulkerdişê hişmendî ra teber ê xu ano meydan.

Qehremano ke proseyê ferdbîyayîş ê xu tamam kerdo peynîyê ino prosesî de benateyê hişmendî û hişmendî ra teber de yew nîzam ardo meydan. Yew bedilyayîş ra vîyereto zobîna yew kes vecîyeno ma ver. Qehremano ke bedilyayîş ra vîreto tam bi yew mana ferd bîyo û xu resnayo mefhumê self. *“Goreyê Jungî kesîtîyê însanî, di*

hebî merkezî anê nîzam. Înan ra yew merkezê hişmendî ego yewna zî merkezê kesîti self o.” (Karagözlü, 2012: 1407).

Semedê resayîşê merkezê kesîti -self- nîzamê hişmendî û hişmendî ra teber gera bêro vînayîş. Ino nîzam, însanî de kiştê rind qebul keno, labelê insanî de hişmendî ra teber kiştê xirabî û hîsê xirabî zî est ê, ino nîzam gera înan zî qebul bikero. Ino tewir de kes teferuat ra agêreno eslê xu ser. Netîce de beno hişmend û hişmendî ra pey xu resneno pêşayîş, problemê bîyayîşî keno safî. “*Jung vano; proseyê ferdbîyayîşî kesî de çimeyê esas, bîyayîşê xu ra yew raywanî hetê merkezîya dest pêkena.*” (Gökeri, 1979:183). Rayîrkewtişê ina raywanî pê sembolanê arketîpê ferdbîyayîş xu resnena ci.

1.1.2. Arketîpê Persona

Aktoranê dewreyo entîk de semedê rolê xu yew maske girewtênê xu ser, ina maske pê çekuyê “persona” name bîyenê. Însan bi zafî qerekerê xu yo rastikên nimneno, komel senî yew qereker wazeno, kes goreyê inî qerekerî xu mocneno komelî. Persona qerekerê ma yo teberî kanalîze kena. Maske yanî arketîpê persona benateyê insanî û dunya de tekîlî ana meydan, persona hetê Jungî ra ino tewir îzeh bena. “*Maske, ferdî teqlît kena û hem zobîna kesan hem zî kesî yê xu –serê ruhê kolektîf ra rol kaykena- maskeya ke kesî ferdî dana bawerkerdiş.*” (Jung, 2016:180-181). Arketîpê persona, kesê ke îtimat xu nêanê hetê înan ra zaf yena şuxulnayîş. Pê yew qerekerî cîya xu ramocnenî komelî. “*Persona, ma insananê bînan ra çi pawenî ramocnena. Tekîlîya ma ana cêr. Înan mîyanê cilanê rindan de bedenê bêşeklê zê rindî, hîna weş ana meydan.*” (Fordham, 2019: 63). Ino sebeb ra persona qerekerî rastikên ê kesî ranêmocnena.

Persona kolektîf yew hedîse ya û eynî nîsbet de kiştê ma ya ê aîdê zobîna kesî ya. Mîsal; cinîya yew malayî zaf meymandar û ardimkar bo, ino durum hewlîya cinî nêyo, zoratîya wezîfeya mêrdeyê aya yo. Mîyanê komelî de ino şekl gerek keno yanî tezahurê wezîfeya mêrdeyê cinî yo. Însan, wexto ke goreyê xu yew rol girewt, o wext beno ferdî, bêinan kolektîf yew xususîyet ramocneno. Kolektîf yew meydan ameyayîşê persona, semedê dunyaya teberî yew tavîz o.

Arketîpê persona, kesî de bena sebebê yew qerekerî zeîf. Ino durum zî sankî zobîna yew kes o û ino tewir yeno ramocnayîş. Persona, insanî nasnameyê xu pey maske de nimneno û xu rê newe yew nasname kenê hadirê. Ina arketîp hetê insanî ra

zaf şuxulyena. Tevgerê ina nasnameya newe, beno ke kes qerekerê xu ra weş nêyo yan zî netîceyê tedayê komelî ra yena meydan. Ekserî ino tevger hetê komelî ra kesî ser o bi zorî yeno ronayîş yan zî kes wazeno ke mîyanê komelî de xu hîna rind ramocno. Ino semed ra maske yena şuxulnayîş.

1.1.3. Arketîpê Versî

Versî, tamamîyê halê ruhê ma de nêasena labelê ruhê ma ra cîya yew lete nêya, yanî kişta ma ya bîn a. Însanî de heto zeîf, şerme û rîyo rastikên yanî rîyo ke pey perde de nimate yo. Hetana ino perde nêancîyo nimitkî dewam kena, wexto ke perde ancîya zê yew bomba teqyayîş rê hazir a. Ina kişta ma hetê komelî ra tesvîb nêbena. Bi kilmî însanî de heto tarî ana meydan. *“Arketîpê versî, însano ke hetê komelî ra îdealîze bîyo ino kategorî de ca nêgeno. Eger ma ino hete ra biewnî versî, heto tarî ê tamamîyê ruhê yanî ma eşkenî vaje birayo tarî.”* (Gökeri, 1979: 19). Versî semedê komelî yew problemo gird a. Versî bigîro binê teda (baskî) ge-ge tehlukeyanê girdan xu de ana meydan. Inê komelan de bêveng asenê labelê nişka serewedartişanê xerabkaran xu de vecenê werte.

“Eger versî aîdê ferdî hişmendî ra teber a zê şeklê fîgurê ke ma ra nîzdê vecîyena ma ver. Mîsal zê kekê, waye û embazî. Eger versî, aîdê kolektîf hişmendî ra teber a, zê yew estenaya mîtolojîk vecîyena ma ver. Versî, xu mîyanê zereyî û yew fîguro sembolî de yan zî dunyaya teberî ra xu mîyanê yew fîguro muşexes de îfade bikero.” (Jacobi, 2002:68).

Versî de têverameyîş, semedê tebîetê însanî rexneyêko negatîf o. Arketîpê versî kişta xirab ê însanî ramocnena. Semedê qeydeyanê exlaqî ê komelî versî, her wext bindestî de ya. Ino sebebana ra ekserî hewn de û eseranê edebî de xu dana hîskerdiş. Arketîpê versî de hetê pozîtîf zî est ê labelê hetê negatîfî eseranê edebî de xu ramocnenî.

1.1.4. Arketîpê Anîma – Anîmus

“Anîma, camêrdî de îmajê cinî, anîmus zî cinî de îmajê camêrdî. Her însanî de hem xususîyetê cinî hem zî xususîyetê camêrdî asênî.” (Fordham, 2019, r.67-68). Ino durum zî kesan de xususîyetê cînsanê bînî ramocneno. Jung, inê îmajanê tamamî yê cinî û camêrdî bi anîma û anîmus name kerdî. Goreyê ino xususîyetî cinî bi tamamî cinî nêya, camêrdî zî bi tamamî camêrd nêyo. *“Arketîpê anîma yan zî anîmus de inî*

xususîyetî averberdiş ra zêde bigêrîyê binê teda, benateyê anîma û anîmus de tekîlîyan de problemo pîl yeno meydan.” (Özgül, 2019:63).

Cinî de nimitkî xususîyetê camêrdî, camêrdî de nimitkî xususîyetê cinî est î. Cinî de xususîyetê camêrdî yanî anîmus hetê babî ra, camêrdî de xususîyetê cinî yanî anîma zî hetê dadî ra şekl genî. Eger camêrd anîmaya xu xelet fam bikero, beno tebîeto depresîf, hêrsin yew tîp. Labelê eger camêrd raşt fam bikero ino camêrdî de heto camêrdî ser hîna zixm tesîr keno. *“Arketîpê anîma camêrdo hişmendî de hîsan, arketîpê anîmus zî cinîya hîsî de aqîl veceno vernî.”* (Karagözlü, 2012:6). Asayîşê anîmuso pozîtîf, wexto ke haca cinîyan cesaret û xidarî bibo beno faydeyîn. Cinîyê ke xususîyetê nêrî zê cesaretî tede asanê fikranê pozîtîf anê meydan. Mîsal; hikayeyê *“Keynayê Şiwaneyî û Paşa”* de Paşa şino meydanê herbî, cinî (Keyanayê Şiwaneyî) cuwa pey cinî zî yew ordî hadirnena dima şina meydanê herbî. Ino durum zî cinî de heto pozîtîf ê camêrdî ramocneno.

“Qehreman proseyê ferdîyayîşî de şerto ke anîma û anîmus de yew tekîlîya nîzamî biyaro meydan. Çimkî inê her di arketîpî benateyê hişmendî û hişmendî ra teber de yew mîyançîtî kenî.” (Gökeri, 1979:22). Tekîlîya ke bi wasitayê inê arketîpan benateyê cinî û camêrdî de yena meydan, înan yewbînan de hetê cînsî ra dana daşinasnayîş.

1.1.5. Arketîpê Maya Zana Yan zî Pîzeyê Masî

“Zifqêra fantastîkî ra vîretîş, yew fikro newe ra bîyayîş o. Îmgeyê rahîm her cayê dunya de pê pîzeyê balîna sîmge beno.” (Campbell, 2010:107). Pîzeyê masî, nameyê ê cayono ke qehreman semedê newe ra bîyayîşî şino zerre. Ina zifqêre ra vîretîş destpêkê newe ra yew cuyayîşo. Pîzeyê masî ferdî hişmendî ra teber sembolîze keno, tîya de qehreman muhasebeyê xu ê zerreyî keno. Rahîmê dadî yan zî cayê ke rahîmê dadî sembolîze kenê, qehreman inê cayan de tor rehet o.

Arketîpê maya zana maneno tebîetî, tebîet zê rahîmê dadî însanî zerreyê xu de setarê kena, kena pîl, resnena û ana pêşayîş. *“Arketîpê dadî, her wext self de ha tekîlî de û semedê averşîyayîşê kesîtî yew rolo tesîrin bar bona.”* (Gökeri, 1979:26). Arketîpê maya zana, kesan hîmaye û setare kena înan rê dayîtî kena.

Qehreman wexto ke zifqêre ra kewt zerre, bedilya, yeno manayê newe ra bîyayîşî. Qehreman ina merhela de komelî ra dur kewno, meknanê tecrît kerdeyan

de tikê îmtîhan û manîyan ra vîreno. Inê mekanî zê çolî, mixara, zîndan û mekanê birrî. Inê mekanî semedê pêşayîşê qehremanî fonksiyonê muhîm î. Inê mekanî zahîrî de mekanê tarî yê, pêşayîşê qehremanî ra pey benê mekanê roşnî. Ina merhela de, qerekerê dunyayî ê qehremanî teber de manenê. O, zê kesêko cîya newe ra beno. Netîce de qehreman, Zifqêra verîn vîreno û kewno pîzeyê masî yanî merhelayê pêşayîşî. Fikrê tarî ê qehremanî, bi serkewte bedilyenê, tadiyahenê roşnayî ser. “*Bi amacê ferdbîyayîşî, qehreman qerarê raywanîya ruhî geno. Qehreman semedê yew cuyayîşo neweyî gera zifqêr bivîro.*” (Şimşek ve Şenocak, 2009:82). Inê cayê ke pîzeyê balîna temsîl kenê, qehreman inê cayan ra bi serkewte bivecîyo, versîyanê xu ra xelesyeno. Qehreman îmtîhanan bivîro inê tecrubeyan ra pey sankî maya xu ra newe ra ameyo dunya.

1.1.6. Arketîpê Ferdo/a Zana

Ferdo zana, kolektîf hişmendî ra teber de ca geno. Hîkayeyanê şarî de wexto ke qehreman kewno halo zor, rayîr ci rê keno roşnayî û ci rê yardim keno. “*Selfê zerreyî, sîmgeyê arketîpî û ekserî serekî tezahur keno yew ferdo zana. Ferdo zana yew keso îstîsnaî yo, benateyê hişmendî û hişmendî ra teber de yew tekîlî ano meydan.*” (Süme, 2011:27). Arketîpê ferdo zana, arketîpê hişmendî ra teber ê û yew figurê xeleskar ê. Ferdo zana nişka vecîyeno werte, rayîr mocneno qehremanî û wextanê zorî de rayberî keno.

Arketîpê ferdo zana, semedê vînayîşê selfê xu û meydanameyîşê xu de wezîfeyo tesîrin geno. Semedê inê yardiman ekserî caran yew menfeat nêpaweno. “*Eseranê fiksîyonan de (kurgu) wezîfeyê ino arketîpî wexto ke qehreman kewt durumo zor yan zî hacê eyî yew çî bibo veciyeno werte, ferdo zana qehremanî rê yardim keno; ci rê nesîhet keno û rayîr mocneno ci. Ferdo zana zeka û zanayîş temsîl keno.*” (Gökcan, 2018:233). Arketîpê ferdo zana, beno ke mucered yan zî muşexes bivecîyo vera qehremanî.

Qerekerê ferdo zana, bi sîmgeyî komelan rê serekî keno û raştîya înan mocneno ci û eseranê edebî de vecîyeno ma ver. Arketîpê ferdo zana, hîkayeyanê şarî ê Zazakî de ekserî zê “Xizirî, Merdimo Herdîşsipî, Pîr ûêb.” aseno. Ino ferdo zana ge-ge bi xeyaletê yew merdeyî yeno çiman ver yan zî qehremanî rê bi wasitayê hewnî aseno û hedîseyan û îmtîhanan de senî yew mucadele gerek keno ramocneno. Ferdo zana, zaneno ke kam cî rayîrî qehremanî resnenî hedef û inê rayîran mocneno

qehremanî. Qehremanî vera inê tehlukeyan rê îqaz keno û inê tehlukeyan de senî yew mucadele gerek keno qehremanî ra vano.

1.2. HIŞMENDÎ Û HIŞMENDÎ RA TEBER

Hişmendî, hetê kesî ra yena şinasnayîş û yew leteyê zîhînî ya. Aversîyayîşê sehayê hişmendî, pê fonksiyonanê Jungî, fikirayîş, hîskerdiş, hîs û povete fonksiyonê zîhîn her wext pê caardiş dewam keno. *“Sujeyê hişmendî “ez” o. Hişmendî fonksiyon û fîlê tekîlîya ruhî “ez”î de dana dewamkerdiş. Dunyayê ma ê teberî û zerreyî de semedê ferasetê heme cuyayîşê ma gera “ez”î bivîyere.”* (Jung, 2006:33). Kes cuyayîşê xu de hem proseyê hişmendî hem zî hişmendî ra teber şuxulneno. Şuxulnayîşê cayê hişmendî û hişmendî ra teber cîya yo. Kes tekîlîya xu û dormaleyê xu de yanî hîs û fikranê xu de eşkeno hişmendîya xu bişuxulno. Hedîse û bîyayeyê ke bêiradeyê kesî de yenê meydan yanî hewn û alemê xeyalan de hişmendî ra teber şuxulneno.

Jung vano; ruhê însanî, di qisimî ra ameyo meydan. Inê; hişmendî û hişmendî ra teber ê. *“Hişmendî ra teber, kesî hem pê mîras hem zî pê tecrubeyanê xu girewto hîşê xu. Labelê bi zafî zî ferq nêkerdî ina xezîneyê malumatî. Malumate ke wendî, eşnawitî, dîyê û povetê xu de setare keno.”* (Deveci, 2020:42). Hişmendî ra teber nîsbetê hişmendî ra zîhnê însanî de hîna yew cayo gird îşgal kena. Hişmendî ra teber a ke îna wayîrê yew sehayê gird, cuyayîşê însanî de merhelayanê aversîyayîşê û şekl girewtîşê de muhîm yew tesîr virazena. Hişmendî ra teber zî di qisiman ra yena meydan; ferdî hişmendî ra teber û kolektîf hişmendî ra teber name benê.

Ferdî hişmendî ra teber kesî rê has o. Ferdî hişmendî ra teber, hîna verê cu cuyayîşê ke hişmendî de bîyê, înan ra yena meydan. Hişmendî ra teber, qisimo sathî ê warî ana meydan. Wexto ke tedayî bîyê zeîf yanî hewnan û wextê şokî de yena meydan. *“Ferdî hişmendî ra teber, pê cehda ferdî nêyena meydan, bîyayîşe ra hazir bena, hişmendî ra qisimo xorîn û durî, hişmendî ra teber ifade kena. Serê kolektîf hişmendî ra teber de bena berz.”* (Bahadır, 2010:81). Heme malumate ke zerreyê wextan de ma girewtî, ferdî hişmendî ra teber ê ma feth kerdî, ma rê yew heqê weçînayîşê nêverdayo û şansê ronayîşê yew mîtî dayo.

Kolektîf hişmendî ra teber, zê ferdî hişmendî ra teber tedayê netîceyê yew hedîseya şexsî nêyenê meydan. Jung vano; Xeyalê verînan ra yanî komelîya xeyalan ra yenê meydan û heme însanî kolektîf bîna ra ameyê meydan. Jungî ina bîna pê

kolektîf hişmendî ra teber name kerdo. *“Ino qisim merhelaya averşiyayîşo vêrîn ê psîşe ra yeno meydan û bav û kalan ra neqlê însanî beno. Teyna ê tarixê însanetîyê nêyê mehsulê bedilyayîşê însanî ra ver ê.”* (Gençtan, 2012:165). Hişmendî ra teber cuyayîşê însanî dereceya muhîm de tesîr kena. Însan bîyayîşê xu ra wayîrê yew hişmendîya belikerde nêyo. Labelê goreyê Jungî kolektîf hişmendî ra teber bîyayîşe ra yena û şekl girewtîşê hişmendî de ardimkar bena.

Însan zerrîya xu de çi xeyal keno, pê inê xeyalan yeno dunya. Inê xeyalî dunyaya nesnel de hemverê xu bivînê yew mana genî. Hişmendî ra teber, çîyê ke ma nêwazenî bîyerê ma vîr yan zî çîyê ke ma wazenî tera bixelesî suleyê înan nêyo, çîmeyê ruho xerabkar û ruho viraştoxî yo. *“Hişmendî ra teber, hişmendî ra zaf ver ameya meydan. Esasê tevgêrê însanî, paştta xu daya hişmendî, ino fikir xelet o. Ma cuyayîşê xu de yew qismo hîra hişmendî ra teber de vîyarnenî. Ma ya rakewnî yan zî ma xeyal kenî.”* (Jung, 2006:33). Hişmendî ra teber de yew heto muwazene est o. Hişmendî, vera yew durumî de reaksiyono ferdî dana, Hişmendî ra teber, qalibî tevgêrê komelî ê tarixê însanetîye reaksiyon dana.

QISMO DIYÛN

HÛKAYEYANÊ ŞARÎ Ê ZAZAKÎ DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.1. SÛYEHMED Û XECE DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.1.1. Metnê SÛyehmed û Xece

SÛYEHMED Û XECE

Seyehmêd dayk û bayk yi mirên, seykur mûnenû. Yew dat û yewa ‘enc, yi weye kenî.

Rocek dat yi, zewncê gayûn xwu gênû şûnû heyga citi. Benû taştare ‘encê yi tayşti kena zoda dûna Seyehmêd vûna “Ina zoda bigîr beri heyga datî xwu r’.”

We zoda gênû şûnû hêt heyga ya. Yin çiy nêdaw Seyehmêd we zaf veyşûn û. We raye ra zoda akenû, ek gêrm a. We gêrmê xwu wenû kenû nêmcet û binê herr iz kenû zerey tasi, benû dat xwu r’. Dat ewnîyenû zerey tasi vûn “in çina w’ qey ûna wer ti erdû?” We vûn “De gurey ‘enc o, ez çi zûn, se kena, de yê dekîyerd, mî z’ erdû.”

We zûnû ki Seyehmêd rayera werdû. We citey xwu kenû, benû yere, şûnû keye.

Yew roc yew gay yi benû nêweş mirenû. Aw gayo bîn teyna mûnenû, bê ay gayi merdey nêvindenû û axur id qor-qorîyê yi ya, qorenû. Dat vûn “Ax! Çew mî r’ çîn û kardey tu biûncû, ti sirabirnû.” Seyehmed şew dûn purî şûnû gayê datî sirabirnenû, vêng gay biryenû.

Dat vûn “Seyehmed tu se kîyerd? Qorîyê gayî biriyê?” Seyehmed vûn “Ti nêva ax çew çîn û kardey in gay biûncû! Mî z’ kardey yi ûnt, vêng yi cêbiriya.”

Dat û ‘enc, yi keye ra kên teber.

We şûnû kûya hendê yew punêk kîyergû yew bûnek virazenû, oca di mûnenû. Tew roc we şûnû seydê çîrû û milçîkû. Yew metrês virazenû û zerey kozik id pawenû ki milçîk bîyirî, we yin bikişû. Veyenû k’ ekse yew espar ha cêr ra yenû. Seyehmed pey yew vengo nimiz vûn “Mêrik weta şimi, mêrik weta şimi, ey milkçîkûn mi mefirrni!” Espar vûn “Hey biewn ti ra! Mêrik ik xortî Hûmay bû û

şiyîrû seydê milçikû bikû!” Seyehmed vûn “Yew merdim ik dêst dat û ‘enc id bibû pîl, xwu ra karî yi ûna w’. We seydê milçikû nêkirû, se bikû!”

Ûna yew yi ra, yew îz espar ra, yin şûnî pêra. Espar vûn “Min a mekur ma xwu r’ bên bira, ma şûnî seyda pîli.” Seyehmed vûn “Tamûm.”

Wirdî bên ûmbaz yamnû. Yin nûmey yamnû (yewbînû) persên. Yew vûn ez Seyehmed û, aw bîn iz vûn ez Qirasalî yo.

Wird dîn purî şûnî xwu r’ yew muxara (şikeft) veynên. Seyehmed muxara d’ rakewte w’, Qirasalî şiyû seydi.

Wayêr muxara yên destûn û lingûn Seyehmed bestên. Qirasalî seyd ra yenû ekse bira Seyehmed ha beste w’. We wayêr muxara ra vûn “Şima qey gêc î, aqil xwu pernaw, inkey biray mi bibû haye, şima pîyorin kişenû. Lez hetûn ik we hema nêbû haye ay destûn yi akir û hesir ib şiyir.”

Wayêr muxara ters ver destûn û lingûn yi akên û awca ra şûnî. Muxara yin wirdûn ir mûnena.

Yewna roc Seyehmed û Qirasalî şûnî seyd veynên ik ekse hewt tên mêrikû sifrê xwu rakîyerdû ha tayştê xwu wên. Yew kinara îz yew qeflewû pîli ek siparê xwu ronayû, yin iz ha tayştê xwu wênî. Yin wird ewnîyên yamnû ra vûn “Ma se kêr?” Seyehmed vûn “Ma şiyir silûm bidir yin, kûm silûm ma ragirewt ma şiyir ayîn het.” Qirasalî vûn “Tamûn.”

Yin dîn purî şûn nîzdî silûm dîn. Ay hewt hemey mêrik silûmê yin ragîrênî. Yin vûn “Bîyir ma tayşt biwir.” Seyehmed û Qirasalî rûnîşên hewt mêrikû het id tayştê xwu wênî.

Yin hewt mêrikû ra persên vûn “Şima ha se kêr? In çi hal şima w’, şima yew in hetay’, yew iz heto bîn id rûnîşte y’?” Hewt hemey mêrik vûn “Ma sê kî. Lîla yewa wayê ma esta, nûmeyê yê Xec a, ma rî bîya bela! In îz merdimey Mîrê Erebûn ê, imey pey zor a eyna k’ ramnên. Bîyû çend aşmî ki ma ha qewxe kêr.”

Seyehmed û Qirasalî hêtî birayûnê Xeci gên. Yin merdimûnê Mîrê Erebûn id dîn puîr, Merdîm Mîrê Erebû tûnên kişên, tûn îz ramên vila bên.

Hewt biray Xeci vûn “Tamûm. Ma hewt birayî, şima îz sey birayûn ma yi.” Yin new hemey dîn puîr şûnî key birayûnê Xeci, awca d’ bên misafir. Yin şûn key

birayûn Xeci, Seyehmed sinî Xec veynenû zerr defînenû yê, Xec iz zerr defînena Seyehmêd. Bira Qirasalî hayê yi pê bena, we gure fûm kenû. We Seyehmêd ra vûn “Ez dûn ti dim, ti vazdi şimi hêt xeymê Xec a, ti in semed ra yê rind veynênî.” Seyehmed vûn “Tamûm.”

Qirasalî kuwenû Seyehmêd dima, Seyehmed vazdûn hêt xeymê Xeci r, xwu kenû zerey xeymi. Xeci vûna “Se bi! Ti qey imey îtiya?” Seyehmed vûn “Mî qalê in biray xwu nêkîyerda, pey ra na mi dima eya k’ mi kuwenû. Mila ti mi yi dest ra biqedîna!” Xec ewnîyena Qirasalî ra vûna “Xatir min ata mekûr!”

In hewa çend roc, heftê veyrên, biray Xeci Seyehmêd vûn “Ina wayê ma ma rî bîya bela, ma soz yê dûn tu.” Seyehmed vûn “Tamûm.”

Yew roc Seyehmed û buray Xeci şûnî seyd. Bira Qirasalî bêhal û keye d’ mûnenû. Seyehmed zerrxayin û, bih xwu pey biray Qirasalî nêûnû. We destûn û lingûn yi bestenû şûnû seydi.

Yi sinî şûnî teber, yin ra pey Mîrê Erebu pa merdimûnê xwu ya xij kên keyê ser. Bira Qirasalî, semedo k’ dest û ling yi beste y’, we nêşiyenû yin. Mîrê Erebu pey darbê mergî dûn Qirasalî r’, Xec ramnênî.

Qirasalî destû akenû Hûma ir vûn “Ya Hûma, gûnê mi mêgîr hetûn ik Seyehmed bîyirû.” Aya duayê yi qeub bena, Hûmay gûn yi nêgênû. Seyehmed seyd ra yenû ek Xec çin a! Bira Qirasalî z’ mîyûn gwîn û gwînaşor id kewtewû.

Seyehmed vûn “Se biyo birayê mi, Xeci ça ya?” Qirasalî vûn “Ax, biraw zerrxayîn! Sew ti dêst mi nêbêstîn, mi Xeci pawitîn verbay Mîrê Erebu. Mîrê Erebu Xec ramnaya, berda”

Qirasalî in vatey xwu vûnû mirenû. Seyehmed yi benû şiwênû kefen kenû, wedarnenû.

Mîrê Erebu Xeci benû koşka xwu tedarikê veyvê veynenû. Xeci kuwena zerey wedey, çew îr ber nêakena, vûna “Eger çew bîyirû zere ez jehr wenû xwu kişenû.” Mîrê Erebu vûn “Kûm bîşirû Xec bifîno qalî û mabên ma virazo, ez kîsey zerrnû dûn bide.”

Seyehmed şûnû koşkay Mîrê Erebu veynenû. Awca d’ raşt yewa pîr yenû. Pîr ti ra vûna “Ti kûm î, çi gêrenî?” Seyehmed vûn “Ez gêrenû waştê xwu Xeci. Ez pey

hesîyaw’ ha îtiya da.” Pîr vûna “Raşt a, ha îtiya da, la kewta pey bêr çewî d’ qalî nêkena. Ya vûna eger çewi bîyirû zere ez jehri wenû, xwu kişenû. Mîrê Erebu z’ vûn kûm yê bifînû qalî û bêntarê ma virazû, ez yew kêsey zernû dûn bide. Ek ti hendê ay zernû, zernû dûn mi, ez ti resnen yê.” Seyehmed Pîr ra vûn “Tamûm, ez di kêsey zernû dûn ti. Ti sinî mi rasnena bide?” Pîr vûna “Aw gure rehet û. Ti ay ingîştirî xwu vec bid mi, ez yi ken zerey yewa tasê mastî benû yê r’ wa bih pey mi bîyara.”

Seyehmed ingîştirî xwu vecenû dûn pîr. Pîr ingîştiri kena mîyûn tasey mastî, bena Mîrê Erêb het, vûna “Ez Xec finena qalî, ti verd ez şûna het.” Mîrê Erebu vûn “Tamûm.”

Pîr tasey mastî gêna şûna vêr bêr Xeci. Xeci ha pey bêrî da, pîr yê ra vûna “Ti ha hesir kena, hesir nalena. Hey ber dapîrê xwu r’ aki, ez cey çîy tu ra vûna.”

Xeci in qalû pîr ser ber akena. Pîr şûna zere, vûna “Bîy çend rocû ti zad nêwerdû. Ti ha bermena, feknûr kewta. De hey in mastê dapîr xwu têbidi, qe mewî!”

Xeci mast têdûna, zerê mastî ra ingîştirî Seyehmêd vecîyenû. Xec inîştiri kena gîştê xwu, masti wena. Pîr ra vûna “Wayêr in ingîştirî ha ça w’?” Pîr vûna “Ti bipaw ez hêna yen, ma ti remnên.”

Pîr dûna purî şûna Mîrê Erebu het, mizgînê xwu wazena vûna “Mi Xec finaya qalî. Çend roc ra pey, ez û keynayê xwu ma şûn yê het wa heweyê yê bîyira. In hewa ra ma beyntarê şima virazên.”

Mîrê Erebu bih pey vatey pîr ûnû. Pîr awca ra dûna purî şûna Seyehmêd het, yew pîlûn virazena û Seyehmêd ra vûna “Mi roc bewlî kîyerdû, bo ti cilûnê keynû piragîyên ez vûn ina keynayê min a. Ma pîya şûnî wadey Xeci, awca di ma cilûn ti dînî Xec ra, cilûn Xec dîn tu ra. Ez Xec vecen benû tebêr koşk id, yew ca di pawê tu vinden. Ti wedê Xec id bipawî. Ez Mîrê Erebu rayken wede, ti het. Ti hîn oca d’ yi bikuşî û bîyi teber Xecê xwu big’ beri.” Seyehmed vûn “Tamûm.”

Seyehmed cilûn keynû piragênû, we û pîr şûnî zerey koşkê Mîrê Erebu. Mîrê Erebu vûn “Ina kûm a?” Pîr vûna “Ina keynayê min a. Mi behsê yê kîyerdîb. Mi ya pey berûn id miqayt kîyerda. Ez benû Xec hetî, wa hewyê yê bîyira. Ez beyntarê tu Xec virazen.” Mîrê Erebu vûn “Tamûm.”

Pîr û Seyehmed hela ki şûn hêt wedey Xec ra, awca ci şar pîrdima qalî kenûvûn “Axlêr û bêg imey nêşêy Xec finî qalî, ina pîra pizi mî r’ yena yê finena qalî û beyntarê yin virazena!”

Pîr, Seyehmêd kena delqê keyna bena vêr bêr wedey Xeci. Ya dûna ber ir, vûna “Ber akidapîrê tu imey.” Xec ber akena, Seyehmed û pîr şûn zere. Seyehmed û Xec cilûn xwu bedelnên, Seyehmed wedey Xec id mûnenû, Xec û pîr şûnî teber vënday Mîrê erebû dîn vûn “Şimî mî Xec razi kîyerda ha wede da.”

Pîr Xec awca ra ramênî şûnî tebêr koşk id pawey Seyehmêd vindên. Mîrê Erebu şûnû zerey wedey, mat mûnenû” Seyehmed yi awca d’ kişenû, wede ra vecenû şûnû teber, pîr û Xec hetî. Zerrnûnê pîr dîn û Xec gênû şûnû hêt kûyê Sîpûn a.

Awca di Seyehmed vûn “Xecê ez betiliyaw, ay lingûn xwu raki ez serey xwu ser nû, binê biariso.” Xec rûnîşena, Seyehmed serey xwu ligûn yê ser û rakûwenû.

Xec veynena ki , ekse yewa mûngayê kûyî bîya kelaz û hewt hebey gakûvî kewtî dima. Mîyan ay gayûn ra yew gayo qît kewto vernî û nêverdûn ay gay bîn bîyir nizdîyê mûnga. Xec ay sey Seyehmêdê xwu veynena. Çunkî Xec zaf merdimî cîyat dima bî. Seyehmed yew merdimo ki qûm ra qît û la Xec ay bînûn ir nêverdaya. Ya xwu rê huwena.

Seyehmed benû haye vûn “Ti qey ha huwena? Xec vûna “Ney Seyehmed ney! Binêna yewa mûngayê kûvîya kelaz îtîya ra vîyertî û hewt hebey gakûvî dima bî. Mîyû ay gayûn ra yew gayo qure vernî di bi, nêverdaynî ay gay bîn bîyir nizdîyê mûngaya kelaz i. Mi aw ga qure dî, ti imey mi hîş. Mi ûna xwu zere di va ehend merdimî mi dima bî û ti qûm ra qît î la ti ez ayîn ir nêverdawû.”

Seyehmed benû hêrs, vûn “Ti qey mi nûna ay gakuvî vera? De hey mî r’ vindi ez şîyirû serey yi birnû bîyarû tu îr!”

Seyehmed tîrkamûn xwu gênû kuwenû gakûvî dima. Pey tîrkemûn tîr nûnû gakûvî ra, yi sêr yew zindarî ra kenû darbice finenû. We şûnû ser, kardî gênû ‘eyna k’ biûnc mil yi ra, gakûvî serey xwu weşûnenû gînenû Seyehmêd r’. Seyehmed sêr zindarî ra vir benû nêmey zindarî di pîzey yi kuwenû qiflikê yewa dar a, pey pueştê yi di kenû teber.

We darbice awca di mûnenû. Seyehmed libîyenû Homa ra. Vûn “Ya Hûma, gûn mi megîr, wa Xecê mi bi imên, mi ya ina nixtika peyen id xwu r’ hêna bidîn.”

Homay gûn yi nêgenû a hel. Xeci ewnîyena Seyehmed kewto erey nêime. Ya kuwena dima şûna rasena sêr zindarî, ekse gakûvî, tîrkamûn Seyehmêd û kardê yi ha awca da. Zindar ra ewnîyena cêreki nalî ha yena. Ya nêzûna ha ça wû, her ca mij û dimûn û, çîyk nêasenû.

Xec yewa dua Homay ra wazena vûna “Ya Hûma! Ya Hûma! Ti in mij-dimûn weçîni mi xwu îr Seyehmed xwu bidîynî.”

A hel Homay mij weçînenû. Xec ewnîyena bin zindarî, ekse Seyehmed ha nêmey zindarî d’ yew qiflikê darî ra mendû û darbice w’ Xec şina çiqas kindir û resne estî ûna pîya bestena deverdena Seyehmêd xwu îr, şeytûn bin ra arêdûn kenû gac. Ya çewres heb giley keynû ûna têra bestena deverdena, Şeytû hêna bin ra arêdûn kenû gac . Ya nêşîyena Seyehmêd awca ra vecira.

A hel yew aşîk yenû. Aşîk Xec ra vûn “Pey se kena Seyehmêd, we hîn merd şî , ti bîy mi bigîr.” Xec vûna “Lîya aşîko belawû, qelawû! Ti bîy şeş roci belay mi dawû! Ti vûn se mi ra? Lîya mi ra dûr bigêr! Biewn zerrnî, kalmêy û tîrkamûn Seyehmêd ha awca dê, de ayir bigîr şîmi. Ez heta ki Seyehmêd nêgîrû înkûn ik estû, ez tu gêno!”

Xec in vatey xwu vûna xwu zindar ra erzena war. Ya zî gînena ay qilfîk ir. Aşîk iz Xec ra zaf hes kenû, we bê Xec nêşîyenû vindirû. We îz pa xwu zindar ra erzenû.

Hawayo k’ vunî, Seyehmed û Xec aw zindar ra bèn yewa darî, aw aşîk iz benû katme pîşîyenû aya dari ra. Aya dari bena derg bena derg, arê yê vecên sêr zindarî. Gakûvî yên pindûnê aya dar sera wênî qot kênî, dari ra gwîn yena. (Sîmserkîsîj, 2018:42-48).

2.1.2. Munitişê Dehkera

- Seyehmed sewir maneno.
- Seyehmed keyeyê apê (datê) xu de meneno.
- Seyehmed gayê apê xu sere birneno.
- Ap Seyehmedî keye ra keno teber.
- Seyehmed şîno ko.
- Ko de Seyehmed û Qirasalî benî embaz.
- Seyehmed û Qirasalî şînî seyd.

- Seyehmed û Qirasalî hewt birayanê Xece de yewbînşinasnenî.
- Seyehmed, Qirasalî û hewt birayî Xece, Mîrê Erebu de rê şer kenî.
- Seyehmed beno meymanê birayanê Xece, Xece vînenî û aşiq beno.
- Mîrê Erebu, Qirasalî darb kenî û Xece remnenî.
- Mîrê Erebu Xece benî koşka xu.
- Xece koşk de odayê xu de xu kilît kena û kesî de qisey nêkena.
- Seyehmed vera koşka Mîrê Erebu de raştayew pîr yeno.
- Pîr giştaneyê (engîştane) Seyehmed zera tasa mastî de beno dana Xece.
- Seyehmed qilixê keyna de pîr de rê şino koşka Mîrê Erebu.
- Seyehmed, di kêseyê zerdan dano pîr û Xece remnenî beno Koyê Sîpan.
- Xece mangaya kelaz û hewt gakovî vînenî. Gakovî yo qij mangaya kelaz ey bînan ra geno. Xece inî gakovî qijî zey Seyehmedî fikiryena.
- Seyehmed hêrs beno vano gera ez ey gakovî bikişî û to rê biyarî.
- Seyehmed gakovî keno birîndar, kardîya xu veceno bibirno gakovî Seyehmedî zinar ra erzeno.
- Xece çiqas kindir kena ware şeytan kindir arêkeno, kindir nêresnena Seyehmedî.
- Yew aşik Xece ra vano; ti hîn Seyehmedî pey se kena, mi bigîre Seyehmed merdo.
- Vateyê aşikî ser o Xece xu zinar ra erzena cêri.
- Aşiki zî Xece ra zaf heskeno o zî xu zinar ra erzeno cêr.
- Hîrê hemî zî mirenî. Seyehmed û Xece benî yew dar, aşiki zî beno katme pîşiyeno aye dare ra.

2.1.3. Motîfê Sîyehmed û Xece

1. **Motîfê Datî û Dacîni (Naj):** Dadî û babîyê Seyehmedî mirenî o sêwir maneno. Dat û dacîniyê Seyehmedî ey weye kenî. “*Yew dat û yewa'encê yi êst. Aw dat û 'enc, yi weye kenî.*” (Sîmserkîsij, 2018:42).
2. **Motîfê Seydî:** Wexto ke Seyehmed keyeyê apî xu ra fetilyeno şino ko, o ca de cuya xu û wextê xu pê seyde - seydarî vîyarneno. “*Yew roc we şûnû seyde çîrû û milçikû.*” (Sîmserkîsij, 2018:42). Seyehmed ko de Qirasalî de rê

yewbînanşinasnenî ekserî pîya şinî seyde. “*Seyehmed muxara d’ rakewte w’, Qirasalî şîyû seydi*” “*Yewna roc Seyehmed û Qirasalî şûnî seyde...*” Sîmserkîsij, 2018:43). Seyehmed birayanê Xece de rê zî şino seyde. “*Yew roc Seyehmed û biray xeci şûnî seyde.*” (Sîmserkîsij, 2018:44).

3. **Motîfê Dûa:** Mîrê Erebu, darba mergî danî Qirasalî ro, Qirasalî Homa’yî rê dua keno dua yê qebul bena. “*Qirasalî destû akenû Hûmay ir vûn “Ya Hûma, gûnê mi mîgîr hetûn ik Seyehmed bîyirû.” Aya duayê yi qebul bena, Hûma gûn yi nêgênû.*” (Sîmserkîsij, 2018:44). Wexto ke Seyehmed zinar ra kewno dua keno vano ez mergî ver reyna Xece bivînî. “*Seyehmed libîyenû Homay ra, vûn “Ya Hûma, gûn mi megîr, wa Xecê mi bi imên, mi ya ina nixtika peyen id xwu r’ hêna bidîn.” Homay gûn yi nêgenû a hel.*” (Sîmserkîsij, 2018:47). Xece Seyehmedî dima şima mîyanê mij û dumanî ra nêvîna. Semedê vilabîyayîşê mij û dumanî dua kena. “*Xec yewa dua Homay ra wazena vûna “Ya Hûma! Ya Hûma! Ti in mij-dimûn weçîni mi xwu îr Seyehmed xwu bidîynî.” A hel Homay mij weçînenû.*” (Sîmserkîsij, 2018:48)
4. **Motîfê Xirabî:** Hîkaye de motîfê xirabî hîrî tewirî de veciyeno ma ver. Mîrê Erebu; Qirasalî kişenî û bi zorakî Xece remnenî. “*...yin ra pey Mîrê Erebu pa merdimûnê xwu ya xij kên keyê ser. Bira Qirasalî, semedo k’ dest û lîng yi beste y’, we nêşiyenû yin. Mîrê Erebu pey darbê mergî dûn Qirasalî r’, Xec ramnênî.*” (Sîmserkîsij, 2018:44). Şeytan; Seyehmed zinare ra kewto yew dare de birîndar aleqnaye maneno Xece wazena xu biserno Seyehmedî şeytan manî beno. “*Xec şûna çiqas kindir û resne estî ûna pîya bestena deverdena Seyehmêd xwu îr, Şeytûn bin ra arêdûn kenû gac. Ya çewres heb giley keynû ûna têra bestena deverdena, Şeytû hêna bin ra arêdûn kenû gac. Ya nêşiyena Seyehmêd awca ra vecira.*” (Sîmserkîsij, 2018:48). Aşîk; Xece ra vano Seyehmedî ti pê se kena, o merdo bê mi bigîrî. Ino vatey ser Xece zî xu zinare ra erzena. “*A hel yew aşîk yenû. Aşîk Xec ra vûn “Pey se kena Seyehmêd, we hîn merd şî, ti bîy mi bigîr. Xece vana “...Ez heta ki Seyehmêd nêgîrû înkûn ik estû, ez tu gêno!” Xec in vatey xwu vûna xwu zindar ra erzena war.*” (Sîmserkîsij, 2018:48).
5. **Motîfê Pîr:** Seyehmed pê hetkarîyê pîr Xece destê Mîrê Erebu ra xelesneno. “*Pîr vûna “Aw gure rehet û. Ti ay ingîştîrî xwu vec bid mi, ez yi ken zerey*

yewa tasê mastî benû yê r' wa bih pey mi bîyara.”... *“Xeci mast têdûna, zerê mastî ra ingîştîrî Seyehmêd vecîyenû. Xec ingîştîri kena gîştê xwu.”* (Sîmserkîsij, 2018:45).

2.1.4. Sîyehmed û Xece de Arketîpî

2.1.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.1.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Hîkayeya Sîyehmed û Xece de macera, wexto ke Seyehmed keyeyê apî xu ra yeno fetelnayîş dest pêkena. Seyehmed bi ina macera newe yew cuyayîş dest pêkeno. Ina macera hetana ke Seyehmed Xece vînenno û zerrî defînenno Xece dewam kena.

Ina zerrî defînayîş semedê Seyehmed û Xece kezaletî destpêkerdişo. Wirdî aşîqî her zorî kenî xu çim. *“Ferasetê heyato banderbîyaye nîyo; mefhumî verîn, hedefî û qalibî hîsî hîn bes nêyê; demê yew zîfqêr vîretîş ameyo.”* (Campbell, 2010:65). Heyatê serê koyan û Mîrê Erebu de mucadele Seyehmedî peşnenî. Tîya ra dima cuyayîşê Seyehmedî zey verî nêbeno, maceraya verîn dest pêkerdo.

Hîs û fikran neweyî qehreman girewto binê tesîrê xu. *“Seyehmed sinî Xec veynenû zerr defînenû yê, Xec iz zerr defînenno Seyehmêd.”* (Sîmserkîsij, 2018:44). Qehreman aya sewirtîya xu, xu ser eşta bîyo xort û delal Xece yê xu girewta şîyo koyan, hîn Mîrê Erebu de mucadele keno. *“Yin merdimûnê Mîrê Erebu id dûn puîr, merdîm Mîrê Erebu tûnên kişên, tûn iz ramên vila bèn.”* (Sîmserkîsij, 2018:44). Seyehmed ina macera de yew embazî de rê yewbînşinasnenî, ino embaz paştardê Seyehmedî tor pîlo. *“Wirdî bèn ûmbaz yemnû. Yin nûmey yamnû persên. Yew vûn ez Seyehmed û, aw bîn iz vûn êz Qirasalî yo.”* (Sîmserkîsij, 2018:43). Ino yewbînşinasnayîş ra pê hetana Qirasalî bimiro embaztî dewam kena.

2.1.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Qehreman merhelaya verîn vîyereto, kewto binê tesîrê îmtîhanano neweyan. Kezelatî ke merhelaya verîn de antê ina merhela de qehreman peşnawo. Qehreman vera heyatî de hina bîyo zixm. *“Wexto ke qehreman merhela vîyerenno, çend îmtîhanan ra vîyerenno. Enteresan yew hewa de, dînyayê xeyalî yê xerîb suretan aver şino.”* (Campbell, 2010:113). Seyehmed ino etap de tikî îmtîhanî qebul kerdî. *“Seyehmed şûnû koşkay Mîrê Erebu veynenû. Awca d' raşt yewa pîr yenû. Pîr ti ra*

vûna “*Ti kûm î, çi gêrênî?*” Seyehmed vûn “*Ez gêrenû waştê xwu Xeci.*” (Sîmserkîsij, 2018:45).

2.1.4.2.1. Arketîpê Versî

Arketîpê vêrsî, însanî de kîştâ xirab û kîştâ tarî temsîl kena. Tevgerê nebaşî, hîsî cînsî binê arketîpê vêrsî de hayê nimateyê. Senînîye ke binê arketîpê vêrsî de nimateyê însan her çendêk nêwazo vêco werte zî inî netîce de însanî de tebîî yew hal î. “*Arketîpê vêrsî, însanî de qeraktero ke maneno heywanî yo, suretanê heyatî ra tor cêr ma rê irqî yew mîras o.*” (Schultz û Schultz, 2007:647).

Wexto ke Seyehmed Xece beno, esil îmtîhanî yî dest pêkenî. Înan ra versî ya vêrîn; Mîrê Erebutî ê. Çimkî Mîrê Erebutî zî wazenî Xece berî ino semede ra Seyehmed înan de kewno mucadele ino mucadele de Mîrê Erebutî Xece ramnenî û Embazê yê Qirasalî yeno kîştîş. “*Mîrê Erebutî pey darbê mergî dîn Qirasalî r’, Xec ramnenî.*” (Sîmserkîsij, 2018:44). Versî ya diyîn; şeytan o. Wexto ke Seyehmed zinar ra kewno war Xece çîqa wazena xu biresno Seyehmedî şeytan manî beno, Xece nêresena Seyehmedî. “*Xec şûna çiqas kindir û resne estî ûna bestena deverdena Seyehmed xwu îr, Şeytûn bin ra arêdûn kenû gac.*” (Sîmserkîsij, 2018:48). Versîya hîrin zî aşîk o. Aşîk senîna çim gineno rindîya Xece aşîq beno, Xece ra vano Seyehmed hîn merdo ti yî sekena pê bê mi bigêri. Xece ino vateyê aşîkî ser a xu zinare ra erzena. “*Ez heta ki Seyehmed nêgirû înkûn ik estû, ez tu gêno!*” (Sîmserkîsij, 2018:49).

2.1.4.2.2. Arketîpê Anîma-Anîmus

Xece, anîmayê Seyehmedî ya. Seyehmed zî animusê Xece yo. “*Anîma û anîmus, proseyê ferdbîyayîş de muhîm yew wezîfeyê înan est î; benateyê hişmendî û hişmendî ra teber de mîyançîtî kenî.*” (Gökeri, 1979:22). Wexto ke Seyehmedî Xece vîna, waşt ke a hel de Xece de bêro yew ca. Seyehmed zaf wazeno Xece her dem vîno, labelê her wext nêşkeno şêro Xece het, Qirasalî de yew plan virezenî pê şêro Xece het. “*We (Qirasalî) Seyehmed ra vûn “Ez dîn ti dima, ti vazdi şimi hêt xeymê Xec a, ti in semed ra yê rind veynênî.”...In hewa çend roc, heftê veyrên.*” (Sîmserkîsij, 2018:44).

Qehreman anîmayê xu de bêro yew ca şexsîyetê xu de zî beno yew. “*Qehreman temambîyayîşê xu û semedê maceraya pîl kewtiş gera xu de yew bo.*”

(Özcan, 2003:26). Sebebê heme mucadelayanê Seyehmedî, anîmayê xu de yew ca ameyayîşo û şexsîyetê xu tamam kerdiş o. Hîkaye de Seyehmed anîmayê xu de yeno yew ca. Anîmus hêzdar o, anîma zeîf a. Xece Seyehmedî zê gakuvî vînena, o ino durum ra hêrs beno vano ez gera êy gakuvî bikişî. Tîya de anîmus wazeno hêzê xu bimocno anîmayê xu û xu îspat bikero. “*Seyehmed benû hêrs, vûn “Ti qey mi nûna ay gakuvî vera? De hey mî r’ vindi ez şîyirû serey yi birnû bîyarû tu îr!”* (Sîmserkîsij, 2018:47).

2.1.4.2.3. Arketîpê Ferdo/a Zana

Ino arketîp mudeyê pêşayişi de rayîr mocneno qehremanî, wexto teng de ci rê beno rayber, ardimkar û bi fîgurê xelaskarî arketîpê hişmendî ra teber o. Kes heqîqetê xu vînayîş û xu meydan ardiş de faal yew rolê arketîpê ferdo zana est o. “*Ferdo zana, wexto ke îhtîyacê yew planî, feraset û zey fehmî bi îmkanê xu nêresa ci vecîyeno meydan. Qehremanî durumo muşkil ra xelesneno.*” (Jung, 2017:85). Wexto ke Mîrê Erebu Xece remnenî Seyehmed nêşkeno bê anîmayê xu vîndero. Kewno dima geyreno, eşnaweno ke ha koşka Mîrê Erebu de. Seyehmed şino koşka Mîrê erebu vîneno oca de raşt a yew pîr şino. Hîkaye de teyna yew ferda zana est a, pîr. Pîr derheqê Xece de malumat dana ci. Pîr tîya de arketîpê ferda zana ya. “*Pîr ti ra vûna “Ti kûm î, çi gêrenî?” Seyehmed vûn “Ez gêrenû waştê xwu Xeci. Ez pey hesîyaw’ ha îtîya da.” Pîr vûna “Raşt a, ha îtîya da, la kewta pey bêr çewî d’ qalî nêkena.*” (Sîmserkîsij, 2018:45).

Ferdo zana – pîr- semedê Seyehmedî yew çare vînena xu resnena Xece û senî aya koşk ra remenî ci rê îzeh kena. Pîr yena gîştaneyê Seyehmedî ti ra gena erzena mîyanê mastî bena resnena Xece pê bawerîya Xece bîyo. “*Seyehmed ingîştirî xwu vecenû dûn pîr. Pîr ingîştiri kena mîyûn tasey mastî... Pîr taseê mastî gêna şûna vêr bêr Xeci.*” (Sîmserkîsij, 2018:45). Seyehmed cilanê keynayan dano xu ra kilix bedilneno pîr yî bena cayê Xece. Seyehmed bi yardimê Pîr anîmayê xu koşka Mîrê Erebu ra remneno. Pîr Xece û Seyehmedî o durumo zor ra xelesnena, anîma û anîmus resenî yewbînan. Ferda zana hîkaye de wezîfeyê xu ana ca.

2.1.4.3. Agêrayîş

Seyehmed merhelayê cîyabîyayîş ra kewt merhelayê resayîş. Merhelayê resayîşî de tikî kezaletî antî ge mexlub bi, ge-ge zî galîb ame, labelê maceraya xu tamam kerd, hewl yan zî xirab xu resna merhelayê agêrayîş. “*Qehreman welatê xu ra*

hetê welatanî xerîban ser kewno rayîr; o ca de macerayê xu tamam keno yan zî tekîliya xu ma de birneno, esîr kewno yan zî kewno tehluke; û agêrayîşê yî welato durî ra yew agêrayîş o.” (Campbell, 2010:245).

Seyehmed merhelayê agêrayîşî de semedê Xece kewno gakûvî dima. Tirkeman nano gakûvî ya guya gakûvî serebirneno gakûvî Seyehmedî zinar ra erzeno. “*We (Seyehmed) şûnû ser, kardî gênû ‘eyna k’ biûnc mil yi ra, gakûvî serey xwu weşûnenû gînenû Seyehmedî r’*. Seyehmed sêr zindarî ra vir benû nêmey zindarî di pîzey yî kuwenû qiflikê yewa dar a, pey puêştê yi di kenû teber. (Sîmserkîsij, 2018:47). Seyehmed kewno erey, Xece meraq kena dima şina. Seyehmedî birîndar vînena dua kena o nêmiro xu biresno ci. Labelê sekena nêşkena xu biresno ci. Yew aşik Xece vîneno vano; Seyehmed merdo ti hîn yî sekena pê, bê mi bigêri. Ino vateyê aşikî ser Xece zî xu zinar erzena. “*A hel yew aşik yenû. Aşik Xec ra vûn “Pey se kena Seyehmed, we hîn merd i, ti bîy mi bigîr.*” Xece aşikî ra vana: “*Ez heta ki Seyehmed nêgîrû înkûn ik estû, ez tu gêno! Xec in vatey xwu vûna xwu zindar ra erzena war.*” (Sîmserkîsij, 2018:48). Xece û Seyehmed mirenî, o zinar de pîya benî yew dare, aşiki zî beno yew katme pêşiyeno aya dare ra. Wexto ke gakûvî gilane aya dare ra wenî gonî tera yena. “*Gakûvî yên pîndûnê aya dar sera wênî qot kenî, dari ra gwîn yena.*” (Sîmserkîsij). Sembolê dare ra aseno ke Xece û Seyehmed axret de resenî yewbînan. Labelê pêşiyayîşê katme, axret de zî aşik rehetî înan nêdano.

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Seyehmed keyeyê datî xu ra yeno fetelnayîş bi ina hadîse cîyabîyayîş dest pêkeno û hatena ke Seyehmed Xece vîneno.	Merhelayê pêşayîş de tîkî kezaletî est î: Serê koyan de cuyayîş, Mîrê Erebû de mucadele kerdiş û kiştîşê embazê xu Qirasalî, ina merhela tamam bena.	Seyehmed ina macera de bi Xece yew ca de zaf nêmaneno. Bi mergê înan merhelayê agêrayîş tamam bena.
Arketîpê Versî	Mîrê Erebû, Aşik	
Arketîpê Anîma	Xece	
Arketîpê Anîmus	Seyehmed	
Arketîpê Ferdo Zana	Pîr	

Tablo 1: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Hîkayeyê Sîyehmed û Xece

2.2. YO WAY Û HOWT BIRAYÎ DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.2.1. Metnê Yo Way Howt Birayî

YO WAY Û HOWT BIRAYÎ

Cêk ben cêk nîben, yo kênek bena.

Kênek û çendnê kênekê hê sêr bûnê ya kay ken, ûhû a yo tîz kena.

A yo vûna:

-Sêr biray min o pîl ami nîkerd

A bîn vûna:

-Sêr sarê biray min o qijî ya mi nîkerd.

Welhasil pîyor birayûn xwu ser sûnd wûnen, kênekê ma biray ye çînîk, ya z' vûna:

-Sêr sarê gûelîk ma wo çarî ya mi nîkerd.

Kênê bîn vûn:

-Wulay biray ti çînîk, aye ra ti tîz kerda.

Kênek qerena şina keye, dadîye ye ti ra vûna:

-Kênem ti qê ha qêrena, se bîyû?

Kênek vûna:

-Dayê , kênûn tîz kerda û birayûn xwu serd sûnd wend, mi îz sêr sarê gûelîk ma wo çarî ya sûnd wend, yi vûn, biray ti çînîk, sûnd ti qebûl nîben, ti tîz kerda. Dayê qê biray ni çînîk? Bo biray mi biben, kênûn tîz nîkerdîn mi ser ra nîkerdîn.

Dadîye ye vûna:

-Kêne m' biray ti îz est, o yo nîyû di nîye, howt biray ti est, hê pey howt kûeyûn a.

Kênek vûna:

-Dayê ez qayîl a şîyer vêr birayûn xwu. Wa ez bizûn biray mi est. Wa hûnê çow tehdâyî mi nikir.

Dadîye ye vûna:

-Şûer kêne m'. Ez ti îr herr ra yo her virazena, ti nîşena ci şina. Lakim ti gera hêr xwu tum çu bikîr, egi her ra vaj, hooşî, her ti pixmîyel ben. Ti hetûn vêr kueşkê birayûn xwu meşîyer, ti her xwu ra mevaj hooşî.

Dadîye ye ûna zowdê ye kena de, awkê ye kena de, ye naşnena hêr ye û finena reyar.

Kênek tay çî şina, şina raşt yo rûe yena, xwu vîr a kena, hêr xwu ra vûna, hooşî.

Hêr ye pixmîyel ben. Kênek hûne peyatî dûna ra yena keye. Dadîye vûna:

-Kêne m' ti gerawa a, ti qê nîşîya?

Ya vûna:

-Dayê mi xwu vîr a kerd, mi hêr xwu ra va, hooşî, hêr mi pixmîyel bi, qe Ella ya ti mi îr yûne her viraz.

Dadîye ci îr yûne her virazena, hûne temîye kena vûna:

-Kêne m', xwu vîr a mekîr, hêr xwu tim çu bikir, hetûn ti şîya vêr kuêşk birayûn xwu.

Kênek vûna:

-Wa b' day, ez ina hew xwu vîr a nîken.

Dadîye ye hûne zowde ye kena de, awkê ye kena de, naşnena her û finena reyar.

Kênek hêr xwu çu kena û şina. Zaf tay çî şina cêk çîm ye kuwen yo mûrawa zaf rind a. Kênek mûra vînena, eşqûn mûra ra hûne xwu vîr a kena, hêr xwu ra vûna, hooşî.

Hêr ye hûne pixmîyel ben, kênek qerena, qêrena a şina keye.

Dadîye ye vûna:

-Kêne m', ina hew se bi, ti qê gêrawa a?

Kênek vûna:

-Dayê, mi hûne xwu vîr a kerd, mi hêr xwu ra va, hooşî, hêr mi pixmîyel bi.

Dadîye ye jûne ci îr yo her herr a virazena, ya naşnena ci, dadîye ye vûna:

-Ina hew apeyîn a, hûne hêr ti pixmîyel ib ez hîn ti îr her nîvirazena, de ciniş şûer, la xwu vîr a mekîr, tim vaj çu, çu, çu. Bo ti mevaj, hooşi!

Kênek nişena hêr xwu çu kena, howt derûn û howt kêyên vîyerena, rasena vêr yo kêşk, hêr xwu ra yena war, vûna, hooşi. Hêr ye pixmîyel ben. Şina zeri çw zeri d' çînik, ey zerûn gezi kena, kena pak, pawêr yin pojena û şina pey estûn id xwu nimnena.

Şûn dîyen, biray ye seyd ra yen, egi ay zerê pîyor pak gezi kerdê, sifrê yin ho rûnayî, nûn yin ho powti. Nat gêren, wet gêren çew nîvînen.

Yo rûej, di rûej, hîrye rûej, hîn îhna her rûej biray yen, keyê yin ho pak kerdi, kînc yin hê şite, pawêr yin, nûb yin ho powti. Xo xo vûn, şima vûn, in kûm yen in gurê ma ken.

Biraw pîl vûn:

-Bîyerîn ma newet gen, her rûej ma yo ten keye d' vinden, pawen ci, de in kûm yen in gurê ma ken.

Biray bîn qebûl ken, newetê rûej ewîl birawo pîl tepişen.

Biraw pîl hetûn nîmrûej pawen ci, çew nîvînen, hûn yi yen, kuwen ra.

Kênek ûnîyena ci biray ye kowt ra, ya ca d' pey estûn ra vejîyena, ey zerûn ken apak, nûn-mûn yin powjena, pawer yin powjena, sifrê yin nûna rû o şina pey estun id xwu nimnena.

Biraw pîl hûn ra ben aya, agi her gûri ho kerdi, la wûerti d' kes nîesen.

Rûeja bîn biraw bîn, her rûej yo bira newet gen, lakim çew nîvînen.

Dor yena biray qîj. Birawo qij vinden nîvinden gêren nîgêren, çew nîvînen. Venik zûar dûna ci, ûn giştê xwu wa qîj pê kardî ya birnen, sûal ken darbê xwu wa pê ranîkûr. Pê qestikîna xwu nûn xûwn, hend vînen yo kênek pey estûn ra vejîya, her guri kerd û şî pey estûn id xwu nimit.

Biraw qij şin ye pey estûn ra vejen ûn vûn:

-Ti çî ya, ti çî kesî ya, ti çî îtya gêrena?

Ya vûna:

-Ez wayê şima wa, kênûn tîz kerd û na mi ser a, va, biraw ti çînîk, ti tîz kerda.
Dadiya mi va, howt biray ti we, ez ûmeya vêr şima.

Biraw qij ben şa, waye xwu ken xwu verar, lew nûn pa, şûnd biray bîn z' yen,
biraw qij vûn:

-Birayen, ina waye ma wa.

Biray pîyor ben şa, xwu ra hes ken, Û ti ra vûn:

-Waye ti xêr ûmeya, sarî çimûn ser ûmeya.

Biraw way temîye ken vûn:

-Waye, bo yo pisînge ma esta, ti çita g' werd, ti gera barê ye z' bîd, Xwu vîr a
mekîr, çî ben wa bib' barê pisîng xwu vîr a mekir.

Way vûna:

-Wa b'.

Hîn yi her rûej î n seyde ya z' keye d' gurê keyî kena.

Rûejêk kênek ha ey zerûn gezi kena, yo eskîj vînena gena erzena xwu fek
wena, barê pisîng nîyedûna, xo xo vûna, de ez çitay ina eskîj bari bikir.

Pisîng vînena ye eskîj werda barê ye nîyedawa, pisîng şina mîz verdena adir îr,
adir kena hûn a.

Kênek şina pawer powj, ûnîyena ci, pisîng mîz verdawa adir îr, adir kêrd hûn a.

Ser kûe yaz yawûnî yo, nîye der nîye cîrûn, kênek şaş mûnena, vûna, la ez înce
bê adir se ken.

Kênek vejîyena sêr kûeşk, ûnîyena ci, cêko dûrî d' yo dûn bari vejîyen.

Kênek rîyeştê xwu kena zwu dest, pûrt xwu sawena û het ay dûnî ya şina. Şina,
şina, zaf tay çî şina, rasena vêr yo kueşka howtqat. Şina zeri, egi yo pîra howtsarî ha
rakowtî, yo adir ho wûekerdi, howt pîskênê adir hê bîn yo lîy de, howt kêne hê vêr
adirî d' rûnîştî û her yo sarê pîr ho sêr çaqê yo kêna wa.

Kêne çim ginen kênek, vûn:

-Weh, ti aqîl xwu werd ti ûmeya îtya? Dadiye ma înkê xwu hesîyo, ti pa pirç a
wena, lez şûer îtya ra!

Kênek vûna:

-Wayen, mi îr adir lazim, tay adir ina astûmîyê mi kirîn ez xwu ir şin.

Kênek vûn:

-Bo, ho ti ra êsen, pîskênê adîr hê ûmartê, howt pîskênê, howt pîskênûn ra yo z' vînî b' dadîye ma, ma z' wena. Şûer îtya ra!

Kênek vûna:

-Wayên, ez bîye adir nieşken îtya ra şîyer. Bîyarîn her yo pîskeni ra, yo binek adir ti ra bikîrîn, sêr astûmîyê mi kîrîn ez xwu ir gen û şin.

Kêne pîr ûn, meqes erzen ci, her yo pîskeni ra yo binê ti ra ken û adir dûn ci kênek gena lez û bez kuwena tever.

Fêk bêr kueşkê pîr id gindê lay ye vêr pîyeş ye ra kuwena ard, liefîyena yo teli wa.

Kênek pê nîhesîyena gindê lay ye ginawa ard ro, ya şina, la ye dima kaş ben, la ye dima kaş ben.

Pîra howt sarî hesîyena xwu, kênuîn xwu ra vûna:

-Îtya d' bûeye mehmelfîyûn yena!

Kêne ye vûn:

-Dayê, çi mehmelfîy ti vûna? In kûewo yaz yawûnî wa mehmelfîy çi gêren?

Pîr bûey gena, bûey tehqîb kena, şina fek bêr, egi sarê yo lay ho yo teli wa besti.

Pîr la kena we, pîyeşena xwu dest a, şin, şina rasena vêr kueşkê kênek.

Kêneki dûr ra vînena pîr ha yena, şina zurbi erzena pey ber, pîr yena dûna ber ro, nîyedona ber ro kênek ci îr ber anîkena. Pîr verdîyena bêr, ber abîben.

Pîr vendena kênek vûna:

-Kêna , ez hem ken, gim ken, howt tîzûn ken, howt berûn asinînûn şiknen, yen ti pey d' wen, nû îz ti mi îr giştê xwu wa qûel, qulikê zûrbî ra kena tever, ez sipen.

Kênek tersena, giştê xwu wa qûel qulikê zûrbî ra ken atever, pîr gûnîye ye sipena, sipena, hîn gûn kênek id nîminena, kênek xemîyena, gurm ginena ard ro, pîr hema ye ca verdena şina.

Hîn pîr her rûej yena vûna:

-Ez hem ken, gim ken, howt tîzûn ken, howt berûn asinûn şiknen yen ti pey d' wen, nîyû z' ti mi îr giştê xwu wa qûel zurbê berî ra kena tever, ez sipen.

Kênek îz giştê xwu wa qûel kena tever, pîr sipena, kênek xwu ra şina xemîyena, pîr hema ye caverdena şina.

Biray kênek ûnîyen ci, waye yin her rûej yûne binê bena zeîf, helîyena yena war.

Waye xwu ra pers ken vûn:

-Waye, qê ti hend bîya zeîf, çê dêrd ti est, dadîye ma kowta ti vîr, ti nîweş a, in çî hal ti wo?

Kênek nêftûnavaj, pîra howtsarî yena, gûnîye ye sipena, tersena vuna, cê pîr birayûn ye wena.

Biray ûn, waye xwu ra nimitkîkeye d' newet tepişen, vûn ma hew bipaw ci, de çî dêrd waye ma est.

Rûej ewil birawo pîl newet tepişen, helê nîmrûej yena, hûn zûar dûn ci, wû kuwen ra. Pîr yena, gûnîye waye yin sipena û şina wû pê nîhesîyen. Otir pîyorê birayûn newet tepişen, çow pîr nîhesîyen, doer yena biray qîj. Birawo qij vinden, nîvinden, veng-vaj çînîk, bena hela nîmrûej hûn zûar dûn ci, wû ûn gişte xwu wa wûel birnen sûal ken de û vinden.

Bena hela şûn, yo veng yen ci, yo ten ho vûn, hem ken, gim ken, howt berûn asinûn şiknen yen ti pey d' wen, nîyû z' ti mi îr giştê xwu wa qûel zurbê berî ra kena tever, ez sipen.

Birawo qij ca d' dîyen kalmê xwu ra, ber ken a, pîr sarê xwu bênatê berî ra kena zeri, biraw qij kalmi erzen ci, tira ken, ya sarê xwu wo bîn kena zeri, wû ay îz ti ra ken, îhna howt hemi sarûn ye z' ti ra ken, sey yo lod erzen pîyeser.

Waye xwu ra pers ken vûn:

-Waye in çi hal, ina çi pîr a?

Hîn way vûna:

-Birayê m', wulay hal-mehal îhna wo, mi rûjek yo eskij dî, mi barê pisîng nîyeda, pisîng mîz verda adirî ir, adir kerd hûn a, ez şîya keye ina pîr ra adir bîyar, gindê lay mi ûja d' gina erd ro, pîr ginda tehqîb kerd ûmê ez ca kerda, îhna her rûej yena vûna, hem ken, gim ken, howt tîzûn ken, howt berûn asinînûn şiknen yen ti pey d' wen. Ez tersûn ver giştê xwu wa qûel zurbê berî ra ken tever, ya sipena, hetûn gûn mi d' biqedîy, hama şina. Hîn mi d' gûn nêmendîb ez aye ra bibîya zeîf. Û vûna:

-Pîr howt hemi z' kêne ye est.

Bîn biray şîn ay kênûn pîr îz ûn, her yo y kena d' zewjîyen.

Kênek bena sermîyûnê kênûn pîr, hîn ya xûnimê keyî ya. Kûj adirî d' nişen arû û emir kena.

Way zaf bena delalî. Ina zûar kênûn pîr a şina. Kêne pîr xwu mîyûn id xewerê xwu ken yo vûn, ina bîya sebêb kiştîş dadîye ma, û inke z' ma ser bîya sermîyûn, ma yo dûwari inê bikir, heq dadîye xwu û heq xwu pîya ti ra bîg. Kêne pîr ûn, yo lîyr mar tepişen erzen zerê awk û ye berzîn a nûn rû, Xwura way xwu ir kerd edet, her şew wirzena, veyvûn xwu ra awk wazena.

Way şew hesîyena xwu vendena vûna:

-Veyven, şima ra jû ho aya, de yo çilkê awk bidîn mi, ez bişîm.

A yo vûna:

-Xûnim, de ti hîn çi ma rihatsiz kena, destê awk hûnîk ti berzîn a, bîg xwu qirrik pîyeş.

Kênek destê awk gena pîyeşena xwu qirrik, lîyr mar qirrik ri şîn war, ya vûna:

-Hû ûhû, wulay yo çik mi qirrik ra şî war.

Yi vûn:

-Xûnim, den towe nîben. Çitawo g' est-çînk ti ra qijken, ti pê nîmirena.

Lîyr mar pîyezê way id her rûej yo binê ben gird, pîyezê way her rûej yo binê masen.

Kêne pîr mîyerdûn xwu ra vûn:

-Şim ara nîesen, pîyezê waye şima her rûej yo binê masen. Şi aqê namûs xwu pak nîken? Hûma bizûn bînc kûmî yo, ho ye pîyz id' o!

Biray ûn xwu bênatî d' qerar gen, waye xwu teslîm biray qîj ken vûn, ber sêr yo kûe ya saribibirn, wa veng ye ma nîyor, ma nîqehrîy.

Biray qij waye xwu ra vûn:

-Waye, bîye ma şîn dadîye xwu vînen û yen.

Way kuwena sari, ya û biray xwu şîn, şîn, rasen pê howt kûeyûn. Biraw qij vûn:

-Waye hîn bîyo tarî, ma emş îtya d' rakûr, ma sêr siway dewûm ken.

Way vûna:

-Wa b' bira.

A şew sêr ay kûe ya kuwen ra, biraw qij, nîme şew wurzen we, qêymîş waye xwu nîben bikiş, hêdîka, dest xwu bîn sarê ye ra vejen û waye xwu sêr ay kûe ya caverden şin.

Way sêr siway wurzena, nîye biraw, nîye îns nîye z' cîns.

Way zowt dûna biray xwu îr vûna:

-Birawo, birawo, senî g' ti ez hend tengzar kerda, sêr în kûe ya têna ca verdawa, ti xwu ra xeyr nivîn. Ti şîyer fek bêr kueşkê xwu kûîr, wû yo telê sûnzîyer şîyor ti ling a, wû o teli ristim bigîr, yo sûnzîyer ti ling abîyor, sûnzûn bigîr, ti kûmca şîyer qij kerrûn sûnzîyer a kûer, sûnzûn ti ra bikîr, wû darî dermûn ti derzîne mi b'!

Birawo qij resen fêk bêr, raşta z' yo teliyê sûnzîyer in yi ling a, ristim gen, yo sûnzîyer pa vejîyena, sûnzûn gena, qîj kuwen dima kerrûn kûwen pa, sûnzûn ti ra ken.

Bira çê hekîmûn nîverden ti ra gêren, çow çari lingê yî r' nîvînen.

Kênek îz şina,şina, şina nîzdîye yo dew id ûnîyena ci yo cîtyer ho cit ken. Kênek zaf bîya têşûn vûna:

-Xalo, ti nîeşkîyen yo çilkê awk bîd mi, ez teşn vêr helak bîya.

Cîtyer awk dûn ci, kênek awkê xwu şimena, ha kişte yegayî d' arisena, a hel yo mar mîyûn yo telî ra vûn:

-Qaqibo, qaqibo, qaqibo, kûm bizûn, yo biz sari bibirn qowirmi kir, qowirmê yi zaf sûalin kir, o qowirmo sûalin bid ina kênek, ina kênek bûor, yo rûej û yo şew awk ina med, rûeja bîn lingûn kênek yo dar a best, lingûn ye het cûarîya kîr, sarê ye ûnvard kîr, yo legen awk îz bîn sarê kênek a. Yo mar ho pîyezê kênek id, aw mar îz ben têşûn pîyezê kênek ra yen tever, ina kênek ben weş xwu ir xelisîyena.

O maro g' ho pîzeyê kênek id aq îz vûn:

-Qaqibo, qaqibo, qaqibo, kûm adir berz in teli, teli bivêşn, in mar tedi bimir, o cawo g' mar ho tedi ûja biken, yo lîyo howtqulp ho keqatî ra zerd, ey zerdûn xwu ir vejen, heta g' emr yi wo, bûor nîqedîyen.

Cîtyer hêverî adir erzen teli, teli vêşnen, cawo g' leşê mar ha tedi, ûja kenen, eh, egi yo liyo howtqulp ho keqatî ra zerd.

Cîtyer zerdûn xwu gen şin keye, yo biz saribirnen, gûeşt ye ken qowirmi, yo bûergê sûal erzen mîyûn qowirmî dûn kênek, kênek wena, kênek ben ken yo wadi, kênek awk wazena nîwazena awk ci nîyedûn. Rûeja bîn lingûn kênek besten yo dar a, lingûn ye qeymi ken, sarê ye ûnvar ken, yo legen awk bîn sarê kênek id nûn rû, zaf tay bênati ra şin, yo mar zindar qemitîyen kênek fek, sarê xwu ûn tever, xwu kaş ken awk, gêren awk bişim.

Cîtyer yo qelbi dûn mar sari r' mar kişen, kênek dar ra ûn war, awk dûn ci, kênek bena weş.

Cîtyer marê kênek laj xwu ir birnen. Hîn kênek ha ûja d' ci îr hîrye qijî ben.

Qîj ye ben pîl, şin mîyûn dew id hê kay ken, hend vînen yo mîyerik ûmi, yo sûnzîyer ha ling a, sûnz hê sûnzîyer a, qîj kerrûn kuwen sûnzîyer a, sûnzûn ti ra ken gen û şin keye, dadîye xwu ra vûn:

-Dayê, de bo în sûnz çend weiş?

Dadîye yin çim ginena sûnzûn ir, ca d' şikîyen ye qelb, vûna, nîye b' biray mi cê bîyor îtya. Qijûn ra pers kena vûna:

-Qijîyen, şima ey sûnz kûm ca ra ard?

Qîj vûn:

-Dayê, yo mîyerik ûmo dew, yo sûnzîyer ha yi ling a, sûnzî z' hê pa. Ma xwu ir a sûnzîyer ra kerd.

Kênek ca d' şina biray xwu ûna keye xwu û vûna:

-De hew bîye ez bîûn ina lingê ti, belkîya ez ina darê sûnzîyer ti ling ra vej.

Biray ye vûn:

-Tow! Ti xwu ir bîle sew kuwena zehmet. Ez hend hekîmûn şîya, hend loqmanûn şîya, çow nêşkîyo ti ra vej. Ez êyr dar birnen, çend deqîqê cûa pey, hûna bena sey ver.

Kênek vûna:

-Dest dêst ser ra w'. Hew ez yo derzîn cikûr.

Mîyerik vûn:

-Hew ti îz derzînê xwu bicerewn.

Kênek senî g' derzîn kuwena darê sûnzîyer, sûnzîyer kûek ra vejîyena, qedîyena ard.

Mîyerik zaf ben şa.

Lakênek xwu ci kena eşkira vûna, ez waye ti wa. Kênûn pîr dûwarî mi kerd, ima xapit, yo lîyr mar kerdîb mi pîyzi, pîyezê mi aye ra masab'

La bira waye xwu, qijûn ye û mîyerde ye gen şin keye, kênûn pîr îz ûn astûerûn tayîn ken têşûn, tayîn ken vêşûn, yin îz besten lingûn astûerûn a, ay astûerûn têşûnûn dûr yin id awk nûn rû, ey vêşûnûn îz dûr yin id vaş nûn rû, ey vêşûn xwu kaş ken vaş, ey têşûn îz xwu kaş ken awk, ey way pîyor mîyûn d' cîyera şîn, miren. Way û biray îz pîya keye xwû ken. (Bor, 2013:201-211)

2.2.2. Munitişê Dehkera

- Yew keyna tîz kena. Heme birayê xu ser sond wanenî mi nêkerda. Yew keyna birayê ya çin î, golikê xu ser sond wanena.
- Dadîya xu ra persena; birayê mi çin î?
- Hewt birayê ya est î.

- Dadîya ya ci rê zowta hadre kena, şina.
- Kewna rayîr şina keyeyê birayanî xu vîna. Keye de kes çîn o. Birayî şîyê seyd.
- Keyna, keyeyê înan kena pak, ci rê wer hadre kena û xu nimnena.
- Birayî yenî keye şaş benî, kamî zere hadre kerdo. Çend rojî ino tewir dewam keno.
- Bi sira keye de xu nimnenî ina/o kama/o. Labelê hewn zor dano ci rakewnî.
- Peynî de bira yo qij xu nimneno, ranêkewno, keyna hadireyî kena, bira veciyeno ti ra perseno ti kam a?
- Mexreb de birayî seyd ra yenî waya xu de yewbînan şinasnenî.
- Yew roj birayî şînî seyd, way keye de kar kena.
- Yew pisînga înan est a.
- Way ware de yew eskij vîna erzena xu fek bara pisîng nêdana.
- Pisîng şina mîz verdena adir, adir hewna kena.
- Way wirzena wer pewjo, adir hewna şîyo.
- Way veciyena teber ewnîyena durî de yew duman aseno.
- Şina resena yê dumanî. Yew koşka hewt qat. Şina zere.
- Yew pîr a hewt sare ha rakewte, hewt keynayî vera adirî de ronîştayê.
- Keynayî waye ra vanî; eke dadîya ma werzu to wena.
- Way adir wazena.
- Keyanyî vanî; hewt pîskenyê adirî ma bide to eger pîr werîşt ferq kerde ma zî wena.
- Hewt pîskenane ra yew parçe tera kenî danî ci.
- Way yena vera berî koşka pîr, gîndayê layî vera pîyêşê ya kuna ferq nêkena. La pêşîyeno tele ya dima kaş beno.
- Pîra hewtsare hesîyena xu. Keynayanê xu ra vana; tiya de boya mehmelîyan yena.
- Keynayî vanî; nê dayê kes nêameyo tîya.
- Pîra hewtsare boy taqîb kena şina vera berî keyna.
- Pîra hewtsare dana bere ro. Keyna ber anêkena.

- Pîr xu verdena bere ro vana; ti ber anêkerî ez ber şiknena yena to wena. Mi rê gişta xu qulika berî ra teber kere ez sipena.
- Keyna tersena gişta xu kena teber, pîr sipena. Keyna xemîyena. Pir ca verdena şina.
- Birayê ya ferq kenê ke way roj bi roj bena zeîf, heliyena.
- Birayî xu zere de nimnenî, ina waya ma çi ino tewir helîyena, pê tesel bikerî.
- Rojêk biray o qij ewnîyeno way gişta xu qula berî ra kerd teber pîr sipena. Bira kalmeyê xu gena hewt heme sareyê pîr tira keno. Waya xu ra perseno ino çi hal o.
- Way hema dehkera ci rê vana hal mesela ina ya.
- Hewt birayî şinê hewt keynayanê pîr xu rê anî.
- Way hinî bena sermîyanê keyeyî. Veyvanê rê emir kena. Veyve zî tira hes nêkenî.
- Rojêk way bena teyšan veyvan ra awe wazena.
- Way aw wena ferq nêkena leyîrê marî qirrike ro şino war.
- Mar roj bi roj pîzeyê waye de beno gird.
- Keynayê pîr mêrdeyanê xu ra vanî; şima pîzeyê waya xu nêvînenî, şima çi ra namusê xu pak nêkenî?
- Birayî benateyê xu de qerar genî, birayî qijî ra vanî ti ber sere bibirne.
- Birayo qij qemîş nêbeno sere bibirno, way beno yew ko de verdeno xu nimneno yeno keye.
- Way wirzena kes çîn o.
- Way zewt dana birayê xu rê vana; teleyê sêzîyer şêro to linga bêderzîna mi dermanê to çînê bo.
- Duayê waye qebul bena.
- Waye şina nizdîya yew dew. Yew citîyerî vînena aw wazena. Citîyer aw dano ci.
- Waye kişta hegayî de ronîşena. Mîyanê telê ra yew mar vano; kam goşto solin bido ina keyna, mar pîze ra bero teber bikişo.
- O mar o ke pîze de o zî vano; kam adir bierzo ino telî biveşno kupa zerdan vejo.

- Veng şino citîyerî o vateyê maran ano ca.
- Keyna bena weş.
- Citîyer keyna lajê xu rê mareyê înan birneno. Qijî ci rê benî pîl.
- Qijî ya mîyanê dewe de yew merdimî vînenî. Linga yê wa sêzîyer ameya, qijî sêzan tera kenî.
- Qijî şinê keye dadîya xu ra vanî.
- Keyna şina merdimî ana keyeyê xu.
- Keyna tera van; de bîyê ez ina dara sêzîyer linga to ra vejî.
- Merdim vano; mi qe hekîm nêverdayo, ti pê derzîna xu vejena.
- Keyna derzîna xu kewna ci dar koke ra vejîyena.
- Keyna xu kena eşkera. Vana; hel meselaya keynayanê pîr ina ya.
- Hewt heme birayî keynayanê pîr bestenî astoran a cêra kenî kişenî.

2.2.3. Motîfê Yo Way û Howt Birayî

1. **Motîfê Waye / Keyna:** Hîkaye de her kes sereyê birayê xu ser o sond waneno, labelê keyna nêzana birayê aya est î, golikê xu ser o sond wanena. *“Dayê, kênu nîz kerda û birayûn xwu ser sûnd wend, mi îz sêr sarê gûelîk ma wo çarî ya sûnd wend.* (Bor, 2013:201). Keynayî vanî; birayê tu çinê sondê to qebul nêbeno. Keyna bermena şina keye, dadîya xu ra mesela vana, dadî vana; hewt hebî birayê to est î. Keyna kewna rayîr şero birayanê xu bivîno.
2. **Motîfê Birayî:** Estbîyayîşê birayî bawerîya sondî ya. *“Wulay biray ti çînîk, aye ra ti tîz kerda.”* (Bor, 2013:201). Qehremanê hîkaye semedê vinayîşê birayanê xu kewna rayîr şina înan vînena. *“Ez waye şima wa, kênu nîz kerd û na mi ser a, va, ti biray ti çînîk, ti tîz kerda.* (Bor, 2013:204).
3. **Motîfê Hûmaran:** Hûmarê hewt cîya-cîya bawerîyan xususî yew cayê yî û manayê yî est o. Înan ra çend mîsalî; dinya hewt rojî de xelq bîya, hewt qatî binê erdî-hewt qatî serê erdî, musulmanan de; Kabe hewt dorî tawaf bena, benateyê Safa-Merve hewt dorî şinê-yenî... Xirîstîyanan de Homa pê şewqê hewtin temsîl beno... ûêb. Hîkaye de motîfê hûmaran çend cayan de vîrenê. Motîfê hûmara hewt zaf vîrena. Ina hîkaye de motîfê hewt yena manayanê; hêzdarî, zorî, esalet... *(Kêne m’ biray ti îz*

est, o yo nîyû di nîyê, howt biray ti est, pey howt kêyûn a.” (Bor, 2013:201). “*...resena vêr yo kueşka howtqat. Şina zeri, egi yo pîra howtsarî ha rakowtî, yo adir ho wûekerdi, howt pîskenê adir hê bîn yo lîy de, howt kêne hê vêr adirî d’ rûnişti.*” (Bor, 2013:205).

4. **Motîfê Adirî:** Wayne şîreta birayan dîqet nêkena, pisîng mîz verdena adiri hewn a kena. “*Pisîng vînena ye eskij werda barê ye nîyedawa, pisîng şina mîz verdena adir îr, adir kena hûn a.*” (Bor, 2013:204). Wayne şina koşka pîra hewtsare ra adir bîyaro pîr aya taqîb kena vînena, bi tehdîd her roj gonîya waye sipena. “*Kênek tersena, giştê xwu wa qûel qulikê zûrbî ra kena tever, pîr gûnîya ye sipena, sipena, h,n gûn kênek id nîmûnena, kênek xemîyena, gurm ginena ard ro, pîr hama ye ca verdena şina.*” (Bor, 2013:206).
5. **Motîfê Veyve(yan) û Gorime:** Bira yo qij pîra hewtserî kişeno, hewt heme birayî hewt keynayanê pîr xu rê anê. Waya înan zî hîn bena sermîyanê veyvan û bena xanima keyeyî. Ino durum veyvan rê giran yeno, xu mîyan de yew plan virazenî. “*Kêne pîr xwu mîyûn id xewerê xwu ken yo vûn, ina bîya sebêb kiştîş dadîye ma, û înce z’ ma ser bîya sermiyûn, ma yo dûwari inê bikir, heq dadîye xwu û heq xwu pîya ti ra bîg. Kêne pîr ûn, yo lîyr mar teişen erzen zerê destê awk û ye berzîn a nûn rû.*” (Bor, 2013:208).
6. **Motîfê Wextî:** Hîkaye de cîya – cîya motîfê wextî vîrenî. “*Şûn dîyen, biray ye seyde ra yen... Yo rûej, di rûej, hîrye rûej, hîn îhna her rûej biray yen.*” (Bor, 2013:203). “*Hîn pîr her rûej yena vûna.*” (Bor, 2013:206). “*Rûej ewîl birawo pîl newet tepişen... Bena helê şûn, yo veng yen ci.*” (Bor, 2013:207). “*Way şew hesîyena xwu vendena vûna.*” (Bor, 2013:208). “*Ma emş îtya d’ rakûr, ma sêr siway dewûm ken... nîme şew wurzen we...*” (Bor, 2013:209)
7. **Motîfê Zewt (Zot):** Bira yo qij waya xu serê koya teyna verdeno xu nimneno şino. Wayne zaf tengzar bena zewt dana birayê xu ro, zewta ya qebl bena. “*Birawo, birawo, senî g’ ti ez hend tengzar kerda, sêr îhna kê ya têna ca verdawa, ti xwu ra xeyr nivîn. Ti şîyer fek bêr kueşkê xwu kûr, wû yo tel sînzîyer şîyor ti ling a, wû o teli ristim bigîr, yo sînzîyer ti ling a bîyor, sînzon bigîr, ti kûmca g’ şîyer qîj kerrûn*

sûnzîyer akûer, sûnzûn ti ra bikîr, wû darî dermûn ti derzîne mi b'." (Bor, 2013:209).

8. **Motîfê Awe:** Waye, bi şimitişê awe bena neweş kewna tengî û şîfa û rehetî zî pê awe yena ci. "*Kênek destê awk gena pîyeşena xwu qirrik, lîyr mar qirrik ri şîn war.*" (Bor, 2013:208). "*Xalo, ti nîeşkîyen yo çilkê awk bîd mi, ez teşn vêr helak bîya. Cityer awk dîn ci.*" (Bor, 2013:209).
9. **Motîfê Marî:** Hîkaye de keyna kişta yew hegayî de arisîyena, yew mar mîyanê quça kerreyan ra o maro ke pîzeyê keynek de qisey kenî citîyer qalîkerdişê înan ferq kena keyna bena tedavî keno û bena weş.

2.2.4. Yo Way û Howt Birayî de Arketîpî

2.2.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.2.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Hîkayeyan de hedîseyê ke sere yê qehremanî ra vîrenî, qehremanî erzenî macera-merhelaya vîrîn. Qehreman, tayê hedîseyan bi waştîşê xu dekweno, tayê hedîseyan zî bêwaştîşê xu dekweno. "*Yew xeta erjnayîşê talih bena macera dest pêkero. Beno ke hedîseyî, xafila nêyerê meydan. Beno ke hedîseyî, berê qederî zî akerî.*" (Akça, 2016:108). Hîkayeya "Yo Way û Howt Birayî" de qehreman bêwaştîşê xu hedîse eşnawena labelê bi waştîşê xu semedo ke birayanê xu bivîno kewna rayîr. Qehreman rojek embazanê xu de kaykena heme keynayî, birayê xu ser sond wanenî labelê qehreman nêzana birayî ya estî, ya zî golîkê xu ser o sond wanena. Keynayî vanî sondê to qebul nêbeno, çomkî birayê to çînê. "*Dayê kênûn tîz kerda û birayûn xu ser sûnd wend, mi îz sêr darê gûelîk ma wo çarî ya sûnd wend, yi vûn, biray ti çînîk, sûnd ti qebûl nîben, ti tîz kerda. Dayê qê biray mi çînîk? ... Kêne m' biray ti îz est, o yo nîyû di nîye, howt biray ti est, hê pê howt kûeyon a.*" (Bor, 2013:201). Ina ser a macerayê waye dest pêkena. Dadîya keyna ci rê herr ra yew her virazena. Keynayê xu tembîh kena, gere senî şîyero. Keyna nişena herê xu şîna resena koşka birayanê xu û merhelaya verîn tamam bena. "*Dadîye ye ûna zowdê ye kena de, awkê ye kena de, ye naşnena hêr yê û fînena reyar.*" (Bor, 2013:202).

2.2.4.1.2. Arketîpê Persona

Ekserî însan cuyayîşê xu de nêwazeno kes heyatê yî ê raştikîn bizano yan zî bivîno. Ina ra yewi zerrîya yewa bînê nêzano, çi aseno yê vînenî û o tewir şînaseno.

Hikayeyê “Yo Way û Howt Birayî” de, di hebî arketîpê persona estî: Ê yewîn; persona yê waye. Pîr her roj yena giştaya waye ra gonî sipena, waye zaf bena zeîf. Birayî persênî wayê ti çî ra endek bîya zeîf çî yê to est o? Waye raştaya nêvana xu nimnena. Wayê tîya de xu binê persona yê xu de nimnena. “*Waye, qê ti hend bîya zeîf, çê dêrd ti est, dadîye ma kowta ti vîr, ti nîweş a, in çî hal ti wo? Kênek nîeftûna vaj, pîra howtsarî yena, gûnîya ye sipena...*” (Bor, 2013:206-207). Persona yê diyîn; persona yê veyvan. Veyvî waya mêrdeyanê xu ra hes nêkenî Labelê mêrdeyanê xu ra nêvanî. Leyîrê marî mîyanê awe de danî gorîma xu, leyîrê marî pîze yê gorîme de beno xişn. Veyvî mêrdeyanê xu ra vanî waya şîma bînamusî kerda, waya xu berê bikişê. Veyvî binê maske de tevgerê xu nimnenî. “*Kêne pîr mîyerdûn xu ra vûn: Şîma ra nîesen, pîyezê waye şîma her rûej yo binê masen. Şîma qê namûs xwu pak nîken? Hûma bizûn bînc kûmî yo, ho ye pîyz id’ o!*” (Bor, 2013:208).

2.2.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Maceraya verîn tamam bîya, merhelayê resayîş de qehremane heme manîyan ver de vindena. Hewt heme birayî şînî seyde, waye kar-gureyê keyeyî kena. Pîşîng mîza xu verdena adir kena hewn a, waye adirî dima geyrena şîna koşka pîra hewtserî. Adir gena yena keye, pîr dima yena. Waye pîra hewtserî ra zaf tersena. “*Kêneki dûr ra vînena pîr ha yena, şîna zurbi erzena pey ber, pîr yena dûna ber ro, nîyedûna ber ro kênek ci îr ber anîkena.*” (Bor, 2013:206). Pîr yew mude ino tewir dewam kena yena-şîna. Ino tersê pîr her wext ho keyna ser o. Waye, pîra hewtserî de mucadele dewam kena.

Veyvî îftîra erzenî waye, bira yo qij waya xu beno ko de verdeno xu nimneno şîno keye. “*A şew sêr ay kûe ya kuwen ra, biraw qij, nîme şew wurzen we, qêymîş waye xwu nîben bikiş, hêdîka, dest xwu bîn sarê ye ra vejen û waye xwu sêr ay kûe ya caverden şîn.*” (Bor, 2013:209). Qehremane ina merhela de muhasebeyê xu zerrî de xu bi xu manena.

2.2.4.2.1. Arketîpê Versî

Hikayeyan de arketîpê versî, çîyê ke hetê însanan ra xowfinî û binêhişmendîya însanan de tesîro ters verdenî. “*Arketîpê versî, hetê toplumî ra îdeal yew tîp ê însan nêyo. Wexto ke ma ino cîhet ra biewnî versî ra ma eşkenî vace kiştaya tarî yê pêserîya ruhî, birayê tarî ya.*” (Gökeri, 1979:19).

Hikayeyê “Yo Way û Howt Birayî” de arketîpê versî pîra hewtserî û keynayî xu yê. Waye adirî dima şina koşka pîr adir gena agêrena keyeyê xu. Pîr ferq kena ke yewa/o xerîb ameya/o koşka aye. Pîr taqîb kena û waye vînena, her wext gonîya keynek sipena û keynek zaf bena zeîf taqet ra kewna. Birayî persenî ino çi hal o, waye înkâr kena raştâ nêvana se bîyo. *“Pîr ginda tehqîb kerd ûmê ez ca kerda, îhna her rûej yena vûna, hem ken, gim ken, howt tîzû ken, howt berûn asinînûn şiknen yen ti pey d’ wen. Ez tersûn vêr gîştâ xwu wa qûel zurbê berî ra ken tever, ya sipena, hetûn gûîn mi d’ biqedîy, hama şina. Hîn mi d’ gûîn nêmendib ez aye ra bîbîya zeîf.”* (Bor, 2013:207). Gera versî înkâr nêbîyêne, netîceyê înkârî de waye maruzê heqaretê pîr manena. Birayo qij pîra hewtserî kişeno keynayanê aye zî her bira xu rê yew keyna geno. Keynayê pîr bi întîqamê dadîya xu cuyenî. Vanî gera ma ina waya mêrdeyanê xu ra ma tewirêk întîqamê dadîya xu bigêre. *“Way zaf bena delalî. Ina zûar kênûn pîr a şina... Kêne pîr ûn, yo lîyr mar tepîşen erzen zerê destê awk û ye berzîn a nûn rû.”* (Bor, 2013:208). Keynayî pîr ewilî versî nêbî, wexto ke birayo qij pîr kişeno hîsê întîqamî kewna zerê keyneyanî pîr.

2.2.4.2.2. Arketîpê Ferdo Zana

Qehreman macerayê xu de manîyê ke kewnê ver ya teyna ver dano yan zî yew pîr/extîyar/xizir/ferdo zana kewno ver rayîr mocneno ci manîyan pîya vîrenî. Hikaye de waye zaf bîya teyšan û bîya rincan şina vera yew hegayî de ronîşena yew cîtyerî vînena, ti ra awe wazena. *“Kênek îz şina, şina, şina nizdîye yo dew id ûnîyena ci yo cîtyer ho cit ken. Kênek zaf bîya têşûn vûna: Xalo, ti nêşkîyen yo çilkê awk bîd mi, ez teşn vêr helak bîya. Cîtyer awk dûn ci...”* (Bor, 2013:209). Cîtyer, derdê keyna pers keno. Keyna sere ra çi vîreto ci rê vana. Cîtyer keyna beno tedavî keno û lajê xu de zewecneno. *“Cîtyer yo qelbi dûn mar sari r’ mar kişen, kênek dar ra ûn war, awk dûn ci, kênek bena weş. Cîtyer marê kênek laj xwu ir birnen. Hîn kênek ha ûja d’ ci îr hîrye qijî z’ ben.”* (Bor, 2013:210). Hikayeyê “Yo Way û Howt Birayî” arketîpê ferdo zana, cîtyer tor tengî de waye vîneno û waye rê rayberî keno, waye tengî ra xelisyena.

2.2.4.3. Agêrayîş

Qehremane tikî îmtîhanan ra vîrena û pêserîya rûhê xu tamam kena. Macerayanê xu tamam kena û kewna merhelayê agêrayîş. *“Tepîya agêrayîş zî ge-ge*

hetê qehremanî ra red beno. Heto bîn de şayî û sikûtîya ke dîya, bena ke her çî rê tercîh bikero.” (Gökeri, 1979:171).

Tepîya agêrayîş, ge bi şayî tamam beno ge zî bi merg tamam beno. Ina hîkaye de agêrayîş bi şayî tamam beno. Wexto ke way birayê xu vîna, meseleya xu û veyvan ci rê qalî kena bira way û keyeyê ayê geno şino, cinîya xu û veyvan hemin kişeno. “*La kênek xwu ci kena eşkira vîna, ez waye ti wa. Kênûn pîr dûwarî mi kerd, şima xapît, yo lîyr mar kerdib mi pîyzi, pîyezê mi aye ra masab’.*” (Bor, 2013:211).

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Keynayî (embazî) waye ti ra vanî birayî to çin ê, wayê tîya ra pê semedê vînayîşê birayanê xu kewna rayîr hetana ke vîna.	Wayê bi vînayîşê birayanê xu manevî yew dewlemendî cuyena labelê ina dewlemendî zaf dewam nêkena. Veyvî îftîra erzenî waye birayî xu mîyan de qerar genî waye benî serê yew koya verdênî, xu ti ra nimnenî. Wexto ke waye hesîyena xu zaf tengzar bena, hetana ke cityerî vîna.	Merhelayê agêrayîşî de cityer waye beno lajê xu de zewicneno ci rê ewladî benî. Birayo qij raştê waya xu şino wayê meselayê xu û veyvan ci rê qalî kena wayê agêrena keyeyê birayanê xu. Pîya yew ca de benî şa.
Arketîpê Persona	Vera hedîseyan de tevgerê Waye	
Arketîpê Versî	Pîra Hewtserî û Hewt Keynayê xu	
Arketîpê Ferdo Zana	Cityer	

Tablo 2: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Yo Way û Howt Birayî

2.3.ŞAH XANIM DE SEMBOLİZMO ARKETİPİ

2.3.1. Metnê Şah Xanim

ŞAH XANIM

Cayk benû cayk nîbenû, yew welati di yew cinî û myerdê xwi bêñî. Namê cinîyek Byezar namê myêrikî zî Qeda wû. Yi ehend neçar î ehend neçar î ki, kê yini di nûn wişk çîñû xwi rî bûrî. Byezar û Qeda him neçar î himi zi zaf şarminik î, rîy yin nîgenû xwi ri yew cîrûn ra yew parçê nûn biwazî.

Şûnd dîyenû cinîyek û myerdê xwi vêşûn têşûn kuwenî myûn cilûn. Pîzeyo vêşûn a hûn nîñû, yi myûn cilûn di xwi nata qeldênî, şew erey di ûncax şîñî hûna.

Cinîyek hûn xwi di myûn yew behra sipî di yew maseyo gird vîna. Sêr paştê inî masî di zaf çî wêr benû. Mase paştê xwi ser ra inî çîyûn dîñû cinîyek ina heli di hûn ra bena aya. Ya cadi myerdê xwi wiriznena, vûna:

-Qeda wirz we mi yew hûn dî.

Qeda vûnû:

-Hûn tû xêr bû, de vac tu sinî yew hûn dî?

Byezar vûna:

-Mi yew behra gird û owka sipî di yew maseyo zaf gird dî. Paştê yinî masî ser o zaf çî wêr bi. Masî inî çî sêr paştê xwi dayîni mi, ez a heli di hîşar bîya.

Qeda vûnû:

-Înşallah ma ri yew bêr xêrûn benû a!

Byezar vûna:

Qeda ez duerima vêrûn a ki tu ra yew çî wazena. Ti gereka şûerî myûn ay behr di ay masî vîñî. Miheqeq ini hûn mi di yew xêr estû.

Qeda cinîyê xwi nişiknenû. Wi sêrsibay wirzenû we kuwenû rîye şîñû. Qeda çend ruêj, çend şewî şîñû xwi resnenû ay behr owk sipî. Wi vêr behrî di nişenû rue û xwi ri pêlûn owk temaşe kenû. Vêşûnê ra hîş yi sare di nimendû. Wi kotû xîyalûn dima.

A heli di mase myûn owk ra perenû ra. Qeda sinê go çim ginenû masê hêvêr binê cênîqiyenû, la lez xwi ûnûn pîyeser.

Mase vûnû:

-De biwaz. Ti mi ra çî wazênê?

Qeda şaş mende dûmarê xwi ûnîyenû û vûnû:

-Ez tu ra doletî, şan û şoret wazena.

Mase vûnû:

-O waxt zûn xwi bisaw pêlî mino raşt ra, ti bênê wahar her çîy.

Qeda zûn xwi sawenû pêl masê o raşt ra û mase benû vînşinû. Qeda îta di binê dalmiyenû û cuwapey dînû ra hêt kîyê ya şinû. Qeda rîyeko ti ra ame bi hêna o rîye genû û şinû. Wi rîye ra Xîyalûn kenû û şinû. Wi zêd inû, kêş şinû çend ruejîyo ho rîyûnê di o. Pênê di yenû nîzdî bûn xwi, la mihafîz vênê gênîniverdênê hêt kê xwi ya şûerû. Wi şaş benû mûnenû, vûnû:

-Ez Qeda ya, kê mi ho îta di o, ez wazena şûerî kê xwi. Şima kûm î çî, çî kes î? Şima çî ra niverdênê ez şûerî kê xwi?

Mihafîz vûnû:

-Îta di kîye go ti vûnû, o qide yew kîye çînû. Îta di kueşkê Şah Xanim esta û ma hê kueşkê Şah Xanim pawênê. Ti xêrîb î, ma tu nisinasnênê, ini sebeb ra ma niverdênê ti weta şûerî.

Qeda vûnû:

-Lîya mekiriyen, îta Şah Xanim çîna, ini hetî ti kê mi estû, cinîyê mi ha kîye di mi pawena. Mî veradîyen ez şûerî kê xwi. Şima bawerê xwi mi niûnê kerem kirên ma pîya şimî.

Mihafîz nieşkênê xwi xwi Qeday ra bixelisnî. Yi bînatê xwi di qîsê kenê û yew şinû xeber dînû cinîyek. Wi cinîyek ra vûnû:

-Şah Xanim! Yew merdim ho teber a, wi vûnû: “Ez wahar inî kîyê ya.”

Cinîyek vûna:

-Dê ay merdim bîyaren mi het, ez vînê wi kûm û çî kes û?

Mihafiz yenû xeber dûnû Qeday, vûnû:

-Bîye ma şimi zere, Şah Xanim wazena tu vûnû.

Qeda pa mihafiz a, mihafiz vêrnî di, wi pêni di şinî zre. Qeda ûnîyenû ki cinîyê yi ha sêr yew textî kralîçeyûn a ruenîştîfû herkes ti ra vûnû: “Şah Xanim!” Qeda şaş benû mûnenû. Şûnd herkes şinû, yi wird têna mûnenî. Qeda mesalay xwi û masî cinîyê xwi ra vûnû. Cinîyê Qeday sarê myerdê xwi hemûm di pê owka germin û sabûno buîdaye şuwena, Xizikar êrdîşê yi taşênî, ya ûna kincûn rindûn dûna myerdê xwi ra vûna:

-Inkê ez kralîçeyê inî welatî a, inî welat ez îdare kena. Ti rueniş û bûnî kêf xwi ra, ti qet qarşê taway mebi.

Ina bînate ra yew mudet wext viyerenû. Şah Xanim têna welat îdare kena. Şah Xanim Welat zaf xirab îdare kena, ya tûm sê yew dîktatorî xwi tiyo dûna. Ya zulûm û heqaret kena şarî, zaf zuar nûna gel ser a. Kêf yay sinî waşt o qide kena û qet gues çoy a nikûna. Semêd kêf xwi ya cûmîyerdûn ra xwi ri kuelûn êrnena. Şah Xanim o qide bena pirnik berz ki, musade nikena myerdê yay zi şûerû yay het.

Ruejêk Şah Xanim gazî myerdê xwi kena, wi şinû cinîyê xwi het. Şah Xanim myerdê xwi ra vûna:

-Qeda şûe ay masî vîn û ti ra vac ki Şah Xanim wazena pîyerê dinya îdare bikirû. Wa ei pîyerê dinya bidû bîn emir mi. Ez wazena wi îna yew firsat bidû mi û waştê mi bîyarû ca.

Qeda mecbur gereka emir Şah Xanim bîyarû ca. Wi pê milî xwi fereknenû û bîye zêr kuwenû rîye şinû. Qeda zêd şinû, kêrnî şinû, derûn, derxwûelûn der şinû, xwi resnenû ay behrî, Wi hûnc kiştê behrî di nişenû rue û dalmîyenû, ini hayi di mase sarê xwi myûn owk ra vecenû. Mase vûnû:

-Ya merdim de biwaz, ti naray mi ra wazênî?

Qeda şarmûn ra sarê yi vercinayî vûnû:

-Ya mehlûqato rind û delal! Ma pê ardim tu ya bî wahar mal, milk, perûn, şan û şöret. Ma tu ri çiqas dua bikiri hûnci zi ma bîn holê tu ra nivêcîyenî. La cinîyê mi şikir nikena, naray wazena pîyerê dinya bigîrû bîn dêst xwi û pîyerê dinya ser hukum

bikirû. Eger ti îna yew firsat bidî cinîyê mi, sarê pîyerê dinya kuwenû bela. Ina yew firsat medi cinîyê mi.

Mase vûnû:

-Ya merdim. Ti agêr û şûe kê xwi, ez hol zûna ez se kena.

Mase hêna sarê xwi kenû myûn owk û asno kenû, çimûn ra benû vîn.

Qeda rîyê kê xwi tepîşenû, hêdî-hêdî hêt kîyî ya şinû. Qeda dalmîyenû tîye, xîyalî yi gêni û îna myûn xîyalûn di hê vînenû ki amo resawo kê xwi. Qeda vînenû ki kîye hunc o kîye wo , bûn yi hûnc o bûno vêrînû, cinî kincî kuhûn pîrade yê, belengaz yew hali di ha vêr bêrî di ruenîştî. Cinîyê yi ha yi pawena. Qeda verar şinû cinîyê xwi ra, vûnû:

-Byzar ti dî! Her çî yew hûn bi, hûn qedya û ma hûnc pa raştîye xwi ya mênd.

Byezar û Qeda a rueca pê pîya mesûd cûyenî. (Kuriy, 2014:160-163)

2.3.2. Munitîşê Dehkera

- Byezar û Qeda, cinî û mêrde yî. Zaf feqîrî.
- Cinî hewnê xu de mîyanê yew dengizî sipî de yew maseyo gird vînena.
- Serê paştîya inî masî de zaf çî werî beno.
- Mêrdeyê xu wareznena hewnê xu ci rê qalî kena.
- Byezar, Qeda ra vana gera ti şêrî mîyanê ay dengizî de aya masî bivînî. Miheqeq hewnê mi de yew xêr est o.
- Qeda çend roj û çend şewî rayîr şina reseno ayê dengizî.
- Qeda vera dengizî de ronîşeno, temaşe keno.
- Yew mase mîyanê awe ra pereno ra.
- Qeda çim gineno ci.
- Mase ti ra vano; de biwaz ti mi ra çî wazenî.
- Qeda vano; ez to ra dewlemendî, şan û şohret wazeno.
- Mase vano; o wext ziwanê xu pelê min o raşt ra saw.
- Qeda agêreno keyeyê xu ser.
- Yeno reseno nîzdîya keyeyê xu, mihafizî nêverdenî şêro keye.
- Mihafizî vanî; tîya keyeyê Şah Xanim o (Byezar).
- Qeda ci rê lakvê keno. Mihafizî erzenî benateyê xu benî cayê Şah Xanim.

- Qeda Şino zere ewnîyeno ke cinîya eyî ha serê textê qralîçeyan a ronîştî her kes ti ra vano; Şah Xanim. Qeda şaş maneno.
- Şah Xanim, emir kena qerwaşî Qeda benî cilanê neweyan danî pira.
- Şah Xanim Qeda ra vana; ez qralîçeya inê welatî ya. Ti qarîşê tawa mebe.
- Şah Xanim, welat zaf xirab îdare kena. Dîktatortî kena qet kes ti ra weş nêyo.
- Yew mude ra pey nêverdena mêrdeyê ya zî şêro het.
- Şah Xanim, Qeda ra vana şo ay masî ra vaj; Şah Xanim wazena ke tamamê dinya idare bikero. Wa o mase waştê mi biyaro ca.
- Qeda kewno rayîr şino reseno vera ê dengizî. Dengiz temaşe keno, ewnîyeno ke o mase serê xu awe ra veceno. Vano; de biwaz ti çi wazenî.
- Qeda vano; ya mehlûqato rind to yew firset da cinîya mi zaf bîya xidar. Ti yewêna firset bidî ci aya sarê dinya wena.
- Mase vano; mi fehm kerd ti se vanî.
- Qeda şino reseno keyeyê xu, her çî bîyo zê verî.
- Byezar verar şina ci. Vano; to dî her çî yew hewn bi.

2.3.3. Motîfê Şah Xanim

1. **Motîfê Feqîrî:** Qehremanê hikaye cinî û camêrd zaf feqîrî, veyşanî ver şew hewnê înan zî nêno. “*Şûnd dîyenû cinîyek û myerdê xwi vêşûn têşûn kuwenî myûn cilûn.*” (Kurij, 2014:160).
2. **Motîfê Hewnî:** “*Hewnêko şîrove nêbîyo, maneno mektuba bêwendî. Ruh, hewn de beden terk keno. Ruh, cuyayîşê ma yo raştikîn hişmendî ra teber akîs keno kanaatê cigêrayîşê ma.*” (Fromm, 1997:49). Byezar hewnê xu de mîyanê yew awa sipî de yew maseyo gird vîna. “*Cinîyek hûn xwi di myûn yew behra sipî di yew maseyo gird vîna.*” (Kurij, 2014:160). Cinî mêrdeyê xu ra vana; ti gera şêrî ê masî bivînî. “*-Qeda ez dueria vêrîn a ki tu ta yew çî wazena. Ti gereka ûerî myûn ay behr di ay masî vînî.*” (Kurij, 2014:160).
3. **Motîfê Dewlemendî:** Qeda (mêrde) şino kiştê dengizo sipî de ronîşeno, maseyo gird mîyanê awe ra aseno vano; de biwaz, ti mi ra çi wazenî? “*-ez tu ra doletî, şan û şoret wazena.*” (Kurij, 2014:161). Waştîşê qeda qebul beno. Qeda yeno reseno vera keyeyê xu, mihafizî byezar (Şah

Xanim) nêverdenî şêro keye. Şah Xanim bîya qurre, xidar û zulimkar bi keyfê xu xelq rê muamele kena. “*Pênî di yenû nîzdî bûn xwi, la mihafîz vêrvî gênî niverdênî hêt kê xwi ya şûerû.*” (Kuriş, 2014:161).

4. **Motîfê Masî:** Hîkaye de feqîrî ra dewlmendî vîretîş bi masî beno, dewlemendî ra zê ver bîyayîş/feqîrî bîyayîş reyna bi waştîşê masî yeno meydan. “*O waxt zûn xwi bisaw pêlî mino raşt ra, ti bênî wahar her çîy.*” (Kuriş, 2014:161).

2.3.4. Şah Xanim de Arketîpî

2.3.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.3.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtîş

Hîkaye de maceraya verîn pê hewnê Byezar dest pêkena. Byezar hewnê xu de mîyanê yew dengîzo sipî de yew maseyo gird vînena. Hewn ra wirzena, hewnê xu mêrdeyê (Qeda) xu rê vana. Binhişmendîyê înan de vêşanî û feqîrî est a, hêvîya înan zî ino hewn o, bena ke ina feqîrî ra xelesîyenî. Hewn de mase vînayîş xêrî ser mana beno. “*Mi yew behra gird û owka sipî di yew maseyo zaf gird di. Paştê inî masî ser o zaf çî wêr bi.*” (Kuriş, 2014:160). Bi yew hêvî Qeda kewno rayîr bi rocan şîno reseno dengîzo sipî. “*Qeda cinîyê xwi nişiknenû. Wi sêrsibay wirzenû we kuwenû rîye, şînû. Qeda çend rûêj, çend şewî şînû xwi resnenû ay behr owk sipî.*” (Kuriş, 2014:160).

2.3.4.1.2. Arketîpê Persona

Qeda masî ra çî wazeno, waştîşê yî qebul beno. Byezar hîn bena Şah Xanim. Îdareyê welatî kewto destê Şah Xanim, şarî rê zulm û heqaret kena keyfê aya senî waşt o tewir şarî rê mûamele kena. Byezar şîya, personaya Şah Xanim ameya, newe yew şexsîyet girewto. Bi ino şexsîyet îdareyê welatî bêdalet îdare kena, şarê welatî hîn ti ra aciz bîyo. “*Şah Xanim welat xwi zaf xirab îdare kena, ya tûm sê yew dîktator xwi tiyo dûna. Ya zulûm û heqaret kena şarî, zaf zuar nûna gel ser a. Kêf yay sinî waşt o qide kena û qet gueş çoy a nikûna.*” (Kuriş, 2014:162).

2.3.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Merhelayê resayîşî de semedê Qeda zorî dest pêkerdo. Qeda masî vînayîş ra dima hetê keyeyê xu ra kewno rayîr. Yeno reseno nîzdîya keyeyê xu mihafîzî bi emrê Şah Xanim nêverdenî şêro keye. “*Îta di kêye go ti vûnî, o qide yew kêye çînû. Îta di*

kueşkê Şah Xanim esta û ma hê kueşkê Şah Xanim pawenî.” (Kuriş, 2014:161). Şah Xanim hîn qralîçe ya, Qeda binê emrê qralîçe de têgereno. Qeda poşman bîyo, werrekna xu o halê xu yo feqîrî ano. Şah Xanim qurre bîya camêrdan ra xu rê xizmikarî erînena. Şah Xanim o qide bîya pîrnîkberz ke nêverdena mêrdeyê aya şêro het.

Rocêk Şah Xanim emir kena vendena Qeda, vana; şo ey masî vîne ti ra vace Şah Xanim wazena dinya îdare bikero. Qeda mecbur maneno reyna kewno rayîr bi rocan şino masî vînenno. “*Qeda mecmûr gereka emir Şah Xanim bîyarû ca. Wi pê milî xwi fereknenû û bîye zêr kuwenû rîye şinû. Qeda zêd şinû, kê m şinû, derûn, derxwûelûn ser şinû, xwi resnenû ay behrî.*” (Kuriş, 2014:162).

2.3.4.3. Agêrayîş

Qehreman pêşayîş ra pê reseno şexsîyetê xu yo raştîkîn ser. Gelêk zorî ra dima Qeda masî vînenno. Mase reyna ti ra persena de biwaz ti mi ra çi wazenî? Qeda halo mehçub de waştîşê xu vano. “*Cinîyê mi şikir nêkena, naray wazena pîyerê dinya bigîrû bîn dêst xwi û pîyerê dinya ser hukum bikirû. Eger ti îna yew firsat bidî cinîyê mi, sarê pîyerê dinya kuwenû bela.*” (Kuriş, 2014:162-163). Qeda nêwazeno yewêna firsat cinîya yî dest ko. Mase waştîşê Qeda feh m keno, çiman ra beno vîn. Qeda agêreno keyeyê xu ser, her çî pa Byezar a bîyo zey verî. “*Qeda vînenû ki kîye hûnc o kîye wo, bûn yi hûnc o bûno vêrîn û, ...Cinîyê yi ha yi pawena. Qeda verar şinû cinîyê xwi ra, vûnû: Byezar tu dî! Her çî yew hûn bi, hûn qedya û ma hûnc pa raştîyê xwi ya mênd.*” (Kuriş, 2014:163). Qeda û Byezar tiya ra pê pîya şayîde cuyenî.

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
<p>Byezar hewnê xu de mîyanê yew awa sipê de yew maseyo gird vîna. Ino hewnê ser Qeda kewno rayîr. Şêro masê yo gird bivîno.</p>	<p>Qeda masê yo girdê vîno waştîşê xu ti ra vano. Masîyo gird waştîşê Qeda ana ca. Byezar hîn Qralîçe Şah Xanim û îdareyê welatê kewno dest. Bi keyfîyetê xu welat îdare kenaû şarê rê zulm kena. Qeda beno bindestê Şah Xanim hetana ke Şah Xanim reyna bena Byezar.</p>	<p>Qeda û şarê welatê Şah Xanim ra zaf zulm vînenê. Qeda reyna şino masê yo gird vîno, waştîşê xu ci rê vano. Şah Xanim zey vêrê bena Byezar.</p>
Arketîpê Persona	Byezar ra Şah Xanim bîyayîş	

Tablo 3: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şah Xanim

2.4. LAJÎ QRALÎ Û MASEYO RENGÎN DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.4.1. Metnê Lajî Qralî û Maseyo Rengîn

LAJÎ QRALÎ Û MASEYO RENGÎN

Cêk ben cêk nînen, yow qral û lajê xwu bên.

Qral çim yi bên kûar, hekîm doxtor yê pîyeser niêşkîyên ci îr çareyêk bivîn. O yo hekîm vûn:

-Yow çari est, lakim zaf zûar o?

Qral vûn:

-Sênî zûar o! Çiqasî zûar beno wa bibo, ez yo qral a, wiharî yow lajî ya. Çari çî yo ti vaj, lajî mi semêd kûm rûejî esto? Kûmca beno wa bibo, lajî mi hel keno!

Hekîm vûn:

Deniz id yo masi est, rengîn o, hem aşil o, hem zerd o. Kûm ig ê masî bitepiş bîyar û gûîne yi çimûn tui ra saw, çim tui bên weş û war. Qral emir dîn lajî xwu û vûn:

-Ti çî vindêrt? De lez masigêrûn big' û şûer bigêr masî bitepiş bîya!

Lajî qralî masigêrûn gen û şin vêr denizî, tûerê xwu erzên awk, gêrên, gêrên, peynîya peyin id masî tepişên. Lajî qral masî gen nûn sêr destûn xwu wa û xwu xwu fikrîyen vûn, ya Rebî, ti ruh do inî masî zî û babîyê mi zî, Ez sênî yo gûno gi tui do, ez ê bigêrî û bêrî pê çimûn babîyê xwu weş bikêrî!... Dermûn ho tui do, çim babîyê mi tui kêrd kûar, ti encax weş bikêrî.

Lajî qralî masî hewna gen erzen zerê awkê denizî û pey d' gêren a şin keye. Qral yers ben vûn:

-Ti sênî dermûn çimûn mi vînênî û hewna erzênî zerê awk! Ovlad min o sey tui çînik o!

Qral lajî xwu ken tever. Lakim dadîye yi nimitikî ra yow heqbê zerdûn û yo astûêrî dûna ci.

Lajek zerdûn xwu gen nişen astûêr xwu û şin. Şin, şin zaf tay çî şin, cêk raştî yo bacarî yen.

Xwu xwu vûn, holê gûrî ez ini bacar id vindirî û pê in perê xwu wa tîcaret bikêrî, eg ez tîcaret mekerî, in peri z' mi dest ra vêjîyen ben kûar, ez erd mûnen. Şin ûnîyen ci vûn dê ez çi guri bikêrî. Xwu xwu vûn, holê gûrî ez yo merdimê qewetin îz peyda bikêrî, ez têna niêşkîyen heq gurûn ra bîyêrî.

Lajî qralî şin sûk, yow berûn êrînen, saribirnen, guêşt yi ken sûr û reyna in sûk vûn, ez yow merdimo quwetin bivîn bîyarî, eg êşkîya yo berûnî yow rey de biwero êşkîyen gurê mi biker.

Lajî qralî şin nat ûnîyen, wet ûnîyen yo merdîm vînen, merdim qûm-qilafet o, derg û dila wo, xwu xwu vûn, ez in merdîm bibêrî biceribnî, dê êşkîyen yow berûn bêtûnî yow rey de biwero...

Mîyerîkî beno, berûnî mîyerikî verd id nûn rûe, mîyerik binêk wen ben mird, niêşkîyen berûnî biqedîn.

Lajî qral mîyerikî ra vûn:

-Ya merdim ti mi îr nibênî Ti xwu îr biûn cêkna kar guri.

Rueja bîn şin yowna berûnî êrînen, saribirnen, powjen ken sûr û şin sûk id gêren gêren yownê merdîm dergî dilayî vînen ûn keye, berûnî sûrkerdî ver d' nûn rûe û vûn, de biwer. Mîyerik berûnî ra binêk wen, ben mird, hîn niêşkîyen biwor. Lajî qralî inî ra z' vûn, ti mi îr nibên, şûer biûn gurê xwu.

Lajî qralî rûeja bîn hewna şin sûk, eg kûeşê yow reyarî d' yow merdim ho pay ra, çow awîr yi ra mîz verden xwu. Lajî qralî xwu xwu vûn lîya wullay ini merdim gurê mi rî ben, lakim ini sey dyew o, ti ra xof yen çewî. Lajî qralî gêren a, ho şin ini merdîm gird qeraste lajî qralî dima vendeno vûn:

-Axa, eg tui îr mişag lazim o, ez ha tîya?

Lajî qralî vûn:

-Wullay mi îr lazim, lakim ez gera hê vêrî tui biceribnî.

Lajî qralî yi îz gen û şin keye, yow berûnî saribirnee, ken sûr mîyerikî verd nûn rûe, mîyerîk tui berunî pîyor wen, qirm ti ra niverden û vûn:

-Axa ez hena vêşûn a, hîn towê çinîk o ez biwêr?

Lajî qralî vûn:

-Wullay ti mi îr bèn, ti êşkên mi het bixebitî.

Lajî qralî û mişagî xwu kuwenî reyar şîn. Zaf tay çî şîn cêk raşt çat hîrê reyarûn yên, Çat hîrê reyarûn id yow merdimo extîyar ho rûenişte, gijîk yi vîjîyo ser, êrdîş û zimbîyelî yi bîyê têmîyûn. Mîyeriko mişag vûn:

-Ya extîyar ez tui îr gijîk tui biqesîn û êrdîşê tui û zimbîyelûn tui tiraş bikêr?

Extîyar vûn:

-Wullay lajîyê m' ti îna yow holî bikêr ez pê zaf ben zerrweş.

Mişag ûn extîyarî tiraş ken, gijîk yi qesnen ken sey hakî.

Laj qral û mişag yi extîyarî ra vûnî:

-Xalo, ma qayîlî şîyerî Bexdad, ma kûm yo reyari ra şûer?

Extîyar vûn:

-Lajîyê m' reyar ewilîn, reyar şeş aşmûn o, kûm ti ra şîyor, hewna asûn basûn pey d' gêren a yen. Reyar diyin, reyar hîrê aşmûn o, Kûm ti ra şîyor yan yen, yan nîyen. Rayar hîrên, reyar hîrê rûejûn o, lakim hetûnî înkê, kes ti ra anîgeyrayo, reyarê agêr û nagêrî yo.

Mişag vûn:

-Axa ma reyar hîrê rûejûn ra şîn.

Lajî qralî vûn:

-Ti faş bî! Vêng extîyarî tui nîyen! Extîyar ho vûn, hetûn eyr kes ti ra pey d' anîgêrawo!

Mişag vûn:

-Nîyê, ma ini reyar ra şîn.

Lajî qralî tersûn xwu verd qalê xwu nîken.

Kuwenî reyar şîn, şîn zaf tay çî şîn, cêk raşt yow kûeşk yên.

Mişag vûn:

-Ma emş îtya d' kuwên ra.

Lajî qralî tersûn xwu verd vêng xwu nîken. Mişag cê rakowtişî semedê lajî qralî ya keno hedre û vûn:

-Axa, ti rakûr, ez tever a newet gen, ûnîyen astuerûn û derûdor, ti biûn kêyf xwu.

Lajî qralî tersûn verd virrik çimûn yi nikuwena. Nîmê şew yow kûfî, yow nalî vêjîyena, lajî qralî pencere ra ûnîyen, çî biûnîyo! Eg' yow îjdiha qemitîyo hewşê baxçî, adir fek ra varen. Xizmikar kalmê xwu vejen, îjdihayî qesilneno tê, ken parçi-parçi û nûn pîyeser. Rûeja bîn çî mal û milk kûeşk id est, bar kênî û kuwênî reyar şînî. Zaf tay çî şîn, rûeja diyin raştî yewna kûeşk yênî. Xizmikar reyna vûn:

-Axa, ti rakûr, ez tever a newet gen, ûnîyena astuerûn û derûdor, ti biûn kêyf xwu.

Lajî qralî tersûb verd virrik çimûnî yi nêkuwena. Nîmê şew hewna yow kûfî, yo nalî vêjîyena, lajî qralî pencere ra ûnîyen, çî biûnîyo! Eg' yowna îjdiha qemitîyo hewşê baxçî, howtsere yo û adir fekûn yi ra vareno. Xizmikar kalmê vejen, inî îjdihayî zî qesilneno tê, keno parçi-parçi û nûno pîyeser. Rûeja bîn çî mal û milk ina kûeşk id îz est, bar kênî û kuwenî reyar şînî. Zaf tay çî şînî, rûeja hîrin raştî yowna kûeşk yenî. Xizmikar vûn:

-Axa, ti rakûr, ez tever a newet gen, ûnîyeno astuerûn û derûdor, ti biûn kêyf xwu.

Lajî qralî tersûn verd virrik çimûn yi nêkuwena, vûn dê ina hew se ben. Nîmê şew reyna yow kûfî, yow nalî vêjîyena, lajî qralî pencere ra ûnîyen, çî biûnîyo! Eg' yowna îjdiha qemitîyo hewşê baxçî, adir fêk yi ra varen. Xizmikar kalmê xwu vejen, îjdihayî qesilneno tê, keno parçi-parçi û nûno pîyeser. Rûeja bîn çî mal û milk kûeşk id est, bar kênî û kuwenî reyar şînî.

Şînî zaf tay çî şînî rasênî Bexdad. Çî mal û milkê yin esto rûeşên, aha xeber kuwena mîyûn bacarî, vûn, in reyar agêr û nagêrî ra dorima ewilîyen di tenî ûmê rasê Bexdad. Xeber şîna hetûn qralî Bexdadî gûeş. Qralî Bexdadî inî merdimûn zaf meraq ken, vûn:

-Mi îr inî merdimûn bîyarîn, ez bivînî, dê inî kûm î, çî kes î, îns ê, cins ê, sênî ini reyari ra gûnî ûmê rasê Bexdad.

Qasûdî şinî vendênî înyûn, lajî û ziximkarî xwu yên huzurî qralî Bexdadî Qralê Bexdadî pers ken vûn:

-Lîya, hetûnî eyr ken ini reyarî ra niûmo, şima senî ûmê? Ina çi hîkmet a?

Lajî qralî vêrnî ra hetûn peynî se bîyo, tek û tek ken la wa û vûn. Her kes bexîlîyê xwu înyûn ûn.

Ini bêenate d' lajî qralî kênê qralê Bexdadî vînenî û zerr kuweno ci. Xizimkar ûnîyen lajî qralî zaf melûl o, vûn:

-Axa çi dêrd tui est?

Lajî qralî vûn:

-Wullay mi kênê qralî dîya ez zêrr kowta ci.

Xizimkar şin vêr qralî Bexdadî û vûn:

-Emîr Homayî, qowlî Pêxemberî ez ûmeya kênê tui axay xwu îr wazen!

Qralê Bexdadî vûn:

-Kênê mi bena kûeli û xizimkarî yi, lakim ez tersen kênê xwu bidî îhna yow lajî delalîyî.

Xizimkar vûn:

-La ti çi ra tersên?

Qralî Bexdadî vûn:

-Ina kênê mi hetûnî înkê hîri rey zewijşyay û hîri rêy zî mîyerdê yê şewê ewilî mêrd. Yanî hema yow mîyerdê yê zî badî zewajî ya rîyê tîja sibayî nidîyo. Ez tersen lajî qralî şima zî bimiro!

Xizimkar vûn, qralî ma, ti bidi ci, Homa vajo e, çîk nibeno. Ê qralîkeno razî.

Qral kênê xwu dûno lajî qralî, veywê yin kên, inî şinî wadê xwu, xizimkarî yi zî vêrî nimitkî ra şin wadi d' xwu nimnen. Veyv û zûma kûwenî ra î sênîk çîm yin şin pîyeser, gilê puerê kênê qralî benî di hebî marî sîyayî sey qîrî û xwu lîyefnên qirrikê lajî qralî ya hê xeniqnên, xizimkar kalmê xwu erzeno ci marûn kişeno. Serî sibayî veyv û zûma gûnî wadê xwu ra yêni tever, her kes heret mûnenî. La xizimkar,

mesela vûn, yanî vûn, gilê gijîkî kênek bî di marî, û înyûn xwu pişt qirrkê lajî qralî ya, tûm hê xeniqnênî, mi kalmi eşt ci wûîrd îz kîşt.

La îhna zaf tay çî wext bêname ra vîyareno ra, lajî qralî destûr wazen û cinîyê xwu û xizmîkarî xwu gen û kûwen reyar hêt bacar xwu ya şin. Aha reyar ra yo bacarijê yi, yin vera ben. Hal hewal pers kên, bacarijê yi vûn, babîyê tu zaf pueşmûn bîyo tui kerd tever, her ca d' gêren tui. Lajî qralî ina xeber îr zaf ben şa. Zaf çî ca reyar şin cêk raştê yow veywî yên. Xizmîkar yi ca d' kalmê xwu vejen û rûmeno veywî ser, veyv veywî ra geno û ano. Lajî qralî vûn:

-Lîya tui qey îhna kerd, ti çira nûmgerê şarî ti ra guret?

Xizmîkar vûn:

-Axa ti qarîş gurê mi meb'!

Hîn şînî rasênî nîzdîyê bacar lajî qralî, xizmîkar vûn:

-Axa mi îr musadi, hîn îtya ra reyarê ma abirîyên, Bîye ma mal û milk xwu îz pîya bar kenî, ti reyarî xwu ra şûer, ez reyarî xwu ra şina.

Lajî qralî vûn:

-Mal pîyor tui qezûnc kerd, ti çend wazên bîger û tay îz barê mi bid'

Xizmîkar vûn:

-Nîyê, ma her çî nîmi nîmi bar kên.

Lajî qralî vûn:

-Ti zûn, ti se kên bik'!

Xizmîkar ûn her çî ken nîmi, nîmi yow xwu îr gen û nîmi yo bîn dûn lajî qralî.

Û vûn:

-Axa, ma her çî bar kerd têna mend yow çî, ma ê zî kenî nîmi, nîmi.

Lajî qralî vûn:

-Çîk nimend, la hîn çî est?

Xizmîkar vûn:

-Ma gera, ina veyva gi mi veyvendî ra gureta, yê zî nîmi nîmi biker.

Lajî qralî vûn:

-Wa a tui îr bo, xora cinîyê mi esta.

Xizmikar vûn:

-Nîyê, niben, in îz xenîmetê ma pîya yo, ma gera in îz nîmi nîmi biker.

Lajî qralî kuweno lîyak nêkuweno lîyak, xizmikar vûn, nîyê, ma gera nîmi nîmi biker.

Lajî qralî ra vûn:

-Linga yow ti tepiş, linga bîn îz ez, ez kalmi dûna sarê yê r', tam orte ra kena di jêy, nîmi mi îr, nîmi tui îr. Kalmê keno berz tam ho dûn sarê veyv ir, a hel di mar sîyayî qulikûnê pîrnika veyve ra yêni tever. Xizmikar kalmê xwu dûno ê marû ir, eyin zî kişeno û lajî qralî ra vûn:

-Axa, ez ig esta, ez o maseyo ke tui denîz id tepişt û reyna verada, ez o masi ya. Tui o wext rehmê xwu berd mi ser, ez veradaya, mi îz deyn xwu yê a rûej da. Ina veyva ke mi ê veywendî ra gureti, mi ini semed a guret, eg' mi ina veyv veywendî ra nêgirewtên, inî marûn dên pîyorê keyê zûmayî r', yow wecax kendên kûar. Mal û milk zî wa pîyor tui îr bî, ez hîn ha şin. Ca d' kardî erzen yow cayê xwu, binêk gûînî ti ra yena, a gûîn ken zerê yow qabî û dûn lajî qralî û vûn:

-Ina zî gûînê min a, ti bèn sawên çimûn babîyê xwu ra, wa pê çim yi weş îb û ca d' îz tapîyê çimî d' ver beno vîn. Lajî qralî gûînê masî ben sawen çimûn babîyê xwu ra, çimî yi îz bèn weş. (Bor, 2015:95-102).

2.4.2. Munitişê Dehkera

- Yew qral est o. Çimî yî benî kor.
- Hekîm vanî; dengiz de yew maseyo rengin est o, gonîya ê masî çimanî to rê bena şîfa.
- Qral lajê xu ra vano; şo mi rê o masî depiş bîya.
- Lajê qralî û masigerî şinî maseyo rengin depişenî.
- Lajê qralî masî rê zaf dejeno. Masî reyna erzeno dengiz.
- Qral lajî xu ra vano; ti senî dermanê çimanê mi vînenî û erzenî awe.
- Qral lajî xu ewladî ra red keno.
- Dadîya eyî nimitkî yew heqbeyê zerdan û yew astor dana ci.

- Laj şino reseno yew şaristan.
- Laj vano; ez teyna heqê gure ra nêna, ez yew merdimo qewetin bivîn.
- Çend merdiman vînenî ceribneno ci rê nêbenî. Peynî goreyê xu yew mişag vînenî.
- Lajê qralî û mişag pîya kewnî rayîr şinî, raştê çat hîre rayîran de yew merdimo extîyar vînenî.
- Extîyarî ra vanî; ma qayîlî şêri Bexdad, ma kam ci rayîre ra şî.
- Extîyar vano; rayîro vêrîn, rayîrê şeş aşman o û asan şino-agêreno. Rayîro diyîn; rayîrê hîrê aşman o, kam şêro ya yeno ya nêyeno. Rayîro hîrêyîn; rayîrê hîrê rocan o, hetana inke kes ti ra anêgerayo.
- Mişag lajê qralî ra vano; ma rayîro hîrêyîn ra şinî. Lajî qralî îtiraz keno la mişag zey xu keno.
- Rayîr de raştê yew koşk yenî. Mişag vano; axa ma şew tiya de rakewnî, axa tersê xu ver qalî nêkeno.
- Lajî qralî şew yew veng eşnaweno, ewnîyeno mişagî kalmeyê xu veto yew ejderha kerdo lete lete. Roca bîn mal-milkê koşkî bar kenî şinî. Ino tewir raştê hîrê koşkî, hîrê ejderha yenî.
- Şinî resenî Bexdad. Mal-milkê înan çi esto roşenî.
- Xeber resena Qralê Bexdadî. Vanî; rayîrê agêr û nagerî ra di tenî ameyê reseyê Bexdad.
- Qralê Bexdadî emir dano, wa ê di tenî bêrê, senî ameyê.
- Lajê qralî vernî ra hetana peynî Qralê Bexdadî rê qalî keno.
- Lajê qralî zerr kewno keynayê qralî.
- Xizimkar keynayê qralî, lajê qralî rê wazeno.
- Qral vano; ez tersena keynayê xu bidî îna yew lajî delalî. Keynayê mi hîrê dorî zewecîyaya, hîrê mêrdeyê ya merdî.
- Lajê qralî keynayê qralî geno. Xizimkar, xu wadeyê înan de xu nimneno. Şew ewnîyeno di gileyê gijikê keyna benî di hebî marî sîya xu pêşenî qirika lajîya. Xizimkar kalmeyê xu geno wirdî maran kişeno.
- Lajê qralî desturê xu wazeno, cinîya û xizimkarê xu hetê şaristanê xu ya şinî.
- Rayîr de raştê yew veyvî yenî. Xizimkar veyv ti ra geno.

- Resenî nızdîya şaristanî. Xizimkar vano; Axa mi rê musade ma tîya de cîya benî.
- Xizimkar vano; ma hetana inka ma ti qezenc kerdo ma kenî bar.
- Xizimkar vano; ma ina veyve zî bar kenî, kalmeyê xu senî keno berz pîrnika keyna ra di marî sîya yenî teber. Xizimkar, ê maran kişeno.
- Xizimkar vano; ez o maseyo rengin a.
- Tay gonîya xu dana Lajê qralî vano; ber çimanê babîyê xu ra saw. Û çiman ra beno vîn.

2.4.3. Motîfê Lajî Qralî û Maseyo Rengîn

1. **Motîfê Babî:** Qral (babî) lajê xu ra vano; şo dermanê çimanî mi bivîn bîya. Laji masî (derman) vînenno reyna erzeno awe. Babîyê ey zaf hêrs beno lajê xu ewladî ra red keno. Zerra babîyan verba dadîyan ra binêka zixma, merhametê înan tay o. *“Ti sênî dermûn çimûn mi vînenî û hewna erzênî zerê awk! Ovlad min o sey tui çînik o! Qral lajî xwu ken tever.”* (Bor, 2015:96).
2. **Motîfê Dadî:** Qral lajê xu keye ra keno teber. Dadî hina zerrenik î nêwazenî ewladî înan yew zorî û kemasî bivînê. *“Lakim dadîye yi nimitkî ra yow heqbê zerdûn û yo astûerî dûna ci.”* (Bor, 2015:96).
3. **Motîfê Mişagî / Zana:** Hîkaye de vernî ra hetana peynî ardimkarê serqehremanî yo. Wexto tor teng de lajê qralî rê yardim keno û fikir dano ci. Lajê qralî vano; ez bi xu teyna nêzana tucaret bikerî gera yew mişago qewetin û zana mi rê ardimkar bo. Çend merdiman ceribneno peynî de goreyê xu ra yew merdimî vînenno. *“Lajî qralî rûeja bîn hewna şin sûk, eg kûeşê yow reyarî d’ yow merdim ho pay ra, çow awir yi ra mîz verden xwu. Lajî qralî xwu xwu vûn lîya wullaay ini merdim gurê mi rî ben, lakim ini sey dyew o, ti ra xof yen çewî.”* (Bor, 2015:96-97). Ma peynîya hîkaye de vînenî ke ino mişag, yew maseyo kewto kilixê însanî. *“Axa, ez ig esta, ez o maseyo ke tui denîz id tepîşt û reyna verada, ez o masi ya.”* (Bor, 2015:102).
4. **Motîfê Hîjde (Ejderha):** Axa û xizimkar hîrê dorî hîrê cîya cîya koşkan de mola danî şew hîjde qemetyeno hewşê koşkî, xizimkar pê kalmeyê xu kişeno nêverdeno bireso axayî (lajê qralî). Axa tersa xu ver şew

nêeftareno rakewo, hîrê şewî zî yew kûfi-nalî yena ewnîyeno yew hîjde... *“Eg’ yow îjdiha qemitîyo hewşê baxçî, adir fek ra varen. Xizimkar kalmê xwu vejen, îjdihayî qesilneno tê, ken parçi-parçi û nûn pîyeser.”* (Bor, 2015:98).

- 5. Motîfê Marî Sîya:** Lajê qralî keynayê Qralî Bexdadî de zewecyeno. Şew gileyê gijikê keyna benî di hebî marî sîya û xu pêşenî qirika lajê qralî ya. *“Veyv û zûma kuwenî ra, sênî ke çîm yin in pîyeser, gilê puerê kênê qralî benî di hebî marî sîyayî sey qîrî û xwu lîyefnên qirrika lajî qralî ya hê xeniqnên, xizimkar kalmê xwu erzen ci kişeno.”* (Bor, 2015:100). Axa û xizimkar rayîr de verba yew veyvî benî, xizimkar veyv ti ra geno. Wextê cîyabîyayîşê axa û xizimkarî de, xizimkar vano; ma ina veyv xu rê kenî di jêy, kalmeyê xu senî keno berz birnika veyve ra di hebî marî sîya yenî teber. *“Kalmê xwu keno berz tam ho dûn sarê veyv ir, a hel di mar sîyayî qulikûnê pirnika veyve ra yêni tever.”* (Bor, 2015:102).

2.4.4. Lajî Qralî û Maseyo Rengîn de Arketîpî

2.4.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.4.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Ina hîkaye de yew qral est o. Çîmî qralî benî kor, hekîm û doxtorî yenî pêser ci rê yew çare nêvînenî. Yew hekîm vano yew çare est o la zaf zor o. Qral vano ti vaj çîqa zor beno wa bibo, lajê mi est o semedê çî roj o. *“Sênî zûar o! Çiqasî zûar beno wa bibo, ez ez yew qral a, wiharî yoq lajî ya. Çari çî yo ti vaj, lajî mi semêd kûm rûejî ya esto? Kûmca beno wa bibo, lajî mi hel ken.”* (Bor, 2015:95). Hekîm vano; dengiz de yew yew maseyo rengîn est o. Ti gonîya ey masî çîmanî xu ra sawî çîmî to benî weş û war. Qral emir dano lajê xu, laj kewno rayîr. *“Ti çî vindêrt? De lez masigêrûn bîg’ û şûer masî bitepiş bîya!”* (Bor, 2015:95).

Bi rayîr kewtişê lajê qralî macera dest pêkena. Laj bi masîgeran a şînî tor erzenî masî o maseyo rengîn depîşenî. Lajê qralî masî geno xu dest ewnîyeno ti ra xu bi xu vano; Ya Rebî nêweşî to da ya babî mi, derman zî ti danî ci ez senî gonîya inî masî berî, masî reyna erzeno awe şîno keye. Qral zaf hêrs beno. *“Ti sênî dermûn çîmûn mi vînênî û hewna erzênî zerê awk! Ovlad min o sey tui çînik o!”* (Bor, 2015:96). Lajê qralî nişeno astorê xu kewno rayîr hetê yewna şaristanîya şîno. Ina raywanî ra pê kewno merhelayê pêşayîş.

2.4.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

“Merhelayê resayîş de manî yê ke kewnê qehreman ver, her yew vîretîşê înan yew merhela ya.” (Özdemir, 2015:245). Eger qehreman inî manîyan bi serkewte bivîyero, prose yê xubîyayîş tamam keno.

Qehremano ke kewno macera, semedê vîretîşê manîyê ke kewnê ver, îxtîyacîya yew çî kewna yan zî kewna yew kesî. Ina macera de lajê qralî reseno yew şaristan, vano; ez teyna nêşkena tucaret bikerî, gera ez xu rê yew ardimkar/xizimkar bivînî. Geyreno xu rê yew merdimo qewetin vînenê. Manîyê ke kewnî ver bi yardimê inî merdimî vînenê. Rayîr de hîrê rayîr kewnê ver bi aqilê xizimkarî yew rayîr taqîb kenî. *“Axa ma reyar hîrê rûejûn ra şîn.”* (Bor, 2015:98). Rayîrê xu ser de hîrê koşkan de mola danî. Inî hîrê cayan de zî yew hîjde qemitîyeno hewşê koşk mişag inî hîjde kişeno nêverdeno qarişê lajê qralî bibo. *“Eg’ yowna îjdiha qemittîyo hewşê baxçî, adir fêk yi ra varen. Xizimkar kalmê xwu vejen, îjdihayî qesilneno tê, keno parçi-parçi û nûno pîyeser.”* (Bor, 2015:99). Çend hedîseyan / manîyan vîrenî şînî resenî Bexdad. Qralê Bexdadî eşnaweno ke di tenî o rayîrê agêr û nagerî ra ameyê resayê Bexdad, emir dano lajê qral û xizimkarê xu şînî huzurê qralê Bexdadî. Lajê qralî vernî ra peynî yew bi yew ci rê qalî keno.

2.4.4.2.1. Arketîpê Ferdo Zana

Hîkeye de di hebî arketîpê ferdo zana estî. Înan ra arketîpo vîrîn; maseyo rengîn (mişag) o. Maseyo rengîn kewno kilixê însanî. Wexto ke lajê qralî xu rê geyreno yew ardimkarî vecyeno vernîya eyî. Lajê qralî, yew merdimo gird û qerese vînenê, labelê merdim ehend gird û qewetin aseno ke terseno ti ra tawa pers bikero. Merdimo gird vano; eger to rê mişag lazim o ez ha tîya de. Maseyo rengîn zano ke lajê qralî teyna nêşkeno ina raywanî devam bikero. Maseyo rengînî hewlîya lajê qralî xu vîra nêkerda wazeno ke wefatîya xu cimocno. *“Axa, eg tui îr mişag lazim o, ez ha tîya.”* (Bor, 2015:97). Raywanîya înan de çî zorî û manî kewnî vernîya înan mişag hemînê hal keno.

Arketîpo diyîn zî merdimo extîyar o. Rayîre ra zaf-tay çî şînî yew ca de dengê çat hîrê rayîran yenî. Labelê derheqê inî rayîran de yew malumatê înan çîno. O ca de yew merdimî extîyar vînenî û derheqê rayîran de malumat genî, bi ardimê extîyarî qerarê yew rayîr danî. *“Lajîye m’ reyar ewilîn, reyar şeş aşmûn o, kûm ti ra şîyor, hewna asûn basûn pey d’ gêren a yen. Reyar diyîn, reyar hîrê aşmûn o, kûm ti ra*

şîyor yan yen, yan nîyen. Reyar hîrên, reyar hîrê rûejûn o, lakim hetûnî înkê kes ti ra anîgeyrayo, reyar agêr û nagêrî yo.” (Bor, 2015:97).

2.4.4.2.2. Arketîpê Anîma-Anîmus

Qesrê qralî de qehreman anîmaya xu- keynaya qralê Bexdadî - vînenî aşîq beno. Xizimkar, ewnîyeno lajê qralî zaf melûl aseno, ti ra perseno axa çî derdê to est o. Axa derdê xu ci rê vano. *“Wullay mi kênê qralî dîya ez zêrr kowta ci.”* (Bor, 2015:99). Xizimkar şîno Qralî raaxayê xu rê keyna wazeno. Qral keynaya xu dano Lajê qralî. Yew mude cuwa pê Lajê qralî musadeyê xu wazeno, anîmaya xu geno agêreno welatê xu.

2.4.4.3. Agêrayîş

Hîkaye de qehreman vecîyeno xurbet, zaf hedîseyan vînenî. Vera inî hedîseyan de pêşeno û pêşayîşî ra pê anîmaya xu geno xurbet qedînenî û agêreno welatê xu. Agêrayîş her wext rindî ser tamam nêbeno, ge şayî de tamam beno ge – ge zî xemgînî de tamam beno. Ina hîkaye de şayî ser tamam beno. Lajê qralî, keynaya qralî û xizimkarê xu agêrenê welatê xu. *“Lajî qralî destûr wazen û cinîya xwu û xizimkarî xu gen û kûwen reyar hêt bacar xwu ya şîn.”* (Bor, 2015:100). Rayîr de yew hemşehrîyê xu vînenî. Hemşehrîyê eyî vano; babîyê to zaf poşman bîyo her ca de geyreno to. Lajê qralî zaf şa beno. Lajê qralî û xizimkar nizdîya şaristanî de cîya benî. Xizimkar çira hende bîyo ardimkar, axayê xu ra vano. Vano; ez o maseyo rengîn a, to ez depîştî ez reyna eşta awe, to rehma xu mi berd ez ina mi zî ina hewlî to rê kerd. Kardî erzeno yew cayê xu ra gonî vera dano, vano; ina gonî zî ber çîmanî babîyê xu ra sawe çîmî yî benî weş û war. Lajê qralî gonîya masî beno saweno çîmanî babîyê xu ra, çîmî yî benî weş. *“Ina zî gûîna min a, ti bîn sawên çîmûn babîyê xwu ra, wa pê çîm yi weş îb û ca d’ îz tapîyê çîmî d’ ver ra beno vîn.”* (Bor, 2015:102).

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Lajê qralî maseyo rengîn vînenno labelê reyna raverdeno. Babîyê eyî ina ser a lajê xu ewladî ra red keno û keye ra fetelneno.	Merhelayê resayîşî de qehreman vecîyeno xurbet. Xurbet de zorî anceno. Labelê netîceyê ina zorî de animaya xu vînenno û bi animaya xu kewno rayîrê welatê xu.	Qehreman bi anima û xizimkarê xu ageyrenî welat. Rayîr de maseyo rengîn xu eşkera keno û dermanê çimanê babî dano qehremanî, çimî babî benî weş.
Arketîpê Ferdo Zana	Maseyo Rengîn (mişag), Merdimno Extîyar	
Arketîpê Anîma	Keynaya Qralê Bexdadî	
Arketîpê Anîmus	Lajê Qralî	

Tablo 4: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Lajî Qralî û Maseyo Rengîn

2.5. PAŞA Û VERG DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.5.1. Metnê Paşa û Verg

PAŞA Û VERG

Rojêkî rojûn mîyûn di, helêkî helûn mîyûn di, yew welat di yew paşa ciwîyeno. Rojek paşa ho qesirê xo di, serî textî ra ronîtaye beno. Dîyî ki yew verg kerdi zerey qesiri. Verg şûno verbay paşay di texto yî yo zernîn ser ro qoqû beno. Ino hal ser o paşa ageyreno lala û gelê xû ser û vûno:

-Gelê mi, cey şima zunî ino verg çina wazeno?

Çukesî ra sewti nêvecîyena, pûrî mat mûnenî. Paşa heyna qalûnê xû berdewûm keno, vûno:

-Ino verg imewo mi ra yewa keyna wazeno. Şima ra ayî ki keynayê yî yew a, tena wa mediro, ayî ki kenê yî yew ra vîşêrî wa keynayê xû biderdo vergî.

Paşa qalûn xû qedînenno verg ageyreno paşay ser o û vûno:

-Ina hel ez ha şûno, yew hewte ra pey ez heyna yeno, wa keyna hedre biba ez yê gîyeno beno.

Verg awca ra abiryeno şûno. Mîyûn aya gel ra tew lajêkî hîrri heb keyney yî estî. Ino lajek qesir ra veceno şûno keyey xû. Vendê cinî û keynûnî xû dûno û tira hal-merseleyê paşay xû û vergî vûno. Lajek vercîkû keynaya xû ya pîl ra perseno û vûno:

-Keynayê mi ti bîyî vergî d' şimiri.

Keynaya yî ya pîl qebl nêkena. Lajek ageyreno keynaya xû ya mîyûnin ra vûno:

-Keynayê mi, ti bîyî vergî rey ra şimiri.

Keynaya mîyûnin zî vatê yî qebl nêkena. Lajek pey melul beno û ageyreno keynaya xu ya qît ser a û nûno:

-Keynayê mi ti bîyî vergî rey ra şimiri.

Keynaya qijik vûna:

-Baço, aya çî qal a, ti mi ra bivajî û ez nêkîro. Ez semêdî tû xû virkeno adirî. Ti xû rî sinî hewa wazenî wa aw hewa biba.

Inay ser o bawkê keyna dûno pûrî şûno paşay hetî û paşay ra vûno:

-Paşay mi ez yewa kenayê vû vergî reyra ray keno.

Paşa pey ina qal a beno û bawkê keyna ra vûno:

-Ay cixtû ti şîmi keye tadarîkê keynayê xû bivêni, yew hewte ra pey verg yeno beno.

Bawkê keyna awca ra dûno pûrî şûno keye, keye di tedarîkê keynayê xû vênênî, yey hedernenî. Bêntare ra hewt rojî zî yenî veyrenîverg yeno qesirê paşayî, paşay ra vûno:

-Keyna kûmca ya? Şîma ya hedre kîyerda?

Paşa vûno:

-Keyna ha hedre ya. Bîyî ma pîya şîyerî key pîyey yê, ti awca ra bîgîr beri.

Inay ser o wirdî pîya awca ra dûnî pûrî şûnî keyê bawkê keyna. Bawk û daykê keyna yew weş keynayê xu xemelnenî tedarîkê xû vênênî û keynayê xû oxir kenî. Verg û keyna wenîşenî estori, awca ra abiryenî şûnî.

Rojekî rojûn mîyûn di, helêki helûn mîyûn di bêntare ra rojî, aşmî û serrî vênênî. Rojêk paşa bawkê keyna û gelê paşay ra tûnî merdimê pîl qesirê paşay di ronîştaye benî. Yew ra keynayey paşay, bawkê keyna ra vûna:

-Ti nêşûnî keynayê xû nêvênênî?

Bawkey keyna keynayê paşay ra vûno:

-Keynayê mi cey çîn a, merda.

Keynayê paşay bawkê keyna ra vûna:

-Keynayê tû cey nêmerda. Tîya ra pey estori hîrî rojî rayêşeyîş ra ha dûrî da.

Bawkey keyna pey ina qalî zaf keyfweş beno, ayna ki ha dûno pûrî şûno teberi, paşa tira vûno:

-Keynayê tû hendê hîrî qonax ha dûrî da, bêntarê herg' qonaxî zî pey hestor yew roj rayêşeyîş o. Hîrî rojî ra pey ti ha keynayê xû hetî de.

Paşa qalûn xû cêribneno, destê xû erzeno cêba xû yewa qûtî veceno tebe, dûno bawkê keyna û tira vûno:

-Ti ki şîyî zûmay xû heti ina qûtî bideri yî, we zûno we se keno. Tû zî hela k' rayêr ra şîyî, rayêr tû ser a ekse çina raştê tû ime, ti ki imey aw çîyo ki tû dîyo mi ra vaciri.

Bawkê keynek paşay ra vûno:

-Tamûm.

We hîn qesir ra abiryeno şûno keye, mizgînê weşîyê keynayê xû dûno keye û kulfetê xû û wenîşeno estorî xû, keye ra xatir xû wazeno şûno. Epeyî yewo rayêro derg ra pey raseno yew hêga heti. Ewnîyeno hêga ekse ha tede xele rimitew û xelêyî hema newe-newe sare dîyewi û yew lajek tirpûn girewta xû dest û ha ay xelewo zergûn çînîyeno. Bawkê keynek xû bi xû vûno: “Ino xele hema nêderesayo, çînayîşê di nîyo, qey ina lajek yî çînîyeno!”

Ino hal bawkey keynek rî xudik yeno, sarey xû têşûneno “hala-hala” keno, awca ra abiryeno dûno pûrî şûno. Heyna epeyî yew raywûnê ra pey raştê yewnay lajekî yeno. Ewnîyeno lajekî ra ekse ha îzimû birneno. Bawkey keynek rind balê xû dûno ser ekse lajek îzimûn xû birneno ûno keno derze. Ayna ki hawa biniro we nîşkîyeno hawa biniro. We verayna îzimûn birneno ûno keno serî derzî ra. Heyna ayna ki hawa biniro we nîşkîyeno hawa biniro. We in hawa ra vereyna barê xû keno girûn. Bawkê keynek ino hal ra zî nîşkîyeno yewa mana bivecero. We hêna kuweno rayerê xû ser û şûno. Epeyî yewa raywûnê ra pey raseno yewa merga zaf çereyîni k' çî bivêno! Ekse yewa estor ha tede ya, veyşûney veri di bîya sey çari, zor ha pay ra mende ya. Bawkê keynek xû b' xû vûno: “Ina estor zerey ina mergi di, mîyûn hend çerey di sinî hewa ûna veyşûney verdi çermey yê kurincîyewo, yewca bîya qulizi!”

We nîşkîyeno ino halî estorî ri yew mana bivêco. We aya merg ra veceno bineykna şûno aver çî bivêno! Ekse yewna estori ha yew ca da ki, çî vaş o, çî palax o, hergû ca req û rût o, pûrî kereyo safî yo lawrek ina estor qelew a, hîna gird a sey fîl a. We nîşkîyno ina estori rî z' yewa mana bivecero. Bawkey keynek awca ra zî dûno pûrî şûno. Epeyî yewa raywûnê ra pey raseno vêrî yew kûyî. Awca di yewa dela owra rakewte vêneno. We ayna ki het ra veyreno, del xû yena, sarey xû hawa nûna ewnîyena bawkê keyna ra. Aya heli di aya kitreyî k' ha pîzey yê dê ew-ewenî bawkê

keyna ser ri. Bawkê keyna ina ew-ewî ser ri hendi k' terseno, xû bi xû vûno: "Sew inî kirtî teber ra bibînî, ez lîmey-letey kîyerdînî!"

We nişkîyeno ina rewşê delî rî z' yew mana veciro, awca ra dûno pûrî bineyna şûno averi raştê di hebûn darûnî wişkû yeno. Ewnîyeno darûn ra çi vêno! Ekse yewa milçik ha nîşayê ya. Ya kûma dar ra firena, aya dar ri wişk mûnena, ya nîşey kûma dar ra aya zergûn bena. Milçik in tewira firena aya dar ri ina dar ri, ge aya bena zergûn ina bena wişki, ge zî ina bîn bena zergûn aya bîn bena wişki. Ino hal zî zaf balê bawkey keyna ûnceno lawrek we nişkîyeno ino hal rî yewa mana biderdo. We awca ra dûno pûrî şûno. Epeyî yewa raywûnê ra pey rayêr xû ser a raştê hîrî hebû lîyû yeno. Bawkê keynek ewnîyeno ekse hîrî hemey lîyû ha têver şûnayê yî û bin yîni di z' adir ha veşeno. Lîyo ki ha mîyûn lîyû d' 'o vir-veng o. Ay wird lîyî ki ha çep û raştê lîyê vengi dê ha pir aw a. Çend kil dîyena aya away wird lîyûn ri, tira çilkî vir benî zerey ayo lîyo vengo ki ha mîyûn yîni d' 'o, ay çilkî awi ca di benî helmi tede vîn benî û lîyo veng ra vengo ko tewş vecîyeno. Bawkê keynek vindeno gelek in hîrî heme lîyû nîdar keno. Ino hal yî rî zaf xudik yena, we nişkîyeno tira yew mana vecio, awca ra zî dûno pûrî şûno. Şûno şûno raştê yew daristûn yeno. We şûno zerey daristûnî vernîyê yî di yewa qonax vecîyena. Vêr ina qonaxi di zî yewa çirbena. Bawkê keynek zaf têsûn beno. We şûno çir hetî awê xû şimeno. Binê seyê yewa dari di ayna ki arisyeno vêneno ki yew pûtî cêr girewto yeno hêtî hênî ya. Pûtî sinî yî vêneno çimî yî pa mûnenî. Pûtî awê xû dekeno cêrê xû, hênî vera abiryeno, lez ra lez şûno hetî keye ya. Aya hel daykey pûtî keye di mîr alawena, away yey qedîyabî pûtey xû rakîyerdibi awi. Pûtey ber akeno yeno keye, cêri vêrî têtê mîri di roneno. Daykê pûtî tira vûna:

-Pûtey mi, ti qey hendi kewtî ereyî?

Pûti daykê xû ra vûno:

-Dayê dayê! Vêrî çiri di bîney seyê yewa dari di, yew lajek ho ronîştaye yo tûyê (şiklê) rîy yî mendînî tûyê rîyê ti. Ez zaf pa mendo ay ra ez kewto ereyî.

Daykê pûtî sinî in qalû eşnawena vazdûna teber şûna vêr çirî çi bivêna! Ewnîyena ki ekse aw lajek bawkê yê yo. Lew dûna destûn yî ra û şûnî pîra hesretê xû ravêrnenî. Keynek bawkê xû dawetî qonaxê xû kena û awca ra dûnî pûrî şûnî qonaxi. Bawkê xû rî wer hedernena ûna dûna ver. Bawkê yê werê xû weno. Keynayê yî tira persena:

-Bawo tû qey ieyî itîya?

Bawkê yê vûno:

-Keynayê paşay mi ra vato. “keynayê tû ha weş a” û paşay zî ez rakîyerdo itîya. Yî keye di pîya terqnenî beno yere, zûmay yî yeno keye. Bwkê keyna ewnîyeno zûmay ra çi xorto delal o, rindek o, ceyna di nêvênîyeno. Bawkê keyna şewrî keno tira perseno:

-La aw verg ser a şîyo?

Zûma tira vûno:

-Ez bi xû lajê paşa yo. Halek ez rasayo wextey zewajî pîy mi yew dubare kîyerdi şîma, şîma xapînayî. Mi yew çermê vergî pira girewti, ezimewo qesir. Semedo ki ma şîma biceribnî kûmi diray sebay paşay zaf fedekar o, paşa mi rî keynayê ayî mare kerdîn û mîyûn gel ra ti fedekar vecîyê, ez keynayê tû zi zewicnayo, ez bîyo zûmayê tû. Hetûn inkê bixerbê paşayî çiray tekî nêzûnanî ez merdim o, keynayê tû zî pey d’ bîyî bonderi. Yîn vatîn qey ez yew verg o. Ti imey itîya, ti sarê-çimûn mi ser imeyî û sarê û çimûn seri di cayê tû esto. Ti çend mûnenî bimûnî itîya di.

Bawkê keyna newe doz fûm keno. We aya qonaxi di çend mengû meyman m»neno. Rojek we zûmay xû ra vûno:

-De mi rî destûr bideri ez hîn şûno hetî keyey ra.

Zûma vûno:

-Destûrê tû yo, wa rayêr tû akerde bo, ez heyna tû paweno itîya.

Bawkê keyna, keyna û zûmay ra xatir wazeno, wenişeno estorî xû, ayna ki ha şûno zûmayê yî tira vûno:

-Kûmca ya aya pawê (emanetê) paşayî?

Bawkê keyna fikirîyeno qutîya k’ paşay dabî yî yena yî vîrî. We dest erzeno cêba xû aya qutî veceno derg keno zûmay xû. Zûma qutî gîyeno zû desti, serî yê akeno zernû tehnenno keno tewz, dekeno zerey qutî, ya denêbena. We gîyeno sîmû helnenno dekeno zerey qûtîyî ya denêbena. We gîyeno dûrû (yaqutû) dekeno zerey qutî, ya denêbena. We gîyeno elmasû dekeno zerey qutî, ya ûncîna denbena. Peynîya

peyên we gîyeno yew pencê herr dekeno zerey qutî, ya debena pir, ser di şûna. We gîyeno serî yê dûno pûrî û dûno vistorê xû. Bawkê keyna gîyeno qutî hewna dekeno cayê yê û kuweno rayêr ser ri, awca ra abiryeno şûno hetî qesirê paşay ya. Hîrî rojî, hîrî şewî yewa raywûnê ra pey raseno qesirê paşayî. Pey silûmî ra veceno verbay paşayî. Paşa silûmê yî gîyeno sare û çimûn ser o û bawkê keyna ra vûno:

-De vaji, ti şîyî keyna xû dîy û imeyî. Ti rayêrî xû ser a çi dîyo çi nêdîyo?

Bawkê keyna dest pey qalûnî xû keno, vûno:

-Ez hela k' rayêr ra şîyo, ez raştê yewa şiqey hêgayî imewo. Zerê ino heyga di xele romite bi û hema newe-newe saredîyabi. Lawrek yew lajek tede bi, pey tirpûnê xû ino xeleyo zergûn çînayni, mi nêzûna çi hîkmet o.

Ina qal ser i paşa ageyreno bawkê keyna ser i û vûno:

-Heywax û heywax! Gelê mi mîyûn di mergî xortûn, pîrûn (extîyarûn) ra vêrî beno.

Bawkê keynek heyne qalûnê xû berdawûm keno, vûno:

-Ez binêkna şîyo averî ekse yew lajêkî ha daristûni di îzimûn birneno. We îzimûnî xû ûno keno derze, we ayna ki hawa nûno we nîşkîyeno hawa no. We şûno bineyna îzimû birneno ûno keno ser a. Hêna ayna ki hawa nûnê we ûncîna nîşkîyeno hewa biniro. We in hawa ra çend nîşkîyeno hawa no, we barî xû verayna keno girûni.

Paşa vûno:

-Ino merdim, merdimo çimveşûn o. We dûnya zî biwiro we pey mirdi nêbeno. Hema gelê mi mîyûn di merdimî çimveşûnî z' estî.

Bawkê keyna heyne qalûnê xû berdewûm keno û vûno:

-Ez awca ra bineyna rayêr şîyo ki ez çi bivêno! Ekse yewa deşta dûze ya û ha tede pir çere û palax o. Yewa estori z' ha mîyûn ino çere û palaxi di veyşûnê ra qûs-qûliz bîya û yew poste û yew este menda.

Paşa vûno:

-Aya estor nekes a. Hendê dûnya malê yê esto ya nekesê ver i nêwena. Hema gelê mi mîyûn di inaserîn merdimî nekesî estî.

Bawkê keynek heyne vûno:

-Ez bineyna awca ra şîyo averî ekse yew cayo rût-repal û, pûrî ereyo safî yo û mîyûn ra hebêk zirçi veceyo û yew astori ha serî di çerena û ina estori zaf qelew a, bîya hezey filû xişni.

Paşa ageyreno bawkê keyna û vûno:

-Aya estori çîyî ki yey desti di bi, yey pey weş netîce girewto. Aya sey yew merdimî cumêrd a. Mîyûn gel mi di inaserîn merdimî zî hema mendî.

Bawkê keynek heyna qalûnê xû berdewûm keno, vûno:

-Ez bineyna şîyo, ez rasayo vêrî yew kûyî. Veradê ay kûyî di yewa dela owri rakewte bî. Ez ayna ki yey ver a veyreno del bîyî haye û sarey xû hawa na ewnîyey mi ra. Kirteyî ki pîzey yê dey yew ew-ewayî mi ser ri ki, mi xû b' xû vat "sew inî kirtey teber ra bibîbi, in hewa ra ki ha ew-eweynî ez lîmey-letey kîyerdînî." Ez nêşîyo ino halî ay kirteyûn ra yew mana vêno.

Paşa vûno:

-Heywax ki heywax mi rî! Cema'eto k' merdimo pîl ronîştaye bo, tîya ra pey pûtî qalî kenî, pîlî eşnawenî. Kes qedrey pîlûn xû nêzûno.

Bawkê keyna heyna vatê xû berdewûm keno vûno:

-Ez bineyna şîyo aver mi di hebî darî wişkî dîyî û yewa milçik pa nîşaye bî. Aya milçik kûma dar ra bifirayni bişînî aya dar bîni wişki, ya kûma dar ra binîşenî aya dar bîni zergûn. Ez nêşîyewo ino halî ra yewa mana bivêno.

Paşa bawkey keynek ra vûno:

-Inî gûrey, gûreyî Hûmay Tealayî. Hûmay biwazo tern keno wişki, wişki zî kena terni. Teqtîrê yî ver di çîyek nêşkîyeno bivindiro.

Bawkê keyna heyna vûno:

Ez bineyna şîyo averî, hîrî hebey lîyî têrêz a ver ba mi vecîyê û binî yîn di zî veşayni. Di hebey lîyî pir aw dekîyerdeye bi. Aw yewin zî vir-vengi û mîyûn in wirdûnû di bi. Hela k' ay lîyî aw dekerdayûn a kil dîyeni pûrî, tira çilkî aw virbînî aw lîyî vengî, bîni helmi vînbînî û lîyo veng ra zî vengo xirabin vecîyeni.

Paşa bawkê keyna ra vûno:

-In ay merdimi k' cîrûn yî veyşûn bo, we mird weno. Aw vengo xirabin k' lîyo veng ra vecîyayni, aw vengê cîrûnî veyşûn ra yeno. Heywaxi ki, mîyûn gelê mi di in hewa merdimî estî .

Bawkê keyna vûno:

-Pûro pîya mi hend çîyî dîyo.

Paşa vûno:

-La kûnca ya aya qutîyî ki mi dayî tû? Zûmay mî ri çina dekîyerdo de?

Bawkê keyna gîyeno dest erzeno cêba xû, qûtî xû ra veceno dûno paşayî û tira vono:

-Zûma zernî helnayî dekîyerdî zerey aya qûtî ya denêbîyî, sîm helnayî dekîyerdî zerey ya denêbîyî, yaqûtî dekîyerdî zerey ya nêdebîyî, yî elmas dekîyerdî zerey qûtî ûncîna denêbîyî, peynîya peyen di yî yew pencê herr dekîyerdî zerey qûtî, ya debî pîrr û ser di şîyi.

Paşa hêna vûno:

-Ina dûnya di bîxerbê herri, merdim pey ceyna çîyî nêbeno mirdî. Merdimî helak mirenî, ay merdimî bîni yew pencê herri erzenî yî ser ri, merdim ay çaxû beno mirdî. (Mîevanî, 2012:51-60).

2.5.2. Munitişê Dehkera

- Yew paşa est o.
- Rocêk yew verg yeno qesrê paşa.
- Paşa gelê (ahali) xu ra vano; ino verg ameyo tîya yew keyna wazeno. Keynaya kamî yewe ra zêde ya, wa yew keyna bido vergî.
- Verg werzeno we vano; ez ha şina yew hefte cuwa pey ez yena.
- Yew merdim hîrê keynayî eyî est î. Keynaya xu ya qice ra vano, keyna vergî di rê şîyayîş qebul kena.
- Yew hefte cuwa pey verg yeno keyna geno şino.
- Babîyê keyna vano qey keynaya eyî merda.
- Serrî vîrenî rocêk keynaya paşayî babîyê keyna ra vana; keynaya to nêmerda ha filan ca de.

- Paşa yew qutî dano babîyê keyna. Vano; ina qutî bide zamayê xu, o zana pê sekeno. To rayîr ser de çi dî agêrayîş de ti mi ra vace.
- Yew ca de vînenno yew merdim ho xeleyo zergun çînenno. Ci rê zaf ecîb yeno.
- Tayîna şîna yewna merdimî vînenno. Merdim derzeyê xu keno giran nêşkeno bin de werizo, reyna keno giran ino hal vera dewam keno.
- Yew merga zaf çereyîn de yew astor ho tede veşanî ra bîyo neçar.
- Yew ca yo bêvaş û kerreyîn de yew estor o qelewin vînenno.
- Yew dela awra vînenno kirteyî zereyê pîzeyî de lawenî.
- Di hebî daranê wişkan vînenno, yew mirçik nişena kamcîn aya dar zergun bena.
- Hîrê hebî lîyûn vînenno, diyîn de awe esta yewî de çîna adîrî ser gireyenî, ê diyîn ra awe qîlqilyena bena lîyo veng û yew vengo xudîk ti ra yeno.
- Inî ecîb hedîseyan ra pey şîno vera yew çire de awe weno û ronîşeno. Yew gede yeno awe beno.
- Gede şîno keye dadîya xu ra vano; yew merdim vera çire ronîşte bi zaf maneno to.
- Keyna şîna merdimî vînenno. Babîyê aya yo. Verar şîne yewbînan ra.
- Pîya şîne konax. Zama zî yeno, yew xorto delal o.
- Babî perseno; o verg şî çî. Zama vano; mi çermeyê vergî ante xu, mi şîma cerebnayî hela kam semedê paşayî fedekarî keno.
- Qutîya ke paşayî dayabî ci dano zamayê xu.
- Zama zerdan tehnenno keno ci qutî denêbena, elmas keno de denêbena, yaqut keno de denêbena, yew pencê herr keno de qutî bena pir, ser de şîna. Qutî reyna dano vistewreyê xu. Vistewre kewno rayîr.
- Yeno reseno qesr paşa vano; de vaj to rayîr de çi dî mi rê vaj.
- Merdim hedîseyanî ecîb yew bi yew ci rê vano.
- Paşa vano; hedîseya verîn, mergê xorton verê extîyaran o. Hedîseya diyîn, ino merdimî çimveşan o. Hedîseya hîreyîn, hendê dinya malê yî est o la nekesî ver nêweno. Hedîseya çarin, merdimî camêrd o. Hedîseya pancin, cemat de merdimê pîlî ronîşteyê la gedeyî qalî kenê. Hedîseya

şeşin, Homa biwazo tern keno wişk, wişk keno tern. Hedîseya hewtin, cîrano mird û cîrano veyşanî, o veng cirano veyşanî ra vecyeno.

- Babîyê keyna qutî veceno dano paşayî.
- Paşa vano; însan wexto ke mireno ne zerd ne yaqut xu de beno, însanî yew pencê herrî erzenî ser.

2.5.3. Motîfê Paşa û Verg

1. **Motîfê Paşa:** Hîkaye de gel (ahalî) bêpers û bêsuwal paşayî rê îtaat keno. Îna yew qural o ke şar nêşkeno paşayî rê îtiraz bikero, ma keynaya xu çî sebab ra danî vergî. Gelî ra yew ten mecbur maneno yew keynaya xu dano vergî. *“Ino verg imewo mi ra yewa keyna wazeno... Ayî ki kenê yî yew ra vîşêrî wa yew keynayê xû biderdo vergî.”* (Mîrvanî, 2012:51).
2. **Motîfê Peyme:** Hîkaye de mesafeyî, zê metre yan zî kîlometre ûsb. nêyenî vatiş peymeyê mesafeyan bi peyatî yan zî suwarî yenî vatiş. *“Tîya ra pey estori hîrrî rojî rayêrşeyîş ra ha dûrî da. ... Keynayê tû hendê hîrî qonax ha dûrî da, bêntarê herg’ qonaxî zî pey hestor yew roj rayêrşeyîş o.”* (Mîrvanî, 2012:53).
3. **Motîfê Yewbînresayîş:** Verg keyna beno, aîleya keyna omudê xu keynaya xu ra birnena, vanî xura keynaya ma merda. Rocêk kaynaya paşayî Babîyê keyna ra vana; keynaya to nêmerda ha filan ca de cuyena. Babî kewno rayîr şino reseno keynaya xu hesretê xu ravêrnenî. *“...Ewnîyena ki ekse aw lajek bawkê yê yo. Lew dûna destûn yî ra û şûnî pîra hesretê xû ravêrnenî.”* (Mîrvanî, 2012:56).
4. **Motîfê Qutî:** Qutî însanî sembolîze kena. Qutî, bi zern, elmas û yaqut denêbena, bi yew pencê herr debena û ser şina. Wexto ke însan ina dunya ra koç kerd eşkeno çita xu de bero yan zî çimê însanî çita dekeno, axirê emrê însanî de sebena bi qutî sembolîze beno. *“Ina dûnya di bîxerbê herri, merdim pey ceyna çîyê nêbeno mirdî. Merdimî helak mirenî ay merdimî bîni yew pencê herri erzenî yî ser ri, merdim ay çaxû beno mird.”* (Mîrvanî, 2012:60).

2.5.4. Paşa û Vergî de Arketîpî

2.5.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.5.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Hîkayeyan de qehreman semedê xubîyayîş gera yew macera kewo. Hîkayeyan de tikî hedîseyî yenî qehremanî ser, inî hedîseyî qehremanî peşnenî û qehreman ina maceraya çetîn de teyna verdenî ge-ge zî bi ardimê qehreman ê bînan ina macera tamam keno.

Hîkaye de verg yeno paşayî ra yew keyna wazeno. Paşa zî gelê xu ra vano; kam ke keynayê eyî yewe ra zêder a wa yew keynaya xu bido vergî. Qehreman mecbur maneno şino keye hîrê heme keynayanê xu ra perseno şima kam wazenî vergî de rê şerê. Keynaya qij vateyê babîyê xu qeşul kena. *“Mîyûn aya gel ra yew lajêkî hîrri heb keyney yî estî. Ino lajek qesir ra veceno şûno keyey xû. Vengdê cinî û keynûnî xû d»no û tira hal-merseleyê paşay xû û vergî vûno.* Keynaya qij: *“Bawo, aya çi qal a, ti mi ra bivaîjî û ez nêkîro. Ez semêdî tû xû virkeno adirî. Ti xû rî sinî hewa wazenî wa aw hewa biba.”* (Mîrvanî, 2012:52). Verg yew hefte cuwa pey verg yeno keyna beno. Maceraya verîn qedîyena merhelayê pêşayîş dest pêkena.

2.5.4.1.2. Arketîpê Persona

Persona, esas arketîpan ra yewa kes semedê xu muhafaza kerdiş şuxulneno. Ina maske, kes halo ke ho tede bi aheng hereket keno. Gelî mîyan de çi gerek keno o gore tevgêreno, ino tewir kes hetê toplumî ra hîna asan qeşul beno. Hîkaye de lajê paşayî qilix bedilneno xu erzeno qilixê vergî şino yewîna paşayî ra keyna wazeno. Rojêk keynaya paşayî babîyê keyna ra vana; keynaya to ha filan ca de şo bivîne, durum eşkera beno. *“Ez bi xû lajê paşa yo. Halek ez resayo wextey zewajî pîy mi yew dubare kîyerdi şima, şima xapînayî. Mi yew çermê vergî pira girewti, ez imewo qesir.”* (Mîrvanî, 2012:56). Yewîna persona hetê paşayî ra yena şuxulnayîş. Paşa zî zano vergî qilix bedilnayo, pê ino qilixê gelê xu ceribneno ke kam cirê hîna fedekarî keno. *“Semedo ki ma şima bicerebnî ‘kûmî diray sebay paşay zaf fedekar o.”* (Mîrvanî, 2012:56)

2.5.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Qehreman merhelayê cîyabîyîş texirreno, kewno merhelayê pêşayîş semedê eyî tikî zorî dest pêkenî. Ino mude de qehreman welat ra vecîyeno kewno rayîr. Rayîr

de ecîb –ecîb hedîseyan vînen. Rayîr kewtîş ra ver paşayî tembîh kerdebi; to rayîr de çi dî mi rê qalî biker. Epey yew raywanî ra pey şino reseno welatê keynayê xu, vera yew çirre de awe weno û asan beno. Yew gede eyî vînen şina dadîya xu ra vano; yew merdim vera çirre de bi zaf mendenê to. Merhelayê pêşayîş tamam bena.

2.5.4.3. Agêrayîş

Keyna şina vera çirre de babîyê xu vînena, verarşinê yewbînane ra, hesret ravîyarnenî, zaf benê şa. Çimkî babî, keynaya xu merde zanaynê. Babî şino qonaxê keynaya xu. Zamayê eyî yeno keye. Babî ewnîyeno zama yew xort û delal o, zama verg nêyo.

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Verg yeno keyna beno hetana ke babîyê keyna eşnaweno keynaya eyî nêmerda ha cuyena.	Babîyê keyna semedê dîyayîşê keynaya xu welate xu vecîyeno kewno rayîr. Rayîr de tikî ecîb hedîseyan vînen.	Babî û keyna resenî yewbînan hesret qedîyeno. Zama zî yew verg nêyo yew xort û delal o.
Arketîpê persona	Paşa, Lajê Paşayî	

Tablo 5: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Paşa û Verg

2.6. ŞAY MARAN DE SEMBOLİZMO ARKETİPİ

2.6.1. Metnê Şay Maran

ŞAY MARAN

Wanê yew wextê di yew zemanê di, rocê rocan miyan di yew mêrdimo zav tembel bî, tira kar nêamênî, timû ano geyraynî; panc qurişî çî qazanmîş nêkerdînî.

Eno mêrdim rocê vecêno çarşû ki yew carmêd daşta yeno, hel-hela û şematê cê yo. Goşê xwi ser nano wano veyna çî yo. Goş ser nano ki ay carmêd qano “Yew keyna mina zav rind û temîzi esta feqet yew mêrdim beyndê mi nêkweno ki ez ena bider da, tiro mare ka ki a zî wa pa vîndo ew o zî wa pa vîndo.”

Ay mêrdimo tembel xwi pîze di wano “lîya wilay mi rindêr yewî çin o, xwi ra sewbî kar mi ra nîno, balê wa keyna xwi bido mi ez xwi rî bizewiciya.” Şono pîy keyneki hetî, dano sênedê xwi ro, wano:

-Ez gêna keyna to.

Wano:

-Ti gênî?

Wano:

-E.

Wano:

-Bê!

Tê rey kuwenê şonê key mêrdekî. Mêrdek ewnêno ki odey pîy keyneki hîrê heb î, bowa zengîney tira yena, ademaqilî zengîn o.

Mendi keyneki. Gere keyneki zî veyno ki ca bigîro. Veyno hela bena, nêbena; rind a, kor a, topal a, delu wa, senîn a?

Pîy keyneki wano:

E. Wa se'eta ma tamam bo, ma keyneki anê to ro mare kenê û şima dekenê yew ode.

Gelekî maneno, pîy keyneki wano:

-La zanî şertê ma esto.

Wano:

-Senî?

Wano:

Yew şertê ma esto, gere ti ay şertî berî ca, ma hema keyneki danê to. Ma qelmeln to ra nêgênê.

Wano:

-Ez keyneki veyna rind beno.

Keyneki anê bide nawenê ki pank û delal a, xanimi manena.

Wano:

-Şertê şima sere û çimandê mi ser. Şima keyneki danê mi, nêdanê mi?

Pîy keneki wano:

-Ti şertî berî ca ma danê, Emşo kuşta kwê, nimacê ma ko şertê xwi wacî.

A weşi misafirê cê beno. Nimacê wardeno ki yew dizi ewra d' a, însan bide nêreseno, ancax teyr û tewur bide reso. Kerrê serê dizi zî 'entike wo, pêro zumurut o, almas o, yaqut o.

Pîy keyneki wano:

-Şertê ma: Ma yew bergîr kişenê ew ma miyanê pîzedê cê vecenê, ma to dekenê pîzedê cê miyan. Qeltelî yenê, leşa ay bergîrî xwi fek a kenê benê dizi ser. De qeltel î, dizi ser o ko piro dê goş-moştê bergîrî borî, ti ko vecî raşte.

Wexto ki ti vecay raşte ma rê ay kerran-meranê zumrutî, yaqutî û almasî fîni; ti zî zengîn benî ma zî zengîn benê.

Keyna zî xwi ra ey to ya. Wano:

Xwi ra ez zî ena geyrena, la ez çi geyrena!

Hema yew bergîrî kişenê, miyanê pîzedê cê vecenê finenê ew mêrdekê tembelî dekenê pîzedê cê miyan; pîzey cê derzenê, ewra vindarnenê û tira dûrî vîndenê.

De hergû yew qeltelê a dizi zî endê yew devî yo, endi ki xişn î. Çîz û vîza cîn a.

Qeltelî domarê leşa bergîrî gênê, hewa nanê benê dizi sernanê.

Qeltelî hema goşt-moştê bergîrî ancanê ancanê, mêrdekî miyan ra vecenê raşte. Mêrdek ki veca, yeno yeno lewedê dizi ra ewnêno ki bavooo! Eki mêrdimî bin di heze mijlolî (morcela), endi ki berz a. Wano “liya la mi se kerd xwi!”

Pîy keneki veyn dano wano:

-Metersi, kerrey finî!

Wano:

-Enka kerra ca di verdi, şima enê fennî û enê oynan reydi ez arda ewta, şima sernî mi benê cêr?

Pîy keyneki wano:

-Liya ay mêrdimo ki ti berdî ewra şîno to biyaro zî, ti kerrey finî!

Virr virr da-des hebî kerran fineno, dişmişê riwayîşyê xwi beno, domaredê xwi ewnêno ki caran cay neqeb çin o. Dizi nanîk a deey çenday kîlometro hewa ra ya.

Wano:

-Heyran şima riwayîşyê mi rê se wanê? Şima mi senî benê cêr?

Pîy keynek wano:

-Ti kerrey finî, ti riwayîştê xwi dişmiş mebi. Ma yê ki ma ti berdî ewra, ma şîne yew heway reydi to beyerî.

Wano:

-Nê! Gerek şima mi rê wacê.

Yew cê ra yew cîn ra nengan bide çînenê, wanê:

-Qebrax oxlî qebrax, rezîl oxlî rexîl! Ma to ra wanê “Ma şîmê ti ronê! Ti qey endi ‘eynadey kenî?’”

O zî wano:

-Qebrax oxlî qebraxî, rezîl oxlî rezîlî şima yê! Şima qey ez arda ewta?

Înî cêr ra qestî kerrey-merrey ver cê danê, o zî cor di kerrey ver cîn dano, nengî çînenno.

Ey kerrey pêro cîn rê kar o.

Ay hewa heta şan dewam kenê. Şan di tarî beno. Wano:

-De mi ronê!

Cê nêronenê. Herkes kerranê xwi gêno şono, o ca di maneno.

Veşan teşan yew roc ewra geyreno, di rocî geyreno, hîrê rocî geyreno; neqeb çin o, quli çin a; ne dayê ya ne bawo, teyran vîşêr çiyeki çin o. A dizi ser o maneno.

Geyreno geyreno, ewnêno ki yew quli ano tîk acêr di çi esto.”

Quli ro acêr şono ki şewşewikî te de geyrenê, te de halênî viraştê, sewbî çî çin o. Pede pede şono, gelekî şono, gêstî hinî lingê cê nêwardenê; wano “ez ko ewta di emşo busa(hewna şiyayîş) heta ki ez nimacê warda vecya rana şêra diyarê dizi, pî Ella wo.”

Aya quli di ano lepêno. Şewi gelekî şona, ewnêno heze req-reqî bêro. Wano “ti wanî eno çi yo?” Xwi aya reqî gêno şono. Tikêna şono over ki e, wilay reqî zav yena. Ewnêno ki heze yewer yew çî ‘er ra kaş ko, req-reqa cê ya.

Ti mevaci ki mêrdekan zavî eno hewa kerdê, pêro a quli ro vistê acêr, ewra di merdê. Cinawiran bowa cînî, bowa meytan girewta, amê ancenê benê, wenê. O zî qestî xwi meyît keno. Yew cinawir yeno linga cê gêno anceno. Anceno, anceno, hendi ewnêno ki yew birreki ro kulpo kewt cêr.

Kuweno, çimanê xwi akeno ki dîna roşn a û awra di luwî, kuzê yanî cinawirê yabanî estê.

Mêrdek ewra di geyreno, raştê yew baxçî yeno. Teyr-meyrî yenê pêser, aw wenê, ay cayan ro eklece kenê. Dima a enê teyrî vinî benê şonê, yew keyneki yena. Keyneki wana:

-Lîya ti çi yî çikare yî, ti ins, cins î? Ewta ti çi geyrenî?

Wano:

-Willa ez yew mêrdim a. Hûmay te’ala ez erşawita ewta, ez ewta ro vecaya. Keyneki wana:

-Wayirê enê baxçî esto, xanima cê esta, ez zî besilma cîn a. Bê ma şêrî het, de ki ti kiştê kiştê, verday verday.

Şonê axay het ki hergû lewê cê end o, hergû çimê cê end o, hergû didanê cê end o; însanan ra niyo, dêv o; qirtê kê tira qerifêno. Ceniya cê zî abosa. Wano:

-Ti ewta çi geyrenî?

Mêrdek wano:

-Willa Ellay ra ‘eyan o.

Û mesela xwi de rê wano.

Wano:

-Ti ewta vîndenî ya ti şonî?

Mêrdek wano:

-Willa şima zanê.

Wano:

-Ey ewta ma hetî bi, xizmetê ma biki.

Mêrdek şeş aşmî ewra maneno. Rocê wayirê baxçî wano:

-Qey ti meraq kenî? Ti meraqê çî kenî?

Wano:

-Axa, willay ez meraqê melmeketê xwi kena.

Wano:

-Ti eno asaney melmeketê xwi nêresenî. Ez to berşawa yewnay het, eki to berşawo o şîno to berşawo.

Wano:

-Wa bo.

Ano yew qaxid nuseno, dano dest, veynda yewî dano, wano:

-Enê ver kwu, bigî şo.

Wano:

-Çimanê xwi dîgi (dêgîr)!

Çomanê xwi digêno

Wano:

-Çımanê xwi aki!

Çımanê xwi akeno ki yewna melmeket o. Nêzano kura wo. Eki bavoo! Yew teyr ronışte wo, hewtay heb pelê cê yo. Heze Cebraîl. Ew ki ay teyrê bînê pêro domare ronıştê, heze Meclîsê meb'usan. Pêro xizmetê cê kenê. Mevacı ki padîşay teyran o.

Qaxid danê bide. Yewna ziwan qalî keno. Padîşay Teyran wano bum bum bum, ay bîn wano gum gum gum. Mêrdek çî fam nêkeno. Padîşay Teyran tadiyahêno cê ra wano:

Ti çî ins î, çî cins î? Ti çî geyrenî?

Mêrdek mesela xwi heme cê rê wano. Padîşay teyran wano:

-Ti şonî ya ewta ti vîndenî?

Wano:

-Şıma zanê.

Şeş aşmî zî ewra maneno. Şeş aşman ra pey Padîşay teyran wano:

-Ti meraq kenî ya nêkena? Ti şonî melmeket?

Wano:

-De willa eki şıma mi berşawî ez şona.

Padîşay teyran wano:

-Şiyayîş asan nîyo. Ez ti rê yew qaxid nusena û to ray kena yewnay het, eki to berşawo o şîno to berşawo.

Wano:

-Ti zanî

Yew qaxid nuseno, dano yew teyrî. Teyr mêrdekî ra wano:

-Mi wenîşi û çımanê xwi dîgi!

Mêrdek wenîşeno manedê cê û çımanê xwi digêno. Teyr wano:

-Çımanê xwi aki!

Çimanê xwi akeno eki visto yewna melmeket. Ewnêno ki bavoo! Yew mar rokweto, endê yew kêranî, yew şirîti beno. Mewaci Şay Maran o. Eki beno di hizarî mar dormarê cê di vinderto. Qirtê mêrdekî qerfeno, xwi pîze di wano “e mi ena ray a, teyran ez nêwerda enê marî miheqeq mi wenê.”

Qaxidî dano bide, o zî waneno waneno. De mar î, çiv-çiv a cîn a, mêrdek nêzano wanê çî.

Şay Maran wano:

-Ti çî yî, çikare yî ti çî geyrenî?

Mesela xwi de rê sere ra heta peynî rana wano.

Wano:

-Şeş aşmî ti ma hetî manenî.

Wano:

-Wa bo. Ya Ella ya Sebûr.

Şeş aşmî ewra maneno. Şeş aşmê cê ki qedênî, Şay Maran ra wano:

-Ti mi nêrşawenê melmeket?

Şay Maran wano:

-Melmeket to rê çin o?

Mêrdek wano:

-Qey mi se kerdo?

Wano:

-Ti şonê sîrrê ma wanî. To rê şiyayîş çin o.

Mêrdek ewta di hewt serrî maneno.

Heway cîn senîn o? Eyro ki wa wesar o, wextê waran o - wexto ki koçer wenano şono koyan – îni marê bîni anê doşekî bin di finenê, ay marê xişnî daran ro bestenê

Xwi pol nanê, benê yew ko. Ayo ko cawo weşo, awa honiki pa ya, her çî pa est o. Amnanî ewra di benê, ki wa eyro payîz o rana wegînê anê ay cadê cê, germane.

Hal û karê cîn eno hewa wo. Ay şayê xwi wegînê benê ewra, bi keyf-kelebut wext viyarnenê, hinî ki serd bi ageyrenê.

Hewt serre mêrdekî ki weyra qedînê, rocê Şay Maran veynda cê dano, wano “ wa bêro ewta.” Mêrdek şono, de rê temenna fîno, wano:

-Padîşay mi, ti wanî çi mi ra?

Şay Maran wano:

-Lîya mi ti endî weye kerdî feqet şima ewladê Hezretî Adem î, şima şito kal wedo, ‘emel bi şima nêbeno. Eki ti şonî sîrrê ma wanî, ma nêverdanê ti ewta ra şêrî; heta ki ti bîmrî ti ewta manenî, Egerse ti carmêdî kenî, soz û bext danê ma ki ti cay ma yewerî ra nêwanî, wa to berê melmeketê to.

Mêrdek wano:

-Eki şima ena hewlî mi rê bikî, mi berê melmeket, ez ko senîwa şima rê xirabi bika?

Şay Maran wano:

-Xirabiya cê, ti cay ma nêwacî bes o.

Wano:

-Soz. Ez nêwana.

Ewra soz, bext mêrdekî ra gênê, cê suwend danê; anê yew sened virazenê, ingişta cê danê piro ki qet’î cay cîn nêwano.

Şay Maran mêrdekî teslîmî yew marî keno. Mar wano:

-Çimanê xwi dîgi!

Çimanê xwi dîgêno.

Wano:

-Çimanê aki!

Çimanê xwi akeno eki nanîk o bindê kêdê xwi di, siloy ser o yo.

Mêrdek wano:

-La îlahe îlallah Mehemedden resûlullah. Ya Rebbî! Ay felaketî û enka!

Şono keye ki mêrdimanê cê wext û wextan ra hella û şemate, yas ronawo, xeyr û xeyratê cê dawo. Wato qey merdo şîyo, çi zanê ki enê felaketî cê ser di amê, rana ganî yo, yeno kê xwi.

Mêrdek ki yeno, mêrdimê cê dawul û zirna danê piro, keyf û kelebut kenê. ‘Eşîrî, nas û dostê cê yenê pêser, wanê filankes nêmerdo, vecawo amo. Gayan, gamêşansere birnenê, mewlid danê, yew hefte keyf û kelebut dina kenê.

Mêrdek key xwi di maneno. Yew zeman orte di şono, lacê padîşay yew rêşî veceno. Padîşa cay dîna di tortor nêverdano ano feqet heme wanê “Qet’î olarax daruy cê ena dîna di çin o.”

Yew tortor wano:

-Yew çî esto, ay zî şima nêveynenê.

Padîşa wano:

-Çî yo?

Tortor wano:

-Gonîya Şay Maran. Şima gonîya Şayê Maran biyarê ena rêşî sawe belkê weş bo, nêki weş nêbena.

Padîşa emir dano wano:

-Şay Maran kura d’ o, cay cê kura wo, kam veyneno? Tortor wano:

-Kamî ki Şay Maran diyo, resmê şay Maran nanîk o pey ra manenê cê ra.

Padîşa emir dano, çikî însan esto anê. Hemînî bane (rut-zit) kenê, resmê Şay Maran manedê yewerî ra nêveynenê.

Kam mend, kam nêmend? Wanê filan mêrdek – mêrdeko ki Şay Maran hetî mend bi tena mendo.

Padîşa wano:

-Ay zî biyarê!

Şonê ay mêrdekî zî anê, bane kenê ki resmê Şay Maran nanîk o manedê cê ra.

Padîşa wano:

-Aha, tamam! Lezi waci! Şay Maran kura wo? Ya ti wanî ya ma to kişenê.

Mêrdek wano:

-Hay eman, hay medet! Mi kura Şay Maran diyo? Xwi rê ay yew nexş o, şinikê ra manedê mi ra wo.

Padîşa wano:

-Ti wanî wacî, nêki ma to kişenê!

De hinî xelisneno?

Wano:

-De mi mekişê, ez ima rê waca. Wano:

-Eki wa eyro aşma wesarî ra verên a, marî vecênê yayle, şonê koy ser. Payîz ki aw çax newe ra ageyrenê şonê cadê xwi.

Wexto ki de rê wano, padîşa cê verra dano.

Ey padîşa wo, tabî hukmê cê esto, çi biko keno. Vindeno aya aşma ki mêrdekî wato, aya aşmi di, yew alayîya eskerî erşaweno. Eskerî şonê domarê ay koy ro gênê. Domarê gênê ki e, marî ha weyra yê. Wanê:

-Şima tê geyrê tek şima ra nêxelisêno! Teslîm bê!

Şay Maran wano:

-Çi mesela ya? Wanê:

-Padîşa to wazeno.

Şay Maran wano:

-Ma mekişênê, ez yena padîşay het, veynî emrê cê çi yo.

Şay Maran gênê benê huzirdê padîşay.

Wirdî padîşay pê persenê. Padîşa wano:

-Zanî ti xwi ra nêgêrî, nêtê min o xirab çin o. Yalaniz tew gedey mi yew rêşî veta, ma tortoran persay, daruy cê çin o, wanê “tikê gonîya Padîşadê Maran bibo se, şima desawî belkê weş bo.” Ada rê ma ti ardê, nêki sewbî gurey ma wû to pê ra çin o.

Ey Şay Maran zano ki cê sere birnenê. Wano:

Watişê to sere û çimandê mi ser. Hay hay! Şima mi sere birnenê şima zanê, şima mi berat kenê şima zanê, şima taynî gonîya mi gênê şima zanê. La yew şertê mi zî esto, eki şima ay berê ca rind beno.

Wano:

-Ti zî waci.

Şay Maran wano:

-Ay mêrdimo ki amo cay mi şima ra wato, şima tikê biyarê vera mi, ez wazena cê veyna. Ma zav emegdarey tê di kerda, hewt serrî mi hetî mendo.

Padîşa wano:

-Wa bo.

Veyn dano, mêrdekî ano vera cê. Şay Maran wano:

-Maşella! Eno bî sozê to? Eno bî şertê to? Eno bî suwendê to? Bê anaşt, bê anaşt. Ma endî emegliyê yewnan bî, ez yew lewi to ra da.

Mêrdek ki yano anaşt, Şay Maran yew ray cîfê xwi anceno, wano "hû." Hû keno bide, ja'rê xwi ver bi dano. Cor ra heta cêr goştê mêrdekî a gami rizeno.

Dima a Şay Maran mêrdekî ra wano:

-Wa to ganê xwi fîda bikerdênî, to ez nêardî ziwandê xwi ser, cay mi nêwatî, ti sozê xwi ser o bivindertênî û menayê mi nêbînî.

Ageyreno padîşay ser wano:

-De hinî şima se kenê bikê.

Mêrdimê padîşay hêdîkî mêrdekî sere birnenê ew gonîya cê gênî lacikî sawenê, lacikweş beno. (Espar, 2004:187-198)

2.6.2. Munitişê Dehkera

- Yew merdimo zaf tembel est o.
- Yew merdimi zî vano; yew keynaya min a rind esta labelê yew merdimêko delal çîn o ez keynaya xu bidî ci.
- Merdimo tembel zî vano; mi rindêr kes çîn o bide mi.
- Babîyê keynek de şino keye.

- Babîyê keynek vano yew şertê ma est o. Gera ti o şertê ma berî ca.
- Yew dizi (Qale) est a zaf berza serê dizi de zumrut, elmas, yaqut estî. Labelê kes nêşkero şêro ser.
- Vano şertê ma, ma yew bergîrî kişenî to erzenî pîzeyê eyî qertalî yenî to benî serê dizi de ronênî.
- Serê dizi ra zumrut, yaqut û elmasan bierze ware ma zî benî zengîn ti zî benê zengîn. Ma cuwa pey keyna zî danî to.
- Qertalî leşa bergîrî ancenî benî serê dizi, merdim yeno lewyê dizi xu ra cêr ewnîyeno ware, merdimî ware de zê morcela asenî.
- Tikî kerran erzeno ware. Vano; şia eke senî anî ware, cêr ra vanî; ti kerran bierze ma eşkenî to bîya ware.
- Heta şan kerran erzeno, beno tarî her kes xu rê şino. O oca de maneno.
- Serê diza geyreno yew quli vînenî tik cêr şina.
- Quli ra şino cêr. Bêteyran tawa nêvînenî, bêtaqat beno oca de rakewno.
- Şew ewnîyeno cinawirî cesedan kaşkenî. Merdiman ino tewir zaf merdimî xapênayî erşawitî serê dizi, cinawiran rê bîyê wer.
- Cinawirêk beno linga yî ro kaşkenî beno yew ca ra erzeno ware. Hesîyeno xu dunya roşn a û oca de tewir tewir heywanî est î.
- Tikî geyreno raşt a yew keyna yeno. Keyna ti ra persena; ti çi ameyî, senî ameyî tîya?
- Meseleya xu keyna ra vano. Keyna vana; bê ma şêri axayê inî baxçî esto, ya to kişeno yan zî to verdeno.
- Şinê cayê axayî. Axa însan nêyo, dêvo. Qurfê însanî ti ra qerefyeno.
- Meseleya xu axayî rê zî qalî keno.
- Axa vano ti şinî yan ti manenî? O zî vano şima zanî.
- Wayîrê baxçî vano; ti de xizmetê ma bike.
- Şeş aşmî oca de maneno.
- Axa vano; ez nêşkero to bierşawî. Ez to erşawena yewna ca, bekle o to bierşawo.
- Çimanî cê giredanî benî yewna welat. Çimanî xu akeno, ho huzurê padîşahê teyran de.
- Şeş aşmê zî oca de xizmet keno.

- Padîşahê teyran vano; ez nêşkena to bierşawî. Ez to erşawena yewna ca, belke o to bierşawo.
- Nişeno yew teyr, çimanî xu qefileno. Teyr vana; çimanî xu ake. Akeno yew mar rakewte yo zaf gird o. Şayê Maran.
- Şayê maran vano; ti şeş aşmî ma rê xizmet kenî.
- Şeş aşmî ra pey şayê maran ra vano; ti mi nêersawenî?
- Şayê maran vano; to rê memleket çîn o! Ti şinê sîrrê ma vanî.
- Merdim hewt serrî maneno.
- Rocêk şayê maran vendeno ci vano; şima ewladê Hezretî Adem î, şima şito kal werdo, îtîmat şima nêbeno. Eger ti soz û bext bidî mi, ez to erşawena memleket.
- Merdim soz dano ci.
- Merdim çimanî xu qefelneno. Marî benî eyî vera keyeyî de ronênî.
- Lajê padîşahî beno nêweş. Hekîm ci rê darû nêvînenî. Yew hekîm vano; gonîya şayê maran ci rê şîfa ya.
- Padîşa ferman dano kamî şayê maran dîyo yan zî cayê ey zaneno wa bîyarê mi het.
- Vanî filan merdim şayê maran het de mendo.
- Merdim yeno huzurê padîşayî. Padîşa vano; ti vanî yan zî ez to kişena.
- Merdim mecbur tersê xu ver cayê şayê maran vano.
- Şayê maran anî huzurê padîşay. Padîşa vano; nîyetê mi xirab nîyo, hekîman vato gonîya to lajê mi rê derman a.
- Şayê maran vano; o merdim ke cayê mi vato, şima eyî bîyarê ez bivênî.
- Merdimî anî vera şayê maran.
- Şayê maran jarê xu kaşkeno, cêr heta cor goştê merdimî rijêno.
- Şayê maran merdimî ra vana; werekna to canê xu feda bikerdenê, sozê xu de bimendenê û ti sebebê mergê mi nêbîyenê.
- Padîşa, şayê maran birneno, gonîya aye saweno lajê xu ra û lajê eyî beno weş.

2.6.3. Motîfê Şay Maran

1. **Motîfê Merdimo Tembêlî:** Hîkaye de qehremananî ardimkaran ra yew zî merdimo tembêl o. Çi kar tira nêyeno, rocêk mîyanê însanan de geyreno

goş nano qalîkerdişê înan ser. Goya yew keynaya înan esta labelê talîbê aya çîn o. Ino merdimê zî xapîyeno, beno talîbê keyna. Bedelê tembeliya xu bi canê xu dano. “*Ay merdimo tembel xwi pîze di wano lîya wilay mi rindêr yewî çin o, xwi ra sewbî kar mi ra nîno, balê wa keyna xwi bido mi ez xwi rî bizewiciya.*” (Espar, 2004:187).

2. **Motîfê Qalunî:** Merdimo tembel wexto ke vano keyna bîyarê ez bivênî yew şert erzenî ver vanî eger ti şertê ma qebul bikerî ma to ra qalun nêgenî. Tikî toplan de her çendêk qalun terk bibo zî tikî toplan de hema dewam keno. “*Yew şertê ma esto, gere ti ay şertî berî ca, ma hema keyneki danê to. Ma keyneki danê to, qeln-meln to ra nêgenê.*” (Espar, 2004:188).
3. **Motîfê Humaran:** Hîkaye de çend cayan de motîfê humaran vîrenî. Merdimo tembel vera devî de şeş aşmî maneno û xizmetê eyî keno. “*Mêrdek şeş aşmî ewra maneno.*” (Espar, 2004:191). Dev, şeş aşman ra pey merdimî erşeweno vera padişayê teyran şeş aşmî zî o ca de maneno. “*Şeş aşmî zî ewra maneno.*” (Espar, 2004:192). Merdimo tembel mudeyê xu tamam keno şayê teyran, merdimî erşawena vera şayê maran o ca de hewt serrî maneno. “*Şayê maran vana; şeş aşmî ti ma hetî manenî.*” (Espar, 2004:193). Şeş aşmî merdimî debenî şayê maran îtîmat merdimî nêana vana to rê şîyayîş çîn o. “*Hewt serrê mêrdekî ki weyra qedînê, rocê Şay Maran veynda cê dano...*” (Espar, 2004:194).
4. **Motîfê Sozî:** Merdimo tembel hewt serrî vera şay maran de maneno. Rocêk şayê maran vendena merdimî vana ez to erşawena memleketê to labelê ez îtîmat şima însanan nêkena. Eger ti soz bidê mi, ti cayê ma kesî ra nêvanê ez to erşawena. Merdim soz dano ci ke ez cayê şima kesî ra nêvana. “*Liya mi ti endi weye kerdî feqet şima ewladê Hezretî Adem î, şima şito kal werdo, ‘emel bi şima nêbeno. Egerse ti carmedî kenî, soz û bext danê ma ki ti cay ma yewerî ra nêwanî, wa to berê memleketê to... Ewra soz, bext mêrdekî ra gênê, cê suwend danê.*” (Espar, 2004:194).
5. **Motîfê Şayê Maran:** Ina hîkaye pê motîfê Şayê Maran pêameya. Merdimo tembel serê dize ra yew qule ra şino yew baxçe de vecîyeno. Wayîrê baxçî yew dev o. Dev, merdimî şeş aşmî cuwa pey erşaweno vera şayê teyran, şayê teyran zî şeş aşmî cuwa pey merdimî erşawena vera şayê

maran. Şayê maran şeş aşmî ra pey îtîmat merdimî nêkena ke eyî biersawo welatê eyî. Hewt serrî ra pey merdimî ra vana; eger ti soz danê, ti cayê ma sirrê ma kesî ra nêvanî ez to erşawena welatê to. Bi sozê merdimî îtîmatkena û merdimî erşawena.

Lajê padîşayî nêweş kewno, hekîmî vanî; dermanê lajê to gonîya şayê maran a. Padîşa ferman dano inî merdimî anî huzurê padîşayî. Merdim bi ters cayê şayê maran vano. Şayê maran yena huzurê padîşayî, zana ke axirê emrê aya yo, vana merdimo ke cayê mi vato ez wazeno ey merdimî bivênî Şayê Maran bi îtîmadê sozê merdimî canê xu ra bena. Îhanetê însanî bi hîkayeyê Şayê Maran sembolîze beno. Merdim yeno vera Şayê Maran, Şayê Maran merdimî ra vana; nata bê ez yew lew to wanî, merdim yeno nizdî Şayê Maran jaê xu kaş kena cor ra cer kena merdimî ro merdi ro. *“Bê anaşt, bê anaşt. Ma endî emegliyê yewna bî, ez yew lewi to ra da. Mêrdek ki yeno anaşt, Şay Maran yew ray cîfê xwi anceno, wano “hû”. Hû keno bide, ja’rê xwi ver bide dano. Cor ra hetta cêr goştê mêrdekî a gami rizenno.”* (Espar, 2004:197). Bi ino hereketê Şayê Maran kîndarîya maran mocneno ma. *“Maşellaa! Eno bî sozê to? Eno bî şertê to? Eno bî suwendê to? ... Wa to ganê xwi fîda bikerdênî, to ez nêardî ziwandê xwi ser, cay mi nêwatî, ti sozê xwi ser o bvindertênî û menayê mi nêbînî. ... De hinî şia se kenê bikê.”* (Espar, 2004: 197-198).

2.6.4. Şay maran de Arketîpî

2.6.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.6.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Semedê rayîr kewtişê qehremanî yew vengdayîş şert o. Ino vengdayîş ya nişka bi yew hedîse yan zî bi yew qeza zî beno. Hîkayeyê Şay maran de merdimo tembel rocêk mîyanê însanan de geyreno bi tesaduf goş nano qalîkerdişê însanan ser. Merdimêk vano; yew keynaya min a rind est a labelê ez goreyê xu ra yewî nêvînenno ke keynaya xu bidê ci. Merdimo tembel xu zere de vano; sewbîna kar mi ra nêyeno, ez talîbê ina keyna beno. *“Şono pîy keyneki hetî, dano sênedê xwi ro, wano: Ez gêna keyna to.”* (Espar, 2004:187). Merdimo tembel şino keyeyê keyna, keyna vînenno. Merdimî şertê xu vanî; Serê ina dizi pêro yaqut o, elmas o û zumrut o. Ma yew bergîrî kişenî to erzenî zereyê inê bergîrî qertalî yenî to wera danî to benî serê dizi, ti

ma o ca ra ê yaqut, elmas û zumrut bierz ware hem ti hem zî ma benî zengîn. Ma reyna to anê ware. Merdimî xapînenî îkna kenî û erşawenî. “*Qeltelî domarê leşa bergîrî gênê, hewa nanê benê dizi ser nanê.*” (Espar, 2004:189). Merdimî tembel serê dizi ra yaqut, elmas û zumrut erzeno ware, herkes xu rê vila beno. Merhelayê resayîş (pêşayîş) dest pêkena.

2.6.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Merdimo tembel rayîrê xubîyayîş de serê dizi de teyna mendiş, mixara de vînbîyayîş û tikî esteneyanê îstîsnaî de pêroginayîş zorîyê (kezaletîyê) merhelayê pêşayîşî ramocnenî. Merdimî tembel semedê anîmaya xu zereyê bergîrî de şîyayîşê serê dizi keno xu çim. Înê hemine de ma qerardarîyê merdimî tembelî vînenî. Merdimî tembel, zereyê quli de xu bi qestî keno meyît yew cinawir linga eyî kaş keno û çirri ro kewno ware. Geyreno raştê yew keyna yeno, keyna eyî bena vera yew dêvî, dev ti ra perseno; ti çi ameyî, ti senî ameyî tîya. O meseleya xu ti ra vano. Vera dêvî de şeş aşmî maneno. “*Ey ewta ma hetî bi, xizmetê ma biki. Mêrdek şeş aşmî ewra maneno. Rocê wayîrê baxçî wano; Qey ti meraq kenî? Ti meraqê çî kenî?*” (Espar, 2004:191).

Îmtîhanê merdimî hema nêqedîyayî. Dev merdimî erşaweno vera padîşayê teyran, yewna şeş aşmî padîşayê teyran rê zî xizmet keno. Merhelayê pêşayîş de proseyê xubîyayîşî semedê qehremanî ekserî yew cêrabîyayîşo, yew vilabîyayîşo. Qehreman bi ters merhela dewam keno. Padîşayê teyran şeş aşman ra pey merdimî erşawena vera Şayê Maran. Şayê Maran merdimî ra vana; ez îtîmat nêkena to bierşawî welatê to. Hewt serrî zî vera şayê maran de îmtîhanê xu tamam keno. “*Şeş aşmî ewra maneno. Şeş aşmî cê ki qedênî, Şay Maran ra wano; ti mi nêerşawenê memleket? Şay Maran wano; memleket to rê çin o! Ti şonê sîrrê ma wanî. Mêrdek ewra di hewt serrî maneno.*” (Espar, 2004:193-194). Şayê Maran merdimî ra soz gena eyî erşawena memleket. Merdimî tembel merhelayê pêşayîş tamam keno û kewno merhelayê agêrayîş.

2.6.4.2.1. Arketîpê Versî

Ina raywanî de semedê merdimî tembelî zorî merhelayê resayîşî de dest pêkerdo. Merdimî tembel yew kar-gure ti ra nêyeno, cuyayîşê xu eware ravîyarneno. Xu bi xu vano eger ez ina keyna bigerî semedê mi yew firset o. Labelê merdimî tembel xapîyeno. Ino proses de unsurê hişmendî ra teber ê qehremanî û manîyê ke

kewnê ver ino proses ser o tesîr kenî. Qehreman gera ino arketîpan de bêro têver û bizano yew ca de bicuyo. Îmtîhano verîn ê merdimo tembelî pîyê keynek de yo. Babîyê keyna merdimî xapînenê pîzeyê bergîrî de bi qertalan erşaweno serê dizi. Merdimo tembel te de mucadele keno labelê maxlup beno. “*Cê nêronenê. Herkes kerranê xwi gêno şono, o ca di maneno. Veşan teşan ... hîrê rocî geyreno, neqeb çin o ...a dizi ser o maneno.*” (Espar, 2004:190).

2.6.4.2.2. Arketîpê Anîma-Anîmus

Proseyê xubîyayîş merhelayê diyîne, unsurê kesî hişmendî re teber bi pêverameyîşê anima û animus yena meydan. Hîkayede merdimo tembel şino keyna vînenê şertê merdiman qebul keno. Merdimî eyî benî erşawenî serê dizi. “*Keyneki anê bide nawenê ki pank û delal a, xanimi manena. Wano; şertê şima sere û çimandê mi ser.*” (Espar, 2004:188). Merdimo tembel inê heme mucadeleyê zorî semedê resayîşê anîmaya xu keno xu çim. Labelê nêreseno anîmaya xu.

2.6.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana

Hîkayeyê Şay Maran hetê arketîpê ferdo zana ra dewlemend o. Hîkaye de keynek, dev (wayîrê baxçî), padîşayê teyran, şayê maran arketîpê ferdo zana sembolîze kenî.

Qehreman rayîrê pêşayîşî de, newe yew heyat dest pêkeno. “*Qehreman, raywanîya îstîsnâ de beno ke ferq bikero tîya de xalisnîyet yew kes est o ci rê yardim keno.*” (Campbell, 2010:113). Semedê qehremanî inî xalisnîyetî arketîpê zana hişmendî ra teber unsur ê.

Merdimo tembel wexto ke cinawir linga eyî kaş keno yew çirre ro kewno yew baxçe de geyreno raştê yew keyna yeno, meseleya xu ci rê vano keyna eyî bena vera devî. Şeş aşmî xizmeti ra pey, dev semedê memlekê xu şîyayîş yew rayîr mocneno merdimo tembelî û ti ra vano; “*Ti eno asaney melmeketê xwi nêresenî. Ez to berşawa yewnay het, eki to berşawo o şîno to berşawo.*” (Espar, 2004:192). Merdimo tembel şino reseno ferdo zana ê hîreyîn Padîşayê Teyran. Meseleya xu ci rê vano, o ca de zî şeş aşmî xizmet keno. Ferdo zana Padîşayê Teyran, şeş aşman ra pey yew rayîr mocneno merdimo tembelî û eyî erşaweno. “*Şîyayîş asan nîyo . Ez to rê yew qaxid nusena û to ray kena yewnay het, eki to berşawo o şîno to berşawo.*” (Espar, 2004:193). Merdimo tembel şino vera Şayê Maran, meseleya xu ci rê vano. Şeş aşmî

ra pey Şay Maran vana ez îfîmat şima însanan nêkena ke ez to bierşawî. Merdimo tembel vano; Ya Ellah Ya sebir. Merdim hewt serrî xu tamam keno. Berîya memleketê xu keno, ferdo zana reseno hewarîya eyî. Rocêk Şay Maran merdimo tembelî ra soz geno eyî erşawena welatê yî. “*Şay Maran mêrdekî teslîmî yew marî keno. Mar wano; çimanê xwi dîgi! Çimanê xwi digeno. Çimanê xwi akeno eki nanîk o bindê kêdê xwi di, siloy ser o yo.*” (Espar, 2004:194). Netîce de qehreman rayîrê xubîyayîş de teyna nêmaneno her sixintî de yew ferdo zana sixintîya merdimî derbaz keno.

2.6.4.2.4. Arketîpê Maya Zana Yan zî Pîzeyê Masî

“*Eliade vano; mixara û labîrent merasîmê sîrr-resayîş kulturo arkaîk de dereceya verîn de yew karêko muhîm dîyo; şîyayîşê wirdînê zî ê dunyaya bîn – binê erdî şîyayîş sîmgeyê muşexes ê.*” (Özgül, 2019:92). Merdimo tembel serê dizi de teyna maneno îmkanê ware ameyayîş çîn o, serê dizi de geyreno yew mixara vînenê û piro şino cêr bê şewşewikan tawa çîn o. “*Quli ro acêr şono ki şewşewikî te de geyrenê, te de halênî viraştê, sewbî çî çin o.*” (Espar, 2004:190).

Pîzeyê masî, hişmendî ra teber ê kesîti temsîl keno, qehreman tîya de xu zerre de mişewre keno. Pîzeyê masî semedê qehremanî yew fîrset o. Zahîrî de mekan tarî yo labelê pêşayîşê qehremanî ra pey mekan beno roşn. Ina merhela de qerekerê dunyayî teber de maneno; o, yew kesêko başqa newe ra yeno dunya. Qehreman, merhelaya verîn vîreno û kewno pîzeyê masî yanî kewno merhelayê pêşayîş.

2.6.4.3. Agêrayîş

Merdimo tembel semedê anîmaya xu kewno ina raywanî. Labelê bi xapênayîş kewno raywanî, çî zano ke ino tewir çend tenî kewtî ina macera û heyatê înan rê mal bîya. Labelê merdimo tembel înan ra bibext o. Her çendêk ina macera de zorî û kezelatî bianco zî netîce de heyatê xu xelisneno. Qehreman, proseyê pêşayîşî de hişmendî ra teber de kesanê zana yeno bi yardimê înan raywanî dewam keno, ge-ge zî teyna maneno û bedilnayîşê xubîyayîş tamam keno. Semedê tamam bîyayîşê ino proses qehreman gera ina raywanî biqedîno.

Hewt serran ra pey Şay Maran vendena merdimo tembelî vana; eger ti soz danê cayê ma kesî ra nêvanî, ez to erşawena memleketê to. “*Eki şima ena hewli mi rê bikî, mi berê melmeket, ez ko senîwa şia rê xirabî bika? Şay Maran wano; xirabiya cê ti*

cay ma nêwacî bes o. Merdim wano; soz. Ez nêwana.” (Espar, 2004:194). Şay Maran merdimî erşawena memleketê eyî. Merdimo tembel reseno welatê xu şikir keno, ez ayê felaketan ra xelesîyaya. Labelê ino şabîyayîşê merdimî zaf dewam nêkeno.

Rocek lajê padîşayî beno nêweş, yew hekîm vano; dermanê lajê to gonîya şayê maran o. Padîşa ferman dano; kamî ke şayê maran dîyo yan zî cayê eyî zano, wa vajo. Merdimo tembelî anê huzurê padîşayî. Padîşa vano; ya ti cayê şayê maran vanî yan zî ez to kişeno. Merdim mecbur maneno cayê şayê maran vano. Şinê Şayê Maran anê huzurê padîşayî. Şayê maran vano; o merdimo ke cayê mi şima ra vato ez wazeno eyî bivînî. Merdimo tembel yeno. Şayê Maran vana wa to canê xu bidaynê labelê to cayê ma kesî ra nêvatenê, Şayê Maran jarê xu keno merdimî ro, goştê merdimî rijîyeno yeno ware û merdim mireno. “*Mêrdk ki yeno anaşt, Şay Maran yew cîfê xwi anceno, wano, ”hû”*. *Hû keno bide, ja’rê xwi ver bide dano. Cor ra hetta cêr goştê mêrdekî a gami rizenno.*” (Espar, 2004:197). Merdimo tembel îhanetê xu bi canê xu dano.

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Merdimo Tembêl bi tesaduf goş nano qalîkerdişê însanan ser. Beno talîbê keyna, merdimî eyî erşawenî serê dizi.	Merdimo Tembêl serê dizi de teyna maneno yew mixara ra şino ware. Bi wasitayê yew keyna şino vera yew devî, hizmetê xu ci rê tamam keno o erşaweno vera Padîşayê Teyran, o ca de zî xizmetê xu tamam keno. O ca ra zî şino vera Şay Maran de zî hewt serrî maneno.	Hewt serran ra pey Şay Maran bi soz girewtîşe ra îtîmat ci kena, Merdimo Tembêl erşawena welati. Labelê Şay Maran rê îhanet bi canê xu dano.
Arketîpê Maya Zana yan zî Pîzeyê Masî	Serê dizi, Mixara (şikeft)	
Arktîpê Versî	Babîyê Keyna	
Arketîpê Anîma	Keyna	
Arktîpê Anîmus	Merdimo Tembêl	
Arketîpê Ferdo Zana	Keynek, Dev (wayîrê baxçî), Padîşayê Teyran, Şay Maran	

Tablo 6: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şay Maran

2.7. ŞAH ÎSMAYÎL DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.7.1. Metnê Şah Îsmayîl

ŞAH ÎSMAYÎL

Yew şahê Îronî beno, hîrê hebî lajê yey benî. Heme hîrê omeyî wextê zewajî. Çarnenî nêçarnenî pîy yînî nêzewejneno.

Wardenî heme hîrê şûnî çarşu. Veynenî ki hindîyî (qerpûzî) roşiyênî. Hergû yew, yew hindî gênoû şuno. Hindîyon donî wezîrî, wezîr zî beno dono padîşayî û vono:

-Padîşayê mi, hîrê lajonê tû inê hîrê hebî hindî erdî. Menaya yînî çina ya?

Hindîya verênî şeqnenî ki zerreyê yay se gêrmî, heremîyaya, nêwerîna. Ey dîyini şeqnenî ki nêmwewo yew werîno nêmwewo yew nêwerîno. Ey hîrini şeqnenî ki tam wextê yay ê werdîşî yo. Padîşa eylonê xo ra vono:

-Oxilnê, ez zono nête şima zewaj o.

Lajo xişin vono:

-Ez hinî zewajî ra kewto, wextê mi vîyero. Ino bîn zî ha-ha vîyerenî. La ino şinik hewlê yeyê zewajî yo.

Padîşa vono:

-De wardî şêrî yew şaristonê sey Dîyarbekîrî. Bigeyrî yew padîşayî veynî ki wa hîrê hebî keyney yey bibî, ez şêro şima rî biwazo.

Heme hîrê biray wardenî şûnî, persenî, şunî key yew walîy. Walîy veynenî. Walî persenî, vono:

-Şima kom î? Şima çi geyrenî?

Vonî:

-Ma Îron ra yî. Ma geyrenî ki xo rî hîrê hebî keynon veynî, wa pîy ma bêro û ma rî biwazo.

Walî vono:

-Oxil, hîrê keyney mi estî.

Birawo şinik vono:

-Bewnî, ino birawo pîl o; ino birawo ki yey dima wo, ez zî şeniki o.

Keynaya pîli donî lajê pîlî, keynaya wetîy donî lajê wertîy. Vênda melay donî, mela yeno marey wir dî keynekon wir dî lajekon reyra birneno. Keynaya şiniki ageyrena vona:

-Bawo, sew ti mi bidî bede, tede behs biki, vaji “Bewnî, şia gere inê lajê şinikî mi het verdî.” Meşti ki kor û kerr benî, yew warey tû nêkeno.

Yû vono:

-Temam, keynay mi.

Lajê padîşayî qebul kenî. Mela marey keyneka şiniki zî lajekê şiniki rî birneno.

Ay wir dî pîlî cenîyonê xo gênî espar kenî kenî û şûnî.

Lajeko şinik şew şûno cilda xo. Linga xo erzeno dûrda (zerreyê) berî, ca di mireno.

Pawenî, pawenî, di rojê yey qediyênî, nîyno teber. Wardenî şûnî persenî. Keyneki ra vonî:

-Herê, hey berî akeri!

Keyneki berî akena. Veynenî ki mêrik ha berî ver di merde kewto wo. Vonî:

-Keyxerepîyaya, tû se kerd?

Vona:

-Willay mi çîyekî nêkerd. Ber akerd, linga xo eşti zerre, kewt û ona ca di merd.

Walî vono:

-De bêrî ma inê tirmî berşawi pêrdê yey rî. Tirmo merde ma pey se kerî. Komî Îron dîyo?

Vonî:

-Yew qatirçî esto, yey dîyo.

Lajekî defînenî yewtabit, qordê qatirî wenenî û ay qatirçî ra vonî:

Ti rayerê Îronî zonî. Iney beri Îron, teslîmê pêrdê yey ki bê!

Qatirçî qatiri xo ver şey di-hîrê rojî şî; betelîya, yew awki ver di bineykî vindert. Ay tebit qordê qatiri ser ra girewt binê yew xerebêr di rûna. Awki werdi, dest û rîyê xo şitî. Hindi dîy ki yew teyri omeş, nequr da pirû, ayo meyît girewt hewa na û tim û tim şîy. Lajekî tabit girewt, duşmîş bi, va “Ez inkay şêro walîy ra vajo hal û hewal ona wo, bawer nêkeno. La ez se kerû ya Rebbî?”

Qatirê xo girewt, ageyra şî walîy het. Walîy va:

-Qey ti lez omeşî? Rayerê poncêş-şîyêş rojon o, ti gere hema rayer ra bibînî. Êro ponc o ti şîyî û ageyrayî.

Lajek vono hal û hewal ona wo. Vono:

-Willay ez yew awki ver di bîyo, yew teyri omeşî, nequr da pirû tirm hewa na berd.

Walî vono:

-La keyxerepîyaye! Qey senê teyri meyîtî hewa nona bena? Çîyo inahewa senê beno?

Lajek vono:

-Willay walî mi, teyri hewa na, berd; tabit veng mend, mi zî girewt ez omewo.

Qatirçî şûno.

Keyneki vona:

-Bawo, mi rî çataldê rayeron di yew wede verazi û binê yey biki aşxone.

Walî de rî yew wede virazeno, binê yey zî keno aşxone. Keyneki ser o vindena, kom ki ome şî non dona bede (ey), bede persena û şûno.

Ya xizimkaron ra persena vona:

-Eyeleyda (gedeyîya) xo ra heyonî êro, şîa çîna dîyo, mi ra vajî!

Yew vono:

-Willay ez xo rî eyel bîyo, ez şîyo bizêkon dir; ez pîl bîyo , ez şîyo mi xizimkarey kerdi.

Tewna vono:

-Ez eyel bîyo mi bizêkî berdî çere, ez pîl bîyo mi citi kerdi. Hergû yew yew hewa vono.

Ina hew yew kor û yew topal, mevajîDîyarbekir di eşnawenî ki yew tekka abîya; kom şêro weyra nonê xo weno û rakuwno. Kor û topal vonî: De ma heyonî yerey inî berê Wele Comîy (Ulu Camîyî) ver di destê xo akenî, ponj qurîşî perey ma dest nêkuwnî. Hadî ma pirû dî xo rî şêrî weyra.

Wirdî pîya wardenîşûnî, ha witîya ha weyra, ha witîya ha weyra, seki bêrî fekê Berayîy (namê yew cayî). Weyra mexreb pede yeno, rayer şaş kenî. Qayme ginenî, seki şêrî Lewedê Salî (namê yew cayî), weyra xo rî qelebînî. Nimajî dîna zelal bena, ewnînî nûr û dûra xo. Veynenî ki seki Wişkila di yew baxçe wo, heme tewir ra dar aseno û yew bîna zî ha ver da.

Lajeko topal korî ra vono:

-Willay yew şêlik ha ma ra ver. Ma xo rî şêrî weyra persî, mela ma bonder bîy rayer kura wo. Ma rayerê xo veynî û şêrî.

Têrey kuwnî şûnî ki çi tihom ki dîna di xeleq bîyo ha baxçe de wo. Şûnî ay bonî ra geyrenî ki bon ha xir û xalî yo, çewek tede çinî yo. Vonî “hella hella! İno çi halo? Wayerê inî baxçeyî û inî bonî çinî yo?”

Weyra roşenî. Topal korî rî ra vono:

-Bê ma xo binimnî. Wayerê inî baxçeyî miheqeq yeno, warey inî baxçey keno.

Şûnî bindê yew dirriki di xo nimnenî. Ewnînî ki di hebî teyrî omeşî yew hewzi het. Teyron xo bone (rut) kerd û aya hewzi di xo şit. Dima, şîy binê yewna dirriki ra yew tabit kaş kerd vet û yew dari ra yew pel qerefna, berd pîrnosê yey ver; ayo meyît bi gonî. Pîya şîy zerredê a bîna. Topal korî ra vono hal û hewal ona wa. Vono:

-Korew, hela vengê xo meki, ma vindî; ma veynî deray se bena.

Teyron eki zerredê bîna di se kerd çî kerd, hewna omey teber. Pew pel berd vinîya yey ver, hewna merd. Hewna dekerd tabit, berd binê dirriki di nimit. Pûstey xo pera girewtî, pel da xo û firay şîy.

Kor û topal şûnî çetaldê rayeron, ewnînî ki yew bîna ha çetalde rayeron da. Persenî vonî:

-Cay yew tekka û aşxone ewtîya estî?

Te ra vonî:

-Willay tekka ina ya. Aşxone ewtîya wo.

Kor û topalî gênî benî zerre. Çîy donî bede, mird kenî, te ra vonî:

-Xinimi ha qatê serênî di. Şima gere şêrî weyra.

Yê şûnî weyra. Keyneki te ra persena, vona:

-Hafiz, şima konca ra yî?

Hafiz vono:

-Ma welatê Dîyarbekir ra yî. Ma eşnawit ki şima witîyatekka akerda, ma omeyî. Ma omeyî ki ma xo rî ewtîya çîy bûrî û rakuwî.

Ya vona:

-De bewnî mi ra, ez şima ra yew sewal perseno.

Vono:

-Persi xonimi.

Vona:

-Şima eyaleyda xo ra hetonî ina seeti çina dîyo? Mi rî vajî.

Vono:

Willay, de eyaleyda xo di ma bizêkî çerênayî, golikî çerênayî; ma şoneyey û gawoney kerda. Ma se kerd; ze topal bîyo, ino zî kor bîyo. Ma xo rî şîy berê Wele Comîy ver di vindertî. Ma dest akerd, xo rî parse arê kerd. Ma eşnawit ki ewtîya yew tekka abîya, ma da pirû omeyî. Ma verê Berayîy di rayer şaş kerd. Ma şîy yew kûy sey. Dîna zelal bîy, ma ewnîyayî ki yew baxçe aseno. Ma veyşon zî bîbîy. Ma va “Ma hey şêrî weyra.” Ma xo verra da, ma şîy weyra. Ma ewnîyayî ne omeyox esto ne

zî şeyox. Baxçe di zî çi tihom ki dîna di esto bi. Ma fêkîy xo werdî. Ma awka honiki werdî. Ma heme çî werd, xo mird kerd. Weyra yew hewzi bîy, ma aya hewzi di xo şit, xo temîz kerd. Ma cilê xo pira girewtî û şîy xo binê yew dirriki di nimit. Ma va “Hela ma veynî deray warî inî baxçeyî esto, yeno nê nîyo.” Ma şîy xo nimit, ma dîy ki di hebî teyrî omey hewzi ver di niştî. Pûstey xo veti, xo zit kerd eki di hebî keyne yî. Zit û zilit şîy xo hewzi di şit. Hewzi ra vejîyay, xo zuwa kerd. Şîy binê yew dirriki ra yew tabit vet, girewt ard teber. Yew dari ra yew pel qerefna, berd pîrnosê yey ver; ayo meyît bî gonî, yew xort bi. Têrey kewtî, şîy zerredê bîna di kêf kerd. Wextê yînî ki debî, girewt erd, yew pel hewna berd vinîya yey ver, merd. Hewna dekerd tabit, berd binê dirriki di nimit. Pûstey xo pera girewtî û pel da, şîy.

Xonimi vona:

-Temom. Sew inkay ez vajo “Ma şêrî weyra,” şima zonî şêrî?

Vonî:

-E, ma zonî şêrî.

Nimajî estoron kaş kenî teber, yew heqbe pîrr perey kenî, erzenî estorî ser û wenîşenî. Ay kor û topal zî kuwnî yînî ver.

Xonimi vona:

-Ma şêrî ay cay mi nawnî.

Ha ewtîya ha ewja, ha ewtîya ha ewja, şew pede yena. De keynay walî ya, çe ray nêgeyraya, hewnê yay yeno. Vona:

-Ez hilêkî rakuwno. Ya rakuwna.

Topal korî ra vono:

-Korew, de ya rakewta; bê ma estorî bigirî û wenîşî “yella.” Wardenî estorî gêni û wenîşînî “yella” şûnî.

Xonimi nimajî xo aqîlîna ki ne estori aseno ne zî kor û topal. Ne hewl ne xerab. Vona “Ya Rebbî, ez sekero?” Dona pirû ha ewtîya ha ewja, ha ewtîya ha ewja, rayer gêna şûna. Şûna, şûna ay baxçe di vejîna. Şûna ay hewzi ser o awki wena, toy çîy-mîy wena, vona “Ya Rebbî, ino qederê mi çi xerab o!”

Şûna geyrena, ewnîna ki yew kûşka xir û xalî ha weyra, çewek tede çinî yo. Yena teber, xo nimnena. Hindi veynena ki ay wir dî teyrî vejîyay omeş.

Teyrî yenî hewzi ser o awka xo wenî xo zit kenî, şuwenî. Dima şûnî ay tabiti dirriki ra vejenî, kaş kenî onî duş. Yew dari ra yew pel dera kenî, benî vinîyonî ay meyîtî ver, yû beno gonî.

Xonimi ewnîna te ra ki ay waşteş yay o. Teyrî yey gêni hewna benî bîna, zewqê xo kenî. Zeminê yîni ki debeno hewna onî, yewna pel dera kenî, pîrnosê yey ver, yû mireno. Dekenî tabit û benî binê dirriki di nimnenî, pel donî, fireni şûnî.

Wextonî ki yi şûnî, cenêki zî wardena, şûna aya dari ra yew pel dera kena. Dima tabitî akena, pelî bena vinîya yey ver. Lajek gonî beno. Yê pîya şûnî, bîna di miradê xo şa benî. Lajek vono:

-Bewnî, mi hewna sey verî biki! Nêki ina hew mi hewa nonî benî, şima şe ray mi nêveynenî.

Yew bazin destê yey di beno. Vejeno dono cenêki, vono:

-Eki laş bû, ti inî bazinî deki destê yey, nemey yey zî Şah Îsmayîl pani. Eki teyrî mi berî, yû mi veyneno. La eki keyna bû, xeyrê bazinî çinî yo.

Cenêki hewna dari ra pel dera kena, ona pîrnîkayey ver, yû mireno. Cenêki yey dekena tabit, tabitî zî bena sey verê dekena binê dirriki û şûna xo cay nimnena.

Rojê bîn ewnîna ay wir dî teyron hewna pelî pîya nayî, omeş. Yenî hewzi di xo şuwenî, hewzi ra vejîni şûnî ewnîni tabitî ra. Pê ra vonî:

-Ehe! Willay yewerî tabit akerdo! Tabitî hewa nonî, xo reyra benî. Cenêki teyna monena.

Rojê cenêki temom benî, de rî yew laş beno. Nomê yey Şah Îsmayîl pa nonî. Nomeş mêrdedê yay zî Şah Mehmed o. Gede weyra beno hewt-heşt serre. Wardenovona:

-Lajê mi, ma xo rî ewtîya ra şerî.

Yû vono:

-dayey, pîy mi esto çinî yo? Tu ez kura ra erdo? Tû ez komî ra peyda kerdo?Cenêki vona:

-Lajê mi, pîy tû ino bazin da mi. Va “Eki laj bi, inî bazinî deki destê yey, nomey yey zî Şah Îsmayîl pani. Yû mi veyneno.”

Bazinî gena dekena poê yey û vona:

-Pîy tû şîyo, ma hinî yey nêveynenî.

Wardenî rayer kuwenî, ha witîya ha weyra, ha witîya ha weyra,yenî yew dere. Dere di raştê toy kerron yenî. Kerrey sey yaqutî û mirjonon bereqîyaye yî. Lajê yay vono:

-Willay dayey, ez ha toyîno arê keno, gêno.

Vona:

-Lajê mi, fek te ra vera di! Ti cay yew bela onî ma serî ser. Yû vîst heb arê keno, dekeno yew dismali, rayer kuwnî.

Te ra pey raştî yew şaristonî yenî. Şûnî yew goşedê şaristonî di yew keye ki ha rayerî ser o. Destê xo ber kuwenî, ber abeno, şûnî zerre ki yew cenî ha zerre d’ a. Cenî vona:

-Ya hurmey, şima çi yî, çikare yî?

Xonimi vona:

-Willay dayey, ti may mi, ez keynay tû û ino zî wa tûrnê tû bû. Ma feqîr î, ma xo rî geyrenî. Ma omevî ino şariston di destê xo berê tû kut û omevî zerre ki ti ma rî warey bika.

Vona:

-Bêrî, keynay mi. Mêrdey mi merdo, ez cenîya vîya wo. Key cenêki di monenî.

Nomey cenêki Fatma wo. Cenêki bi xo zaf rind a. Walîy ay şaristonî zî zerri devista Fatma, vono “Gere ti mi bigî ra.” Ya zî vona “Ez tû nêgêno.”

Yew roj wezîr ewjayon ra geyreno, Şah Îsmayîl zî pey ay kerron berî ver di kay keno. Wezîr yey veyneno. Şûna padîşayî ra vono:

-Tûnê yay ha berî ver di pey kerron kay keno, kerrey yey sey ebirsimî (îpegî) bereqînî.

Padîşa erşaweno ay lajekî dono ardiş, perseno vono:

-Tû iney kerrey kura ra erdî?

Vono:

-Ay dere ra. Dere ha pîrr o.

Padîşa vono:

-Ti şînî ma rî inahewa da-vîst heb kerron bîyarî?

Şah Îsmayîl vono:

-E.

Padîşa vono:

-Şo bîyeri.

Yû şûno keye ra ay kerronê xo gêno ono, dono padîşay. Dima şûno keye, may xo ra vono:

-Dayey, willayay kerrey ki mi xo dir erdî padîşay mi ra waştî, mi day yey.

May yey vona:

-Lajê mi, mi tû ra nêva “Ti pey kerron yew bela onî ma serî ser?”

Te ra pey padîşa wezîrî erşaweno, vono:

-Ti gere înon ra vîst hebna bîyerî! Şah Îsmayîl Fatma ra vono:

-Ez xo rî se kero?

Fatma vona:

-Estorê mêrdedê mi ha axur di beste wo. Wenişi û şû de rî bîyeri. Şah Îsmayîl kalmey xo besteno, heqbey xo gêno, estorî wenişeno, dono pirû şûno. Geyreno, geyreno welhasilî nêveyneno. Duşmiş beno vono “Înî kura bîy!” Peynî di ay derî veyneno. Ay kerron ra dekeno heqbey xo, pîrr keno, erzeno estorî ser, şûno şariston.

Wezîr yeno vono:

-Ti omeyî? Padîşa tû wzeno.

Wardeno şûno padîşay het. Padîşa vono:

-Ti oameyî?

Vono:

-Ez omewo.

Kerronê bereqeyayon dono bede, vono:

-Ho tû rî vîst heb nê, hîris heb!

Zemon tede şûno. Gede hinî beni xişin. Padîşa xeberi erşaweno vono:

-Şah Îsmayîl, ez yew çî tû ra wazeno;ti onî bîyari, nêki ez serey tû dere keno.

Vono:

-Ti çî wazenî?

-Vono:

-Gere ti şêrî mi rî cenîyê şaşadê perîyon bîyarî!

Vono:

-Cenîya paşadê perîyon çina ya? Çi ca d' a? Ez çî zono. Yeno keye, may xo ra vono hal û hewal ona wo.

Vono:

-Dayey, padîşa mi ra vovo "Gere ti şêrî mi rî cenîya padîşadê perîyon bîyarî."

May yey vona:

-Lajê mi, cenîyê paşadê perîyon damêrîya tû ya, la perî ya. Ti kura veynenî, ti kura ra onî? Mi tû ra nêva "Înî kerron meyeri, ti ma rî dejwa erînenî." Tû erdî!

Şah Îsmayîl wardeno kalmey xo besteno, estorê xo wenîşeno şûno.

Şûno, şûno yew şarîstonî reseno. Ewnîno ki şarê ay şarîstonî yew hewa xemêr o, yew hewa xemêr o! Perseno vono:

-Qey se bîyo? Çi esto, şima ona xemin î?

Vonî:

-Dêwî omeyî û keynay walîdê ma berda.

Vono:

-Konca, berda kura?

Vonî:

-Ino rayer ra berda yew kû.

Wardeno dono pirû şûno. Şûno yû û ay dêwî yemno gênî. Dêwî yey tepîşenî benî ki ay bazin ha destê yey de wo. Bazin ra yey şinasnenî, vonî:

-Ooo, ino lajê Şah Mehmedî yo!

Tede lebîyenî, vonî:

-Heyronê tû bû, keyna beri, ti çina wazenî beri.

Keyna te ra gêno ki şêro, vonî:

-Ti se ra şûnî?

Vono:

-Ez şûno cêna paşayê perîyon ono.

Vonî:

-Cenêya paşayê perîyon? Paşay perîyon Şah Mehmed, pîy tû wo! Aya keyna beno teslîmê pêrdê yay keno, şûno key.

Yew dêw zî yeno berê yey ver di vindeno, von:

-Ti şû, ez inî berî ver di vindeno, ez nêverdono yew gonî bêro zerre. Wezîr yeno, ewnîno ki yew dêw ha berî ver di wo. Şûno padîşay ra vono:

-Padîşay mi, yew dêw ha berî ver di wo û yû zî nêaseno.

Şah Îsmail dono pirû şûno. Ha ewtîya ha ewja, şûno yew mergi. Vaşî dona çûk ro û yew kûşki zî ha ver de viraşta ya. Estorê xo vera dono mergi. Estor ha çereno, yû hindi veyneno ki kûşk ra yew vejîyêno yeno, vono:

-La ez gonî bû û ti bêrî estorê xo vera dî mergi, biçereynî!

Vono:

-La ez reyon o, estorê mi veyşono; mi vera dawo, wa bineyki biçero. Toy vaş bûro se beno? Ez reywon o, ez şûno.

Vono:

-Nê, ez qebul nêkeno!

Wir dî gulaş gênî. Heta yerey yew nêşêno zorê ay bînî bero. Mexreb beno, pê ra vonî “Ma nimajî hewna gulaş gênî.”

Ay dono pirû şûno keye. Şah Îsmayîl zî dima şûno. Ay vono:

-Ti mey!

Yû vono:

-La ez se ra şêro?

Neysene, wir dî şûnî rûşenî, nonê xo wenî. Ay şûno yew wede di rakuwno, yû zî yew wede di rakuwno.

Nimaj beno, hewna cilonê cengî pera gênî, yenîay meydon di gulaş gênî. Şah Îsmayîl yey fînenî, kalme milê yey ser nono, yû sêney xo akenû, vonû:

-Bewnî, ez cenî yo; ez ey tû, ti zî ey mi bi! Ewnîno ki raştî cenî ya, ser ra wardeno.

Vona:

-Ti se ra şûnî?

Vono hal û hewalê mi inahewa wo.

Vono:

-Ez geyreno cenîya paşadê perîyon. Vona:

-De şû. Ti ki daştî omeyî, bê mi zî xo dir beri.

Dono pirû şûno.

Şûno yew deşti ki çayîr dêre û dengiz o, awki zaf a. Estorê xo vera dono. Ewnîno ki di tenon xo cor di vera dawo, ha yenî. Yenî vonî:

-Qey teyr teyrey ba xo nêewtono bêro ina mergi, ti kom î, ti senê yenê ina mergi di estorê xo çerînenî?

Yê û yû heta yerey gulaş gênî. Aynon ra yew vono:

-Wey, wey! Ma rî vonî lajê Şah Mehmedî!

Yû vono:

-Mi ra zî vonî Şah Îsmayîlê Şah Mehmedî! Şon di cê ra aqitînî, vonî “Ma nimajî hewna bêrî.”

Ay wir dî şûnî keye, pîy yînî vono:

-Şima se kerd?

Vonî hal û hewal ona. Vonî:

-Yewî estorê xo erd, mergi di çerêna; ma şî bede, ma gulaş girewt.

Ma va “Ma eyelê Şah Mehmedî yî” yey zî va “Mi ra vonî Şah Îsmayîlê Şah Mehmedî.”

Şah Mehmed vono:

-Lajê mi, ay birayê şima wo!

Nimajî wardenî, tê rey kuwnî, yenê deşti. Şah Mehmed bazinê yey ra ewnîno, zono ki raşt lajê yey o, vono:

-Zonî ti lajê min î!

Weyra pê şa benî. Kêf û halê yemno persenî. Şah Mehmed vono:

-Lajê mi tû xeyr o, ti çi geyrenî?

Vono hal û muşkulatê mi inahewa wo. Vono:

-Baba, ez û may xo şîy yew keye. Ma miqayt kerdî, ez bîya pîl. Yew walî ma esto. Mi ra va “ Gere ti mi rî cenîya paşadê perîyon bîyerî.” May mi zî mi ra va “Cenîya paşadê perîyon damêrîya tû ya.”

Vono:

Lajê mi, çîy nêbeno!

Aya şew weyra benî. Rojo bîn yew putê onî rûnenî, şûnî ser. Perîy yew şeyti donî pirû, berî ver di peye benî.

Yû pîy xo û aya keynaya ki deşti di pawebî yey venderta bî beno keye. May yey yîni veynena, xeberi erşaweno padişayî rî, vono:

-De bê! Cenîya paşay perîyon damêrîya min a, mi erda; de bê bigîri! Paşa û wezîr pîya yenî, tedir lebîyenî. Şah Mehmed lajê xo ra vono:

-Lajê mi, ina damêrîya xo ra bipersi; eki zerrîya yay esta, inê bênomisî gêna sêw, beder di. Nêki yew kalme milde yay ser ni.

Şah Îsmayîl vono:

-Ti inê bênomisî gêna, nêgena? Ina çend serrî ya belay xo tû sawito.

Ya vona:

-Lajê mi, willay ez nêgêno la ez qaydê xatirê tû gêno.

Marey yay de rî birnenî. Yû û pîy xo zî donî pirû şûnî keye. (Gunduz, 2009:123-139)

2.7.2. Munitişê Dehkera

- Yew şahê Îranî est o û hîrê hebî lajî yî est î.
- Babîyê înan, înan nêzewecneno.
- Şinê çarşî ra her yew zebeşe genî û anê danî wezîrî
- Wezîr beno dano padişayî vano; lajanî to inê ardî, manayê înan çi yo.
- Zebeşan şeqnenî, o verîn zerreyê eyî vîreto nêwerîyeno. O diyînê nîme werîyeno nîmeyo bîn nêwerîyeno. O hîrên zî tam wextê werî de yo.
- Padişa lajanê xu ra vano; ez zana şima zewaj ê. Şerê yew şaristan yew padişayî bivînê wa hîrê hebî keynayê eyî bibî. Ez şina şima rê wazeno.
- Hîrê birayî şinê yew walî vînenê, hîrê hebî keynayî eyî est î.
- Wirdî birayî pîlî keynayanê pîlan genî. Keynaya qije pîyê xu ra vana; şertê xu înan ra vaje birayo qije gera mi het de bimano.
- Birayo qij şino wadeyê xu, senî linga xu erzeno zerreyê berî cade mireno.
- Walî vano; de bêrî ma inê tirmî bierşawe Îran. Teslîmê yew bazirganî kenê vanî; ber Îran teslîmê padişa biker.

- Bazirgan di-hîrê rojî ra pey verê yew awe de vindeno, tabut qatirî ser ra ano war mola dano.
- Yew teyr yena meyîtî kena xu feka û şina.
- Bazirgan ageyreno yeno walî ra vano; hal hewal ina wo.
- Keyneke pîyê xu ra vana; bawo, mi rê çetalde rayîran de mi rê yew oda virazi û binê yê zî biker aşxane.
- Walî yew wade virazeno binê yî zî keno aşxane.
- Kam yeno nan weno, keyneke persena vana; şina gedeyîya xu ra hetana ewro çî dîyo mi rê vajî.
- Yew kor û yew topal eşnawenê ke ina yew ca abîyo, her wext wer dîyeno. Wirdî zî kewnê rayîr şinî.
- Şinê resenî yew baxçe her tewir dar û fêkî tede est o û yew ban zî est o.
- Ban de geyrenî kes te de çîn o. Vanî; ma xu tîya de binimne miheqeq wayîr yeno.
- Ewnîyenî ke di hebî teyrî ameyî, şîyê yew hewzi de xu şit. Dima şîyê binê yew dirrike ra yew tabut kaş kerd û yew dare da pel qerefna, berd pîrnika meyîtî ver, meyît bi gonî. Pîya şîyê zerreyê ê banî.
- Topal, korî ra vano; hal mesela îna wa. Vengê xu meker ma biewnî se beno.
- Teyr û merdim bane ra vecîyenî, teyr reyna pel benê verê pîrnika merdimî, merdim reyna mireno, teyr merdimî kenê tabut erzenê binê dirrike û fir danî şinî.
- Kor û topal şinê resenî aşxane. Ina mesela keyna ra vanî.
- Keyna vana; şima zanî şêrî o ca. Eyî vanî; e ma şî. Pîya kewnê rayîr şinî.
- Rayîr de keynek rakewna. Topal korî ra vano; bê ma astori wenişi û ma şî.
- Keynek wirzena kes çîn o. Şina geyrena o baxçe û ban vînena, şina te de geyrena kes çîn o. Xu nimnena.
- Keynek ewnîyena di teyrî ameyî hewzi de xu şit û şîyê o tabut kaş kerd, meyît te ra vet yew pel berd vera pîrnika eyî merdi bi gonî. Pîya şîyê zerreyê banî. Yew mude ra pey yew pel benî pîrnika eyî merdim mireno. Meyîtî erzenê tabut kenê binê dirrike ra û pel danî şinê.

- Keyneke zî yew pel te ra kena bena pirnika meyîfî, merdim beno ganî. Pîya benî şa.
- Merdim vano; mi reyna zê verî biki, nêki ina hew mi hewa nanî benî şima çî ray mi nêvînenî.
- Merdim yew bazîn xu deste ra vejeno dano keynek vano; eki laj bo, ina bazîn deki destê yî, nameyê eyî zî Şah Îsmayîl pane. Teyr bi berzî o mi vînenî.
- Rojo bîn teyrî yenî ewnîyenî ke yewî tabut akerdo. Merdimî hewa nanî benî.
- Rojê cinî tamam benî ci rê yew laj beno. Nameyê eyî Şah Îsmayîl nana pa. Nameyê pîyê lajekî zî Şah Mehmed o.
- Laj beno hewt-heşt serre dadîya xu ra perseno; babîyê mi kam o?
- Dadî vana; ino bazîn pîyê tu da mi, va; eger lajê bi ino bazîn dest ker, o mi vînenî.
- Kewnê rayîr şinê vera yew derê de kerreyî zey yaqutî bereqîyayî vînenî.
- Laj vano; dayê ez inê kerran ra tayîn geno.
- Şinê resenî yew şaristan. Şinê berê yew keyeyî, wayîrê keyeyî vana; şima çî kesî, çî geyrenî. Xanim vana; ez bena keynaya to ino zî tornê to, ti ma qebul biker biger zerre.
- Nameyê wayîrê keyeyî Fatma ya. Fatma zaf rind a. Waliyê şaristanî ti ra vano; gera ti mi bigerî. Fatma zî vana; ez to nêgena.
- Rojêk wezîr kerrayan Şah Îsmayîl de vînenî. Şino padîşayî ra vano; Tornê Fatma de kerreyî estê zey birsîmî bereqînê.
- Padîşa, Şah Îsmayîl dano ardiş. Vano to inê kerreyî çara ardê, ti şinê davîst hebîna mi rê anê.
- Şah Îsmayîl şino keye dadîya xu ra vano; padîşayî mi ra kerrayî waştî.
- Dadîya Şah Îsmayîl vana; lawo mi to ra nêva ti pê ay kerreyan yew bela anê ma ser.
- Şah Îsmayîl şino dere de heqbeyê xu keno pir kerran û nişeno astorê xu ageyreno şaristan. Beno dano padîşayî.
- Serrî derbaz benê Şah Îsmayîl beno gird. Padîşa xeber erşaweno vano; ez to ra yew çî wazeno, ti anê bîyar, nêke ez sereyê to tera keno.

- Şah İsmayîl şino keye vano; dayê padîşayî mi ra vato, gera ti şêrî mi rê cinîya paşayê perîyan bîyarî.
- Dayî vana; cinîya paşayê perîyan demarîya to ya, la perî ya. Ti çara anê?
- Şah İsmayîl nişeno astorê xu şino yew şaristan. Şarê ê şaristanî zaf xemgîn o.
- Perseno; çi est o, şima îna xemgînê?
- Eyî vanî; devî ameyî keynaya walî ma berda.
- Şah İsmayîl kewno devan dima, o yo yew dev yewbînan genî. Dev bazîn ra şinasneno, vano; ino lajê Şah Mehmedî yo!
- Keyna ti ra geno ke şêro, vanî; ti şinê ça? O vano; ez şino cinîya padîşayê perîyan ano.
- Dêvî vanê; padîşayê perîyan pîyê to yo.
- Keyna beno teslîm keno.
- Şah İsmayîl kewno rayîr şino raştê yew koşkî yeno, astorê xu merge de giredano çerîneno. Wayîrê koşkî yeno vano; to çi ra astorê xu tîya de giredayo. Gulaş genê yewbînan de. Şah İsmayîl yî fineno, kalme milê yî ser nano. O sîneyê xu akeno vano biewnî cinîya.
- Cinî vana; ti se ra şinê? O vano; hal-hewal ina yo.
- Şah İsmayîl şino yew deşti, her ca çayîr zey dengizî yo. Astorê xu vera dano çerîneno.
- Di tenî yenî vanî; teyr teyrîya xu nêeftano bêro tîya, ti tîya de astorê xu çerînenî. Gulaş genî, o yew; ma rê vanê lajê Şah Mehmedî. O zî; mi ra zî vanê Şah İsmayîlê Şah Mehmedî!
- Wirdî şinê keye pîyê înan perseno; şima se kerd? Yî vanî; Hal –hewal ina wo.
- Şah Mehmed vano; o birayê şima yo.
- Şah Mehmed ewnîyeno bazînê eyî ra, rašta lajê ey o.
- Şah Mehmed perseno; ti çi geyrenî?
- Şah İsmayîl vano; yew walî ma est o, mi ra vato gera ti mi rê cinîya padîşayê perîyan bîyarî.
- Rojo bîn yew poste ronênî nişenê ci. Perî yew danê piro vera berî de peya benê.

- Padîşayî rê xeber erşawenî vanê; cinîya padîşayê perîyan ameya.
- Padîşa yeno. Şah Mehmed lajê xu ra vano; de ina demarîya xu ra pers biker inê bênamusî gena yan nêgena.
- Aye vana willay ez nêgena la ez qey xatirê to gena.
- Şah Îsmayîl û pîyê xu şinê keye.

2.7.3. Motîfê Şah Îsmayîl

1. **Motîfê Zebeşî:** Hîrê lajî padîşayê sekenê nêkenê babî înan nêzewecneno. Hîrê hem lajî şinê her yew zebeş genî benê danî babîyê xu pê nîyetê xu ci rê belî kenî. *“Hindîya verêni şeqnenî ki zerreyê yay bîyo se gêrmî, heremîyaya, nêwerîna. Ey dîyini şeqnenî ki nêmwewo yew werîna, nêmwewo yew nêwerîna. Ey hîrini şeqnenî ki tam wextê yay ê werdîşî yo.”* (Gunduz, 2009:123). Manayê inî hîrê zebeşan lajo pîl îna vano: *“Ez hinî zewajî ra kewto, wextê mi vîyerto. Ino bîn zî ha-ha vîyerenno. La ino şinik hewlê yeyê zewajî yo.”* (Gunduz, 2009:123).
2. **Motîfê Mergî:** Birayo qij bi şert keyeyê keyna de maneno, wirdî birayê pîl şinê keye. Birayo qij şew şino wadeyê senîka linga xu erzeno zerre mireno. Hîkaye mergî birayo qijî ser bena hîra. *“Linga xo erzeno dîrda (zerreyê) berî, ca di mireno.”* (Gunduz, 2009:124).
3. **Motîfê Teyr:** Bazirgan meyît geno hetê Îranî ya, rayîr de verê yew dereyî de mola dano, arisyeno. Hendi vîneno ke yew teyr nequr da meyît ro na hewa berd. *“Hindi dîy ki yew teyri omeş, nequr da pîrû, ayo meyît girewt hewa na û tim şîy.”* (Gunduz, 2009:125). Kor û topal benê vîn şinê yew baxçe de arisyenî û yew ca de xu nimnenî vanê ma biewnî wayîrê baxçî kam o, çî kes yeno, ewnîyeyenî ke: *“Teyron xo rut kerd û aya hewzi di xo şit. Dima, şîy binê yewna dirriki ra yew tabit kaş kerd vetû yew dari ra yew pel qerefna, berd pîrnosê yey ver; ayo meyît bi gonî. Pîya şîy zerredê a bîna.”* (Gunduz, 2009:12). Keynek kor û topalî ra eşnawena tabit ho filan ca de. Keyna kewna rayîr şina tabut akena, meyît Mehmed Şah o, zey teyran yew pel bena pîrnika eyî beno ganî, pîya benî, merdim vano; mi reyna berz tabut eger teyr fam bikerê mi benê ti çiray mi nêvînena. *“Rojo bîn ewnîna ay wir dî teyron pelî pîya nayî, omeşî. Yenî hewzi di xo*

şuwenî, hewzi ra vejîni şûni ewnîni tabitî ra vonî: Ehe! Willay yewî tabit akerdo! Tabitî hewa nonî, xo reyde benî.” (Gunduz, 2009:131).

4. **Motîfê Aşxane:** Wexto ke meytê lajekî teyr kenê xu feka benî, keynek semedê vînayîşê meytî babîyê xu ra vana; çetaldê (çatrayîr) rayîran de mi rê yew aşxane virazi. Raywanî yenî aşxane de werê xu beleş wenê, keynek ti ra persena; şima qijîya xu ra hetana inkê çi dîyo, çi eşnawito mi rê vajî! Ino tewir pê cayê meytî tesbît kena. “*Walî de rî yew wede virazeno, binê yey zî keno aşxonê. Keyneki ser o vindena, kom ki ome şî non dona bede (ey), bede persena û şûno.*” (Gunduz, 2009:126).
5. **Motîfê Pelî:** Hikaye de teyr meytî benî yew ca de binê dirrike de nimnenî. Wexto ke yenî yew ca dare ra yew pel qerefenenî vera pîrnika meytî beno ganî, reyna benê vera pîrnika meytî mireno. “*Yew dari ra yew pel qerefna, berd pîrnosê yey ver; ayo meytî bi gonî, yew xort bi... Wextê yîni debi, girewt erd, yew pel hewna berd vînîya yey ver, merd.*” (Gunduz, 2009:129).
6. **Motîfê Bazîn:** Keynek şina meytê mêrdeyê xu vînena, pel bena pîrnika eyî beno ganî. Merdim destê xu ra yew bazîn veceno dano cinîya xu vano eger yew lajê ma bibo, ina bazîn destê eyî ker o mi vîneno. “*Yew bazîn destê yey di beno.. Eki laj bû, ti inî bazîn deki destê yey...Eki teyrî mi berî, yû mi veyneno.*” (Gunduz, 2009:131). Şah Îsmayîl û devî yewbînan genî, devî destê eyî de bazîn vînenî şinasnenî. “*Dêwî yey tepîşenî benî ki ay bazîn ha destê yey de wo. Bazîn ra yey şinasnenî, vonî; Ooo, ino lajê Şah Mehmedî yo!*” (Gunduz, 2009:135).

2.7.4. Şah Îsmayîl de Arketîpî

2.7.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.7.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Hikayeya Şah Îsmayîl hetê arketîpan ra zaf dewlemend a. Merhelayê cîyabîyayîş, macaraya verîn de ma Şah Mehmedî (pîyê Şah Îsmayîl) ser o vîndenî, Ino proses de qehreman semedê anîma kewno macera. Maceraya diyîn de zî lajê Şah Mehmedî Şah Îsmayîl ser o vîndenî. “*Raywanîya mîtolojîk – macera kewtiş – ina merheleya vêrîn qehremanî erzena macera û merkezê ruhê eyî siniranê toplumî ra gena bena mintiqayêka nêzanayî ino şîyayîş qederê qehremanî belî keno*” (Campbell,

2010:72). Hîkaye de hîrê lajî şahê Îranî estî, hîrê heme têreyra vanî ma zewecîyenî. Şah erşaweno vano; şerê xu rê hîrê keynayê yew padîşayî bivînaynê ez şima rê wazeno. Şinê wirdî birayî pîl cinîya xu genî ageyrenî labelê padîşa (pîyê keyna) birayo qijî ra vano; gera ti mi het de bimanî. Birayo qij (Şah Mehmed pîyê Şah Îsmayîl) şewa verîn mireno. Teyrî meyîtî kenî xu feka benî. Semedê Şah Mehmedî tîya de merhelaya verîn qedîyena. Her çendêk Şah Mehmed bimiro zî ma merheleya pêşayîşî de reyna ganîbîyayîşê eyî vînenî.

Maceraya diyîn; Şah Îsmayîl dadîya xu ra beno, emrê eyî reseno hewt-heşt serrî dadîya xu de rê welatê xu ra kewnê rayîr şinê yewna welat. Ina macera semedê Şah Îsmayîl persê ke binhişmendîya eyî de wextê vînayîşê cewabano zî. *“Dayey, pîy mi esto, çonî yo? Tû ez kura ra erdo? Tû ez komî ra peyda kerdo?”* (Gunduz, 2009:131). Şubheyê ke zerrîya Şah Îsmayîl de ravîyarneno. Qehreman reseno yewna welat û maceraya verîn tamam bena.

2.7.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Ina merhela de tikî manî kewnê qehremanî ver. Semedê temambîyayîşê peşayîş gera inî manî serkewte bivîyarê. Serkewte vîyartişê inî manîyan, qehreman proseyê xubîyayîş tamam beno. Proseyê xubîyayîş ekserî pê şîyayîşê yew cayo nezanayî temsîl beno. Ino ca şertê bêhesab estê. Proseyê xubîyayîş beno ke yew merhelaya vilabîyayîş bo.

Şah Îsmayîl û dadîya xu şaristanê xu ra kewnê teber, rayîr de vera yew dereyî Şah Îsmayîl kerrayanî beriqnayê vînenî arêkeno. Dadîya eyî ti ra vana; lajê mi arêmeke ti pê înan yew bela anê ma ser. Rojêk wezîr Şah Îsmayîl de kerran vînenî şino padîşayî ya vano. Padîşa emir keno Şah Îsmayîl şino huzurê padîşayî. Padîşa ê kerreyan ti geno. Rojêna padîşa Şah Îsmayîlî ra vano gera ti ê kerreyan ra reyna mi rê bîyarî. Şah Îsmayîl nişeno astorê xu şino geyreno kerreyan arêkeno ano dano padîşayî. *“Te ra pey padîşa wezîrî erşaweno , vono; ti gere înon ra vîst hebna bîyerî!”* (Gunduz, 2009:133). Şah Îsmayîl waştîşê padîşayî ano ca labelê waştîşê padîşayî nêqedîyenî. Şah Îsmayîl, zorbayîya padîşayî ver bes nêkeno, bi qerardarî ano ca.

Şah Îsmayîl beno xort û tamam. Padîşa xeber erşaweno vano; ez to ra yew çî wazeno, ti ca nêarî ez sereyê to tira keno. *“Gere ti şerî m rî cenîya paşadê perîyon bîyarî!”* (Gunduz, 2009:134). Hîkayeyan de qehreman vera manîyan de beno

muhtacê yardimê tikî esteneyan yan zî kesan. Şah Îsmayîl nêzano cinîya padîşayê perîyan kam a, ça bena. Şino keye dadîya xu ra vano; hal meseleya padîşayî ina ya. Dadîya eyî ti ra vana cinîya padîşayê perîyan damarîya to ya. Şah Îsmayîl bi yardimê dadîya xu kewno rayîr şino geyreno cinîya padîşayê perîyan. Merhelayê resayîşî de her manî gera bêro vîretiş. “*Wardeno, dono pirû şûno. Şûno, yû û ay dêwî yemno gênî.*” (Gunduz, 2009:135). Şah Îsmayîl reseno babî xu Şah Mehmedî, bi vîretişê manîyan merhelaya resayîş (pêşayîş) tamam bena.

2.7.4.2.1. Arketîpê Versî

Arketîpê versî, ters û endîşeyê însanî ra yew arketîp a. Versî cuyayîşê însanî ser muhîm derece de tesîr verdena. Rayîrê xubîyayîş de qehreman cuwa ver versîya xu de pêvergînenno. Qehreman versîya xu de pêvernêgîno raywanîya xu tamam nêbena.

Hîkayeyê Şah Îsmayîl de raywanî çetîn vîrena. Çimkî yew çend versî est ê. Raywanîya qehremanî de manî benê û kenê derg. Hîkaye de padîşah, wezîr, devî, yew keyna û di tenî arketîpê versî yê.

Rojêk wezîr Şah Îsmayîl de kerreyanê bereqnayan vînenno şino padîşayî ra vano, padîşa emir keno Şah Îsmayîl şino vera padîşayî. Padîşa ti ra vano; ti şinê mi rê inan ra anê. Şah Îsmayîl çiqas ano padîşa reyna wazeno, çimkî padîşayî de hîssê nemirdbîyayîş û xayîntî est î.

Yewîna arketîpê versî zî dev o. Şah Îsmayîl pîyê xu dima geyreno, devî kewnê rayîrê eyî tede mucadele keno. “*Wardeno, dono pirû şûno. Şûno, yû û ay dêwî yemno (yewbînan) gênî.*” (Gunduz, 2009:135). Yew keyna û diyîna tenî zî rayîr de şah Îsmayîl rê manî benê tede mucadele kenî. Hîkaye de arketîpê versî pê înan sembolîze benê, îne mucadeleyî qehremanî hîna peşînenî.

2.7.4.2.2. Arketîpê Anîma-Anîmus

Cinî û camêrd, camêrd û cinî yew ê. Yew nêbo o/a bîn nêmcet o/a, muhtacê/a tamam bîyayîşo/a. Anîma û anîmus, hişmendî ra teber kolektîf sembolê pêroyî yê. Hîkaye de Şah Mehmet û di birayê xu semedê zewacî şinî yew paşa yo wayîrê hîrê keynayan. Di birayê eyî cinîya xu genî ageyrenî, Şah Mehmet o ca de maneno labelê dora verîn anîmaya xu de nêresenî yewbînan mireno. “*Keyneki berî akena. Veynenî ki mêrik ha berî ver di merde kewto wo.*” (Gunduz, 2009:124). Şah Mehmedî alemê

ruhan de teyrî pê yew pel kenê ganî û reyna pê pelî mirênenê. Xeybî de yew perî de zewecîyeno. Şah Îsmayîl beno pîl dima geyreno pîyê xu vînenê, pîya ageyrenî Şah Mehmed anîmaya xu ya verîn de resenî yewbînan. Paşayê welatî zî cinîya şahê perîyan (cinîya Şah Mehmedî) de zewecîyeno.

2.7.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana

Şah Îsmayîl wexto beno pîl dadîya xu ra perseno; babî mi kam o, to ez kamî ra peyda kerda. Vera inî persan de dadîya eyî Şah Îsmayîl gena kewnê rayîr şinê yewna welat, Şah Îsmayîl babî xu meraq keno. Ina teynayî de gera yew ardimkarîya înan bikero yanî ferdo zana, bivecîyo werte. Şaristano xerîb de keyeyo ke ho rayîr ser o, ber kuwenî, ber abeno, cinî ra vanî kesê ma çîn o, ti ma qebul kena, ti ma miqata bena? “*Bêrî, keynay mi. Mêrdey mi merdo, ez zî cenîya vîya wo. Nomey cenêki Fatma wo.*” (Gunduz, 2009:132).

2.7.4.3. Agêrayîş

Qehreman, raywanîya xu ya bi serkewte yan zî mexlub tamam keno. Qehreman ina raywanî de proseye xubîyayîş de têver yeno.

Raywanîya Şah Îsmayîl zaf kezeletî de vîrena. Arketîpê versî kewnê ver hemîn de zî mucadele keno û îmtîhanan vîreno. Inî hedîseyî Şah Îsmayîl peşnenî û hina hêzdar beno. Şah Îsmayîl şino yew mergi di astorê xu çerînenê, di tenî yenî vanî; teyr teyrîya xu nêeftano bêro tîya ti astorî çerînenî. Yewbînan de gulaş genî labelê kes kesî nêşkeno bero, cîya benî vanê ma siba dewam kenî. Şinê keyê pîyê xu ra vanî hal meseleya ma ina ya yew lajekî de ma gulaş girewt ma va ma rê vanê lajê Şah Mehmedî, eyî zî va mi ra zî vanê Şah Îsmayîlê Şah Mehmedî. Şah Mehmed vano: “*Lajê mi, ay birayê şima wo!*” (Gunduz, 2009:138). Roco bîn wirzenê şinê Şah mehmed bazîne eyî vînenê raştalajê yî wo. “*Aya şew weyra benî. Rojo bîn yew pûste onî rûnenî, şûnî ser. Perîy yew şeyti (şewti) donî pirû, berî ver di peye benî.*” (Gunduz, 2009:138).

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Babîyê Şah Mehmedî vano xu rê yew keyna vîne ez to zewecneno, ina ser o Şah Mehmed kewno rayîr. Şah Îsmayîl zî semedê vînayîşê babî xu kewno macera.	Şah Îsmayîl semedê vînayîşê pîyê xu kewno yew raywanî ina raywanî de zaf zorî û manîyan vîreno îmtîhanê xu tamam keno.	Şah Îsmayîl babî xu Şah Mehmedî vînenno, Şah Mehmedî zî reseno animaya xu.
Arketîpê Versî	Padîşah, Wezîr, Devî, Yew Keyna, Di Tenî	
Arketîpê Anîma	Keynaya Padîşayî, Perî	
Arketîpê Anîmus	Şah Mehmed, Şah Îsmayîl	
Arketîpê Ferdo Zana	Fatma (Cinîya Vîya)	

Tablo 7: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şah Îsmayîl

2.8. KEYNAYÊ ŞIWANEYÎ Û PAŞA DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.8.1. Metnê Keynayê Şiwaneyî û Paşa

KEYNAYÊ ŞIWANEYÎ Û PAŞA

Yew bî yew çinê bî. Homayî pîlêrî yew çinê bî. Padîşayê yew dewlete bî. Emrê ci şîbî hîris la hema nêzewecyabî. Padîşa wezîrê xwu ra vano: “Hela di war û wetenê ma de biawnî, keynekêka zana çinê ya, mirê biwaze.” Wezîr wirzeno, saray ra kono teber û bi aşman warê xwu de geyreno. Salixê keynayê şiwani wezîrê rê yeno dayiş.

Wezîr zaf şino tay şino rastê heni keyan yeno. Hawnêno ke keynekêke hanî ya rûniştîya, xeberî dana û new des hebî keynayî zî goşdarî caye kenê. Wezîr di zerrey’ xwu de vano: “Keyneka ke salixê caye hame dayiş go ena bo.” Xeberdanê keyneke qedêno û keyneke wirzena we, hetê keyey’ xwu wa şina. Wezîr dano dimay’ keyneke, keyneke şina zerrey’ xwu. Wezîr yeno fekê beyray’ û dano beyra ro. Keyneke yena beyra kena a. Wezîr vano: “Keynay’ min, şima meymanan hewênenê yan nê?” Keyneke vana “E kalo, meymanan hewênenê, bere estorey’ xwu serê cuwînan de girêde û bê.”

Wezîr beno estorey’ xwu serê cuwînan de girêdano û yeno keyê keyneke, hawnêno ke yew keye de çinê yo. Wezîr keynekera perseno vano “Keynay’ min, dadê to û babê to ça yê.” Keyneke vana “Babê min verê pesî de yo û dadê min zî şiya pesî doşena. Ti henî boy’ xwu bide go enka bêrê.” Henî maneno, dadê û babê keyneke yenê keye. Ê û wezîr ro halê jobînan persênê, dima ra werê xwu wenê.

Wezîr vano “Ez wezîr a, padîşay’ min esto, hema ezeb o. Min medhê keynay’ şima şinawito. Ez hamîya aye padîşay’ xwu rê biwazî.” Dadê û babê keyneke hawnenê jobînan ra, nêzanê vacê çî. Keyneke vana “Şima misehde bikerê ez qalînê xwu vacî, eger padîşa bieşko qalînê min bido, ez o ê dir bizewecyî.” Wezîr vano “Vace, ka qalînê to çî yo?” Keyneke vana “Qalînê min, vîst berxî, hîris kavirî, çewres vergî, pancas bergîrî, eştî zî deve yî.”

Wezîr wirzeno we, xatir wazeno û kono rayîr. Di rayirê xwu zere de vano “Go padîşay’ min ça ra bieşko enê qalînê bido.” Wezîr şino padîşay’ ra vano “Padîşay’ min, min yew keyneka zana dî la qalînê cayê zafo.” Padîşa vano ka qalînê keyneke çî yo vace. Wezîr vano “Qalînê keyneke, vîst berxî, hîris kavirî, çewres vergî, pancas bergîrî û eştî zî deve yê. Ma enê çîyanê bînan peyda kerîn zî la ma go çara çewres

hebî vergan peyda kerîn?” Padîşa heweno û vano “Keyneke wašto ke emrê min bimûso!” Wezîr vano “Seyîn?” Padîşa vano “Keyneke yewa zana wa, vato ke emrê ci eke vîst bo hema berxik o, hemsalê min o. Eger hîris bo bîyo kavir ancî zî beno. Eger çewres bo biyo verg min rê nêbeno. Eger pancas bo biyo bergîr, biyo tirrek. Eger biyo şeştî, biyo deva, paştê ci zî biya qilûze. Ti şo vace hîris kavir.” Wezîr şino vano “Hîris kavir!” Keyneke vana “Emrê min vîst o, padîşa hîris beno.” Kar û barê de’wete kenê. Bûkê kenê espar û ver bi saray kunê rayirê.

Hema bûke rayire de bena, herb virazêno. Padîşa û leşgerê xwu qaybê herbî kunêrayire. Padîşa û ordî xwu rayire de benê veray’ heyetê bûkê ra. Padîşa leşgeran û heyetê bûke ra vano “Şima pey de bimanê ez henî bûke dir xeberî dana.” Heme pey de manenê. Padîşa bûke dir xeberî dano û vano “Ez şina herb heta ez herb ra bêrî gere ti enê estorê min ra hebêke canî peyda bikerê. Kîsêkey’ min di seray de esto fekê ci zî morkerde yo û tede zêrrêke esto, heta ez bêrî gere zêrrê min bibê hîrê zêrr û morê min zî gere nêxerepiyo. Heta serre biqediyoy gere ti zî tûtêke biyarê dinya.” Padîşa bûke ra xatir wazeno û şino herb. Bûke yena saray.

Bûke miyanê çend rocan de xwu rê cilanê qomitanan dana deştişî. Ordîke xwu rê kena hadire û kuna rayire. Şina nîzdîyê ordî padîşay’, ordîyê xwu dana vindertişî û koney’ xwu kena erd. Padîşa meraq keno, leşgerê xwu ra vano “Şo hela banî, a ordî hamîya hetê ma yan dişminê ma yê.” Leşger şono û perseno vano “Padîşay’ min vano şima hamey’ hetê kamî?” Bûke vana “Ma hamey’ hetê padîşay’ to.” Leşger şina padîşay’ xwu ra vano “Hamey’ hetê ma.” Padîşa vano “Ana wa, şo te ra vace wa şan de bêro ma qahweyke borin û ma setrenc kay bikerin.” Leşger ancî şino qomitanî ra (bûke ra) vano “Padîşay’ min vano wa şan de bêro meymandarî.” Qomitan vano “Temam” Bûke şan de wirzena we, şina koney’ padîşay’. Şan de a û padîşay’ xeberî danê, dima ra padîşa vano “Ma setrenc kay bikerin?” Bûke vana “Ez veng kay nêkena. Ez setrenc bi şert kay kena.” Padîşa vano “Hema ti vace çi, ma go ê ser o kay bikerin.” Tabî bûke mayîney’ xwu xwu dir berda. Her di setrenc kay kenê. Bûke padîşay’ bena û vano “Ez estorê to wazena.” Padîşa estor dano ci. Bûke bena şewe estorî ra mayîne ancena û serê sibay’ estorê padîşay’ ê rê şirawena.

Beno nîmeroc, hewna padîşa leşgerê xwu şiraweno vano “Wa qomitan emşo zî bêro ma xwu rê xebeî bidin û setrenc kay bikerin. Bûke ancî vana “Ez bê şert setrenc kay nêkena.” Padîşa vano “Ti çi vana wa zey to bo.” Bûke û padîşa kay kenê, bûke

xwu peynî de finena, wazena ke paşa aye bero. Ena hewe xwu destê padîşay' de vera dana. Padîşa aye beno. Bûke vana "Padîşay' min, ti rew ra w' hameyê şer. Ti kê xwu ra dûrî yê. Pîrekey' toetya nîya. Carîkey' mina weşike esta. Hema keyna wa, eger ti îtiraz nêkerê, ez o aye to rê bişrawî." Padîşa vano "Ti zanê." Şina çadirê xwu û cilanê xwu yê weşikan dana xwu ra. Porê xwu şane kena û xwu xemelnena. A şewe şina binê çadirê padîşay' û şefeqêke şina binê çadirê xwu.

Padîşa roce esrêke hewna şiraweno vano "Wa qomitan şan de bêro ma setrenc kay bikerin." Bûke vana "Temam" Ancî şan de a û padîşa serê setrencî de nişenê ro. Bûke hewna vana "Ez bê şert kay nêkena." Padîşa vano "Temam! Ti çi biwazê wa zey to bo." Dest bi kay kerdiş kenê. Bûke padîşay' bena. Padîşa vano "Ti çi wazena?" A vana "Ez morê to yê padîşatî wazena." Padîşa morê xwu dabo aye. Bûke morî bena çadirê xwu. Kîsê zêrranê ke seray ra ardo, ê kena a, di zêrran kena zerrey' kîsî. Fekê kîsî gêna û mor kena. Roca bîne mor bena dana padîşay' û te ra vana "Min bîlesebe morê to to ra girot. Ti padîşay', morê to to rê lazim o." Gêna morî dana padîşay'. Çend rocî ana derbas beno. Bûke hîs kena ke hemlî ya. Şina verê padîşay' û vana "Padîşay' min, ez hamîya hetê to la gerr kewto leşkeranê min. Heme biyê gerrin, ez geyrena a."

Yena koney' xwu kena ra, Leşgeranê xwu arê dana û geyrena a ra seray. Padîşa tam serrêke uca maneno. Herb tefeyeno. O arede mayîney' bûke rê canike bena û Homa lacêke dano bûke. Padîşa şer ra geyreno a. Hema di rayire de beno yew xwu resneno padîşay' û vano "Padîşay' min mizgîney' min bide Homa' lacekê dawo to." Padîşa xwu zerrî de vano "Ez hameyne herb û a hema şiyêne seray la ça ra lecêkey' min viraziya." Leşgeran verdano û bi lez ver bi seray ancêno.

Xebere bûke rê yena ke padîşay' nizdî ro seray kerdo. A zî kona paca û hawnêna rayire ra. Hawnêna ke çi banyo! Padîşa henû yeno ke tefrû dûman verê ninganê estorê ci ra wirzeno we û erd lerzeno. Bûke xwu zerrî de vana "Eno bireso min go bê sewal min bikişo." Vazdana şina pey ra singû dana pey' beyra ro û beyra gêna, qefelnena. Padîşa yeno fekê beyra û vano "Min rê beyra akere!" Bûke vana "Heta ti goş nêdê min ez to rê beyra nêkena a." Padîşa ancî vano "Ez to ra vana min rê beyra akere." A vana sebir bikere, ez îfadey xwu bidî, Ez to rê beyra akere. Qey ti bê îfade bêre min bikişê!" Ana vana û dewam kena "Padîşay' min, to şûney' herbî de bi setrenc kay kerd; carî babê to ça bî hamîye cemê to?" Padîşa beno sist. A dewam

kena û vana “Estorê to û morê to, to ra hamey’ girotişî yan nê?” Padîşa vano “Temam! Min fam kerd.” Bûke sirgûy’ beyra kena a. Bûke û padîşa verare ro jobînan anê. Ê bi jobînan benê şa. Ma bi axîret û îman şa bê. (Doğuç û Doğuç, 2019:86-90)

2.8.2. Munitişê Dehkera

- Yew padîşah est o. Wazeno bizewicîyo.
- Wezîrê xu ra vano mi rê yew keynaya zana bivîne.
- Salixê keynayê şiwaneyî wezîrî rê yeno dayiş.
- Wezîr şino keyna babîyê keyna ra vano; mi medhê keynayê şima eşnawito. Ez ameya padîşahê xu rê biwazî.
- Dadî û babî keyna ewnîyenê yewbînan ra nêzanî se vacî. Keyna vana; şima musade bikerê ez qalunê xu vacî. Eger padîşah bieşko qalunê mi mi bido, ez eyî de zewicîyena.
- Qalunê mi, vîst berxî, hîris kavirî, çewres vergî, pancas bergîrî, şeştî zî deve yê.
- Wezîr şino padîşahî ra qalunê keyna vano.
- Padîşah heweno û vano; keyneke waştto emrê mi bimuso. Wezîr vano senî?
- Padîşah; keyneke zana ya, vato emrê yî eger vîst bo hema berxik o, hemesalê min o. Eger hîris bi biyo kavir ancî zî beno. Eger çewres bo biyo verg min rê nêbeno. Eger pancas bo biyo bergîr, bîyo tirrek. Eger biyo şeştî, biyo deva, paştê ci zî bîya qilûze. Yanî ti vace hîris kavir.
- Wezîr şino vano; hîris kavir.
- Bûke kenê espar û kewnê rayîrê saray.
- Bûke rayîr de bena, herb vecîyeno.
- Padîşah û leşgerê xu kewnê rayîr. Verbi heyetê bûke yenê. Padîşah vano şima pey de bimanê ez bûke de xeberî dana û vano; ez şina herb heta ez herb ra bêrî gere ti enê estorê mi ra hebêke cana peyda bikerî. Kîseyekê mi seray esto fekê ci zî morkerde yo û tede zêrrêke esto, heya ez bêrî gere zêrrê mi bibê hîrê zêrrî û morê mi zî gere nêxerepîyo. Heta serre biqedîyo gere ti zî tûtêke biyarê dinya. Padîşah şino herb. Bûke yena seray.
- Bûke çend rocan de xu rê cilanê qomitanan dana deştiş. Ordîyê xu kena hadire û kewna rayîr.

- Şina nizzdîyê padîşahî, ordîyê xu dana vindertiş.
- Padîşah leşgerê xu erşaweno. Dişmen o yan hamî yo.
- Leşger şino. Yeno padîşahî vano hamîyê (hetê ma) ma yê.
- Padîşah vano te ra vacê wa şan bêro ma sentranc kay bikere.
- Bûke şan wirzena şina koneyê padîşahî.
- Padîşah vano; ma senrtenc kay bikere?
- Bûke vana; ez bêşert kay nêkena. Padîşah vano tamam ti vace.
- Bûke padîşahî bena. Vana; ez astorê to wazena.
- Bûke astorî bena a şewe mayîne ser ancena. Serê sibay astorî padîşahî rê erşawena.
- Hewna padîşah vano; wa qomitan emşo zî bêro ma sentrenc kay bikere. Bûke vana; ez bêşert kay nêkena. Padîşah vano; tamam.
- Padîşah bûke beno. Buke vana; ti rewî ra ameyê herb. Yew carîyeka min a rind esta ez aye to rê bierşawî. Padîşah vano; ti zana.
- Bûke şina xu xemilnena, ageyrena çadirê padîşahî û şefeqe de ageyrena çadirê xu.
- Padîşah aya roce leşgerê xu erşaweno vano; wa qomitan bêro ma sentrenc kay bikere.
- Bûke vana; ez bêşert kay nêkena. Padîşah vano; tamam.
- Bûke padîşahî bena. Padîşahî ra vana; ez morê to wazena.
- Kîseyê zerdan akena di hebî zerdan erzena ci û fekê kise reyna mor kena û morê padîşahî tepîya erşawena.
- Padîşahî ra vana; leşgerê mi gerr bîyo, ez ageyrena.
- Bûke ageyrena seray. Serrêke cuwa pey herb qedîyena. Mayînê bûke rê yew cana bena. Buke rê zî yew lajek beno.
- Padîşah hema rayîr ra beno, yew ten xu resneno padîşahî vano; mizgînîya mi bide to rê yew lajek bîyo.
- Padîşah xu zerrî de vano; ez hema herb ra ameya, la ça ra lejek mi rê virazîya. Leşgerê xu war verdeno. Lez xu hetê seraya anceno.
- Bûke pencera ra ewnîyena padîşa henû yeno ke tefr û dûman beno berz. Bûke vana; ino bireso mi bêsewal mi kişeno.
- Singû pey erzena berî ser. Padîşa yeno fekê berî vano; mi rê ber aker.

- Bûke vana; ti hetana ke goş nêdê mi ez to rê ber anêkena. Padîşa reyna vano; ez to ra vana mi rê ber aker. Bûke vana sebir biker, ez îfadeyê xu bidî, ez to rê ber akena. Dewam kena vana; To şaney herbî de bi sentrenc kay kerd, carîye ameye to het. Padîşa beno sist. A dewam kena astorê to û morê to, to ra ameyê girewtiş yan nê? Padîşah vano tamam mi fam kerd.
- Bûke ber akena verar şinê yewbînan ra.

2.8.3. Motîfê Keynayê Şiwaneyî û Paşa

1. **Motîfê Zewacî:** Hîkaye pê pêardeyê (muniteyê) motîfê zewacî dest pêkena. Padîşayê welatî, wezîrê xu ra vano; welat de biewnî yew keynaya zana esta mi rê biwaze. *“Padîşayê yew dewlete bî. Emrê ci şibî hîris la hema nêzewecyabi. Padîşa wezîrê xwu ra vano: “Hela di war û wetenê ma de biewnî, keynekêka zana çinê ya, mi rê biwaze.”* (Doğuç, 2019:86).
2. **Motîfê Keynaya Zana:** Wezîr keynaya zana vînenê, şino dadî û babîyê aye ra wazeno la eyî nêzanê vacê se. Keyneke musade wazena cewab bido ci. Qalunê xu wazena. Bi zanatîyê xu xeber dana, padîşa qalun senî qebul bikero emrê eyî ramocneno. Wezîr şino padîşahî vano; mi keyneka zana dîya labelê qalunê aye zaf o. *“Qalinê keyneke, vîst berxî, hîris kavirî, çewres vergî, pancas bergîrî û şeştî zî deve yê. ... Padîşa heweno û vano “Keyneke waştê ke emrê min bimûso!”* (Doğuç û Doğuç, 2019:87).
3. **Motîfê Setrencî:** Bûke nêresena seray herb vecîyeno. Padîşah çend şertan erzeno bûke ver labelê inî şertî padîşa seray de nêbo mumkun nêyo ke bêrên ca. Bûke qîlix bedilnena yew ordî hadire kena şina nîzdîyê ordîyê padîşahî nana ro. Semedê ca ardişê şertan buke û padîşah her şan setrenc kay kenê. Padîşahî buke ra yew tute, astorê xu ra mayînê bûke rê peydakerdişê yew cana û seray de kîseye mor kerde gera hîre zerdî debî, waştê bî. Ge bûke padîşayî bena ge zî bûke kay dana padîşayî şertî bêrê ca. *“Her di setrenc kay kenê. Bûke padîşay’ bena û vana “Ez estorê to wazena.” ... Bûke û padîşa kay kenê, xwu peynî de fînena, wazena ke paşa aye bero. ... Dest bi kaykerdiş kenê. Bûke padîşay’ bena. A vana “Ez*

morê to yê padîşatî wazena.” Padîşa morê xwu dano aye.” (Doğuş û Doğuş, 2019:88-89).

2.8.4. Keynayê Şiwaneyî û Paşa de Arketîpî

2.8.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.8.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Hîkayeyanê şarî de o yo ke macera dano dest pêkerdiş, esas unsurane ra yew zî bêşik rayîrkewtişê qehremanî yo. Hîkayeyê “Keynayê Şiwaneyî û Paşa” de macerayê qehremanî, bi waştişê zewacê padîşahî dest pêkena. Hîkaye de emrê padîşahî reseyo hîris labelê hema nêzewecîyayo. Wezîrê xu ra vano welat de bigeyre yew keynaya zana esta mi rê biwazê. Wezîrê padîşahî kewno rayîr zaf tay çî şino verê yew yene yî de raştê komê keynayan yeno. Yew keyna xeberî dana, heme keynayî zî ronîşteyê goşdarî kenê. Wezîr zerrîya xu de vano keynaya ke salixê ayê yenê dayîş ena bo. *“Xeberdanê keyneke qedêno û keyneke wirzena we, hetê keyey’ xwu wa şina. Wezîr dano dimay’ keyneke, keyneke şina zerrey’ keyê xwu.”* (Doğuş û Doğuş, 2019:86). Wezîr dano bere ro şina keyeyê keyneke. Dadî û babîyê keyneke ra waştişê padîşayî vano. *“Ez wezîr a, yew padîşay’ mi esto, hema ezeb o. Min medhê keynay’ şima şinawito. Ez hamîya aye padîşay’ xwu rê biwazî.”* (Doğuş û Doğuş, 2019:86). Macera de tek yew amac est a, maceraya ke pê vengdayîş dest pêkerdo bi serkewte tamam kerdiş. Bûke xemilnenê anê, hema nêresena seray herb vecîyeno padîşa şino herb. Maceraya verîn tamam bena, semedê padîşahî merhelayê resayîş dest pêkena.

2.8.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Wexto ke qehreman kewt macera, unsurê hişmendî ra teber ê kolektîf eyî teyna nêverdenî. Qismo zor zî macera kewtişo. Padîşah hema nêreseno anîmayê xu herb vecîyeno. Semedê anîma û anîmus zî îmtîhanê çetîn dest pêkenê. Padîşah tike şertan erzeno anîmayê xu ver. Labelê inê şertî zî bê anîmus zî nêbenê. Keynayê Şiwaneyî yew çare fikiryena. *“Bûke miyanê çend rocan de xwu rê cilanê qomitanan dana deştişî. Ordikê xwu rê kena hadire û kuna rayire. Şina nizdîyê ordî padîşay’, ordîyê xwu dana vindertişî û koney’ xwu kena erd.”* (Doğuş û Doğuş, 2019:87-88). Padîşah, tîya de anîmayê xu nêşinaseno. Keynayê Şiwaneyî û Paşa her şan setrenc kay kenê, şertî yew bi yew yenî ca buke ordîyê xu arêkena û ageyrena seray. Semedê bûke îmtîhanê pêşayîş bîyê tamam.

2.8.4.2.1. Arketîpê Anîma-Anîmus

Proseyê xubîyayîş (kesîtî) de qehreman semedê temamkerdişê xu û macera kewtiş, anîmaya ke hişmendî ra teber ê qehremanî de gera yew bo. Qehreman biwazo anîmayê xu de yew bo, ina raywanî de kewno xeyretê pêşayîşî (resayîş) zî. Hîkaye de wextê zewacê paşayî amo la hema nêzewecîyayo. Wezîr paşayê xu rê yew keynaya zana vînenê û paşayê xu rê wazeno. Herb vecîyeno paşa anîmayê xu nêreseno şino herb. “*Hema bûke rayîre de bena, herb virazêno. Padîşa û leşgerê xwu qeybê herbî kunê rayîre.*” (Doğuş û Doğuş, 2019:87). Labelê anîma yew çare vînenê xu resnena anîmusê xu. Paşa anîmayê xu nêşinasneno çimkî anîma qilix bedilnayo şîya anîmusê xu het.

2.8.4.2.2. Arketîpê Ferdo Zana

Cayo / wexto ke ferasetê qehremanî kemî maneno, keso zana kewno dewre û rayîr mocneno ci û eyî resneno serkewte. Tike duruman de eger ferdo zana çinê bo qehreman hedefê xu nêreseno. Ina ra ke ferdo zana semedê qehremanî muhîm yew rol o. Paşa wazeno bizewecîyo labelê goreyê xu ra yew keynaya zana nêvînenê. Ferdo zana (wezîr) paşayê xu rê yew keynaya zana vînenê û paşayê xu rê wazeno. “*Wezîr wirzeno, saray ra kono teber û bi aşman warê xwu de geyreno. Salixê keynayê şîwanî wezîrî rê yeno dayîş.*” (Doğuş û Doğuş, 2019:86).

2.8.4.3. Agêrayîş

“*Qehreman peynîyê macera de tike zorî ra vînenê, heme îmtîhanan ra bi serkewtî vînenê û xu vînenê kewno rayîrê agêrayîşî.*” (Bakırcı, 2019:9). Hîkaye de Paşa ina raywanî de zaf sixintîyan ra dima pêşayîşê xu temam kerdo û kewto agêrayîş. Padîşah serrêk uca de maneno. Herb qedîyeno leşgeranê xu arêkeno û ageyreno keyeyî ser. Padîşah hema rayîr de beno yew xu resneno padîşahî mizgîneyê xu wazeno vano; to rê yew lajek bîyo. Padîşah zerrîya xu de vano ez hema herbe ra ameya la lajek ça ra ame. Ina xeber hîşê padîşahî kena temîyan, kewno teşuşe. Padîşa leşgeran ware verdene hetê seray astorê xu anceno. Bûke berê seray qefelnena û padîşahî ra vana sebir biker ke ez to rê îzeh bikerî. Padîşah her çendêk israr bikero zî ber anêbeno, bûke ci rê îzeh kena. “*To şûney’ herbî de bi setrenc kay kerd; carî babê to ça bî hamîye cemê to? ... Estorê to û morê to, to ra hamey’ girotişî yan nê? Padîşa vano Temam! Min fam kerd.*” (Doğuş û Doğuş, 2019:90). Qehreman, îmtîhanê raywanî ê rûhî bi sekewte mucadele temam kerdo û xu resnayo dunyayê heqîqetî.

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Paşa wazeno ke yew keynaya zana vîno û tede bizewecîyo. Wezîr ci rê yew keynaya zana vînenê, bûke nêresena seray herb vecîyeno paşa şino herb.	Padîşah şino meydanê herbî de koneyê xu nano ro. Bûke zî kilix bedilnena aya zî şina nizdîyê koneyê paşayî de bi leşgeranê xu vindena. Şertê ke padîşayî te ra vatî yew bi yew ana ca û agêyrena.	Ca ardişê şertan keynayê şiwaneyî agêyrena, yew serre ra dima padîşah zî agêyreno seray. Bûke û Paşa resenê yewbînan.
Arketîpê Anîma	Keynayê Şiwaneyî (Bûke)	
Arketîpê Anîmus	Paşa (Padîşa)	
Arketîpê Ferzo Zana	Wezîr	

Tablo 8: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Keynayê Şiwaneyî û Paşa

2.9. KEYNAYA ŞAHDÊ PERÎYAN DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.9.1. Metnê Keynaya Şahdê Perîyan

KEYNAYA ŞAHDÊ PERÎYAN

Yew axayê beno. Xizimkarê ci beno. No weyneno şan ra şan vengê xizimkarê ci û cinyerda ci yeno. Ê yê keyf kenê, pîya qisey kenê, qîr-qîra ci ya yena.

No rojê ci rê vano:

-Şima xizimkarê min ê, wina şima yê çiçîra hendayê keyf kenê? Hendayê winahuwenê?

Xizimkar vano:

-Axa, ma çiçîrê keyf kenê. Gezîyêndê ma esto, ma ey xemilnenê, qapî pey di ronânê. Ma winî weynenê pira, ma huwenê.

Axa vano:

-Ez qe gezîyêndo altûnên virazena, ana uja di ronena.

Xemilnenê, weynenê gezî ra ki gezî ra çi zewq bigîrê, bihuwê?

Meşterê vanê:

Ma gezî girot, altûnen o. Ma xemilna û ma uja di rona. Ne mi ne cinêka mi, ma ci ra çîyê fehm nêkerd. Ma nêhuway.

Fina vano:

Axa, jû topênda ma esta. Ez qe kena cinêker, cinêke qe kena mi. Ma xu rê ey a keyf kenê.

Axa vano:

-Ez qe topa altûnên virazena.

Topa altûnên virazeno. Çe keno cinêker rê, cinêke vana:

-Ay!

Cinêke qe kena ey rê, o vano:

-Ay!

Fina ci rê vano se, no uja di vano:

-Axa, ez qîymişê to nêbena, qeçekê şima çin yo. Jû koleyêndê to esto, ma yê xu rê ey a zamanê xu ravêrnenê. Ma yê xu rê ay a keyf kenê.

No uja di vano:

-Ya Rebbî, to ver o ehd bo, wad bo. Ti jû ewladê bidê mi se, ezo di hewzî viraza. Hewzê pirê hingemîn kera, hewzê zî pirê ruwen kera. Ezo veyn da mileti, vila kera.

Qisaya ci Ellahû Tealayî rê weş yena. Zemanna şino, ci rê qeçek beno. Qeçek beno şeş-hewt serre. Cinêke vana:

-Mêrdek, to wexta wadêndo winayîn kerdo. To wadê xu nîyard ca.

No gîna uja di dolê hingemîn virazeno, dolê zî ruwen virazeno, keno pir. Veyn dano dewijan, dewijî pêro yenê. Tewr dima, jû kokimi manena. A zî jû sîtilê xu pirê kena hingemîn, jû zî kena pirê ruwen û wazena şiro.

Lajek bîyo şeş-hewt serre. No lajek çeçî gîno çe keno se, yeno sîtilê ci ro. Sîtilê ci rijyenê. Na uja di ci rê vana:

-Ti jew ê, yew teyna yê. Ez qîymişê to nêbena, to rê zewtî bida. Ti bê, eşqê keynerda Şahdê Perîyan to pîze kewo!

No lajek roj bi roj heleyeno. Beno gird, vano:

-Baba, ezo bigeyra biewna na keynaya Şahdê Perîyan kotî d' a se, ezo şira naye bivîna.

Pîyê ci vano:

-Oxil, çendê zamanê ez aye dîm, nêşa aye bivîno. A nêvîneyena.

Vano:

-Ezo bigeyra.

Pî senîn keno, lajek vano:

-Nê, ezo îleh bigeyra, ezo aye bivîna.

Nameyê lacedê axay Mehmed o, nameyê lacedê xizimkarî zî Ehmed o. Ehmed vano:

-Birayê mi, ti şîrê kotî se, ezo to di bêra.

Pî vano:

-Eman, hewar!

No kij, o kij; no vano:

-Nêêê! Ezo şira.

Heqîbeyê ci keno pirê altûnî. Verê gurzî estbî, ûrî estbî, înan zî gîno. Istorê xu gîno û Ehmedî ya danê piro şinê, şinê, raştê jû banê yenê. Weynenê ban di jû qapî yo. Pencere îşiq-mîşiq teba tey di çin yo. Nê uxraşmîş benê, ê qapî şiknenê. Şinê ki keynekên a tey di, ti qîymîş nêkenê biewnî pira. Eke a ya zere di.

Lajek vano:

-Ti çi kes a, çi kus a?

Vana:

-Wili, birayê minê filan ca di herb kenê. Ez zî qapatmîşê tîyay kerda. Eger ti xu rê mi gînê se bigî. Mi tîra no ezab ra bireyni, beri.

Vano:

-Ti tîtya di bi. Ez o koşe ra ameya se, ez to gîna.

Birayê ci yê herb kenê. No dano piro şino înan hete. Eke kewtê pê mîyan, nê uja di şûrê xu çe kenê pê. Son di jû maneno. No zî, daha eyayaxe parçe benê. Daha no keno ey ero do se, na uja di gîna sîneyê xu akena ege cinî ya.

Vano:

-Ti çi kes a, ti çi kus a?

Vana:

-Nê dişmenê pêrandê min ê, aîledê min ê. Ma yê tîya di lej kenê.

Vano:

-Nameyê to çiçî yo?

Vana:

-Nameyê mi Erebb Zincarî ya.

A zî uja di vana:

-Ti mi nêgînê?

Aye rê zî vano:

-Ti tîya di bi. Ez o koşe ra ameya se, eza to bigîra.

Danê piro şinê. Raştê jû şikeftê yenê, kewnê zere. Weynenê ki uja cayî rafîneya yê, nanê ci ronîyayo. Nê ser o roşenê. Nanê xu wenê, rakewnê. Uja di weynenê şew di vengî yenê. Vanê:

-Waya şikefte!

Vana:

-Ha.

Vanê:

-Meymanê ma oxirdê keynerda Şahdê Perîyan ser o yê.

Vana:

-Ez zana Mehmed qeçê nazikan o, o nika rakewto. Eke Ehmed aya bo, veng şino ci. Ê tîya ra şirê, şirê denizî ver. Di rikatî nimaz bikerê, citê istorê behrî dê ci rê bivicyê. Ê dê cinişê, ravêrê o koşe. O koşedê behrî di fina nimazê xu bikerê. Ê istoranê xu viradê û şirê. Mehmed lacê nazikan o. Eger veng şiro Ehmedî, ê dê wina bikerê. Goş bido Ehmedî îşê ci do raşt şiro, goş Ehmedî nêno zî îşê ci do raşt nêşiro.

Beno şewra, nê werzenê şinê. Şinê behrî ver se, Ehmed vano:

-Birayê mi, ma xu rê di rikatî nimaz bikerê.

Vano:

-La birayê mi nimaz çiçîyo? Ma nimaz çiçîrê bikerê?

Vano:

-Birayê mi, bê ma xu rê nimaz bikerê.

Danê piro, şinê nimazê xu kenê. Ci rê citeyê istorî vicîyenê, nişenê istoradê xu û ravêrenê o koşe. Uja di sankî perdeyê sîyayî winî veradayê. Vanê:

-Nê perdeyê sîyay çiçî yê wina?

Vanê:

-Tîya di aileyê Şahdê Perî ra jew merdo, ê yê şîn kenê. Perdeyê sîyayî veradayê. Cayê ci yo.

Nê vanê:

-Ma daha se kerê? Ma dê xu rê tîya di qehweyê akerê. Ma dê sandiqê virazê.

Vengê Mehmedî zî bol weş beno. Vano:

-Mehmed, ma do to dekerê sandiqê mîyan, ti dê dêrî vacê.

Nê xu rê uja di qehwe akenê, Mehmedî kenê sandiqê mîyan. Mehmed dêrî vano û dinya arê beno ci.

Keyna Şahdê Perîyan pêhesîyena. Vana:

-Şîrê ê cayî îcar bikerê. Ê radyoyî bigîrê, emşo bîyarê tîya.

Gênê anê. Nê şewra ra hetanî şan dêrî-mêrî kenê. Beno şan, seata ci bena pir se, nê vanê:

-Daha ma dê şîrê.

Na vana:

-Îleh emşo şîma dê tîya di bê, mi rê dêrî vacê. Ezo ucretê şîma vêşî-vêşî bida.

Ê bew, wexta no zere di bo, sixintî beno. Îhtîyacê ci beno. Nê senîn kenê, na vana:

-Nê.

Keynaya Şahdê Perîyan a. Qerar dana. Nê uja di manênê se, cimâtê ci vila beno. Şan di kena ki rakewo se, xizmetçiyê ci paşîva ci anê, masedê ci di ronânê. Na veyşan bena se, fina nanê xu wena.

Na rakewna. Na do bihesîyo xu ki nanê bûro. Na ki rakewt tepîya se, Mehmed yawaşekêna vicîyeno, şîno her çîdê ci ra nîmeyê ci weno, nîmeyê ci zî verdano. Na weynena ki nanê ci pişotî ya.

Şewra werzena veyn dana xizmeyçiyandê xu. Vana:

-Şîma na şamîya mi rê arda?

Vanê:

-Wili xanim ma to rê pişotî nêarda. Ma to rê dorxî-dirist ard.

Na zî şubhe gêna. Roja bîn vana:

-Emşo zî tîya bê, ezo karê şima di qatî bida.

Gêna bizêk birnena, vana:

-Emşo ez rehetsiz a. Cimat gîno goşt kuweno. A zî goşt kuwena.

Vanê:

-Xanim ti meke.

A vana:

-Ez zî werdî kera. Çîyê nebena.

Mexsus gîştê xu birnena. Şan ra cimatê xu gîna, vila kena û soli kena dirbeta xu mîyan ki nêrakewo.

Şan di cimatê ci beno vila, na kewna cay mîyan. Paşîvê ci fina anêuja di ronênê. Na weynena sandîq abîyê, yawaşêkena mîyan ra vicîya. Ame heme çîyê ci ra nimeyê ci werd. Keno ki şiro sandîq mîyan kewo, na ci tepêşena. Vana:

-Ti çîçîyê, çî kes ê? Ti çî xu mi rê eşkera nêkerd?

Vano:

-Eman, hewar! Mi eşkera meke, ti keynaya Şahdê Perîyan a.

Na vana:

-Ti fina cadê xu kew, ti dê mi bigîrê berê. Mi dinya di xortêndowina hewna nêdîyo. Ti dê mi berê.

Fina beno şan , îlan kena vana:

-Ez rehetsiz a. Herkes do şan ra perdeyanê xu bianco, îşîqî dê hewn a bê.

Îşîqan kenê hewn a, a şew hîrê heme pîya werzenê fina behrî ver. Fina eynî o şekil nimazê xu kenê, hîrê istorî vicîyenê. Danê piro hîrê heme nişenê istoran û behrî ravêrnenê. Raverênê o koşe, nê fina rakewnê.

Eynî o şekil a fina hîrê cay, hîrê kesî rê şamî ronîyaya. Nê roşenêşamîya xu wenê, fina rakewnê. Fina weynenê ame, va:

-Waya şikeft, meymanê to ameyê. Ê yê oxirdê xu ser o yê.

-Fina Mehmed nika rakewto, boka veng şiro Ehmedî. Pîyê ci se kerd nêşa na keyekere bigîro, no koşe ra şî se pîyê ci do ci ra pexîley bikero û ci rê çeşît-çeşît çî birşo. O senîn ki piro gino bimiro se, na ci rê bimano. Eke goş Ehmedî no çîyê çin yo, eke goş nêno Ehmedî o do sî bo.

Nê tîya ra şinê. Pîyê ci pê hesîyeno nê keyneke girota. Pîyê ci gêno ci rê istorê xemilneno sade jehr ra. Destê xu pira sawo ki pa zêhîrlenmiş bo.

Ehmed gîno, sereyê a istorer dano piro û Mehmedî ra vano:

-Ma bivicîyê şîrê se, eke çîçî yo se, eke ez bikera û to rê zor bo se, ti dê qebul nêkerê se, ma nika tîya ra xu rê pê ra abiryê. Labelê ez senîn bikera, kancîn rayra şira se, ti mi dim ra yenê se ma şîrê, ti dê ki nînê se ma nika pê ra abirîyê.

Vano:

-Ti senîn vacê birayê mi, zey to.

Pîyê ci, ci rê koprî virazeno, denizî ser ra. Wa koprî ser ra bêro, eke şiro se ê dê piro gunê. No vano:

-Birayê mi, ezo xu rê tîya ra şina. Ti yenê ti zanê, ti nînê ti zanê.

Vano:

-Birayê mi, pîyê mi ma rê koprî viraşto. Çîçîrê ma xu la ro dê, şîrê?

Vano:

-Birayê mi, ez xu rê tîya ra şina. Ez feqîr a. Ti xu rê şinê şorî, nêşinê meşorî.

Uja di cinêke, Gulçîn vana:

Ehmed kotî ra şiro ma do zî uja ra şîrê.

Nê danê piro şinê, tabî ci rê çetin o. Şinê weynenê ki pîyê ci mevajê cilî ravistê, eke keçeyî çîçî ravistê se pêro bîrî yê. No şino xu rê erd ro roşeno se, no vano:

-Birayê mi, ti çîçîrê erd ro ronîşenê? Pîyê mi ma rê hendayê ca viraşto, ma xu rê uja di ronoşê.

Vano:

-Nê birayê mi, Ez merdimêndo xizimkar a, ez nêronişena. Ti yenê mi het roşenê roşi, nêronişenê zî xu rê ti zanê.

Fina Gulçîn vana:

-Ehmed erd ro ronîşo se, ma do zî erd o ronîşê.

Pîyê ci uja di qehrîyeno.

-Ti çiçîrê erd o roşenê? Mi lacdê xu rê hendayê xizmet kerdo. Mi ci rê istor rişt to wina ke, mi ci rê koprî viraşt to wina ke.

Vano:

-Ez feqîr merdim a. Lacê to xu rê se keno wa winî bikero.

Uja ra zî ravêrenê. Vano:

-Wexta ke ti kenê zama bê, ti şîrê zere se, pîyê to do ujdîya bo. Ti ki zere kewê o do to bûro.

Ehmed werdê ci zere kewno ki pîyê ci bikişo. Senîn ki verdê ci kewno zere, pîyê ci yo uja di. Bîyo ujdîya –jû mar o o jî-. Ehmed gîno kişeno, kardîya xu zî tey di veradano. Keno biviciyê ki no zî bêro zere kewo. Uja di pereno yaxedê Ehmedî, vano:

-Ez nêverdana ti biviciyê teber!

Vano:

-Mi to rê uja di va “mi arda zî eke ti qayîl ê wa to rê bo, wa mi rê nêbo.”

Ehmed vano:

-Birayê mi, a waya min a. Ti yaxeyê mi vira di, finê şo zere bê ki to rê vaca, ma qisey bikerê.

Vano:

-Nê. Ti çiçîrê şî zere?

Ze şubhe bigîro.

-Ti çiçîrê şî zere?

Senîn-senîn keno se, no Mehmed ci ra fek nêveradano. Vano:

-Bew, ez to rê vana, ti dê sebebê mi bê.

Yaxeyê ci tepêşeno, vano:

-Îmkanê ci çin yo, ti dê nika mi rê vacê. Ti çiçîrê verê mi şîyê zere?

Ehmed daha sere ra meseleyê xu ci rê behs keno. Vano:

-Ma şî, şikeft mi rê wina va, wina-wina bi.

Pira-pira beno sî, tam yeno tîyadê (qirrikda) ci.

Vano:

-Mevaci.

Ehmed vano:

-Ezo vaca. Bew, ez bîya sî. Ez nêvaca ezo se kera? Ezo daha pêrikon biqedîna. O ujdîya pîyê to bi, bîşîyayê zere, ey do ti biwerdayê. Ez verdê to şîya zere, bew mi o kişt. Kardîya mi zî tey di ya, heta destê mi a kardî ya nêgîno, a kardî ci ra nêvicîyena.

Uja di tamamî beno sî. Beno sî se, cinêke vana:

-Ez to ef nêkena. Bew ti bî sebebê ey, to kerd sî.

Bado qeçekê ci beno. Qeçekê ci beno se, nê fina a ray ra şînê. Cinî û camêrd a fina a ray ra şînê. Şînê eynî şikeft. Şikeft fina vajor bena, veng vano:

-Waya şikeft, vaci meymanê to yo bênamus ame. Eger ti ki fina nêrakewo se, vengê ma do şîro ci. Aşnawo se, o do lacê xu bigîro bibirno, nê perê darandê ma ya bigîro bero, o gûnîda ci Ehmedî sawo se, Ehmed do weş bo. Bado fina lacedê xu sawo, lacê ci zî do weş bo.

Nê hur dina goşdarî kenê, yenê. Fina pey di ageyrenê, lajekê xu gînê birnenê. A gûnî sawenê Ehmedî, Ehmed beno weş. Sawenê lajekî, lajek zî beno weş. (Seçilmek, 2019: 94-102)

2.9.2. Munitişê Dehkera

- Yew axa est o. Yew zî xizimkarê yî est o.
- Axa vînenê şan ra şan xizimkar û cinîya xu zaf kefwêşê pîya qisey kenê.
- Axa rocêk perseno vano; şima xizimkarê min ê, şima çita ra hendêk keyf kenê?

- Xizimkar vano; yew gezeyê ma est o ma xemilnenê û ma ewnîyenê tera huyenê û keyf kenê.
- Axa vano; ez gezeyo altunên virazena, ana oca de ronena.
- Xizimkar û ciniya xu ewnîyenê tera ne zewq gene, ne zî huyenê.
- Vanê; yew topa ma est a, ma pê kay kenê û keyf kenê.
- Axa vano; ez topa altunên virazena.
- Xizimkar û cinî reyna tera keyf nêgenê.
- Xizimkar axayî ra vano; tutê (qeçek) şima çin ê, yew koleyê to est o ma pê eya keyf kenê.
- Axa vano; Ya Rebbî, ti ewladêk bidê mi, ez yew hewz engemîn, yew zî run (ruwen) dekena û mileti ra vila kena.
- Duayê axayî qebul bena ci rê yew tut beno. Tut beno şeş-hewt serre.
- Axa yew hewz engemîn, yew zî run dekeno weyn dano dewijan, heme yenê. Tewr peydî de yew pîr manena yew sitil engemîn, yew sitil zî run dekena.
- Lajê axayî gineno sitilê pîre ro û rijyenê.
- Pîr yew zewt dana pîro. Eşqê keynayê Şahê Perîyan to zerre kewo!
- Lajek pîl beno. Roj bi roj helîyeno. Pîyê xu ra vano; baba ez gera keynayê şahê perîyan bivînî.
- Pîyê ci vano; lawo ez çendê zemanê kewta dima la mi nêdî, ti zî nêvînenê.
- Lajek vano; nê gera ez aya bivînê.
- Nameyê lajê axayî; Mehmed o, lajê xizimkarî zî Ehmed o.
- Ehmed vano; birayê mi ti şêrî ça ez to de yena.
- Heqîbeyê xu zerdan kenê ci. Kewnê rayîr.
- Raştê yew keye şinê. Yew keynaya rind vînenê.
- Keyna vana; birayê mi şîyê herb ez tîya de verdaya.
- Vanê; ma ageyre, ma to zî benê.
- Şinê cayê herbî.
- Mehmed û Ehmed zî tede herb kenê. Peynî de yew ten maneno, goya kişenê sîneyê xu akena cinî ya.
- Persenê ti kam a; nameyê mi Ereb Zincarî ya.
- Vanê ti tîya de vinder, ma agere ma to zî benê.

- Raştê yew şikeft yenê. Nanê xu wenê û rakewnê, Ehmed haya beno. Şew yew veng yeno.
- Persenê; keynayê Şahdê perîyan ça de ya?
- Şerê denizî ver, di rekat nimaj bikerê di astorî yenî, cinişê şerê wever.
- Şinê denizî ver, di rekat nimaj kenê, di hebî astorî yenî û nişenê ci şinê.
- Uja de sankî perdeyê sîyayî veradayeyê. Persenê ino çî yo? Vanê; tîya de aîleyê Şahdê Perîyan ra yew merdo, şinê eyî kenê.
- Mehmed û Ehmed vanê ma tîya de xu rê qehwe akerê. Ma sandiq viraze.
- Vengê Mehmedî weş beno, kewno zerrîya sandiq û deyîr vano. Milet ser o arê bena.
- Keynayê Şahdê Perîyan pêhesîyena.
- Vana; aya radyo mi rê bîyarê tîya.
- Deyîr kenê. Şan saet tamam bena vanê; ma şinê. Keyna vana radyo wa mi rê deyîr vaco. Se kenê îkna nêbena.
- Xizimkar keyna rê paşîv ana nana ro şina.
- Keynayê Şahdê Perîyan wirzena nan werîyayo.
- Veyn dana xizimkar vana; şima pişwerdî mi rê arda?
- Xizimkar çendêk sond biwano zî keyna bawer nêkena.
- Şewa bîne keyna giştê xu birnena sol dekena. Paşîvê ci anê. Keyna pawena.
- Ewnîyena sandiq ra yew ame heme çîyê ra binêka werd. Şino keyna depîşena.
- Mehmed vano; eman hewar mi eşkera meke. Ti keynayê Şahdê Perîyan a.
- Keyna vana; tamam ti reyna şo cayê xu. Ti mi bigîrê berê, mi dinya de îna yew xort nêdîyo.
- Şan beno keyna îlan kena vana; ez emşo nêweşa, her kes perdeyanê xu bianco hewna bê.
- Şew ra wirzenê hîrê heme şinê verê denizî nimaj kenê û nişenê astoran şinê wever.
- Şikeft de rakewnê, Ehmed ranêkewto yew veng yeno: Pîyê Mehmedî se kerd nêşka ina keyna bigîro. Şima şerî o pexîley (kiskanmak) bikero bikişo. Ehmed goşdarî keno.

- Pîyê ci, yew astor xemilneno sade jehr ra. Destê xu ci sawo bimiro.
- Ehmed astorî kişeno û vano; Tîya ra pey mi se kerd ti zî o qayde bikere, neke ma abirye, ti xu rê ez xu rê.
- Pîyê ci, ci rê pirt virašto. Ehmed vano ez xu dano la ro. Mehmed vano; pîyê ma rê pirt virašto ma çi ra la ra şinê. Ehmed vano ti zanê. Gulçîn (Keynayê Şahdê Perîyan) vana; Ehmed ça ra şî ma oja ra şinê.
- Şinê babî keçeyî rakerdî binê pêro zî bîrî yê. Mehmed vano pîyê mi hendayê ca virašto, ma xu rê oja de ronîş. Ehmed vano ez merdimo xizimkar a, ez ronênişena.
- Gulçîn vana; Ehmed se vano ma îna kenê.
- Pîyê ci qehrîyeno. Mi lajê xu rê hendey xizmet kerdo, to ina kerd. Ehmed vano; ez feqîr a lajê to xu rê zano.
- Oja ra şinê.
- Ehmed vano; wexto ke ti bîyê zama eger ti şêrî zerre pîyê to beno hîjde (ejderha) to weno.
- Ehmed verê cu ino hîjdeyî kişeno, vecîyeno teber. Mehmed kewno şubhe gîraneyê Ehmedî depîşeno.
- Mehmed vano; eger ti keyna ra heskenê wa to rê bo, ez nêgena.
- Ehmed vano; birayê mi, keyna waya min a. Ti mi verade şo zerre cayê keyna ageyre ma reyna qisey kenê.
- Şubheyê Mehmedî nêvîreno. Vano gera ti mi ra vacê, ti çira şîyê zerre.
- Ehmed mesele ci rê vano; ma şî, şîkeft mi ra îna-îna va. (Mehmed şîkeft de o wext rakewte beno). Ehmed hêdî hêdî beno kerra.
- Mehmed vano; tamam hîn mevace. Ehmed vano; nê biewnî ez bîya kerra, ez heme vana.
- Eger ti bîşîyenê zerre, hîjdeyî ti werdenê. Ez to ra ver şîya mi o kişt.
- Ehmed tamamî beno kerra.
- Gulîzar Mehmedî ra vana ez to ef nêkena, ti bîyê sebebê eyî, to o kerd kerra.
- Zeman vîreno ci rê yew tut beno. Heme pîya şinê şîkeft.

- Şikeft vana; biewnî meymanê to yo bênamus ame. Eger reyna ranêkewo mi goşdarî bikero. Lajê xu bibirne pê pelê dara ma gonîya tutî Ehmedî sawo beno weş, dima tutî sawo o zî beno weş.
- Vateyê şikeft anê ca Ehmed û tut pîya benê weş.

2.9.3. Motîfê Keynaya Şahdê Perîyan

1. **Motîfê Bêgedeyî:** Hîkaye de tutî (gede) axayî çînê, xizimkar her çî ra keyf geno, heweno û şen o. Axa zaf meraq keno perseno vano; şima çita ra hende keyfînê? *“Axa, ez qîymîşê to nêbena, qeçekê şima çin yo. Jû koleyendê to esto, ma yê xu rê ey a zemanê xu ravêrnenê. Ma yê xu rê ey a keyf kenê.”* (Seçilmek, 2019:95).
2. **Motîfê Dua û Zewt:** Axa, semedê ci rê yew gede dayîşî Homayî rê dua keno. *“Ya Rebbî, to ver o ehd bo, wad bo. Ti jû ewladê bidê mi se, ezo di hewzî viraza. Hewzê pirê hingemîn kera, hewzê zî pirê ruwen kera. Ezo veyn da mileti, vila kera.”* (Seçilmek, 2019:95). Duayê axayî qebul bena Homa yew gede dano ci. Axa nezirê xu ano ca. Yew pîr yena hewzi ver yew sitil engemîn, yew sitil zî run dekena lajê axayî gineno sitilan ro rijyenî. Pîr yew zewt dano piro. *“Ti jew ê, jew teyna yê. Ez qîymîşê to nêbena, to rê zewtî bida. Ti bê, eşqê keynerda Şahdê Perîya to pîze kewo!”* (Seçilmek, 2019:95).
3. **Motîfê Nimajî:** Ehmed û Mehmed di rikatî nimaj kenê, di hebî astorî peyda benê. *“Danê piro, şinê nimazê xu kenê. Ci rê citeyê istorî vicîyenê, nişenê istorandê xu û ravêrenê o koşe.”* (Seçilmek, 2019:97). Agêrayîş de di embazî û Keynaye Şahê Perîyan di rikatî nimaj kenê. *“Fina eynî o şekil nimazê xu kenê, hîrê istorî vicîyenê.”* (Seçilmek, 2019:99).
4. **Motîfê Şikeft:** Ehmed û Mehmed raywanîyê xu çend dorî şikeft de manenî, her dor yew sifre rakerde beno werê xu wenê û şikeft de yew veng hewlî ser o hîşyarî dano ci.
5. **Motîfê Perdeyê Sîyayî:** Sîya sembolê mergî, şîn û xemgînî yo. Hîkaye de Ehmed û Mehmed şinê resenê yew ca uca de perdeyê sîyayî veradayê vînenê, manayê ci persenê. *“Tîya di aileyê Şahdê Perî ra jew merdo, ê yê şîn kenê. Perdeyê sîyayî veradayê. Cayê ci yo.”* (Seçilmek, 2019:98).

6. Motîfê Kerra Bîyayîş: Ehmed û Mehmed wexto şîne şikeft de rakewnê Ehmed haya beno, şikeft de yew veng derheqê hewlî de hîşyarî dano ci. Eger Ehmed ino derheq de kesî rê qalî bikero beno kerra. Ehmed, Mehmedî ver şîno wade hîjde kişeno. Mehmed xelet fam keno, eceba semedê Keynayê Şahê Perîyan? Bi israr Ehmedî ra pers keno ti çi semed ra şîyê zerre. Ehmed vano ez qalî bikerî ti benê sebebê mi. Ehmed mesele vernî ra dest ci keno vano. *“Îmkanê ci çin yo, ti dê nika mi rê vacê. Ti çiçîra verê mi şîyê zere? Ehmed daha sere ra meseleyê xu cu rê behs keno. Vano; Ma şî, şikeft mi rê wina va, wina-wina bi. Pira-pira beno sî. Beno sî, tam yeno qirrikda ci. Vano; Mevacî. Ehmed vano; Ezo vaca. Bew, ez bîya sî. Ez nêvaca ezo se kera? ... Uja di tamamî beno sî. Beno sî se, cinêke vana: Ez to ef nêkena. Bew ti bî sebebê ey, to kerd sî.”* (Seçilmek, 2019:102).

2.9.4. Keynaya Şahdê Perîyan de Arketîpî

2.9.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.9.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

“Merhelayê cîyabîyayîş de beno ke kesî de hîsê şubhe û tersî peyda bîbê.” (Özer, 2015:196). Cîyabîyayîş, rayîr kewtiş bi xususî hetê aileyê Mehmedî ra red beno labelê Mehmed qebul nêkeno, bi hişmendîya xu hereket keno. Lajê axayî çînê Homayî rê dua keno ci rê yew laj (Mehmed) beno. Axa yew zîyafet dano yew pîre zî yena sitilê runî û engemîn dekeno. Mehmed gineno sitilan ro rîjyenê, pîr zewt dana piro vana; ti yewê ez qiymişê to nêbena zewt bida to rê. Eşqê Keynayê Şahê Perîyan to zerre kewo. Mehmed ina zewt ser o kewno macera. *“No lajek roj bi roj heleyeno. Beno gird, vano: Baba, ezo bigeyra biewna na keynaya Şahdê Perîya kotî d’ a se, ezo şîra naye bivîna.”* (Seçilmek, 2019:95). Baba vano; ez zî wextêk kewta aya dima, ez nêşkaya bivîna. Her çendêk ver vecîyeno zî eşqê keyna kewto Mehmedî zerre nêşkeno ina macera red bikero. Ina macera de Mehmed teyna nîyo embazê eyî lajê xizimkarî Ehmedî zî tede raywanî keno.

2.9.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Merhelayê diyîn de kes tikê îmtîhanane ra vîreno, merhelayê resayîş de zaf zorî vecîyênê verê kesî, beno ke inê zorî îradeyê kesî bişiknê. Kes ina merhela bi serkewte tamam bikero yan zî qerarê xu ra anêgêro, pes nêkero hişmendî û hişmendî ra teber ano dengê, ino tewir pêserîyê kesîyê xu tamam keno.

Ehmed û Mehmed rayîr de raştê yew banî yenê, yew keyna uca de bena. Keyna ra persênê, keyna vana aileyê mi heme şîyê filan de ca herb kenê. Ehmed û Mehmed şîne pîya înan de herb kenê. Peynî de yew ten maneno Mehmed xincerê anceno aya sineyê xu akena yew keynaya. Mehmed nê kişeno. Rayîrê xu dewam kenê.

Şew yew şikeft de mola danê Mehmed rakewno, Ehmed haya beno yew veng yeno. “*Di rikatî nimaz bikerê, citê istorê behrî ver dê ci rê bivincyê.*” (Seçilmek, 2019:97). Vateyê vengî anê ca. Nişenê astoranê dengiz vîyerenê, resenî welatê Keynaya Şahê Perîyan. Yew sandiqe virazenê Mehmed kewno ci deyîran vano. Milet yena pêser goşdarena. Keynaya Şahê Perîyan eşnawena vana. *Şîrê ê cayî îcar bikerê. Ê radyoyî bigîrê, emşo bîyarê tîya.*” (Seçilmek, 2019:98). Xura binhişmendîyê Mehmedî de zî îna yew fikir esto, waştîşê eyî yeno ca. Şew her kes yeno pêser Mehmed dest pêkeno deyîran vano. Saete tamam bena her kes vila beno. Keyna vana îlah wa radyo mi het de bimano. Wextê rakewtişî de xizimkarî keyna rê paşîv anê. Keyna rakewna, bihesîyo xu nanê xu biwero. Mehmed hedîka wirzeno nimeyê nanî weno reyna şîno cayê xu. Keyna wirzena nane werîyayo. Xizimkaran ra vana şîma pîşwerdî mi rê arda, xizimkarî vanê nê willa ma tamam naya ro. Keyna şubhe kena. Şewa bîn giştî xu birnena sol dekena ranêkewna. Mehmed cayê xu ra vecîyeno, keyna depîşena. “*Na weynena sandiq abîyê, lajek yawaşekêna mîyan ra vicîya. Ame heme çîyê ci ra nîmeyê ci werd. Keno ki şîro sandiq mîyan kewo, na ci tepîşena. Vana: Ti çiçî yê, çi kes ê? Ti çi xu mi rê eşkera nêkerd? Vano: Eman, hewar! Mi eşkera meke, ti keynaya Şahê Perîyan a.*” (Seçilmek, 2019:99). Şewa bîn Mehmed keynaya Şahê Perîyan geno hîrê heme agêyrenê welatî ser.

2.9.4.2.1. Arketîpê Versî

Hîkaye de arketîpê versî babîyê qehremanî axa û pîr temsîl kenê. Pîr zewt dana Mehmedî ro eşqê keynaya Şahê Perîyan kewno Mehmedî zerre. “*...Eşqê keynerda Şahê Perîya to pîze kewo.*” (Seçilmek, 2019:95). Mehmed kewno rayîr vano ez şîna geyrena Keynaya Şahê Perîyan pîyê (axa) ci vano; lawo meşo, ez aya keyna dima zaf

geyraya la mi nêdî, ti zî nêvînenê. Eşqê keyna kewto Mehmedî pîze, nêeşkeno vindero. Mehmed û Ehmed şinê keyna vînenî. Axa eşnaweno. Axa lajê xu rê dam (tuzax) roneno pê lajê xu bikişo keyna eyî rê bimano.

Ehmed, tuzaxanê axayî aqilyeno labelê Mehmedî ra nêvano babîyê to, to rê dam ronayo. Axa ci rê yew astor herînenê. *“Pîyê ci gêno ci rê istorê xemilneno sade jehir ra. Destê xu pira sawo ki pa zêhirlenmiş bo. Ehmed gîno, sereyê a istorer dano piro.”* (Seçilmek, 2019:100). Mehmed ino dame ra zî vîreno, la axa ino mexlubîyet qebl nêkeno ci rê yewêna dam roneno. Axa yew pirt virazeno, wa pirt ser ra bêro, eger şêro pirt piro gino. Ehmed reyna ferq keno Mehmedî tira xelisneno. Mehmed şino reseno keye la axayî hema fek tira nêkerdo. Axa beno yew hîjde şino wadeyê Mehmedî, eger Mehmed şêro zere weno. *“Ehmed verdê ci zere kewno ki pîyê ci bikişo. Senîn ki verdê ci kewno zere, pîyê ci yo uja di. Bîyo ujdîya – ju mar o o jî - . Ehmed gîno kişeno, kardîya xu zî tey di veradano.”* (Seçilmek, 2019:101).

2.9.4.2.2. Arketîpê Anîma – Anîmus

Cinî û camêrd bi seserran yewbînan de eleqedar bîyê û îxtîyacê yewbînan hîss kerda. Hîkayeyê Keynaya Şahdê Perîyan vernî ra heta peynî eşqê Mehmedî û Gulîzar sero ronîyayo. Zewtê pîr qebl bena. Eşqê keynaya Şahê Perîyan kewno Mehmedî pîze. Mehmed semedê resayîşê anîmaya xu merhelayê pêşayîşî de kewno rayîr. Bi rocan geyreno cayê gulîzar ca keno. Gulîzare zî senîna çim ginena Mehmedî zerr dekewna. *“Ti Fina ca dê xu kew, ti dê mi bigîrê berê. Mi dinya di xortêndo wina hewna nêdîyo. Ti dê mi berê.”* (Seçilmek, 2019:99).

Anîma û Anîmus yewbînan vînenê labelê semedê înan newe ra cuyayîşêko bi îmtîhanan dekerde dest pêkeno. Mehmed û Gulîzar yew şew nimitkî kewnê rayîr hetê welatê Mehmedî ser. Arketîpê versî –pîyê Mehmedî- zî keynaya Şehê Perîyan wazeno. Pîyê ci her game de semedê merdîşê Mehmedî yew dam (tuzax) hadire keno. Mehmed heme tuzaxan vîreno pêynî de anîmaya xu de yenê yew ca.

2.9.4.2.3. Ferdo Zana

Hîkaye de ferdo zana, merhelayê rayîrkewtîş ra hetana merhelayê agêrayîş qehremanî rê rayberî û paştgîrî keno. Hîkaye de ferdo zana di yê; yew şikeft de yew vengo, yew zî Ehmed o. Mehmed lajê axa yo nazik pîl bîyo, Ehmed lajê xizimkarî yo. Rayîr de çendêk îmtîhanî zor kewnê ver, sayeyê Ehmedî de yenê vîretîş. Pîyê

Mehmedî -axa- lajê xu rê dam roneno, şikeft de yew veng yeno vano: “*Waya şikeft, meymanê to ameyê. Ê yê oxirdê xu ser o yê. ... pîyê ci se kerd nêşa keynekere bigîro, no koşe ra şî se pîyê ci do ci ci ra pexîley bikero û ci rê çêşît-çêşît çî birşo. O senîn ki piro gino bimiro se, na ci rê bimano.*” (Seçilmek, 2019:100). Mehmed rakewte beno, Ehmed haya yo goş nano ser. Nêverdeno Mehmed pirt ser ra ravîro. Hîkayeyan de qehreman zaf dorî bi ardimê ferdo zana çinê bo sernêkewte beno. Ferdo zana semedê qehremanî muhîm yew qereker o. “*Ez senîn bikera, kamcîn ray ra şira se, ti mi dim ra yenê se ma şirê, ti dê ki nînê se ma nika ra pê ra abiryê.*” (Seçilmek, 2019:100). Ehmed, Mehmedî tuzaxan ra durî fînenno.

2.9.4.3. Agêrayîş

Merhelayê agêrayîş de kesî, raywanîya xu zerrî ser bi serkewte tamam kerda, reseyo bifesal yew şexsîyet. Îmtîhananê zorane ra biserkewte vîretiş yeno manayê xelata gird (pîl). Xelata pîl ê Mehmedî tamamê kezelatîyan ra dima reseno anîmaya xu.

Mehmed, Gulçîn (keynaya Şahê Perîyan) vînenno û pîya agêyrenê welatî ser. Xeberê Mehmedî çîna ke pîyê eyî ci rê tuzaxî hadre kerdî. Ferdo zana Ehmed xeberî eyî her çî ra est a. Mehmedî inê heme damane ra paweno. Inê pawitişê Ehmedî pîyê Mehmedî hîna kenê xidar. Pîyê Mehmedî beno yew hîjdeyo gird ke Mehmed şêro wadeyê xu, Mehmedî biwero. Ehmed verê eyî şino zerre babîyê Mehmedî kişeno û vecîyeno teber. Mehmed şubhe keno vano qey şiyoy verê Gulçîn. Giraneyê Ehmedî depîşeno vano; gera ti mi ra vacî ti çî ra şîyê zerre. Ehmed her çendêk mudafayê xu bikero zî Mehmed fek vera nêdano. Eger Ehmed vaco ez çî semede şîya beno kerra. Mehmed israr keno. Ehmed zî vano û beno kerra. Mehmed poşman beno labelê eka yew çare çîn o. Mehmedî rê yew laj beno. Şinê şikeft de yew veng vano: Eger ti gonîya lajê Ehmedî sawi beno weş. “*Nê hur dina goşdarî kenê, yenê. Fina pey di ageyrenê, lajekê xu gîne birnenê. A gûnî sawenê Ehmedî beno weş. Sewenê lajekî, lajek zî beno weş.*” (Seçilmek, 2019:102).

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Pîr zewt dana lajê axayî ro. Eşqê keynaya Şahê Perîyan kewno zerrîya Mehmedî, Mehmed semedê vînayîşê ina keyna kewno rayîr.	Mehmed û embazê xu Ehmed pîya kewnê rayîr. Rayîr de tikê îmtîhanane ra vîrenê şinê xu resnenê Keynaya Şahê Perîyan. Pîyê -axa-Mehmedî eşnaweno keyna girewta. Lajê xu rê çend tuzaxan roneno labelê Ehmed hemene ra hayîdar beno nêverdeno Mehmed dam kewo.	Mehmed keynaya Şahê Perîyan vînenê keyna zî zerr dekewna eyî pîya agêyrenê. Mehmed macerayê xu biserkewte tamam keno.
Arketîpê Versî	Axa (Babîyê Mehmedî)	
Arketîpê Anîma	Gulçîn (Keynaya Şahê Perîyan)	
Arketîpê Anîmus	Mehmed	
Arketîpê Ferdo Zana	Ehmed, Şikeft de yew veng	

Tablo 9: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Keynaya Şahê Perîyan

2.10. ŞAYÎDER DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.10.1. Metnê Şayîder

ŞAYÎDER

Beno nibeno wextê de pedîşayê beno, ju kî lajêde xo beno. Namê lajê xo Şayîder nano pira. Lajê padîşayî êndî xortêde tîtal o. Roşê padîşa nêweş kuno vano:

-Mi rê vena lajê min û wezîranê mi der ê, ez ci rê wesete kena.

Nê pêro ênê ruqalê padîşayî. Paşa vano:

-Ez mirena şima teba lajê mi çêverê felan oda ramekerê, kîlitanê odayî kî mederê lajê mi wa meşero zerê a oda mevîno. Êndî çend rojî ke derbaz benê paşa gineno piro mireno. Nê layikî rê no beno merex vano:

-Nê pîyê mi qeyî nîya va, zerê na oda de çi esto ke pîyê mi niwaşt o ez zerê oda bivînî? Nê mi rê çîyê do we.

Nîya her roj xo bi xo merex keno. Layik cêreno wezîra ver, cêreno lela û qazîya ver vano:

-Kîlitî biderê mi ez şopê zerê na oda de nîyaderî hela çi esto?

Kerûnikeno ke nê kîlitanê oda nidanê ci. No endî çend aşmî ke derbaz benê çend serrî ke derbaz benê nê zanitene no her şew û roj fikr û rahmana dê de a oda esta. Cipîno nîya eke êndî se fersend ano ro ci dizdîya kîlitê çêverê oda beno. Çêver ke keno ra çi rakero resmêde çêneke henên hanik oawişka, duwar ra dardekerdayî yo. Ti vana belkî aşm a, roj oberqîno. Mordem nîşkîno ke qaytê ci bo. Çimê nê se gineno resmî ro hama hênî cade xereqîno, gineno waro.

Wezîr, lele ênê ke tew eke çêverê oda hetan pê piştî ser de rakerdayî yo. Ênê şonê qayt kenê layik hawo gino waro, xereqîyayî yo. Nê layikî kenê berz, uşka ra vejenê şonê oda de nîyadanê, oda de çîyê çîn o, duwara ra nîyadanê tupûtal ê, pa qet çîyê dardekerdî nîyo. No resmî dîna ra nêno aseylene eke layik şono o tenya vînenno. Nîya tayê waxt derbaz beno. Layik ke se wenê dîyo hênî tey maşikê çêneke beno. Vano:

-Derdê mi rê derman, sarê mi rê ferman. Ya ez wayirê nê resmî ana ya kî kîştina min a. No urzeno ra heqîbê zerna cêno tedarikê xu yê rayê dano arê, astorêde

xu yo rind cêno mal û milkê pîyê xo, textê paşatînê pêrunê caverdano sarê keno qurbanê ninga kuno deşt û çola.

Êndî nîya çîqa ke fetelîno şono welate de vejîno, beno meymanê pîre. Nîya ke tayê şewe kuna ser vano:

-Daka pîre ma rê tayê qese bike, ti ê verena ra wa, to çî dîyo, çî nidîyo mi rê tayê qese bike. Ez qayila ke wa kalî qese bikerê ezî kî goş ser nî. Ez wazena ke bizewecî tawa nîya çênê-menê rindî çîn ê ti mi ra vajê

Nîya taye qese keno. Pîre vana:

-Tew buko buko, felan ca de paşayê bî, çênêde xo bîye, juyade henêne bîye ke mordem qemîşê ci nibîyênê ke wa qaytê ci bo. Ti vana belkî roj û aşmebîyê berqîyêne. Rojê irfîdê amo da piro çêneke gurete berde kes nizano berda kotî.

No xo erzeno dest û ninganê pîre vano:

-Daka pîre ma ti qet nizana cayê nê îfrîdî kotî ro, no çik o, no kam o?

Pîre vana:

-Buko ez nizana, bitekne şo cayêde wayade mi esta şo meymanê daye be. Ancax a kî ne meymanê cêna ne kî kesî verdana leyê xo, ne kî cêna çê xo. A dî serrî mi ra pîl a eke zana a zana eke to ra vaj a vana.

Layik vano:

-Ma daka pîre cayê na waya to kamcî het ser kuno, çîqa durî yo?

Pîre vana:

-Wile no het ser kuno.

Ebi destê xo musnena vana “ama raya xo xeylê dûrî ya.”

Layik vazeno ra, beno aspar roja bîne şodir defêna sarê keno qurbanê ninga vano “ya sarê mi de raye ra şono ya kî ez na çêneke ana.” No şono goro ke pîre ci nîşando şono, şono verê çêverê çê waya pîre de vejîno. Astorê xo ra beno pîya vano:

-Ma be xêr dî.

Selam dano ci. Pîre hers bena vana:

-Selam çik o, ti çik a? Kam a selam dana mi, lertzê çîmanê mi vera vînd bê!

No Şayîder cêreno rê ver vano:

-Daka pîre cira kena to ra, dexelet kena pera dana to, zerna dana to ma ez meymanê Heqî ya, ma ti meymanê Heqî nicêna, şîma ê verena ra mendê. Ez lajê tu ya, ewladê tu ya, ti se meyman nicêna. Ti ke çî wazena dana to, ez to rê bena hard, bena qul.

Nîya bi no qeyde pîre qan kena. Pîre ne cêna zerê çend rojî leyê daka pîre de maneno, her şewe zerne dano pîre. Mavajîme ewro ke uja do şewa bîne di tena dano ci. Her şewe keno zêde, nîya şewe vano:

-Daka pîre de ma rê qese bike, ti de ê verena ra wa, ti nika xeyê çîya zana, xeylê çîya pêhesîya, mi rê qese bike. Oncîya vano “ez wazena ke bizewecî.” Çêna ra qese keno vano: “Ez pêhesîya ke îfrîd amo çêna felan paşayî berda, na çend serrî yo pê cêrenê nivînenê. Ma ti qet date nizana, ti mi ra vaje ez waştîye day a.

Pîre vana:

-Tew lajê mi ma ti aye xelesnena ra, ti se şîkîna? Vana “ê îfrîdî di birayê xo estê, nê hîrê bira yê. Hardê birayê ju sûr o, ju gewr o, ju kî sîya wo. Hardê nîna kî pêser veteyî yê. Ti nêzo çîqa şîya raştê hardê birayê sûrî bena, ti nêzo çîqa ke waxt şore birese hardê birayê gewrî, hondê waxt şore kî birese hardê birayê sîyayî. Nê hîrmîna bira a çêneke berda, ancax çêneke nika lewê birayê sîyayî der a. Ma ti se şîkîna şore aye raxelesne. Nê dêv ê, to lîme-lîme kenê. Ti ke şorê hardê devê sûrî o to kişeno, ti ke dê ra raxelesîye dêvo gewr to kişena. Ti ke dê ra raxelesîye xora dêvê sîyayî destî ver ra nixelenena ra. Karê to bi nê karî çîn o.”

Şayîder xo erzeno dest û nînganê naye cêreno ver, vano:

-Ti mi rê nivîşte bike, dayreye rone wa ez nîna bikîşî. Na pîre kî vana:

-Şo felan ca de wayade mi esta a mi ra pîl a, ez waya wertên a, ti şo lewê daye, a waya mi nivîšta girê dana, fala nana ro. Na kî vana “waya mi ke to bîvîno to kişena.”

No vano:

-Heq esto.

Na pîre raye ci rê nîşan dana. Şayîder roja bîne ci ra xatir wazeno, beno aspar oncîya sarê keno qurbanê ninga şono. Heş sarê layikî de nomendo, hardê dewrêşî ci rê

bîyo verg. No şono, şono êndî çîqa ke waxt şono, şono verê çêverê waya pîle de vêjîno. Astor ra beno pîya nîyadano ke çêver û pencerê pîre pêro kîlitkerdî yê. No nato-bota cêreno şono xo dano we, teyê waxt ke ser a derbaz beno nîyadano çêver bî ra, pîre nawa ame. Pîre ame porê pîre hard gezi keno Şayîder vano “ez bi xo na pîre sebidî eşkera?” Pîre êna nato-bota şona vana “bowa însanê xerîbî îtka ra êna, ama nezo kotî ra êna?”

Şayîder xo dano we, beno şand eke se keno kuno zerê çeyî xo dano we, pîre kar-marê xo dana arê, şamya xo wena kuna ra. Şayîder eke na pîre kuna ra êno porê pîre cayê ra girê dano, sênê pîre ser o nîşeno ro, hurdîmîna çîçikanê pîre leno. Pîre eke bena haşar urzo ra nîşkîna, sarê xo berz kena hers bena:

Ti kam a, çik a, cin a, perî ya? Ti se ama zere, teyr bi teyrîna xo natka ra derbaz nibeno ti se kewta zere, porê mi nîya girê da, cicikê mi litî?

Şayîder vano:

-Daka pîre hers mebe ez lajê waya tu ya qij a, ez ruşna leyê xalika min a wertêne, ayî kî ez rişna lewê to. Waya tu ya qije felan ca de nîşena ro, waya tu ya wertêne kî felan ca de nîşena ro. Ez xerîb nîya lajê to kî êna, îna ez ruşna natka ma hênî nibîyêne mi çî zanitêne ti natka nîşena ro.

No ki nîya qese keno. Pîre vana:

-Tamam sarê mi ser, çîmanê mi ser.

Heq rama xo erzeno zerê pîre. Şayîder nîya çend rojî pîre rê xizmete keno, destê pîre ver êno-şono, xo bi pîre dano heskerdene. Şewe oncîya vano:

-Daka pîre hela mi rê tayê qese bike ti ê verena ra wa, to nika xeylê çîy dîyê, heşnê nîya tayê qese bike.

No nîya tayê tey qese keno mesela ano çêna ser vano:

-Xalki mi hewnê xo de ju çêneke dîye. Ti gere seba Heqî naye mi ra vaje, ti çî wazena ez dana to.

Pîre vana:

-Lajê mi, lajê mi çêna felan paşayî dêvê sûrî berda. Van “nê qarîşê çêna nibenê, nîşonê cila dîna hondê ke maşiqê ci benê. Bebê çê hênî qaytê ci kenê.” Vana “nê

qarişê çêna bê çênê mirenê şonê.” Vana “çêna felan paşayî kî dêvê gewrî berda, çêneka ti vana kî dêvê sîyayî berda. Ruhê nê dêva dîna de nîyo.” Vana “ma ti xo nê dêva xelesnena ra, ti se nîna kişena? To kenê koka ju didanê xo, îşê to bi nê çîyanê nîyanêna nikewto. Ti çêna nîşkîna raxelesnê.”

Şayîder cêreno cer, cêreno ser vano:

-Hela dayre rone, no ruhê dêvê sûrî kotî der o, ê dêvê gewrî kotî der o, ê dêvê sîyayî kotî der o ti mi ra vaje. Eke ruhê nîna nîna de nîyo kotî der o?

Eke se kena pîre qan keno. Pîre ana ci re dayre nana ro vana:

-Lajê mi ruhê dêvê sûrî gurzê der o, ti ke gurzî berz kerê, anîya yavaş piro dere mireno. Eke to juye de piro o vano “juyêne mi de” Ti nibo piro de! Vaje “ ez maya xo ra ju dolime bîya, heqa Heqî kî ju rey a.” Ruhê dêvê gewrî kî porê dê der o. Ti ke porê de bicê nîya cayê ra girê de o nîşkîno ke xo bilewno, ti êndî şîkîna ê bîkîşe, parçe-parçe kere. Ruhê dêvê sîyayî kî ez nizana. Ancax a çêneka ke berda a zana, ti şore a çêneke ra pesr kerê a to ra vajo ancax. Dayrê mi vano “ruhê dêvê sîyayî ci ra zaf dûrî yo.”

Beno şodir layik şono dest û nînganê pîre, ci ra xatir wazenobeno aspar, defêna sare keno qurbanê ninga şono. Eke çîqa şono roja ke şono, ebe hefta ke şono nêno zanitene, layik şono hardê dêvê sûrî de vejîno. Nîyadano nato-bota xo de wele sade sûr a. No vano “wile ez ama merê dêvê sûrî” Tayîna rameno nîya dano ke serê koyî ra bonêde henên viraşto ke, kes xo niresneno ci. No astorê xo rameno verê çêverê bonî nîyadano kes çîn o. Çêneke sarê xo pencere ra vejena vana:

-Ya qulê Heqî ti kam a, xo rê şo sarê xo raxelesne nika ke dêvo sûr ame to purte-purt keno! Ti ke veyşana ez non bidî to, ti ke teyšana ez axwe bidî to, ti şo xo raxelesne.

Şayîder vano:

-Ma dêv kotî ro ke ti vana şo nika ke ame to kişeno?

Çêneke vana:

-Dêv şîyo nêçir waxto ke êndî bêro.

Şayîder ci ra dexalet keno cêreno ver, cêreno ser vano:

-Hal-mesele mi na wa. Ez lajê felan paşayî ya, mi sarê xo kerdo qurbanê ninganê şima, mi vato “derdê mi rê derman, sarê mi rê ferman” ez kewta na raye, ti se kena mi rê çêverî rake. Ti ke nivînena kî ez atka vindena dêv keame ya ez ê kişena ya kî o mi kişeno.

Çêneke tayê vindena xo bi xo mijor kena vana:

-De ti bitekne şo xo weda, ama hênî weda ke qet cayêde to nêaso. O ke ame vano “bowa însanê xerîbî ayta ra êna.” Ez vana “teyr bi teyrîna xo natka ra ‘quy’ nikena, însano xerîb tawa êno hardê to.” Ez niverdena wa o bi to bifeteliyo. Saata de na wa, ame ti şo xo weda.

Şayîder şono xo dano we eke beno şand dêvo sûr êno çê, cêreno rê çêneke vano:

-Bowa însanê xerîbî natka ra êna?

Çêneke hers bena vana:

-Teyr bi teyrîna xo hardê to de quy nikena, însan se tawreno bêro hardê to!

No dêv vano:

-Wile bowa însanê xerîbî êna.

Çêneke ke nîya şona ser vindeno. Ma maşiqê çênek o, qet ci ra çîyê nivano, hondê ke qaytê daye bo, wa ju kî tey mucul bo. Nîya çend rojî dêv şono nêçîr, Şayîder êno leyê çêneke, nêzdîyê ameyana dêvî wa bêro şono xo dano we. Her şewe dêv vano:

-Bowa însanê xerîbî êna.

Çêneke hers bena oncîya vindeno. Çêneke nîyadana ke nîya nêşono. Eke dêv şî nêçîr Şayîder ame leyê vana:

-Nîya nibeno. Vana “eke şande ame ti xo feqîrîna henêne, halodê henên şane ke cêr o bê ke qorê to qenestê to ra darde bo, kincanê kan-manan xo ra de. Eke ê ti dîya o êno ke to lete-lete kero, ez ci ra vana ‘meke no feqîr û hîsîr kam çi zano ke kotî ra vejîyo amo. M ano bi to şîkîno, feqîr o, nezan o, nibîyene tawa kewtêne hardê to. Ma no tawa şîkîno ke to bîkîşo ti nê kişena”Eke o cor de ame ez tey êna, to hela bi çi hal bena zere.

Bîya oncî no dêv êno vano:

-Bowa însanê xerîbî êna.

Çêneke hers bena vindeno. Taye ke nîya wertê ra waxt derbaz bî, çêneke nîyadana cam ra vana:

-Wîy qîlawete nawo cêr o êno. Eke însan o, verg o, heş o, ez nizana. No çik o, çîqa feqîr o, bêhelal o.

Dêv êno nîyadano vano:

-Hela weda o çik o? Vano “teyr bi teyrîna xo hardê mi de quy nikeno no çik o, pîya wo, çik o?”

Eke urzeno ra şoro çêneke vana:

-Vinde hela no çik o ezî kî bêrî nêzdî ra bivînî. No çend serrî yo mi qulê Heqî nêdîyo.

Nê eke nîya şonê, nê şonê ke juyêde feqîr o, lengeno, qorî qenestê xo ra kaş keno, turîkê eşto ro hermê xo, tayê ardî kerde ci; nîya nono huşk-muşk kerdo ci.

Çêneke vana:

Wîy ma se guna to bi nê feqîrî nêna, ti nê se kîşena, ma no bi to se keno?

Dêv vano:

-Heya, ma no bi mi se keno.

Çêneke vana:

-Ma nê beme çê wa leyê ma de bo. Ti ke şîya mi de mucil beno, tayê alîkarîye dano mi.

Dêv vano:

-Tamam.

Nê cênê benê zerre. Nîya roje, dide, hîrê, çar rojî wertê ra derbaz benê, no xizmetê dîna keno, nonê dîna, axwa dîna ano beno. Axwe ano destu nînganê dîna şuno. Mîştanê xo keno çimê dêvî ra. Nîya dormê gurzî de êno şono.

Rojê dêv êno ke şoro gurzê xo bico şoro nêçîr, no hama beno gurzî ro wertê çimanê dêvî de dano piro. Dêv vano:

-Hemin ke to ez kîştâ juyena mi rode wa ez can dî şorî, mi nîya cankeşte meverde.

Şayîder vano:

-Ez maya xo ra ju defa bîya, heqa Heqî ju defa wa ti ayebure to rê bes a.

Dêv mireno beno huşk. No dêvê sûrî ra xelesîno ra. Mendî di dêvî. Çêneke ra vano:

-De ti natka vinde, mi Heqî verde adûvad kerdo. Ez gere şorî a çêneka ke dêvê sîyayî berda ez aye bîyarî.

No goşanê dêvê sûrî keno ci ra keno cebê xo vano:

-Ez ke pey de cêra to kî xo de bena.

Xatir çêneke ra wazeno şono. Çêneke çê de manena her çîyê dêvî esto. Çêneke vana:

-Kes tersa ra nêno ke.

Şayîder şono hardê dêvê gewrî de vejîno, nîyadano ke hard pêro gewr o vano “wile no kî hardê dêvê gewrî yo.” Şono oncîya verê bonî, çêneke sarê xo pencere ra kena derg a kî vana:

-Ey qulê Heqî ti kam a, ti çik a? Ti bi belayê xo cêrena nika ke dêv amê to keno let-lete. Ti ke veyşan a ez non bidî to, ti ke teyşana ez axwe bidî to xo rê bure, bişme, şo xo rê canê xo raxelesne.

Şayîder vano:

-Ez ne veyşa a ne kî teyşan a, ez bi şima fetelîna.

Mesele xo ci rê qese keno. Seke vere mi to rê qese keno hata a saate. Çêneke Şayîderî bena zerê vana:

-Ma ti nê se kîşena, ruhê dê kî dê de nîyo, o nêno kîştene.

Şayîder vano:

-Ma hela nîyaderîme Heq kerîmo.

Çêneke Şayîderî bena dana we. Beno şan dêv nêçîr êno çê, fetelîno vano:

-Bowa însanê xerîbî êna.

Na çêneke hêres bena vana:

Ma teyr bi teyrîna xo hardê to de quy nikeno no însano xerîb kotî ra bêro?

Dêv oncîya vano:

-Nê wile bowa însanê xerîbî êna.

Nîya juye dêvî ra juye çêneke ra hers bena no kî vindeno. Oncîya kî rehet nîyo nata cêreno, bota cêreno eke nivîneno, teslîya xo kuna nîşeno ro. Çêneke Şayîderî her şewe kena durifêde çîyê. No dêv ke şono nêçîr Şayîder dime şono. Nîya çend rojî ke dêv dime şono dizdîya dêv êno çêneke ra vano:

-Çênê seke çîyê mi diye fetelîno zê ecelê mi, eke ecelê min o, çik o ez nizana.

Çêneke vana:

-Ma ti xê a, kam to kîşeno tawa ti êna kîştene, hem kam tawreno to. To mezgê xo zay kerdo çik o?

Maneno roja bîne dêv oncîya şono nêçîr, Şayîder zano her roj ke şî nêçîr êno hînî ser axwe şimeno, tayê arisîno ra, verê cû şono xo rind dano we. Dêv ke şodir şono fetelîno eke şandê cêreno ra êno hînî ser, axwe şimeno nîya tayê meredîno ra ke bi arasîyo ra hama şono hewn Şayîder vejîno şono porê dêvî dare ra girê dano, rind şedinano. Dêv beno hêşar, eke êno ke ravazo hama hênî pa maneno. No şimşerê xo cêno dêvî lîme,lîme keno, lew û goşane dê kî keno ci ra keno cebê xo, şono lewê çêneke. Çêneke vana:

-Saata dêvî nawa ame, nika vejîno êno to keno let-lete şo xo weda.

Şayîder lew û gaşanê dêvî vejeno erzeno verê nînganê çêneke vano:

-Mi o kerd qurbanê nînganê to. Ez dê ra kî xelesîya ra.

Maneno dêvo sîya. Şayîder na çêneke ra kî vano:

-Ti natka vinde ez pey de ke cêra ama to kî tey bena.

Çêneke vana:

-Toje nîya, dide nîya dêrû yo, kes nizano, ti ê nikîşena. Şayîder vano:

-Wa bo mi şopê adûwad kerdo, ez gere şorî, ti natka vinde ez pey de êna vînena.

Ci ra xatir wazeno beno aspar oncîya sare keno qurbanê ningan şono fetelîno. Endî çîqa ke şono kuno harde sîya. Nata cêreno bota cêreno, nata qayt keno, bota qayt keno bonê vînenno. Astorê xo rameno verê bonî. Na çêneke hî eke nê vînena sarê xo pencere ra kena derg vana:

-Ta qulê Heqî ti bi belayê xo cêrena? Ti nizana no hardê dêvê sîyayî yo, nika dêv ame to ke parçe-parçe, keno hurînda koka ju didanê xo. Ti ke veyaşan a ez non bidî to bure, ti ke teyšan a ez axwe bid, to bişme şo sarê xo raxelesne. Waxt nîyo dêv bêro.

Şayîder çêneke ra vano:

-Ti mi rê çêver rake ez bêrî zere eke dêv ame kî Heq kerîm o. Nîya tayê jubînî anê benê Şayîder cêreno çêneke ver, cêreno ser çêneke çêver kena ra bena zere. Non dana ci, axwe dana ci, Şayîder nonê xo weno, axwa xo şimeno vano:

-Ez lajê felan paşa ya, namê mi Şayîder o.

Resmê daye cebê ra vejeno musneno çêneke vano:

-Hal-hekat nîya ro. Na çend serrî yo mi textê pîyê xo caverdo, mi sarê xo kerdo qurbanê to, ez çê ra vejîya ama. Ma nika kî mi ti dîya ez to se caverdena şona. Ma nika se bikeme se nikeme, ti mi ra aye vaje?

Çêneke vana:

-Wile roje nîyo, dide nîyo ezî kî nizana kotî ro. Ma ez nika to se bikerî se wedarî?

Eke êndî çêneke çî çare vînena Şayîder dana we. Beno şand dêvo sîya cêreno ra bêro çê, xirmî û zingîye kuna ra koya, qudiyê çokanê Şayîderî şîkîno.

Dêv êno kuno zerê çeyî vano:

-Bowa însanê xerîbî atka ra êna?

Çêneke vana:

-Ti xêx a, to mezgê xo kerdo vîndî ma kam tawreno bêro hardê to. Teyr bi teyrîna xo de quy nikeno, ti vana bowa însanê xerîbî êna.

Nîya xeylê jubînî anê benê, çêneke pey cu dêvî qan kena. Dêv ke şodir çê ra vêjîno şono, Şayîder çêneke ra vano:

-Ti ke şîkîna ruhê de kotî ro cayê dê bimuse.

Eke no dêv şande êno çê, çêneke murîzîna dêv vano:

-Ti qey nîya kena, ti qeyî muruzîya, se bîyo to rê?

Çêneke vana:

-Ma ez çî nîya mekerî, çend serrî yo to arda ne însanê ro lewê mi de ne heywanê ro leyê mi de ez tey şa bî, tey qese bikerî. Ezî kî însan a, çê de teyna aciz bena, ti şodir şona fetelîna şande êna. Marohê to kotî ro ti mi ra vaje ma qet nibî ez ke aciz bîya ruhê to de mucilîya xo ana.

No dêvo sîya vano:

-Tew ma ti ruhê mi se kena, ci ra vana çî?

Çêneke oncîya şona ser cêrena ser vana:

-Ma axirî ez pê hedîra xo ana hetan ke ti ama.

No dêv vano:

-Ruhê mi anê gezîkî der o.

Nîya şewe ke xeylê ser a derbaz bena nê kunê ra. Beno şodir dêv oncîya şono nêçîr çêneke ana gezîkî rind xemelnena, pîşena tera awuşka cayêde rind de nana ro. No dêv şandê êno eke gezîkî vînena huno vano:

-To o gezik qey hona xemilno? Ma ti xêx a, ma tawa tuhê mi ê gezîkî der o. Ruhê mi aye huy der o.

Çêneke vana:

-Ma ti qeyî mi xapnena ti hondê vana “ez to ra hes kena” To va “ruhê mi gezîkî der o” mi kî xo rê gezik xemelna.

No dêv vano:

-Ruhê mi de aye huyî der o!

Oncîya nîya ke xeylê mucul benê şewe kî ser a xeylê şona nê defêna kunê ra, beno şodir dêv defêna şono nêçîr. Çêneke ana nafa ke huyê xo rind xemelnena ana cayê gezîkî de nana ro. Beno şand dêv defêna nêçîr ra êno çê, nafa kî hurînda gezîkî de huyî vîneno, oncîya xemelnayî yo. Huno vano:

-No aqilê çinayî yo, ruhê mi tawa êno kuno nê huyî!

Çêneke tayê hers bena mexsuz vana:

-Ti mi xapnena!

Tayê midîna defêna cêrena ser vana:

-Ma kanê heskerdena to, ma ti mi ra honde hes kena.

No dêv çend rojî başqê çîye vano, şodir şono nêçîr şande êno ke çêneke ê xemelnê. No oncîya huno çêneke vana:

-Qa ti çend rojî yo vana “ruhê mi de ê çîya der o” ez xemelnena, ci ra hes kena ti şande êna bi mi huna. Ti mi ra hes nikenana, to ke mi ra hes bikerdêne nîya ez nixapitêne. Bawerîya to bi mi çîn a!

Defêna cêrena ver, cêrena ser vana:

-Ti bi heqî kena ruhê to kotî ro mi ra vaje, ezî kî pê hederîya xo bîyarî.

No dêvo sîya vano:

-Ruhê mi hîrê çuçikanê zerê qutîye der ê, wertê çîmanê xezale der ê. Xezalê koyê Qerşdaxî de ju hînî esto, serre de pey,roja ênî êna ê hînî ser o axwe şîmena şona. Ma ez ê ruhê xo kotî ra bicî to rê bîyarî?

Çêneke vana:

-Ma na serre key bena tamam ke ti şorê bicê mi rê bîyare?

No vano:

-Wile aşma menda a êna ê hînî de axwe şîmena şona.

Nîya bi qesekerdene şewe xeylê ser a derbaz bena dêv vano:

-De urze ra ma rakume hewnê mi ame.

Nê junê ra şodir dêv defêna urzeno ra şono nêçîr. Şayîder ênoleyê çêneke vano:

-De xatir bi to ez şona o bîn êndî karê min o. Vano “xora ke ez ama to xelesnena ra, xora ke nîyama ke ez şîya ama kîştene. Ti nîya bizane.”

Ci ra xatir wazeno defêna sare keno gurbanê ninga beno aspar şono. Çêneke ci ra vana:

-To ke ê çuçukî guretî hîrmîna kî bikîşe. Nêbo, nêbo ti juye raverde dêv reseno mi, mi kîşeno!

Şayîder şono ha naca, ha uşka şono koyê Qerşdaxî vînenno, na raye hînî fetelîno hînî kî vînenno. Xo dano we nafa kî xezale pîno şand û şodir. Roja xezale ke êna nîyadano vizînde henene kuna ra koya ke no terseno, hetê ra kî zano xezale ame. Eke xezale êna no nîyadano xezale juyade henene ke hut a, verg a, teyre xezale niresena.

Xezale teyšan a se êna sare kena hînî axwe bişmo Şayîder urzeno ra kerqwanê erzeno wertê çimanê xezale de dano piro.

Xezale peyser şona ama hênî ginena waro. No vazdano xezale pêcêno sarê xezale qilaşneno ra ke heya, ju qutîye hawa tede. Şayîder qutî cêno keno ra hîrê çuçikî hayê tede. No sarê çuçika juye ke visneno ra dêv ko ra lerzneno. Şayîder qemişê çuçika nibeno vano “ez bêrî leyê çêneke” No ke tayê şono vatena çêneke êno vîrî vano “çêneke mi ra nîya vatbî” Cêno sarê juya bîne visneno ra. No ke se sarê a verêne visneno dêv lerzneno. Ha naja, ha aja xo nîzdîyê çêyî keno. No ke sare a dideyîne ke visneno dêv verê çeyî de gineno waro, nîşkîno şoro çê. Şayîder remeno teba çêneke ra şono ser, qutîye musneno ci vano:

-To dîyo ecelê to mi dest der o.

No dêv cêreno ver, cêreno ser, ci ra dexalet keno vano:

-Ey qulê Heqî ti kam a, çi esl a, çi cins a? Xora ez mirena ti a ju çuçika min a ke weş menda aye raverde wa a şoro.

No dêv ke nîya cêreno ver, cêreno ser çuçike cêrena ra dêvî vana:

-Eke mi raverdo ez ewro hakê kena, meşte kî hake kena to kena dêvê zê verî hondê ke mi raverdo.

Dêv ke nîya cêreno Şayîder ver no beno sist, êno ke çuçike raverdo hama çêneke xo resnena ci dest erzena çuçike, sarê daye kî visnena ra, erzena awuşka dêv mireno. Cêrena ra Şayîderî vana:

-To heşna çuçike va çi? Çuçike dêvî ra va “eke mi raverdo ez ewro hakê kena, meşte kî hake kena ruhê to kena ruhê verî.”

Şayîder çêneke cêno teba xezna dêvî bar keno, êno çênekanê bîna kî bi no qeyde cêno teknenno êno çê pîra. Pîra rê xizmetade henêne keno ke êndî Heq bizano. Dîna ra kî xatir wazeno êno welatê do, teze dano piro veyvê xo û a çêneke keno. Ê miradê xo şa benê. (Ballikaya, 2014:95-110)

2.10.2. Munitişê Dehkera

- Yew padîşa beno.
- Yew lajê eyî beno, nameyê ci Şayîder o.
- Rojêk padîşa nêweş kewno. Vendenno wezîr û lajê xu. Wesîyetê xu keno.
- Vano; lajê mi felan oda ramekerê, kilîtanê odayî ci medenê wa zereyê odayî nêvîno.
- Çend rojî derbaz benê paşa mireno.
- Zereyê odayî lajekî rê beno mereq, pîyê mi çi semede ra va mevîn.
- Lajek, wezîr ra vano kilîtanê odayî bidê mi hela oda de çi esto?
- Keno-nêkeno wezîr kilît nêdano ci.
- Serrî derbaz benê nêyeno zanayîş oda de çi esto.
- Rojêk firset ci ano kilîtan dizdinenno.
- Berê odayî akeno dês de resmê yew keyna ho aleqneyî. Ti vanê yew aşm a. Senî çim gineno ci xereqîyeno (xemîyeno) gineno ware ro.
- Wezîr vînenno ke lajek oda de ho ware de, xereqîyaye.
- Wezîr ewnîyeno oda de taba çîn o bîla resmê keyna.
- Wext derbaz beno. Lajêk aşiqê keyna beno.
- Vano; derdê mi rê derman, sarê mi rê ferman. Ya ez wayîrê ino resmî ana, yan zî mergê min o.
- Heqîbeyê xu dekeno, nişeno astorê xu, mal, milk û textê padîşatî ca verdano û kewno deşt û çolan.
- Zaf-tay çi şino welatêk de beno meymanê yew pîre.
- Vano; daka pîr mi rê binê qalî biker, to çi dîyo. Ti qalî biker ez goşdarî bikerî. Ez wazena bizewecî, tîya de keynayê rindî estî, ti mi ra vace.
- Pîr vana; yew ca de keynayê yew paşayî bibî. Ti qemiş nêbîyenê awir bidî ci, zê yew tîj û aşme bî. Rojêk îfrîd yeno keyna geno şino kes nêzano berda ça.
- Şayîder vano; daka pîr ti qet nêzana ino îfrîd kamo, sera şîyo?

- Pîr vana ez nêzana labelê yew waya mi esta mi ra di serrî pîl a. Şo meymanê aye bo bizano aye zana.
- Lajek nişeno astorê xu şino ca yo ke pîr nişan dayo şino reseno oca.
- Şayîder şino keyeyê pîr, pîr hêrs bena. Şayîder ci rê reca keno, pîr bena zerre.
- Her şew yew zerd dano pîre.
- Ina şew pîre ra vano; daka pîr ti verîname ra ya. Vanî wextêk îfrîdî yew keyna berda ti zana berda ça?
- Pîr vana; îfrîdî hîrê birayê. Edrê yewî sur o, yewî gewr o, yew zî sîya yo.
- Inî hîrê heme devê, to lîme lîme kenê. Keyna eka ha bîrayê sîyayî het de.
- Ti birayî surî vîrî, birayo gewr to kişeno inê zî vîrî birayo sîya to kişeno. Mumkun nîyo ti keyna bixelesnî.
- Şayîder vano; daka pîr mi rê dayre (fal) rone wa ez înan bikişî.
- Pîr vana; şo filan ca de mi ra pîlêrî yew waya mi esta aya dayre ronena.
- Şayîder xatir wazeno kewno rayîr.
- Şayîder şino reseno keyeyê waya pîl. Xu nimneno.
- Waya pîl hesîyena xu vana; tîya de boya însanê xerîbî yena. Geyrena kesî nêvînena. Şan dîyeno kewna ra.
- Şayîder gijikê (por) pîr yew cayê ra giredano, sîneyê pîr ser a nişeno ro şitê pîr weno. Pîr hîşar bena eke wirzo nêşkena. Pîr hêrs bena, vana ti kamî, ti senî ameyê zere?
- Şayîder vano; daka pîr hêrs mebe. Ez lajê waya to ya qij a, ez şîya verê waya to ya werteyîn aya ez şirawita to ver, ez xerîb nîya.
- Rehm kewna pîr zerre. Şayîder çend rojî pîre rê xizmet keno. Xu dano heskerdiş.
- Şayîdr vano; daka pîr mi rê wextê verî ra qise biker.
- Pîr dest pêkena meseleyan vana.
- Şayîder qise ano keyna ser vano; xalê mi hewnê xu de yew keyna dîya gera ti semedê Heqî mi ra vajî. Ti çî wazena ez dana to.
- Pîr vana; lajê mi keynayê felan paşayî devî surî berda. Keyna felan paşayî devî gewrî berda. Keyneka ke ti vanê devî sîyayî berda.
- Pîr vana ruhê inî dêvan dunya de nîyo.

- Şayîder vano; hela dayre rone ruhê înan ça de beno?
- Pîr vana; ruhê devî surî gurzî de beno, yew piro de mireno. Ruhê devî gewrî porê ci de beno, porê eyî yew ca de gire de ti eşkenî bikişî. Ruhê devî sîyayî ez nêzana labelê keyneka eyî berda aya zana. Dayreyê mi vano tera durî yo.
- Şayîder nişeno astorê xu şino reseno keyeyê devî surî.
- Şayîder keyna vînenno tera perseno; dêvo sur ça beno. Keyna vana; şîyo seyd,
- Keyna Şayîderî yew wade de nimnena.
- Dêvo sur yeno vano; tîya de boya însanî xerîbî yena.
- Keyna vana; teyr bi teyrîya xu nêaftena bêro tîya, însan senî yeno tîya.
- Ino tewir çend rojî dewam kenî.
- Keyna vana eger dev ame ti xu feqîrîna. Şayîder xu nano feqîrî. Dêvo sur eyî qebul keno. Çend rojî devî rê xizmet keno.
- Şayîder rojêk gurz dano dêvî ro. Dev vano yewîna mi rê de ez bimirî. Şayîder zano yewîna pirodo beno ganî. Dêvo sur mireno. Goşanê devî tera keno erzeno xu ceb şino.
- Şayîder hetê devî gewrî ya şino.
- Şino ardê devî gewrî de vecîyeno. Keyna vînenno meseleyê xu tera vano.
- Keyna Şayîderî zere de nimnena. Dev seyd ra yeno vano; boya însanî xerîbî yena.
- Keyna hers bena vana; teyr teyrîna xu nêaftena bêro arde to de bigeyro, însan senî yeno.
- Çend rojî vîyerenê dêvo sîya keyneke ra vano; sankî ecelê mi, mi dima geyreno.
- Keynek vana; kam senî eftareno û eşkeno to bikişo?
- Şayîder rojêk gijikê devî dara giredano, şimşerê xu anceno devî kişeno, goşanê eyî tera kena erzeno cebê xu.
- Keyneke ra vano; tîya de vinder ez ageyrena to zî xu de bena.
- Şayîder hetê devî sîya ya şino.
- Şino ardê devî sîyayî de keynek vînenno.

- Şayîder vano; ez lajê filan paşayî ya, ez çend serrîya to dima geyrena, ez hetana ke to nêgerî ez cayêk nêşina.
- Keynek Şayîderî zere de nimnena. Dêvo sîya yeno vano ez boya însanî xerîbî gena.
- Keynek hers bena vana; teyr teyrîna xu nêafteno ardê to de bigeyro însan senî yeno.
- Dev şino seyd. Şayîder keyna ra vano; ti eşkena bimusî ruhê devî ça de beno?
- Dêvo sîya şan yeno. Keyna vana ruhê to ça de beno, ez teyna manena ez pê hewîya xu ana.
- Dêvo sîya cayê ruhê xu rašta tera nêvano. Ge vano geze de beno, ge vano huye de beno pê keyna xapînenno. Keyna hêrs bena.
- Peynî de vano ruhê mi werteyê çimanê xezale de beno. Xezale koyê Qerşdaxî de yew yene esto, serre de yew dor roja yene (ênî) yena awa xu wena şina.
- Şayîder keyna ra vano; o hîn karê min o.
- Şayîder şino Qerşdax verê yenî de xezale paweno rojêk xezal yena awe ser. Şayîder xezal kişeno werteyê çimanê xezale ra yew qutî veceno, hîrê hebî çûçikî hayê tede.
- Şayîder sereyê yew çûçik tera keno dêvo sîya lerzeno, ayê diyîne tera kena dev xu resneno verê berî, ayê hîrêyîn zî tera keno dev mireno.
- Şayîder ê keynayanê bînan zî gena ageyreno welat.

2.10.3. Motîfê Şayîderî

1. **Motîfê Wadeyê Yasaxî:** Paşa nizdîyê mergê xu wezîrê xu temîn keno vano; eger ez merda, şima nêverdenê lajê mi şêro ino wade. Çîyê yasaxî hîna bala însanî ancenê. Ino wazîyet lajê paşayî rê hîna beno mereq, roj bi roj bêsebir beno. *“Nê pîyê mi qeyî nîya va, zerê na oda de çi esto ke pîyê mi niwaşto ez zerê oda bivînî? Nê mi ra çîyî do we.”* (Ballikaya, 2014:95). Şayîder, wezîrî rê layik (lakvêy) keno kilitê wadeyî wazeno labelê wezîr kilit nêdano ci. Şayîder rojêk kilitê wadeyî nimneno, şino wade.
2. **Motîfê Resmê Keyna:** Paşayî lajê xu rê wade kerdo yasax labelê Şayîder zaf wazeno zereyê wadeyî bivîno. Şayîder berê wadeyî akeno diwar de çim

gineno resmê yew keyna. Keyna zaf rind a, senî çim gineno resmê keyna xemîyeno. *“Ti vanabelkî aşm a, roj o bereqîno. Mordem nîşkîno ke qaytê ci bo. Çimê nê se gineno resmî ro hama hênî cade xereqîno, gineno waro.”* (Ballikaya, 2014:96).

- 3. Motîfê Pîr:** Şayîder, keynaya ke resmê aye dîyo kewno dima geyreno. Hîkaye de motîfê pîr hîrê hebî yê: Waya qij, waya werteyîn û waya pîl. Inê hîrê heme pîrê zî cîya-cîya cayan de benê. Şayîder, zaf tay çî şino pîr a qij vînenê, pîre het de yew mude vindeno, pîre ra derheqe keyna de malumat geno. Pîr çî zana tera vana û Şayîderî erşawena verê waya werteyîn. *“Buko ez nizana, bitekne şo cayêde wayade mi esta şo meymanê daye bo. ... A di serrî mi ra pîl aeke zana a zana eke to ra vajo a vana.”* (Ballikaya, 2014:97).

Şayîder, kewno rayîr hetê waya werteyîn a. Şino beno meymanê pîr, çend rojî pîre rê xizmet keno. Rojêk Pîre ra keyna pers keno. Pîr çî zana tera vana û Şayîderî erşawena verê waya pîl. Şayîder verê waya pîl xu zê warzeyê aye dano şinasnayîş. Waya pîl ci rê dayre nana ro, keyna ça de bena kamî berda heme tera vana. *“Çêneka ke ti vana kî dêvê sîyayî berda. Ruhê nê dêva dîna de nîyo. ... Eke se keno pîre qan keno. Pîre ana ci rê dayre nana ro.”* (Ballikaya, 2014:100).

- 4. Motîfê Devî (Îrfîd):** Hîkaye de hîrê hebî motîfê devî estê. Keynaya ke Şayîder dima geyreno devî sîyayî berda. Bîla inê devî yew dêvo sur û yew zî dêvo gewr estê, înan zî her yewî yew keyna remnaya. Şayîder bi sira ra dêvo sûr, dêvo gewr û dêvo sîyayî kişeno keynayan tera geno. *“Rojê dêv êno ke şoro gurzê xo bico şoro nêçîr, no hama beno gurzî ro wertê çimanê dêvî de dano piro.”* (Ballikaya, 2014:103).

2.10.4. Şayîder de Arketîpî

2.10.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.10.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

Hîkayeyanê eşqî de qehremanî sere ra tikê hedîseyî vîrenê, inî hedîseyî qehremanî peşnenê û ina raywanîya zor de teyna verdenî ge-ge zî bi ardimê zobîna kesan ina raywanî tamam bena. Pîyê Şayîderî mergê xu ra ver wezîrê xu ra vano; lajê mi wa filan wade nêşero. Wextêk ra pey pîyê Şayîderî mireno. Ino vateyê padîşayî

Şayîderî rê beno mereq, eceba çî sebebe ra pîyê mi va zereyê ino wadeyî mevîn! Şayîder, kilîtê wadeyî wezîran ra wazeno labelê wezîrî wesîyetê babî ra nêvecîyenê. Rocêk Şayîder kilîtê wadeyî nimneno berê wadeyê akeno, dês (dîwar) de resmê yew keyna vînenno û xemîyeno. “Çêver ke keno ra çî rakero resmêde çêneke henên hanik o awîşka, duwar ra dardekerdayî yo. Ti vana belkî aşm a, roj o bereqîno. Mordem nîşkîno ke qaytê ci bo. Çimê nê se gineno resmî ro hama hênî cade xeqîno, gineno waro.” (Ballikaya, 2014:96).

Şayîder aşiqê ina keyna beno. Ino hîsê eşqî macera dano dest pêkerdiş. Qehreman, hîn goş nano vengê zerrîya xu ser û kewno merhelayê cîyabîyayîş. Eşq, qehremanî hem erzeno tenganî hem zî erzeno rayîrê pêşayîş. “Derdê mi rê derman, sarê mi rê ferman. Ya ez wayîra nê resmî ana ya kî kîştina min a. No urzeno ra heqîbê zerna cêno tedarîkê xu yê raye kî tayê dano arê, astorêde xu yo rind cêno mal û milkê pîyê xo, textê paşatîne pêruno caverdano sarê keno qurbanê ninga kuno deşt û çola.” (Ballikaya, 2014:96).

2.10.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Qehreman merhelayê cîyabîyayîş bi serkewte tamam keno, merhelayê pêşayîşî de hîna îmtîhananê zoran ra vîreno. Ina merhela de Şayîder welatê xu ra durî kewno. Şayîder bi qerar astorê xu hadire keno, mal û milkê babîyê xu, textê paşatî pêruno caverdeno û semedê animaya ke binhişmendîyê eyî de ca gena kewno rayîr.

2.10.4.2.1. Arketîpê Versî

Arketîpê versî hema hema her însanî de est a û ters û endîşeyê kesî ramocnena. Versî cuya însanî ser o muhîm derece de tesîr kena. Hîkayeyan de averşiyayîşê rayîrê kesîtî de qehreman gera verecu versîya xu de bêro têver eg têver nêyo raywanîya xu tamam nêkeno.

Hîkaye de arketîpê versî hîrê hebê: devo sûr, devo gewr û devo sîya (îrfîd). Labelê Şayîder mucadeleyo esil û giran îrfîd de keno çimkî keynaya ke dima geyreno îrfîd berda. “Lajê mi çêna felan paşayî dêvê sûrî berda. ... Çêna felan paşayî dêvê gewrî berda, çênaka ke ti vana kî dêvê sîyayî berda.” (Ballikaya, 2014:100). Şayîder inê devan dima geyrena yew bi yew vînenno kişeno.

2.10.4.2.2. Arketîpê Anîma – Anîmus

Şayîder mefteyê berê wadeyî vînenî nimitkî şino zerre. Dîwar de resmê yew keyna aleqnaye beno, ina keyna hina rinda zê tîj û aşm a bereqîyena merdim nêşkeno awir bido ci. Şayîder senîka çim gineno resmê keyna xemîyeno. Taye wext derbaz beno Şayîder yeno xu, Şayîder kewto binê tesîrê anîma, aşiqê keyna bîyo. Vano; derdê mi rê derman, sarê mi rê ferman. Ya ez ina keyna ana yan zî mergê min o. Şayîder hadireyê xu vînenî mal û milkê xu û textê paşatî ca verdeno kewno anîmaya xu dima, welat ra welat geyreno. Ino eşq raywanîya qehremanî de tesîro tor pîl o.

Hîkayeyê Şayîderî eşqî ser o pêameya labelê anîmaya hişmendî ra teber ê qehremanî de Şayîderî ancena qehremantî û Şayîderî pêşnena. Qehreman semedê keyna zaf îmtîhan û manîyan ra vîreno. Bi ardimê hîrê pîran cayê keynek ca keno. *“Tew lajê mi ma ti aye xelesnena ra, ti se şîkîna? Vanaê îrfidî di birayê xo estê, nê hîrê bira yê. Hardê birayê ju sûr o, ju gewr o, ju kî sîya wo. ... Nê hîrmîna bira a çêneke berda, ancax çêneke nika lewê birayê sîyayî der a.”* (Ballikaya, 2014:98). Şayîder ina raywanî de serfiraz beno xu resneno anîmaya xu û muradê înan yeno ca.

2.10.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana

Hîkaye û estanikan di hedîseyî ekserî dormaleyê qehremanî di şekl genê. Inê hedîseyan di raywanîya qehremanî û caameyayîşê amacê qehremanî ekserî ma yew arketîpê ferdo zana vînenî.

Edebîyatê Zazayan di ferdo zana yew çend tîp estî înan ra ekserî; pîr, xizir (xidîr), merdîmo herdîşsipî zaf asenî. Hîkayeyê Şayîder di ferdo zana hîrê hebî pîr û hîrê hebî keynayê. Şayîder kewno rayîr zaf tay çî şino reseno yew pîr, yew mude vera pîr maneno derheqê keyna di pîr a yewîne ra binê malumat geno. Pîra verîne zî eyî erşawena vera waya xu ya mîyanîn vana; malumatê aya mi ra zaf o. *“...A di serrî mi ra pîl ake zana a zana eke to ra vajo a vana.”* (Ballikaya, 2014:97). Şayîder nişeno astorê xu şino reseno waya werteyîn. Çend rojî zî vera waya werteyî de maneno aya ra derheqê keyneke de malumat geno, pîra werteyîn zî vana; mi ra pîlêrî waya mi ha filan ca de şo wa aya hîna malumato hîra bido to. *“Şo felan ca de wayade mi esta a mi ra pîl a, ez waya wertên a, ti şo lewê daye, a wya mi nivîştî girê dana, fala nana ro.”* (Ballikaya, 2014:98). Şayîder pîr a werteyîne ra xatir wazeno kewno rayîr hetê pîr a tor pîl. Waya pîl exlaktenga.Şayîder şino reseno waya pîl.

Waya pîl hewn de bena -gijikê pîr derg beno- Şayîder gijikê pîr dara giredano şitê pîr liyeno. Pîr hesîyena xu hêrs bena, Şayîder vano ez lajê waya to ya qij a, xalika min a werteyîn ez erşawita vera to. Pîr tera bawer bena. Şayîder çend rojî tîya de zî maneno. Pîr dayre ronena ewnîyena fal cayê keyna tera vana. Şayîder şino ardê hîrê hemin devan de cinîya hîrê hemine zî Şayîderî rê benê ardimkar, ino tewir de hîrê devan kişeno.

2.10.4.3. Agêrayîş

Qehreman welatê xu ra hetê welato xerîbî ya kewno rayîr, macerayê xu o ca de tamam keno ya reyna agêreno welatê xu yan zî o ca de maneno. Şayîder îmtîhan û manîyan vîreno xu resneno heskerdoxa xu. *“Şayîder çênek ecêno teba xezna dêvî bar keno, êno çênekanê bîna kî bi no qayde cêno tekmeno êno çê pîra. Pîra rê xizmetade henêne keno ke êndî Heq bizano. Dîna ra xatir wazeno êno welatê xo, teze dano piro veyvê xu û a çêneke keno. E miradê xo şa benê.”* (Ballikaya, 2014:100).

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
Şayîder berê wadeyî akeno, dîwar de senîka çim gineno resme keyna xemîyeno. Hesîyeno xu vano; ya ez ina keyna vînena bena ayê mi yan zî mergê min o. Şayîder textê paşatî war verdeno kewno rayîr, macerayê cîyabîyayîş dest pêkena.	Şayîder merhelayê resayîş bi serkewte tamam keno, bi yardimê hîrê pîran hîrê heme devan kişeno. Rayîr de îmtîhan manîyan vîreno merhela tamam keno.	Şayîder devan kişeno xu resneno heskerdoxa xu pîya agêrenê welatê veywe kenê muradê xu şabenê.
Arketîpê Versî	Devo sûr, devo gewr, devo sîya (îrfîd).	
Arketîpê Anîma	Keynayê paşayî (keynaya rind).	
Arketîpê Anîmus	Şayîder.	
Arketîpê Ferdo Zana	Hîrê pîrî (waya qij, waya werteyîn, waya pîl), hîrê cinîyê devan (keynayê paşayan).	

Tablo 10: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Şayîder

2.11. SA ÎSMAÎL DE SEMBOLÎZMO ARKETÎPÎ

2.11.1. Metnê Sa Îsmaîl

SA ÎSMAÎL

Pasayê beno, wayîrêde lazê xo beno. Namê lazê xo Sa Îsmaîl o. Ju şanê xo beno, şane Arev o. Pasa rozê lazekê pasayê sùkade bîne tirenno, ano pê hot çeverû de kilît keno, hot serrî uza dijdîya keno weyîye, keşî ra kî nêvano.

Pasa lajê xo ra vano biko, ez ke rozê merdûne çeverê na odûnê ma yamekerê. Sima ke ses tenû kenê yakî, oda hotine yamekerê.

Rozê Pasa gineno piro mireno. Zof sono ton sono, Sa Îsmaîl vano nî pîye mi ça nîya va. Nî odû de çi esto. Çêvere ses odû keno yake tey towa tey çîn o. Meke çeverê na oda kî yakerî vano. Çeverê oda hotîne kî keno yake xortekê teder o (Kilê asm û roj vo) jê asm û roj vêseno. Sa Îsmaîl pers keno ti kam a? Kotî ra ama, çayeîta der a? Lazek vano ez nêzonen, ez ke hona doman bîne, ez ardûne îta. Hot serrî yo ez îta kerdûne weyîye. Vano madem pîyê miti hot serrî kerda weyîye, hot serrî kî mi rê birayînê bike, lê mi de vinde.

Hot serrî lazek lewê Sa Îsmaîlî de maneno, ci rê birayînî keno. Hot serrî ra tepîya lazek vano ez endî son. Vano yeleme yetme meso, ti ke hona domane vîya ama, meso tika lê mi de vinde. Vano nê, ez sonûne. Eke henî yo vano, hata melmeketê to ez to de bêrî. Wurzenê ra pîya kunyê raye sonê. Sonê sonê melmeketê lazekî de vejînê. Vera ci ordî rijîno, yeno. Vanê lazê pasayî o ke bîyo vîndî. Na wo amo. Sa Îsmaîl terkneno peyser cereno ra yeno. Pî ci ra pers keno vano, biko ti kotî de bîya, çayê hata nika nêama? Lazek pîyê xo rê qesey keno vano hal mezal nîya. Yî pasay ez tirtû, berdû kerdû peyê hot çeverê, mi ser o çever kilît kerd, hot serrî ez uza kerdû weyîye. Peyê coy, gina piro merd, lazekî ez verdû ra. Hot serrî kî lazê ey ez kerdûne weyîye. Pîyê xo vano, ma ti nêşikîna ke şerê yî lazekî bîyarê? Vano o lazek dîna de nîno. Vano çitur bivo ke ey bîyartîme îta. Vano bîyarê xezalekê bixemelnê, birusnê falan ko, o yeno sayd. Belkya xezaleke ey bîyaro. Anê xezaleke xemelenê, cawo ke Sa Îsmaîl sono sayd, rusnenê uza. Tarî kuyno ke endî bêro çe xezaleke kuyna re Sa Îsmaîl ver. Verdano dima, ha naza pê cen, ha haza pê cen, bese nêkeno pê bijero. Key ke tarî kot, vozdana binê dirike de vindena. Sa Îsmaîl hurendya xo de vindeno. Key ke Sa Îsmaîl wust ra unca binê dirike ra vejîna kuyna re ver. O kî

kuyno re dima unca ha ha naza bijero, ha naza bijero, se keno nêkeno nêşikîno pê bijero. Eke tarî kot unca voz dana binê dirike. Maneno sodir ke lazek rast vo, bêro xist vana, binê dirike ra vejîna, unca kuyno re dima sono. A verde, o pey de sonê sonê, bena melmeketê pasay de vezena. Vanê xezaleke na wo lazek erd. Ordî vera ci yeno, pêro xiz benê yenê, Çimê lazekî ke gina ve ordî ro tersû ver bolmîş beno. Xevere sona lazekî rê, vanê Sa Îsmâîl na wo ardo, bolmîş bîyo. Vera ci yeno, dest keno pira, cereno vero, virara xo, uwe keno rî ra. Sa Îsmâîl yeno re xo. Tede nîyadano ke no birayê xo yo. Virare fîne vilê jumînî ra. Ceno beno çê xo, ci rê xizmete keno, jumînî ra hes kenê.

Zof ke şî ton ke şî Sa Îsmâîl vano ez sonû. Vano meso yetme yeleme, hot serrî lê mi de vinde. Nê vano, ez nêvindenû. Vano meso, waştîyade mi esta, ez waştîya xo dan to. Vano nê ez waştîya to bijerî. Vano bira çitur waştîya biray bijero. Vano nê rawa îqrarî de dan to bize, so. Lazek terseno, vengê xo nêkeno. Vano so ha falan gole ser o vinde. Dot ra hîrê gorgeçînî yenê. A wertî waştîya min a. Îye ke nat dot der ê kî carîyê ay ê. Waxto ke amey, kaleka gole de purtikê xo xo ra kerdî, so purtikû ser o ronise. A vana purtikûnê mi bide, ti vase nê ti ke mi cena putikunê to dan, ti ke nêcena nêdan. Vano aye hata îqrar nêkerdo ti nêvo putikunê aye ci de. Key ke îqrar kerd purtû ci de. Sima ke şî çe, aye ke sonde purtî xo ra kerdî bize, bierze adir bivêsnê.

Wurzeno ra sono falan ca. Nîyadano ke hîrê gorgêçînî amey, purtî xo ra kerdî, ci ra hîrê çenekî vejîyay. Hîrêmînê xo da ve uwe ro. Sono purtikûnê a wertîye ser o nîseno ro. Yî hurdenayê bînî perûnê xo cenê, perenê ra sonê. Vana purtikûnê mi bide mi, ez şerîne. Vano ti ke mi cena dan to. Çeneke mejmur manena vana, tamam ez to cenûne. Aye ke îqrara kerd, purtû dano ci, ceno yeno. Sonde ke kotî cile, çeneke purtikûne xo xo ra kena, Sa Îsmâîl ceno binê cile de darenê we.

Roze Sa Îsmâîl sono saydî. Çeneke yena binê doseğî de nîyadana ke purtê xo bin der ê. Purtû kena xo ra, perena ra yena ke Sa Îsmâîl serê koyî de saydî der o. Vana Sa Îsmâîl, xatir ve to, ezû sonûne. Ez çena pasayê dewa Misir Elîne. Sa Îsmâîl zirçeno, xo dano hard ro, vano meso. Dee, perena ra sona. Sona dewa çê pîyê xo. Sa Îsmâîl wurzeno ra, dima sono. Sono, unca sono lwê biray. Vano hal mezal nîya, vano şîye. Vano to qe pers nêkerd, na yê kotî ya, çik a, çiva wa? Vano, vake ez çena pasayê dewa Misir Elîne. Vano, mi to ra nêva ke xo dest de purtikûnê aye bivêsnê.

To çayê nêvêsnay? Vano se bikerîme ke ti şerê lê aye. Vano apêde mi filan ca der o. Hayde şîme lê apê mi, ci ra pers kîme. O zoneno nika. Sa Îsmâîl ve lazekî ra wurzenê ra terknenê, sonê çê apî.

Vano, apo ti ke Haqî nas kena, ti pîrê honde teyr turî ya, honde teyr tur tolivê destê tu yo. Ala reyê top ke qe kes dewa Misir Elî nêzoneno. Ano teyr turî dano arê, vano sima ke dorexî nêvanê, sima safatê mi ra morim vê. Vano sima qe kes dewa Misir Elî nêzonenê. Vanê ma nêzoneme. Lazek vano apêde mino bîn filan ca der o. Reye kî hayde şîme çê eyî. Sonê çê dey, ey ra kî pers kenê. Vanê apo, dorexî vaze ti qe dewa Misir Elî nêzonena. Vano Haq vo ke nêzonen. Vano honde teyr tur tolivê destê tu yo. Reyê top ke, ci ra pers ke, qe kes dewa Misir Elîye nêzoneno. Teyr turî topê pêserî keno, vanê ma nêzoneme. Sondî wenê, vanê safatê to ra morim vîme ke ma ra kes dewa Misir Elî nêzoneno. Vano qe kes nêzoneno. Vanê şîrsalekade (şîsaleke) lenge ha filan ca de, verê mixarî der a. Nêwes a. Ap vano şerê perûnê xo ser ronê bijerê bêrê. Sonê nanê perûnê xo ser, şîrsaleke cenê, yenê. Vano çena mi ti ke Misir Elî kotî yo, dorexî nêvana safatê mi ra morim vê. Yena re zon vana, pîrê mi safatê to ra morim nêvîne ke waxtê de ma hîrê leyrî vîme. Mova ma ma berdîme, dewa Misir Elîye de ma kerdîme pîl, ardîme. Vano ez ke na lazekî to dî, ti bena dewa Misir Elîye. Vana taqata mi çin a. Ez çitur ey berî. Vano şîrsaleke berê, bierzê eskizû ser, va çewres roze eskizî boro hona bîyarê. Benê erzenê ambarê eskizû. Çewres roze eskizû wena, yena. Yena ke perû kuyna pa, vana mevindê Sa Îsmâîlî bidê mi ez şerîne. Uza lazek kulika xuya sûre vezeno, nano sarê Sa Îsmâîl ra, îştanê peçika xo kî vezno keno peçika Sa Îsmâîlî. Vano ez mirenûme, çimûnê xo ceno. Ey şunê kenê cile hata ke Sa Îsmâîl ame.

Sa Îsmâîl sono, nîseno re perûne şîrsaleke ser. Şîrsaleke ey bena dewa Misir Elî de nana ro yena. Pasayê dewa Misir Elî qaral bîyo. Eke çena Qaralî ser o kotê tê, a kî keşî de nêsona, nêwazenake keşî de bizewejîyo. Oxro ke çena Qaralî Sa Îsmâîlî ra pê menda, lazê ci ra wo. Sa Îsmâîl nîyadano ke çena qaralî ser o danê pêro. Sas beno vano, çê çena pasayê dewa Misir Elî kotî yo? Ci rê salix danê, sono verê çeverî. Nîyadano ke çena qaralî ha wa zere fîna ta, lazekî pey ra pê pêse gureto, fetelîno. Sa Îsmâîl kulê sûrî nano sarê xo ra, lazekî de nîyadano kulika xo dareno we, unca nano ro. Lazek yeno re zon vano dayê pîyê mi hanî yo. Maye sas bena, vana têw pîyê to kotî ra bêro, ma ta bîvîno. Sa Îsmâîl unca kulika xo dareno we, nano ro. Lazek unca

vano pîyê mi ha wo. Veng kena re ci vana kes îsê Haqî nêzoneno. Ti ke Haqî nas kena vejîye vana. Kulê sûrî sarê xo ra dareno we, vejîno. Virare fine vilê jumînî ra.

Çena qaralî ser o herv o. Sa Îsmaîl vano no çik o? Ci rê qesey kena, vana hal mezal nîya. Roza bîne simşerê xo ceno, o kî sono herv. Nêmê eskerî qir keno sonde yeno çe. Maneno roze bîne unca sono, qarîno sişerê kî dano bojîyê xo ro. Qaral dismala xo vezeno, pê bojîyê lazekî girê dano. Roza bîne Sa Îsmaîl unca nêmê eskerî qir keno. Qaral vano, haydar vindê ala no lazek kam o, hinde miletî qir keno, pê bijerê. Her roz nêmê eskerî qir keno, beno vîndî sono. Roza bîne unca wurzeno ra sono herv. Eke letê eskerû qir kerd qaral vano mevindê, pê bijerê. Sa Îsmaîl vazdano yeno çê vano cinîk, qezê sûr ke, na dismale bierze ser, lazekî kî bize so pîyê xo rê dare de vinde.

Çeneke ana qezê kena sûr, dismale erzena ser, pê bojîyê lazekî kî cena sona lê pîyê xo de dare de vindena. Vana bawo hal mezal nîya, vana ez zewejîyayûne. Lazê mi na wo. Na kî dismala tu ya ke to bojîyê mêrdê mi ra girêda, a wa. Vano kotî yo? Vana çê der o. Veng dano ci ano. Vano hetêde paytextê xo dan to, leyê mi de vinde. Sa Îsmaîl vano xêr, ez son, nêvinden. Lazê xo ve cinîka xo ya ceno yêno, cawo ke birayê xo kerdo cile, yeno uza. Nîyadano ke çitur ke kerdo cile henî teder o. Kulê sûrî vezenonano serê lazekî ra, îştaney vezeno keno bêçike. Lazek yeno re xo, No kî cinîya xo ve lazê xo ra ceno sono melmeketê xo. Sono nîyadano ke terefê Kul Arevî jedîyo, eke terefê Sa Îsmaîlî bîyo senik. Vano lawo no çik o, no çiva wo, senê herv o? Vanê damê pêro. Lazedê pasayê ma bî, bî vîndî şî. Namê xo Sa Îsmaîl bî. Çond serrî yo ey ser o dame pêro. Nuwo ke senik o terefê Sa Îsmaîlî yo, nuwo ke jedîyo terefê Kul Arevî yo. Ma vano a kokime wes a? Vanê Wes a, ha wa qulikê qezu der a. Cinîya xo ceno sono qulik, lê maye. Nîyadano ke mawa xo bîya kore. Dismala xo vezeno keno rîyê mawa xo ra. Maye bena cence, bena veyvike. Arevî Kul vano na wo unca veyvikê arde, vano şerê bîyarê. Sonê veng danê ci, nîna. Maneno sodir Sa Îsmaîl simşerê xo ceno, vejîno tever. Veng keno re ci vano terefê Sa Îsmaîlî şero na het, terefê Arevê Kulî şero na het. Pêro sas benê manenê. Unca zirçeno vano terefê Arevê Kulî abirîyo heto ju, terefê Sa Îsmaîlî abirîyo heti ju. Ne besekenê ke na het ra vozde, ne kî besekenê ke o het ra vozde. Kuyno werte, simşer saneno ci, hetê Arevê Kulî pêrone qir keno. Vano pê yî Arevê Kul ve cinîya bijerê. Pê cenê anê. Pê Aravî ceno vano Arav, ti şanê çeverê mi vîya. Mi ti kerda weyîye. Ti hergu çîyê mi ser o

vîya. Çaye to nîya kerd, vano çimo ju vezeno. Vano ti şanê çeverê mi vîya to çaye cînîya mi gurete vano çimo bîn kî vezeno, kisen. Cînîye kî kisen. Hot sew û hot rojî veyvê xo keno, sono reseno murodê xo. (Aldatmaz, 2016:157-162).

2.11.2. Munitişê Dehkera

- Yew paşa beno, yew lajê eyî beno nameyê ci Sa Îsmâil o, yew zî şivaneyê ci est o Arev.
- Rojêk paşa lajê yewna paşayî remneno, ano erzeno pey hewt beran de weye keno. Kesî ra nêvano.
- Paşa rojêk lajê xu ra vano; wexto ke ez merda berê inê wadeyî amekerê, eger şima akerde zî berê hewtin amekerê.
- Rojêk paşa mireno.
- Sa Îsmâil meraq keno, ino wade de çi est o, pîyê mi çira va amekerê.
- Sa Îsmâil hewt beran akeno. Yew lajek tede beno zê tîj û aşm şewq dano.
- Sa Îsmâil tera perseno; ti çi kesî, ça ra ameyî? Lajek vano; ez hema qij bîya ez arda tîya, ino hewt serrî ya ez ha tîya de weye bena.
- Sa Îsmâil vano; madem ti hewt serrî ya tîya de, hewt serrî zî mi rê biratî biker.
- Hewt serrî tamam beno, lajek vano; ez hîn şina.
- Lajek û Sa Îsmâil pîya kewnê rayîr hetê welatê eya.
- Yew ordî yeno lajekî vera. Lajê paşayî o ke vîndî bîyaye ameyo.
- Sa Îsmâil tepîya agêreno.
- Pîyê lajekî perseno; lawo ti ça de bî, ti çira nêameyê?
- Lajek yew bi yew qisey keno.
- Paşa lajê xu ra vano; ti nêşkenê lajekî bîyarî îtîya?
- Lajek vano; o dinya de nîno.
- Paşa vano xezalek bixemilnê, berê felan ko o yeno seyde.
- Anê xezalek xemilnenê, benê cayo ke Sa Îsmâil şino seyde.
- Sa Îsmâil şino seyde. Çim gineno xezalek nano dima ha îtîya ha oca nêşkeno depişno. Welhasilî xezalek Sa Îsmâilî xu dima bena resnena welatê paşayî.
- Vanî xezalek o lajek ardo.
- Yew ordî dormaleyê Sa Îsmâil geno. Sa Îsmâil terseno xemîyeno.

- Lajê paşayî yeno Sa Îsmaîl verar keno, Sa Îsmaîl yeno xu. Lajek beno keyeyê xu. Yewbînan ra zaf hes kenê.
- Zaf – tay çi şino Sa Îsmaîl vano; ez hîn şina. Lajek lavey keno vano; meşo, hewt serrî mi het bimane. Lajek vano; meşo ez waştîya xu dana to. Sa Îsmaîl vano; bira waştîya birayî geno?
- Lajek vano; ez dana to biger û bere.
- Lajek vano; şo felan ca de vinder cilanê xu vejenê kewnê gole. A werteyîn a, ti cilanê aye ser o ronîş, vaje eger ti mi gena ez cilanê to dana to. Ti aye benê keye wexto şew cilê xu vetî rakewt ti cilanê aye biveşne.
- Sa Îsmaîl şino vateyê lajekî keno. Keyna şew cilanê xu vejena rakewnê. Labelê Sa Îsmaîl cilanê aye nêveşneno.
- Sa Îsmaîl şono seyde keynek cilanê xu dana xu ra şino serê koyî Sa Îsmaîlî ra vana; ez ha şina. Sa Îsmaîl bermeno vano; meşo. Keynek vana; ez keynaya paşayê dewa Misir Elî ya.
- Sa Îsmaîl şino lajekî het vano; keyna şî. Lajek vano; mi to ra nêva cilanê aye biveşne.
- Lajek vano apê mi filan ca de beno ma şî nika o zana dewa Misir Elî ça de bena.
- Şinê cayê apî. Ape ziwane teyrane ra fam keno. Ap teyrane ra perseno; şima Dewa Misir Elî zanê? Teyrî vanî; ma nezanî.
- Lajek vano; apê min o bîn filan ca de beno, ma eyî ra persenî.
- Apo bîn zî nêzano dewa Misir Elî ça de bena.
- Teyrane ra persenî vanê; yew şîrsaleke lenge verê filan mixara de bena, nêweş a. Ap vano şerê bîyarên tîya.
- Şîrsaleke anê, vana; ma lêyîr bî dadîya ma, ma berdî Misir Elî de pîl kerdî û ardî. Labelê ez nêweşa ez nêşkena şima berî.
- Ap vano; şîrsaleke berê wa çewres roje ambarê eskijan de wa eskijan biwero.
- Çewres roje cuwa pey yena vana; mevindê Sa Îsmaîl bidê mi ma şî.
- Lajek kelawe xu ya sure vejeno nano sa Îsmaîl ser o, giştaneyê xu keno gişta eyî.
- Sa Îsmaîl nişeno şîrsaleke şinê dewa Misir Elî.

- Keynayê qralê dewa Misir Elî ser o kewtê temîyan labelê keyna nêwazena bizewecîyo.
- Keynayê qralî Sa Îsmâîlî ra hemlîya yew lajî menda, label Sa Îsmâîl keyna nêşinasneno.
- Sa Îsmâîl perseno; keyna qralî kam yew a?
- Sa Îsmâîl kelawa sur xu ser a dano we reyna nano xu ser, laj yeno ziwan vano; dayê babî mi hanî yo.
- Keynayê qralî û Sa Îsmâîl verar şinê yewbînane ra.
- Keyna ser o herb o.
- Rojo bîn Sa Îsmâîl şimşerê xu geno şino herb.
- Nîmeyê eskerî qir keno şan yeno keye.
- Rojo reyna şino herb şimşerê xu anceno dano qolê (bazî) xu ro. Qral pê dismala xu qolê eyî giredano.
- Qral vano; ino lajek kam o? Esker qir kerd.
- Rojo bîn reyna şino herb nîmeyê eskerî qir keno. Qral vano mevindê vernîyê eyî bigerê.
- Sa Îsmâîl vazdano şino keye. Cinîya xu ra vano; lajekî biger şo pîyê ver de vinder.
- Keyna lajê xu gena şina babîyê ver de vindena vana; bawo ez zewecîyaya ino zî lajê min o, ina dismalê tu ya ke to pê qolê mêrdeyê mi giredaya.
- Qral, Sa Îsmâîlî ra vano ez paytextê xu dana to meşo. Sa Îsmâîl vano; nê ez nêvindena.
- Sa Îsmâîl lajê xu û cinîya xu gena yeno, cayo ke birayê xu (lajê paşayî) cilan de verdayo. Kelawa sur nano ser û giştane keno giştê lajekî. Welatê xu ser şino.
- Şino welatê ewnîyeno hetê Kul Arevî zêdîyayo, hetê Sa Îsmâîlî bîyo tay.
- Perseno ino çîyo? Vanê; lajê paşayê çendî serrî yo şîyo bîyo vîn, aye sero ma herb kenî.
- Sa Îsmâîl vano a kokime (dadîya eyî) weş a? Vanê; ha filan ce de. Sa Îsmâîl şino dadîya eyî bîya kor. Dismala xu vejeno saweno çimanê aye ra çimî benê weş.
- Kul Arev vano; ino ke veyve arda şerê mi rê bîyarê.

- Sa Îsmâil şimşerê xu geno vecîyeno teber. Vano; terefê Sa Îsmâilî ino het, terefê Kul Arevî şerê ino het.
- Şimşerê xu anceno kewno mîyan terefê Kul Arevî qir keno.
- Vano; Kul Arevî û cinî bîyarê.
- Vano; Arev ti şaneyê keyeyê mi bî, mi ti kerdî weye, to çira ina kerd? Vano; yew çimê eyî vecê! Yew çim vecîyeno. Vano; ti şaneyê keyeyê mi bî, to çira cinîya mi girewt? Vano; çim o bîn zî vecê. O çim zî vecîyeno. Cinî zî kişeno.
- Hewt şewî û hewt rojî veyveyê xu keno.

2.11.3. Motîfê Sa Îsmâilî

- **Motîfê Humarê Hewt:** Hîkaye de çend cayan de motîfê hewt vîreno. Paşa, lajê paşayê yewîna şariştanî peyê hewt beran de hewt serrî nimitkî weyê keno. “*Pasa rozê lazekê pasayê sükade bîne tireno, ano pê hot çaverû de kilît keno, hot serrî uza dijdîya keno weyîye.*” (Aldatmaz, 2016:157). Mergê paşayî dima lajek verê Sa Îsmâilî de hewt serrî maneno. “*Hot Serrî lazek lewê Sa Îsmâilî de maneno, ci rê birayînî keno.*” (Aldatmaz, 2016:157). Lajek wexto azad beno Sa Îsmâilî ra vano hewt serrî verê mi vinde. “*...Vano meso yetme yeleme, hot serrî lê mi de vinde.*” (Aldatmaz, 2016:158).
- **Motîfê Seydî:** Lajek azad beno şino welatê xu, babîyê ci tera perseno; çend serrî yo ti ça de mendî. Lajek vano; lajê paşayî Sa Îsmâilî mi rê hewt serrî biratî kerd ez weyê kerda. Babîyê lajekî wazeno Sa Îsmâilî vîno labelê lajek vano o tîya nîno, o seyd keno ma yew xezalek bixemilne mi bere filan ko belka xezalek eyî bîyaro tîya. “*...unca kuyno dima sono. A verde, o pey de sonê sonê, bena melmeketê pasay de vezena. Vanê xezaleke na wo lazek ard.*” (Aldatmaz, 2016:158). Sa Îsmâil seyd ra hes keno, rojêk şino seyd waştîya eyî cilanê xu dana xu ra û remena şina. “*Rozê Sa Îsmâil sono saydî. ...Purtû kena xo ra, perena ra yena ke Sa Îsmâil srê koyî de saydî dero.*” (Aldatmaz, 2016:159).
- **Motîfê Şîrsaleke (yew teyr):** Sa Îsmâil aşiqê keynaya qralê Dewa Misir Elî beno, yew mude tê het de manenê labelê keyna rojêk Sa Îsmâilî ra vana ez ha şina. Sa Îsmâil ci rê lavkey (layk) keno, bermeno la keyna eyî war

verdena şina. Sa Îsmaîl kewno dim a geyreno Dewa Misir Elî nêvînenno. Şina birayê xu (embazê Sa Îsmaîlî) het vano hal mesela îna ya. Bîra vano yew apê mi est o ziwanê teyrane ra fam keno, beno ke o bizano. Şinê ap vano; wila ez zî Dewa Misir Elî nêzana. Lajek vano; apo hendêk teyr binê emrê to de esto ti qe nêzanî Dewa Misir Elî ça de bena. Ap temamê teyrano ano pêser perseno labelê tek nêzana. Teyr vanî; yew şîrsaleka lenge ha filan ca de, nêweş a. Şinê şîrsaleke nanî pelanê xu ser anê. Şîrsaleke vana; ma leyîr bî dadîya ma, ma berdenê Dewa Misir Elî de weyê kendenê. Ap vano; Sa Îsmaîlî dewa Misir Elî. Şîrsaleke vana taqetê mi çîn o. Şîrsaleke benî erzenî embarê eskijan te de çewres roj manena, bena weş. Yena Sa Îsmaîl nişeno pelan aye, bena Dewa Misir Elî. “*Sa Îsmaîl sono, nîseno perûnê şîrsaleke ser. Şîrsaleke wy bena dewa Misir Elî de nana ro yena.*” (Aldatmaz, 2016:160). Sa Îsmaîl keynaya qralî vînenno.

- **Motîfê Kelawa Sûr:** Keynaya qralî rê Sa Îsmaîlî ra yew laj bîyo. Sa Îsmaîl şino verê keyeyê qralî ewnîyeno zere keyna ha zere de lajek zî ho geyreno. Sa Îsmaîl kelawa sûre nano serê xu ser, reyna nano xu ser. Lajek ewnîyeno kelawe ra, yeno ziwan dadîya xu ra vano dayê pîyê mi hanî yo. Dadî bawer nêkena. Sa Îsmaîl reyna kelaw nano xu ser, wera dano. Lajek reyna vano; dayê pîyê hanî yo. “*Lazek unca vano pîyê mi ha wo. Veng kena re ci vana kes îsê Heqî nêzoneno. Ti ke Haqî nas kena vejîye vana. Kûl sûrî sarê xo ra darenno we, vejîno. Virare fînê vilê juînî ra.*” (Aldatmaz, 2016:160-161).
- **Motîfê Dismale:** Sa Îsmaîl cinîya xu û lajê xu geno agêreno memleketê xu şino keyeyê dadîya xu, ewnîyeno ke dadîya eyî bîya kore, dismala xu vejeno saweno rîyê dadîya xu ra. “*Nîyadano ke mawa xo bîya kore. Dismala xo vezeno keno rîyê mawa xo ra. Mawa bena cence, bena veyvike.*” (Aldatmaz, 2016:161).

2.11.4. Şayîder de Arketîpî

2.11.4.1. Merhelayê Cîyabîyayîş

2.11.4.1.1. Macera û Rayîr Kewtiş

“*Heyatê gêrayoxî (seyah) de amaca esas dej antiş nêyo, yew seruven o. Seruven yew keşf o û beno ke mîyanê seruvenî de yew dej bibo labelê esas dej andîş nêyo, esas xu munasib yew şexsîyet ser antiş o.*” (Pearson, 2003:97).

Hîkayeyan de qehreman ge bi îradeyê xu ge zî bêîradeyê xu verê xu dîyeno yew macera. Maceraya ke dekewto, şexsîyet, tercîh û tikê bîyayeyê şîrovekerdişê goreyê hafizaya şexsî ê xu ra dest pêkena.

Sa Îsmâîl, lajê paşayî beno welatê eyî de azad keno agêreno welatê xu ser. Babîyê lajî (paşa) vano; lawo ino çend serrî yo ti ça de mendî, ti senî ameyê? Laj vano; bawo yew paşayî ez hewt serrî peyê hewt beran de nimnayo, wexto ke paşa merd lajê ayî ez peyê beran ra veta, hewt serrî mi rê biratî kerd û ez weye kerda dima zî ez azad kerda. Paşa vano; ez vazena ke o birakê to bivînî. Laj vano; o nîno ino cayan. Sa Îsmâîl seyd ra zaf hes keno. Paşa vano yew xezalet bixemilnê cayo ke Sa Îsmâîl şino seyd berê o ca de raverdê. Sa Îsmâîl kewno xezalek dima ha tîya ha o ca reseno welatê birakê xu. Yew ordî dormaleyê eyî yeno pêser. Sa Îsmâîl çim gineno ci xemîyeno xu ra şino. Birakê eyî xeber geno şino Sa Îsmâîl vînenno verar şinê yewbînane ra hesret ravîyarnenî. Yew mude cuya pey Sa Îsmâîl vano ez hîn şino welatê xu. Birak vano; meşo ez waştîya xu dano to. Sa Îsmâîl vere cu qebul nêkeno labelê îkna beno. Sa Îsmâîl rojêk şino serê koyî seyd, keynek şina vana; ez şina. “*Vana Sa Îsmâîl, xatir ve to, ezû sonûne. Ez çena pasayê dewa Misir Elîne. Sa Îsmâîl zirçeno, xo dano erd ro, vano meso. Dee perena ra sona. Sona dewa çê pîyê xo*” (Aldatmaz, 2016:159). Macerayê Sa Îsmâîl dest pêkena.

2.11.4.1.2. Arketîpê Persona

Sa Îsmâîl xezaleke dima şino reseno welatê birakê xu, birakê eyî vano; meşo, mi het de vinder ez waştîya xu dana to. “*Vano meso, waştîyade mi esta, ez dan to. Vano nê ez çitur waştîya to bîjerî.*” (Aldatmaz,2016:158). Ino vate Sa Îsmâîlî rê zaf xerîb yeno, labelê birakê eyî zaf israr keno Sa Îsmâîl bêzerr qebul keno. Birak, Sa Îsmâîlî ra vano şo filan ca waştîya mi yena o ca. Sa Îsmâîl keyna vînenno aşiqê ci beno. Pîya benî, Sa Îsmâîl ci giredîyeno. Rojêk keyna vana ez hîn şina keyeyê pîyê xu. Sa Îsmâîl ci rê lavkey keno labelê keyna war verdena şina. “*Vana Sa Îsmâîl, xatir ve to, ezû sonûne.*” (Aldatmaz,2016:159). Eşqê Sa Îsmâîlî, eşqo beşerî yo hetana peynîya hîkaye dewam keno.

2.11.4.2. Resayîş (Pêşayîş)

Eger qehreman kewt rayîr hîn îmtîhanan paweno. Qehreman, rayîrê îmtîhanan bi serkewte bivîyero xelata peyîn geno yanî resayîş. “*Însan, muhtacê tamamkerdişê xu yo. Çimkî her tim yew kiştê însan kemî ya. Semedê tamamkerdişê xu yew ferdo*

resayî gera arenayê îmtîhana de mucadele bikero. Qehremano ke ino wazîyet ferq keno semedê “resayîş” kewno mîyanê tikê macerayan. Inê gamî ge bi waştîşê xu ge bêwaştîşê xu yenê meydan.” (Çetindağ Süme, 2011:145).

Sa Îsmaîl, şino seyd yew xezalek vînenno kewno dima, macera dest pêkena. Sa Îsmaîl, şino reseno welatê birakê xu. Birak semedê vindertişê Sa Îsmaîlî, waştîya xu dano ci, ino durum Sa Îsmaîlî rê xerîb bêro zî mecbur maneno qebul keno. Keynek vînenno, yew mude pîya benê rojêk Sa Îsmaîl şino seyd, keynek şina vana; Sa Îsmaîl xatirê to ez hîn şina welatê babîyê xu Dewa Misir Elî. Sa Îsmaîl ci rê lavkêy keno labelê Keynek qerarê xu ra nêvîrena. Sa Îsmaîl dima bermeno, şina verê birakê xu vano; hal mesela ina ya. *“Sa Îsmaîl wurzeno ra, dima sono. Sono unca sono lêwê biray. Vano hal mezal nîya, vano şîye. Vano to qe pers nêkerd, na yê kotî ya, çik a, çiva wa? Vano, vake ez çena pasayê dewa Misir Elîne.”* (Aldatmaz, 2016:159). Birakê eyî vano; yew apê mi zana esto, ma şî tera pers biker beno ke o Dewa Misir Elî bizano. Sa Îsmaîl merhelayê pêşayîşî de zaf kezaletî anceno labelê temamê îmtîhanane ra bi serkewte vîreno û reseno keyneke.

2.11.4.2.1. Arketîpê Versî

Hîkaye de Kul Arev arketîpê versî temsîl keno. Kul Arev sembolê xirabî yo. Wexto ke Sa îsmaîl kewno keyneke dima, mudeyeko derg vîndîbîyaye beno, kes bawer nêkeno ke cuyeno. Kul Arev zî ino durum yew firset vînenno, teref daranê Sa Îsmaîlî ser o hukum keno û cirê zulim keno, kişeno. Kul Arev cinîya Sa îsmaîlî zî xu rê geno. *“Sono nîyadano ke terefê Kul Arevî jedîyo, eke terefê Sa Îsmaîlî bîyo senik. Vano lawo no çiko, no çiva wo, senê hervo?”* (Aldatmaz, 2016:161).

2.11.4.2.2. Arketîpê Anîma – Anîmus

Anîmayê Sa Îsmaîlî keynaya paşayê Dewa Misir Elî ya. Eşqê keyna semedê Sa Îsmaîlî muhîm yew merhela ya. Destpêkerdişê macera semedê Sa Îsmaîlî zî destpêkerdişê prose yê zorî yo. Birakê Sa Îsmaîlî semedê vindertişê Sa Îsmaîlî waştîya xu bi zorakî dano ci. Keyna û Sa Îsmaîlî yew mude pîya benî. Rojêk keyna vana ez hîn şina weletê xu. Sa Îsmaîl ci rê lavêy keno labelê nafîle, keyna şina. Sa îsmaîl bi yardimê apê birakê xu, xu reseno keynayê Dewa Misir Elî.

2.11.4.2.3. Arketîpê Ferdo Zana

Qehreman o ke kewno macera, hêzdar û bi qerar o, eynî nîsbed de zî bêfikir û bêtecrube yo. Ino sebebana ra samedê rayberî gera ci rê yew rêber bibo, ino rêber ferdo zana yo/a. Ferdo zana zeka û zanayîş temsîl keno.

Hîkaye de di hebî ferdo zana estî. Yew apê birakê Sa Îsmaîlî yew zî alemê heywanane ra şîrsaleke. Waştîya Sa Îsmaîlî agêrena welatê xu Dewa Misir Elî ser. Kes derheqê ino welatî de wayîrê malumatî nêyo. Birakê sa Îsmaîlî vano yew apê mi est o, eger bizano o zano. Şinê apê het ap vano; ez nêzanena ino welat ça de beno. Lajek vano; yewîna apê mi est o, beno ke o bizano. Sa Îsmaîl û birakê xu şinê apê xu yo bînî het o zî vano derheqê ino welatî de malumatê mi çîn o, labelê binê emrê mi de çende teyr tur est o ez tera pers kena. *“Teyr turî topê pêserî keno, pers keno, vanê ma nêzoneme. Sondî wenê, vanê safatê to ra morim vîme ke ma ra kes dewa Misir Elî nêzoneno. Vanê şîrsalekade lenge ha filan ca de, verê mixarî der a. Nêwes a.”* (Aldatmaz, 2016:160). Ap emir dano vano; şerê pelanê xu ser ronê biyarê. Şîrsaleke yena, ap perseno; Dewa Misir Elî ça de bena? Şîrsaleke vana; ma qij bîyî dadîya ma, ma berdenê Dewa Misir Elî kerdenê pîl û ardenê. Ap çewres roje de şîrsaleke keno weş. Ap kelawa xu ya sur veceno nano Sa Îsmaîlî ser vano ez hîn mireno. *“uza lazek kulika xuya sûre vezeno, nano sarê S aÎsmaîlî ra, îştanê peçika xo kî vezno keno peçika Sa Îsmaîlî. Vano ez mirenûne, çomunê xo ceno.”* (Aldatmaz, 2016:160). Şîrsaleke Sa Îsmaîlî nana pelanê xu ser bena Dewa Misir Elî.

2.11.4.3. Agêrayîş

Hîkaye de Sa Îsmaîl bi vendayîşê macera kewno rayîrê îmtîhanan û merhelayê pêşayîş dest pêkena. Proseyê pêşayîş bi zorî û kezaletî tamam bena û merhelayê agêrayîş dest pêkena. Şîrsaleke, Sa Îsmaîlî bena resnena Dewa Misir Elî. Sa Îsmaîl Dewa Misir Elî ra keyneke geno agêreno welatê xu. Her kes Sa Îsmaîlî merde zaneno. Kul Arev vano ino merdimê ke newe veyve arda şerê mi rê biyarê. Şine Sa Îsmaîlî ra vanî. Sa Îsmaîl serêşiba şino şimşerê xu veceno vano; terefê Sa Îsmaîlî ino het terefê Kul Arevî şero ino het. Terefdaranê Kul Arevî kişeno. Kul Arevî ra vano; şaneyê verê keyeyê mi bî, to çira îna kerd? *“Mi ti kerdî weyîye. Ti hergu çîyê mi ser o vîya. Çaye to nîya kerd, vanoçimo ju vejeno. Vano ti şanê çeverê mi vîya to çaye cînîya mi gurete vano çimo bîn kî vezeno kiseno.”* (Aldatmaz, 2016:162).

Cîyabîyayîş	Pêşayîş (Resayîş)	Agêrayîş
<p>Sa Îsmâil mergê babîyê xu ra pey lajê paşayî pey hewt beran ra veceno û benê birakê yewbînan dima azad keno. Bîrakê Sa Îsmâilî eyî dawet keno welatê xu semedê vindertişê Sa Îsmâilî waştîya xu dano ci. Waştîya Sa Îsmâilî şina Dewa Misir Elî. Macerayê Sa Îsmâilî dest pêkena.</p>	<p>Sa Îsmâil bi yardimê apê birakê xu Dewa Misir Elî ca keno. Nişeno pelanê şîrsaleke şino waştîya xu vînenno geno agêreno welatê xu ser.</p>	<p>Sa Îsmâil bi yardimê Şîrsalek şino reseno Dewa Misir Elî. Waştîya xu vînenno û agêreno welatê xu labelê her kes Sa Îsmîlî merde zaneno, zulmê Kul Arevî dest pêkerdo cinîya Sa Îsmâilî xu rê girewta. Sa Îsmâil Kul Arevî û terafdaranê eyî kişeno.</p>
Arketîpê Versî	Kul Arev (Arevo Kul)	
Arketîpê Anîma	Keynayê paşayê Dewa Misir Elî	
Arketîpê Anîmus	Sa Îsmâil	
Arketîpê Ferdo Zana	Di hebî apê birakê Sa Îsmâilî, Şîrsalek	

Tablo 11: Tabloyê Sembolîzmo Arketîpî yê Sa Îsmâil

NETÎCE

Xebata ke ma kerda, ma eşkenî ina netîce bivîne. Heme hîkayeyî serê yew bîna de roniyayê. Hîkayeyê şarî, ekserî bi vaciyayişo sembolîk ameyê meydan û xu mîyan de îmgeyê arketîp asenê. Inê hîkayeyî dormaleyê yew qehremanî de ameyê viraştiş, ino qehremanî ser o fikr û kulturê komelî, bawerî, dej û şayîyê komelî goşdaran yan zî wendoxan rê ameyê mocnayîş.

Hîkayeyê ke ma wekenitî, hedîseyî ekserî bi şayî qedîyayê, tena hîkayeyê “Sîyehmed û Xece” bi dej û xemgînî qedîyayo. Serqehreman Seyehmed zinare ra kewno mireno. Waştîya eyî Xece zî çim ginena ci nêşkena xu biresno ci, aya zî xu erzena cêr û mirena.

Hîkayeyê ke wekeniyayê qehreman o esil ekserî laj o. Hedîseyan dormaleyê lajî de cereyan kerdo, keyna plano tepîya de menda. Tena hîkayeyê “Şah Xanim” de serqehreman keyna ya.

Hîkayeyanê şarî de hetê sembolîzmo arketîpî ra muhtevayêka dewlemend asena. Mîtosê qehremantî de arketîpê “merhela” zaf ameya şuxulnayîş. Hîkayeyanê şarî de dehkerê însan yan zî zobîna estaneyî. Bi tekîlîya raywanîya mîtolojîk ê însan yan zî zobîna estaneyî bînî belî arketîpan de pê tewir bi tewir fîguran îfade bîyê.

Sembolîzmo arketîpî, hedîseyê ke hîkayeyan de asenê semedê manayo xorîn meydan ardiş yew metod o. Hîkayeyan de şuxulnayîşê metodê sembolîzmo arketîpî semedê wendoxî hetê famkerdişî ra muhîm o.

Xebata ke ma hîkayeyan ser o kerda, sembolîzmo arketîpî û elemanê hişmendî ra teber çîyê, ma eşkenê inê çîyan bivîne. Hîkayeyê şarî pê fikro kolektîf ameyê meydan. Ino fikr hema hema heme hîkayeyan de yeno asayîş.

Hîkayeyê ke ma wekenitî ekserî raywanîyê arketîpî, esas raywanîyê ruhî ê însanî yê. Inê raywanî pêşayîşê ruhî yê. Keso ke merhelayê xubîyayîş yanî keso ke raywanîya xu tamam kerda hîn keso pêşayî hesibyeno.

Semedê Hîkayeyan ma eşkenî ina yew erjnayîş viraze:

Hîkayeyê “Sîyehmed û Xece” de esas arketîpê versî anîma-anîmus, ferdo zana asenê. Seyehmed, merhelayê pêşayîşî de Mîrê Erebu de semedê anîmayê xu yeno

têver. Mîrê Erebû arketîpê versî simbolîze kenî. Semedê xelisayîşê Xece û reseyîşê Seyehmedî ferdo/a zana pîr a. Seruvenê Seyemedî bi eşqê Xece dest pêkeno.

Hîkayeyê “Yo Way û Howt Birayî” de vera hedîseyan de tevgerê waye, arketîpê persona mocneno ma. Pîra hewtserî û keynayê xu arketîpê versî temsîl kenî. Semedê weşbîyayîşê keyna tevgerê cityerî zî arketîpê ferdo zana yo. Merhelayê agêrayîşî de hewt birayî ferq kenî ke keynayanê pîra hewtserî îftîra eşta waya înan.

“Şah Xanim” de macera pê hewnê Byezar dest pêkena. Şah Xanim personaya Byezar a. Byezar pê ina personaya xu dormaleyê xu rê zaf heqaret kena. Qeda (mêrdeyê ci) vera ina personaya Byezar de zaf şaş maneno. Ino hîkaye de tena arketîpê persona est o.

Hîkayeyê “Lajî Qralî û Maseyo Rengîn” de nêweşîya qralî semedê Lajê Qralî dest pêkerdişê newe yew seruven o. Lajê Qralî dermanê çimanê babî (maseyo rengîn) raverdeno. Qral lajê xu ewladî ra red keno. Tîya ra pey Maseyo Rengîn, Lajê Qralî rê rêbertî keno yanî ferdo zana. Bi yardimê ferdo zana Lajê Qralî anîmayê xu vînenno.

“Paşa û Verg”î de tena yew arketîp est o. Paşa û Lajê Paşayî kesîtîyê xu ya rastikîn pey arketîpê persona de nimnenî.

“Şay Maran” de unsurê hişmendî ra teber ê qehremanî ino proses ser o tesîr kenî. Merdimo tembel babîyê keyna de yeno têver. Babîyê keyna arketîpê versî temsîl keno. Netîceyê arketîpê versî, arketîpê ferdo/î zana vecîyenî werte. Keynek, Dev (wayirê baxçeyî), Padîşayê Teyran, Şay Maran zî ferdo/î zana yê. Ina xebate de tena ino hîkayeyê “Şay Maran” de arketîpê maya zana yan zî pîzeyê masî est o.

Hîkayeyê “Şah Îsmayîl”î de di hebî macerayî yenê vînayîş. Maceraya verîn pê zewajê lajanê padîşayî dest pêkena û Şah Mehmed (babîyê Şah Îsmayîl) mireno. Maceraya diyîne zî pîlbîyayîşê Şah Îsmayîl de pîyê xu meraq keno û kewno yew maceraya derg. Ina macera de tezahurê arketîpê versî zaf ê. Padîşa, wezîr, hîrê hebî devî, yew keyna, dina tenî. Şah Îsmayîl, ino hemine de mucadele keno û bi serkewte kewno merhelayê agêrayîş. Hîkaye de arketîpê ferdo zana zî Fatma ya.

“Keynayê Şiwaneyî û Paşa” de hişmendî ra teber ê Paşayî de yew anima est a. Esasê hîkayeyî, ina dehkera ser o hîra bena. Semedê yew ca ameyîşê anîma-anîmus zî yew ferdo zana wezîfe geno xu ser, arketîpê ferdo zana wezîr temsîl keno.

Hîkayeyê “Keynaya Şahdê Perîyan” de Mehmed pê hişmendîya xu kewno macera. Seruvenê raywanîya sembolî ê Mehmedî bi zewtê pîr dest pêkena. Rayîrê resayîşê anîma (Keynaya Şahdê Perîyan) arketîpê versî axa (pîyê Mehmedî) ci rê beno manî. Bi yardimê ferdo zana (Ehmed) manîyî bi serkewte vîyerenî.

Hîkaye de “Şayîder” serqehreman o. Bero yasax akeno çim gineno yew resîm. Macerayê Şayîderî, bi vînayîşê ino resîm dest pêkena. Labelê ina raywanî de hîrê hebî arketîpê versî est î. Devo sûr, devo gewr, devo sîya (îrfîd) tezahurê arketîpê versî yê. Hîrê wayî zî arketîpê ferdo/a zana temsîl kenî. Bi yardimê ferdo/a zana anîma-anîmus resenî yewbînan.

“Sa Îsmâîl” hetê arketîpan ra dewlemend yew hîkaye yo. Hîkaye de arketîpê versî Kul Arev temsîl keno. Di hebî apê birakê Sa Îsmâîlî, şîrsalek tezahurê arketîpê ferdo zana yê. Keynayê Paşayê Dewa Misir Elî anîmayê Sa Îsmâîlî ya, Sa Îsmâîlî zî anîmusê keyna yo.

Hîkayeyê ke ma wekenitî bi xususî arketîpê ferdo zana, arketîpê anîma-anîmus bi zafî asenê. Arketîpê versî, tikê hîkayeyan de aseno tikê hîkayeyan de nêaseno. Tikê hîkayeyan de arketîpî hîna zaf asenê, tikê hîkayeyan de tena yew unsurê arketîp yeno asayîş.

Arketîpî her çendêk unîversal bê zî kulturê her komelî de cîya-cîya tezahur kenî. Hîkayeyanê Zazakî de ino metodê sembolîzmo arketîpî ma eşkenî bi zafî tetbîq bikerî. Hîkayeyê ke hetê ma ra ameyê wekenitiş esas merhelayê arketîpî; cîyabîyayîş, pêşayîş, agêreyîş her hîkaye de asenî. Labelê her hîkaye de her unsurê arketîp; persona, versî, anîma-anîmus, ferdo zana, maya zana vînayîş yan zî tetbîq kerdiş mumkîn nêbeno. Qehreman bi vengdayîşê macera ra kewno merhelayê resayîş. Ina merhela de tikê manî û îmtîhanan ra vîreno bi serkewte merhelayê resayîş tamam keno pê merhelayê agêrayîş qedînenno.

ÇIMEYÎ

AKÇA, Hilal (2016), *Kemal Tahir'in Romanlarında Yolculuk Arketipi*,Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri.

BABA, Mustafa Okan (2007), *Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Heyamola Yayınları, İstanbul.

BAHADIR, Abdülkerim (2010), *Jung ve Din*, 2. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul.

BAKIRCI, Nedim (2019), *Kırım Tatar Masallarından "Altın Elma" Adlı Masalın Arketipsel Sembolizm Açısından Çözümlemesi*, TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Yıl:7 Sayı:19, s.36-46.

BALLIKAYA, Huseyîn (2014), *Hemedok (Estanikanê Gimgimî ra)*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul.

BİNAY KURULTAY, Ayşe (2017), *Arketipler: Markaların Yeni Anlam Yaraticıları*, Global Media Journal TR Edition, 7 (14), s.360-378.

BOR, İsmet (2013), *Vistonikê Dadîyê Mi*, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir.

BOR, İsmet (2015), *Mesel û Vistonikî*, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir.

CAMPBELL, Joseph (2010), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, 2. Baskı, (Çev: Sabri GÜRSES), Kabcacı Yayınevi, İstanbul.

ÇETİNDAG SÜME, Gülda (2011), *Köroğlu Merkezli Hikayelerin Sembolik Açılımı* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

DEVECİ, Mutlu ve BOZDEMİR, Nevriye (2020), *"Bin Hüzünlü Haz" Romanını Arketipsel SembolizmBakımından İncelenmesi*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:8, (Mart) Sayı:102, (s.37-45).

DEVELLİOĞLU, Ferit (2008), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 25. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara

DOĞAN, Ahmet (2004), *Hüsni Aşk'ta Sembolik Anlatım*,Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi9:1 (s.87-98) Elazığ.

DOĞUÇ, Wesîla û DOĞUÇ, UZLEM (2019), *Baba Vano*, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir.

DÖKMEN, Üstün (1983), *Pinokyo'nun Arketipler ve Ana Baba Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi*, Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt 16, sayı 2, (s.385-386) Ankara.

ESPAR, J. Îhsan (2004), *Tanî Estanikî û Deyîrê Ma*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul.

FORDHAM, Frieda (2019), *Jung Psikolojisinin Ana Hatları* (10.Baskı). (çev. AslanYALÇINER), Say Yayınları, İstanbul.

FROMM, Erich (1997), *Rüyalar Masallar Mitoslar*, Arıtan Yayınları, İstanbul.

GEÇTAN, Engin (2012), *Psikanaliz ve Sonrası*, Metis Yayınları, İstanbul.

GÖKCAN, Melike (2017), *Gilgamiş Destanı ve İskendername'den Hareketle Ölümsüzlük Ekseninde İnsanın Anlam Arayışı*, The Journal of Academic Social Science,6/66, (s.630-644).

GÖKCAN, Melike (2018), *Yusuf u Züleyha Hikayelerinde "Yol" Alegorisi ve Arketipal Sembolizm*, Turkish Studies International Congress on Social Sciences II, Volume 13/15 Spring, (s. 225-242), Ankara.

GÖKERİ, A. İpek (1979), *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Bazı Romans ve Epik Niteliğindeki Yapıtlara Uygulanması*, Ankara Üniversitesi DTCF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

GUNDUZ, Deniz (Ed.) (2009), *Sanikê Vateyî / Sanikê Kovara Vateyî*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul.

GÜNTAŞ ALDATMAZ, Nadîre (2016), *Sanikanê Mamekîye Ra*, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir.

JACOBI, Jolande (2002), *C.G Jung Psikolojisi*, İlhan Yayınları, İstanbul.

JUNG, Carl Gustav (2006), *Analitik Psikoloji*, (çev. Ender Gürol), Payel Yayınevi, İstanbul.

JUNG, Carl Gustav (2016), *Analitik Psikoloji Üzerine İki Deneme (Bilinçdışı Psikolojisi) (Ben ve Bilinçdışı)*,(Çev. İsmail Hakkı Yılmaz), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

JUNG, Carl Gustav (2017), *Dört Arketip* (5. Baskı). (çev. Zehra Aksu Yılmaz), Metis Yayınları, İstanbul.

KARAGÖZLÜ, Volkan (2012), *Arketipsel Sembolizm Bağlamında Mihr ü Vefa Mesnevisinin İncelenmesi*, Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume7/1 Winter,(s.1405-1421).

KOCAASLAN UÇKUN, Rabia (2003), *Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.

KURIJ, Seyîdxan (2014), *Arwîn û Lûy Sonikê Çoligê*, Weşanxaneyê Nûbihar, İstanbul.

MÎRVANÎ, Sîyamend (2012), *Kal Mûsênî Zeydûnû (Folklorê Mîyaran ra)*, Weşanxaneyê Vateyî, İstanbul.

OĞUZ, M. Öcal (2008), *Halk Hikayeleri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müd. Ankara.

ÖZCAN, Tank (2003), *Osmancık Romanının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi*, Ahmet Ahmet Yesevi Üniversitesi - Bilig,26, 103-116.

ÖZDEMİR, S. Deniz (2015), *Kahramanın Sembolik Yolculuğu Bağlamında Ferhat ile Şirin Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme*, International Journal of Eurasia Social Sciences, 6(20), 242-253.

ÖZER, Hanife (2015), *“Esir Şehir” Kahramanı Kâmil Bey’in Bireyleşme Serüveni*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı:6 Güz, 189-209.

ÖZGÜL, Şengül (2019), *Emine Işınsu'nun Romanlarında Yolculuk Arketipi*, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

PEARSON, Carol S. (2003), *İçimizdeki Kahraman*, Akaş Yayınları, İstanbul.

SAKAOĞLU, Saim (2009), *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayınları, Ankara.

SAKAOĞLU, Saim (2012), *Masal Araştırmaları*, Malatya Kitaplığı Yayınları, İstanbul.

SAYAR, Kemal (2004), *Sufi Psikolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul.

SCHULTZ, D. P. ve SCHULTZ, S. E. (2007), *Modern Psikoloji Tarihi* (Y. Aslay, Çev.), Kaknüs, İstanbul.

SEÇİLMEK, Kafur (2019), *Edebîyatê Fekkî Yê Kirmanckî (Zazakî) Yê Mintiqaya Sêwregi*, Weşanxaneyê Rûpel, İstanbul.

SÎMSERKÎSÎJ, İrfan (2018), *Sîmserkîs*, Weşanxaneyê Roşna, Dîyarbekir.

SÜME, Gülda Çetindağ (2011), *Köroğlu Merkezli Hikayelerin Sembolik Açılımı*, Fırat Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

ŞENOCAK, Ebru ve ŞİMŞEK, Esmâ (2009), *İbn Sinâ Hikâyelerinin Arketipsel Tahlili*, Milli Folklor, Yıl. 21, Sayı. 82. (s.110-121).

YETER, Gaye Belkız (2013), *Elif Şafak'ın "Aşk"ının Arketipsel Sembolizm Açısından İncelenmesi*, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, yıl:5, Sayı:9, Ocak - Haziran 2013, s. 139 – 162.

CUNAME

Bilal YAKIŞAN 13.06.1986 de Darayenî de ame dinya. Mekteba verîn û mîyanîn Darayenî de wendî. Lîse Xarpêt, Çewlîg, Darayenî de wend. 2006 de Unîversîteya Teknîkî yê Karadenîz qismê Edebîyat û Ziwanê Tirkî dest pêkerd û sinifa diyîne ra war verda. 2007 de Unîversîteya Anadolu qismê İşletme dest pêkerd û sinifa diyîne ra war verda. 2011 de Unîversîteya Bîngolî qismê Teknîkerîya İnşaatî ra mezun bi. 2014 de Unîversîteya Anadolu qismê Edebîyat û Ziwanê Tirkî ra mezun bi. 2017 de Unîversîteya Bîngolî qismê Edebîyat û Ziwanê Zazakî ra mezun bi. 2021 de Unîversîteya Bîngolî qismê Edebîyat û Ziwanê Zazakî Mastero Tezin ra mezun beno. TCDD de xebîtîyeno. Zewajnaye yo û 2 hebî tutî (qijî) yê estî.